పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారము

బి. ఎ. స్పెషల్ తెలుగు

ద్వితీయ సంవత్సరం, సెమిష్టర్ – 4

రచయితలు

డా. బి.వి. బాలకృష్ణ
అధ్యాపకులు,
రాజనీతిశాస్త్ర విభాగము,
సర్. సి.ఆర్.ఆర్. కళాశాల, ఏలూరు.

డా॥ ఎస్. పోలి నాయుడు
రిటైర్డ్ హెడ్ ఆఫ్ ది డిపార్ట్మెంట్,
రాజనీతి & ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్ర విభాగము,
మిసెస్ ఎ.వి. ఎన్. కళాశాల, విశాఖపట్నం.

డా॥ యస్. సుబ్బారావు
ఎ. యు. పి. జి. సెంటర్,
శ్రీకాకుళం.

ఆచార్య బి. దోసగిరిరావు
రాజనీతి & ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్ర విభాగము
ఎ.యం.యస్.యన్. పి.జి. సెంటర్,
కాకినాడ.

సంపాదకులు,

ఆచార్య వి. భవాని
రాజనీతి శాస్త్రము మరియు ప్రభుత్వ పాలనా శాస్త్ర విభాగము
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

సంచాలకులు

డా. నాగరాజు బట్టు
ఎం.బీ.ఏ., ఎం.హెచ్.ఆర్.ఎం.,ఎం.ఎస్. సి.(సైకాలజి), ఎల్.ఎల్.ఎం., ఎం.ఏ.(సోషియాలజి), ఎం.ఇ. డి., ఎం.ఫీల్., పిహెచ్.డి.
దూర విద్యాకేంద్రం, ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం,
నాగార్జున నగర్ – 522 510, గుంటూరు.

Ph : 0863 - 2346208, 2346222, 2346259 (Study Material)
Website : www.anucde.info
e-mail : anucdedirector@gmail.com

బి. ఎ. స్పెషల్ తెలుగు
ద్వితీయ సంవత్సరం సెమిష్టర్ – 4
పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారము

తొలి ప్రచురణ : 2023

కాపీల సంఖ్య :

© ఆచార్య నాగార్జున యూనివర్సిటి

ఈ పాఠ్య పుస్తకం ఆచార్య నాగార్జున యూనివర్సిటిలోని దూర విద్యాకేంద్రం నందు ద్వితీయ సంవత్సరం బి. ఎ. విద్యనభ్యసించున్న విద్యార్థుల కొరకు ప్రత్యేకంగాను మరియు పరిమిత పంపిణికై ఉద్దేశించి ముద్రించబడినది.

ప్రచురణ కర్త :
డా. నాగరాజు బట్టు,
సంచాలకులు,
దూర విద్యాకేంద్రం,
ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం.

ప్రచురించినది :

ముందుమాట

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం 1976లో స్థాపించినది మొదలు నేటి వరకు ప్రగతి పథంలో పయనిస్తూ వివిధ కోర్సులు,పరిశోధనలు అందిస్తూ 2016 నాటికి NAAC చే 'A' గ్రేడ్ ను సంపాదించుకొని దేశంలోనే ఒక ప్రముఖ విశ్వవిద్యాలయంగా గుర్తింపు సాధించుకొన్నదని తెలియజేయడానికిసంతోషిస్తున్నాను.ప్రస్తుతం గుంటూరు , ప్రకాశం జిల్లాలోని 447 అనుబంధ కళాశాలలకు డిప్లమో, డిగ్రీ , పీజీ స్థాయి విద్యా బోధనను ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం అందిస్తోంది.

ఆచార్య నాగార్జున విశ్వవిద్యాలయం ఉన్నత విద్యను అందరికీ అందించాలన్న లక్ష్యంతో 2003 –2004 లో దూర విద్యా కేంద్రాన్ని స్థాపించింది. పూర్తి స్థాయిలో కళాశాలకు వెళ్లి విద్యనభ్యసించలేని వారికి, వ్యయభరితమైన ఫీజులు చెల్లించలేని వారికి, ఉన్నత విద్య చదవాలన్న కోరిక గల గృహిణులకు ఈ దూర విద్యా కేంద్రం ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది. ఇప్పటికే డిగ్రీ స్థాయిలో బి.ఏ., బీ.కాం., బి. ఎస్ సి. , పీజీ స్థాయిలో ఎం.కామ్., ఎం.ఎస్ సి., ఎం.సి.ఏ., ఎల్.ఎల్.ఎం., ఎం.బీ.ఏ., కోర్సులను ప్రారంభించిన విశ్వవిద్యాలయం గత సంవత్సరం కొత్తగా జీవన నైపుణ్యాలు అని సర్టిఫికెట్ కోర్సును కూడా ప్రారంభించింది.

ఈ దూర విద్యా విధానం ద్వారా విద్యను అభ్యసించే విద్యార్థుల కొరకు రూపొందించే పాఠ్యాంశాలు సులభంగాను, సరళంగాను, విద్యార్థి తనంతట తానుగా అర్థం చేసుకునేలా ఉండాలనే ఉద్దేశ్యంతో విశేష బోధనానుభవం కలిగి రచనా వ్యాసంగంలో అనుభవం గల అధ్యాపకులతో పాఠ్యాంశాలను వ్రాయించడం జరిగింది. వీరు ఎంతో నేర్పుతో, నైపుణ్యంతో నిర్ణీత సమయంలో పాఠ్యాంశాలను తయారుచేశారు. ఈ పాఠ్యాంశాలపై విద్యార్థినీవిద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు, నిష్ణాతులైన వారు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు సహృదయంతో స్వీకరించబడతాయి. నిర్మాణాత్మకమైన సూచనలు గ్రహించి ముమ్ముందు మరింత నిర్దిష్టంగా అర్థమయ్యే రీతిలో ప్రచురణ చేయగలం. ఈ పాఠ్యాంశాల అవగాహన కోసం, అభివృద్ధి కోసం, సంశయాల నివృత్తి కోసం వారాంతపు తరగతులు, కాంటాక్టు క్లాసులు ఏర్పాటు చేయడం జరిగింది.

దూర విద్యా కేంద్రం ద్వారా విజ్ఞాన సముపార్జన చేస్తున్న విద్యార్థులు, ఉన్నత విద్యార్హతలు సంపాదించి జీవన యాత్ర సుగమం చేసుకోవడమే కాక చక్కటి ఉద్యోగ అవకాశాలు పొంది, ఉద్యోగాలలో ఉన్నత స్థాయికి చేరాలని, తద్వారా దేశ పురోగతికి దోహదపడాలని కోరుకుంటున్నాను. రాబోయే సంవత్సరాలలో దూర విద్యా కేంద్రం మరిన్ని కొత్త కోర్సులతో దినదినాభివృద్ధి చెంది ప్రజలందరికీ అందుబాటులో ఉండాలని ఆకాంక్షిస్తున్నాను. ఈ ఆశయ సాధనకు సహకరిస్తున్న, సహకరించిన దూర విద్యా కేంద్రం డైరెక్టర్లకు, సంపాదకులకు, రచయితలకు, అకడమిక్ కో–ఆర్డినేటర్లకు, అకాడమిక్ కౌన్సిలర్లకు మరియు అధ్యాపకేతర సిబ్బందికి నా అభినందనలు.

ప్రొఫెసర్ పి.రాజశేఖర్

ఉపకులపతి

ఆచార్యనాగార్జునవిశ్వవిద్యాలయం.

B.A. POLITICAL SCIENCE

SECOND YEAR

FOURTH SEMESTER

(Under CBCS w.e.f 2020-21)

406POL21 - Course 5:WESTERN POLITICAL THOUGHT

Learning Outcomes:

On successful completion of the course the students will be able to:

- Understand the fundamental contours classical, western political philosophy, basic features of medieval political thought and shift from medieval to modern era.
- Understand the Social Contract Theory and appreciate its implications on the perception of State in terms of its purposes and role.
- Acquaint with the Liberal and Marxist philosophy and analyze some trends in Western Political Thought.
- Critically analyse the evolution of western political thought

UNIT-I :	ANCIENT GREEK POLITICAL THOUGHT
	1. Plato-Rule of Philosopher Kings-Theory of Justice-Ideal State and Education
	2. Aristotle-Theory of State-Classification of Governments-Citizenship, Slavery and Theory of Revolutions.

UNIT-II :	MEDIEVAL AND MODERN POLITICAL THOUGHT
	1. NiccoloMachiavelli-State and Statecraft.

UNIT-III :	CONTRACTUAL POLITICAL THOUGHT
	1. Thomas Hobbes- Social Contract and Absolute Sovereignty.
	2. John Locke- Human Nature, State of Nature, Social Contract, Natural Rights and Limited Government

	3. Jean Jacques Rousseau- Human Nature, State of Nature, Social Contract, General Will and Popular Sovereignty

UNIT-IV :	**UTILITARIAN POLITICAL THOUGHT**
	1. Jermy Bentham-Theory of Utility, Law and Reforms.
	2. J.S.Mill-Theory of Liberty and Representative Government.

UNIT-V :	**MARXIST POLITICAL THOUGHT**
	1. Karl Marx-Dialectical Materialism, Theory of Surplus Value and Class Struggle.

REFERENCE BOOKS:

➢ O.P.Gauba	:	*Western Political Thought*
➢ G.H.Sabine	:	*A History of Political Theory*
➢ E.Baker	:	*Greek Political Theory : Plato and His Predecessors*
➢ Subrata Mukherjee & Sushila Ramaswamy	:	*A History of Political Thought-Plato to Marx*
➢ ShefaliJha	:	*Western Political Thought -From Plato to Marx*
➢ B.N.Ray	:	*Western Political Thought*
➢ RadheyShamChaurasia	:	*History of Western Political Thought*
➢ P.B.Rathod	:	*Ancient and Medieval Political Thinkers-From Plato to Padua*
➢ Andrew Hakes	:	*Political Theory :Philosophy, Ideology and Science*
➢ HaratiDwarakanath, Prof.G.Lalaiah, K.Saibaba, K.Ramachandra Murthy &V.Bhogendracharyulu, Prof.V.RavindraSastry (ed)	:	*Political Thought*
➢ Anil Kumar Mukopadhyay	:	*An Introduction to Political Theory,* *Western Political Thought*
➢ William Ebenstien	:	*Great Political Thinkers-Plato to the Present* *Modern Political Thought, The Great Issues*
➢ J.P.Sudha	:	*History of Political Thought*
➢ H.J.Laski	:	*Political Thought from Bentham to Locke*
➢ C.L.Wayper	:	*Political Thought*

ANNEXURE

CO-CURRICULAR ACTIVITIES

➢ All Co-curricular activities recommended at Course – I & III
➢ Peers and self-assessment, out puts from individuals and collaborative work.
➢ Assignments that encourage the study of standard Reference Books available at library
➢ Assignments of the emerging trends after Marxian Philosophy in the era of globalisation

MODEL QUESTION PAPER (406POL21)

B. A. Degree Examination

Second Year – Fourth Semester

Part – II : Political Science

Paper – V : WESTERN POLITICAL THOUGTH

Time : Three hours **Maximum Marks : 70**

<u>Section – A</u>

Answer any <u>FIVE</u> questions. (5 x 4 = 20 Marks)

1) Wive's of communication.
భార్యల విషయంలో కమ్యూనిజం.

2) Difference between Plato and Aristotle.
ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ మధ్య గల వ్యత్యాసాలు.

3) Machiavelli's views on Ethics and Religion.
నీతి, మతము పై మఖియావెల్లీ అభిప్రాయాలు.

4) Rousseau's general will theory.
రూసో జనేచ్ఛ సిద్ధాతం.

5) J.S. Mil's views on liberty.
స్వేచ్ఛపై జె. యస్. మిల్ భావాలూ.

6) State in march of God on earth.
భూమిపై భగవంతుని సంచారమే రాజ్యమే.

7) State of Nature.
ప్రాకృతిక వ్యవస్థ.

8) Plato's views on equality of women.
స్త్రీ స్వేచ్ఛపై ప్లేటో అభిప్రాయాలు.

9) Life of Bentham.
బెంధామ్ జీవిత చరిత్ర.

10) What are the main features of idealism?

ఆదర్శవాద లక్షణాలు ఏమి?

<u>Section – B</u> **(5 x 10 = 50 Marks)**

Answer any <u>FIVE</u> of the following.

11) What are the social features of Plato's scheme of education?

ప్లేటో విద్య పథకం యొక్క సామజిక లక్షణాలను వివరింపుము.

12) Examine Aristotle's views on revolutions.

అరిస్టాటిల్ విప్ల సిద్ధాంతాన్ని చర్చింపుము.

13) Explain the concept of earthly city and heavenly city propounded by St. Augustine.

సెయింట్ అగస్టీన్ భూలోక నగరము, దివ్య నగరము యొక్క అభిప్రాయాలను తెలియచేయుము.

14) Machiavelli had one theory for revolution and another for government.

మఖియావెల్లీ సిద్ధాతం ప్రభుత్వ నిర్వహణకు, విప్లవాలకు దోహదం చేస్తుంది.

15) What are Bentham's views on utilitarianism.

బెంధామ్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతాన్ని వివరించండి.

16) Examine J.S. Mil's views on liberty and representative government.

స్వేచ్ఛ మరియు ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం పై జె. యస్. మిల్ అభిప్రాయాలను తెలపండి.

17) Explain the social contract theory of Thomas Hobbs.

థామస్ హాబ్స్ సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతము వివరింపుము.

18) What are the main political ideas of Hegel?

హెగెల్ ముఖ్య రాజనీతి భావాలను వివరింపుము.

19) Examine the characteristics of Karlmarx communism.

కార్ల్ మార్క్స్ కమ్యూనిజం ప్రధాన లక్షణములు వివరింపుము.

20) Explain salient features of Plato ideal state.

ప్లేటో ఆదర్శ రాజ్య ముఖ్య లక్షణాలను క్లుప్తంగా వివరింపుము.

విషయ సూచిక

పాఠం సంఖ్య	పాఠం పేరు	పేజి సంఖ్య నుండి	వరకు
1	గ్రీకు రాజనీతి తత్వశాస్త్రం – ప్లేటో ధర్మసిద్ధాతం, కమ్యూనిజం, ఆదర్శ రాజ్యం	1.1 –	1.17
2	అరిస్టాటిల్ – ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ – విప్లవాలు	2.1 –	2.8
3	పునరుజ్జీవనోద్యమం కాలంనాటి రాజానీతి : నికోలో మాకియవెల్లీ – రాజ్య నిర్వహణ	3.1 –	3.12
4	సామజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : థామస్ హాబ్స్	4.1 –	4.10
5	సామజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : జాన్ లాక్	5.1 –	5.11
6	సామజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : రూసో	6.1 –	6.10
7	ఉపయోగితావాదము : బెంథామ్	7.1 –	7.6
8	ఉపయోగితావాదము : జె. యస్. మిల్	8.1 –	8.6
9	సామ్యవాదం : కార్ల్ మార్క్స్ (1818 – 1883)	9.1 –	9.12

పాఠం - 1

గ్రీకు రాజనీతి తత్వశాస్త్రం - ప్లేటో

ధర్మసిద్ధాంతం, కమ్యూనిజం, ఆదర్శరాజ్యం

విషయసూచిక

1.0 పరిచయం

1.1 సంగ్రహ జీవిత విశేషాలు - రచనలు - రచనా పద్ధతి

1.2 ప్లేటోను ప్రభావితం చేసిన అంశాలు

1.3 ధర్మ సిద్ధాంతం

1.3.1 ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతం - ఒక విమర్శ

1.4 ప్లేటో విద్యావిధానం

1.4.1 విద్యావిధాన ముఖ్యలక్షణాలు

1.5 ప్లేటో కమ్యూనిజం

1.5.1 అర్థ వివరణ

1.5.2 కమ్యూనిజం రూపాలు

1.5.3 విమర్శ

1.5.4. ప్లేటో కమ్యూనిజం - ఆధునిక కమ్యూనిజం

1.6 ఆదర్శ రాజ్యం

1.6.1 ఆదర్శరాజ్య ముఖ్య లక్షణాలు

1.6.2. పని విభజన - ప్రత్యేకీకరణ

1.6.3. తాత్విక రాజు

1.6.4 తాత్విక రాజుకు ఎటువంటి లక్షణాలుండాలి ?

1.6.5 తాత్విక రాజు విధులు

1.7 స్టేట్స్‌మన్

1.8 "ది లాస్"

1.9 ప్లేటో ఫాసిస్టా ?

1. 10 చదువదగిన పుస్తకాలు

1.0 పరిచయం :

ఆధునిక పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారణకి ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ మొదలగు ప్రాచీన గ్రీకు తత్వవేత్తలు వారి రచనలో చర్చించిన లౌకిక, హేతుబద్ధమైన భావాలు మూలమని చెప్పవచ్చును. ఇటువంటి భావాలే రాజనీతి తత్వశాస్త్రాన్ని ప్రారంభించాయి. రాజ్య స్వభావం, రాజ్యానికి - వ్యక్తికి ఉన్న సంబంధం మొదలగు ముఖ్యాంశాలు వారి రాజనీతి తత్వవిచారణ అధ్యయనంలో ప్రముఖ స్థానాన్ని ఆక్రమించాయి.

రాజనీతి తత్వవేత్తల సిద్ధాంతాలను, వారు చెప్పిన భావాలను అర్థంచేసుకొనడానికి ప్రయత్నించే ముందు వారి దేశకాల పరిస్థితులను అవగాహన చేసుకొనాలి. ఎందుకంటేవారు విశ్లేషించిన సిద్ధాంతాలు, భావాలను సమకాలీన పరిస్థితులు, సంఘటనలు, వ్యక్తిగత అభిప్రాయాలు ప్రభావితం చేస్తాయి. ఉదాహరణకు ప్లేటో అరిస్టాటిల్ రచించిన రాజనీతి గ్రంథాలలో కొంత సార్వజనీకత ఉన్నప్పటికీ, అవి పరిమిత పౌరసత్వం గల ఆనాటి నగర రాజ్యాలే వారికి ఆధర్శాలు. వీటిలో అధిక జనాభాకు పౌరసత్వం లేదు. బానిసవ్యవస్థ విస్థారంగా ఆచరణలో ఉన్న పరిమిత సమాజ వ్యవస్థను ఉద్దేశించి ప్లేటో, ముఖ్యంగా అరిస్టాటిల్ రచనలు చేశారు. ఇటువంటి వాస్తవిక పరిస్థితుల ప్రభావం వారి రచనలపై కనబడుతుంది.

ప్రాచీన గ్రీకు రాజనీతి తత్వవేత్తలలో ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ ప్రముఖులు. ఈ విభాగంలో వారి రాజనీతి సిద్ధాంతాలను, భావాలను సంక్షిప్తంగా తెలుసుకుందాం.

ప్లేటో (427 - 347 B.C.)

1.1 సంగ్రహ జీవిత విశేషాలు - రచనలు - రచనా పద్ధతి :

సుప్రసిద్ధ ప్రాచీన గ్రీకు రాజనీతి తత్వవేత్తలలో ప్లేటో అగ్రగణ్యుడు. రాజనీతితత్వ విచారమునకు ప్లేటో పితామహుడు. క్రీ.పూ. 427లో ఏథెన్స్ నగరములో ఒక సంపన్నపాలక వంశంలో ప్లేటో జన్మించాడు. క్రీ.పూ. సి.404/3లో అధికారాన్ని చేజిక్కించుకున్న "30 ప్రభువుల" పాలకవర్గంలో ప్లేటో బంధువులున్నారు. కులీన కుటుంబానికి చెందటలవల్ల ప్లేటో రాజకీయవేత్తగా స్థిరపడాలని మొదట అనుకున్నాడు. కాని రెండు ముఖ్య సంఘటనల కారణంగా ప్లేటో తత్వవేత్తగా మారాడు. అవి (1) "30 ప్రభువుల" నియంతృత్వపాలన (2) తన గురువైన సోక్రటీస్‌కు ఏథెన్స్ ప్రజాస్వామ్య పాలకులు అసత్య ఆరోపణలు చేసి మరణశిక్ష విధించటం.

సోక్రటీస్ మరణానంతరం ప్లేటో కొంతమంది స్నేహితులు, శిష్యులతో కలసి సిసిలీ, మెగారా, దక్షిణ ఇటలీ, ఈజిప్టు దేశాలను సందర్శించాడు. ఈ పర్యటన వల్ల వివిధరకాల రాజ్యాంగాలు, ప్రభుత్వాలు పనిచేసే తీరుతెన్నులు సంబంధిత విజ్ఞానాన్ని ప్లేటో సంపాదించుకున్నాడు. ఏథెన్స్‌కు తిరిగివచ్చిన తరువాత ప్లేటో "అకాడమి" అనే విద్యాలయాన్ని స్థాపించాడు. దాన్ని ప్రధాన కేంద్రంగా చేసుకొని విద్యాబోధన, పరిశోధన వ్యాసంగాలను కొనసాగిస్తూ తన శేషజీవితాన్ని ప్లేటో గడిపాడు. ప్లేటో ఆ ధర్మరాజ్య స్థాపనకు సంబంధించిన ప్రణాళికను పరిశీలిస్తే ప్రభుత్వపాలకులకు శాసనసభల సభ్యులకు శిక్షణనిచ్చే ముఖ్యోద్దేశ్యంతో అకాడమి స్థాపించబడినదని చెప్పవచ్చును.

ప్లేటో ఎన్నో గ్రంథాలను రచించాడు. వాటిలో అతని రాజనీతి తత్వశాస్త్రమునకు సంబంధించినవి ముఖ్యంగా మూడు. (1) రిపబ్లిక్, (2) స్టేట్స్‌మాన్, (3) లాస్. ఈ మూడు గ్రంథాలు అతని రాజనీతి తత్వవిచారాన్ని విశదపరుస్తాయి. వీటి రచనలలో సోక్రటీస్ నుంచి గ్రహించిన ప్రశ్నోత్తర పద్ధతిని ప్లేటో అనుసరించాడు. అవి సంభాషణ రూపంలో వుంటాయి. ఈ గ్రంథాలు ప్రాచీన పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారణ వారసత్వానికి ప్రాతినిధ్యాన్ని వహిస్తున్నాయి.

పైన చెప్పిన మూడు గ్రంధాలలో "రిపబ్లిక్" ముఖ్యమైనది. ఇందులో ఒక ఆదర్శ రాజ్యాంగ వ్యవస్థను ప్లేటో సూచించినాడు. "స్టేట్స్‌మాన్"లో ప్లేటో ఒక మెట్టు కిందకి దిగాడు. ఇందులో చర్చనీయాంశం ఆదర్శరాజ్యాంగం కాని ఆదర్శసంస్థలు కాని కావు. దక్షుడైన రాజనీతిజ్ఞునికి వుండవలసిన నిపుణత, పాలనాచాతుర్యం మొదలగు విషయాలను స్టేట్స్‌మాన్‌లో ప్లేటో చర్చించాడు. "లాస్"లో వాస్తవ రాజ్యనిర్మాణానికి సంబంధించిన వాస్తవాలను వివరించాడు. ఇందులో ద్వితీయ ఉత్తమ రాజ్యాన్ని సూచించాడు.

1.2 ప్లేటోను ప్రభావితం చేసిన అంశాలు :

ప్లేటో తాత్త్విక చింతనను ఈక్రింద వివరించిన మూడు అంశాలు ప్రభావితం చేశాయి. (1) "30 ప్రభువుల" నియంతృత్వ దుష్టపాలన, (2) సోక్రటీస్ బోధనలు, అతని మరణం (3) వివిధ దేశాలలో చేసిన పర్యటన. వీటిలో మొదటి రెండు అంశాలు ప్రభావం వల్ల ప్లేటో ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వవిధానానికి వ్యతిరేకి అయినాడు.

ప్రజాస్వామ్య విలువలను మంటగలిపి ఏథేన్ యువతను తప్పుత్రోవ పట్టిస్తున్నాడనే అసత్య ఆరోపణలు చేసి సోక్రటీస్‌కు ఏథెన్స్ ప్రజాస్వామ్య పాలకులు మరణశిక్ష విధించారు. ఈ సంఘటన కారణంగా ప్లేటో రాజకీయవేత్తగా స్థిరపడాలన్న నిర్ణయాన్ని మార్చుకొని తత్వవేత్తగా మారాడు. ఆ తరువాత తన జీవితాన్ని తాత్విక చింతనకే అంకితం చేశాడు. వివిధ దేశాలను సందర్శించడం వల్ల అతనికి ఇతర ఆలోచనా ధోరణులతో పరిచయం ఏర్పడింది. ప్లేటో విశదీకరించిన రాజనీతి సిద్ధాంతాలు, భావాలలో పైన వివరించిన మూడు అంశాలు ప్రభావం కనబడుతుంది.

1.3 ధర్మ సిద్ధాంతం :

"రిపబ్లిక్"లో ప్లేటో చర్చించిన ప్రధాన అంశం "ధర్మానికి" అర్థవివరణను చెప్పడం. ఇది రాజనీతి సిద్ధాంతంలో ఒక పురాతనమైన అంశం. ప్లేటో నైతిక దృష్టితో ధర్మాన్ని వివరించాడు. ధర్మం యొక్క చట్టబద్ధతను అతను వివరించలేదు. ఈక్రింది సమకాలీన సిద్ధాంతాలను మొదట పరిశీలించిన పిమ్మట ప్లేటో తన ధర్మసిద్ధాంతాన్ని వివరించాడు.

(1) కెఫాలస్ సాంప్రదాయ సిద్ధాంతం :

కెఫాలస్ ఏథెన్స్‌లో నివసించే ఒకముసలి, ధనిక వర్తకుడు. అతని ప్రకారం ధర్మమంటే "సత్యాన్ని పలకడం అప్పు తీర్చడం". కెఫాలస్ సిద్ధాంతాన్ని ప్లేటో అంగీకరించక పోవడంతో అతని కుమారుడు పాలిమార్కస్ తండ్రి చెప్పిన నిర్వచనాన్ని కొద్దిగా మార్పుచేసి తన నిర్వచనాన్ని ఈవిధంగా చెప్పాడు. "ఎవరకి ఏది ఇవ్వదగినదో దానిని ఇవ్వడమే ధర్మం". అంటే మిత్రుడికి మేలు / మంచి చేయడం, శత్రువుకి కీడుచేయడమే ధర్మం. ఈ సిద్ధాంతాన్ని ఈ క్రింది కారణాల వల్ల ప్లేటో అంగీకరించలేదు.

శత్రువులు, మిత్రులు కాలంతోపాటు మారుతుంటారు. నిన్నటి శత్రువు నేటి మిత్రుడు కావచ్చు. అదేవిధంగా నేటి మిత్రుడు రేపటి శత్రువుకావచ్చు. ప్లేటో వాదననుసరించి ధర్మం అందరికి ఒకేవిధంగా వర్తిస్తుంది. ధర్మం దృష్టిలో శత్రువులు మిత్రులు అందరూ సమానమే. శత్రువులకైనా హానిచేయడం నైతిక సూత్రాలకు విరుద్ధమని ప్లేటో వాదించినాడు.

(2) త్రాసిమాకస్ తీవ్రవాద సిద్ధాంతం :

"బలవంతుని స్వప్రయోజనమే ధర్మమని" త్రాసిమాకస్ నిర్వచించాడు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని వివరంగా పరిశీలిస్తే బలవంతునిదే రాజ్యమని, అతనిమాటే చెల్లుతుందని తెలుస్తుంది. ఇంకో విధంగా చెప్పాలంటే సమాజంలో ప్రభుత్వ

నిర్వాహకులే (పాలకులే) బలమైనవారు కాబట్టివారు చేసిన శాసనాలను బలహీనమైన ప్రజలు తప్పనిసరిగా పాటించవలెను. పాలకుల స్వప్రయోజనాలను కోరుకొనేది "ధర్మమని" థ్రాసిమాకస్ నిర్వచనం తెలియజేస్తుంది. పాలకుల స్వార్థప్రయోజనాల కోసమే ప్రభుత్వమేర్పడిందని ఈ సిద్ధాంతం వివరిస్తుంది. థ్రాసిమాకస్ సిద్ధాంతం సోఫిష్టుల అభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది.

ప్లేటో దృష్టిలో ఈ సిద్ధాంతం ఆదర్శమైంది. ప్లేటో అభిప్రాయంలో ప్రభుత్వ నిర్వాహణ ఒక కళ. ప్రతికళ దానియొక్క కళావస్తువు ప్రయోజనాన్ని కోరుతుంది. అదేవిధంగా ప్రభుత్వపాలన కూడా పాలితుల (ప్రజల) ప్రయోజనం కోసంపాటుపడడమే ధర్మమని ప్లేటో వివరించాడు.

(3) గ్లాకన్ ఆచరణీయ సిద్ధాంతం :

"బలహీనుల శ్రేయస్సు"ను కోరుకొనేదే ధర్మమని గ్లాకన్ వాదించాడు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఆదిమ దశలో ప్రభుత్వం, చట్టం లేనందువల్ల బలవంతులు బలహీనులను దోపిడీ చేసేవారు. అటువంటి దోపిడి నుంచి కాపాడుకొనే ఉద్దేశ్యంతో బలహీనులందరు కలసి ఒక ఒడంబడిక ద్వారా ప్రభుత్వాన్ని, చట్టాన్ని ఏర్పరచుకొన్నారు. దీనిద్వారా చట్ట సమ్మతమైన చర్యను ప్రభోదించారు. అటువంటి చర్యలను ప్రజలు ఆచరించేటట్లు చేశారు. ఈవిధంగా భయం, అభద్రతాభావం వల్ల ధర్మం జనించిందని గ్లాకన్ వాదించాడు. గ్లాకన్ సిద్ధాంతంలో చట్టం ధర్మాన్ని నిర్ణయిస్తుంది. థ్రాసిమాకస్ సిద్ధాంతంలో ధర్మాన్ని నిర్వచించటంలో చట్టానికి ప్రాముఖ్యత వుంది. గ్లాకన్ సిద్ధాంతాన్ని కూడా ప్లేటో అంగీకరించలేదు.

పై మూడు సిద్ధాంతాల ప్రకారము ధర్మం మానవుని బాహ్యచర్యలకు సంబంధించిందని, సాంప్రదాయ ఫలితంగా అమలులోకి వచ్చిందని తెలుస్తుంది. ఈ సిద్ధాంతలన్నింటిని విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలించిన తరువాత ప్లేటో తన ధర్మసిద్ధాంతాన్ని వివరించాడు.

(4) ప్లేటో ధర్మ సిద్ధాంతం :

ధర్మం వ్యక్తి అంతరంగానికి, సమాజానికి సంబంధించిందని ప్లేటో చెప్పాడు. ప్రతివ్యక్తి ఆత్మలో మూడు గుణాలుంటాయి. హేతువు, ధీరత్వం, ఇచ్ఛ. ఈ మూడింటితోపాటు ధర్మమనే నాలుగో గుణం కూడా వుంటుంది. ధర్మం మిగిలిన మూడు గుణాలను సమతుల్యంగా వుంచుతుంది. బుద్ధిబలం, సుగుణం, హేతువు ఎక్కువగా కలవారు పాలకులుగా, ధీరత్వం అధికంగా ఉన్నవారు కార్మికులు, కర్షకులుగా రాణిస్తారు.

వ్యక్తి సామర్థ్యాన్ని బట్టి, అతనికిచ్చే శిక్షణననుసరించి అతను దేనికి పనికొస్తే ఈ పనిని నీతి నిజాయితీతో నిర్వర్తించడమే ఆవ్యక్తి ధర్మమని ప్లేటో వివరించాడు.

ధర్మానికి సామాజిక రూపం కూడా వుంటుందని ప్లేటో భావించాడు. సంతులిత వ్యక్తి విరాట్ స్వరూపమే రాజ్యమని ప్లేటో చెప్పాడు. కాబట్టి రాజ్యానికి కూడా పైన పేర్కొన్న నాలుగు గుణాలు వుంటాయి. ధర్మం వ్యక్తికి, రాజ్యానికి సమానంగా వర్తిస్తుంది.

వ్యక్తి ఆత్మకున్న మూడు గుణాలను (హేతువు, ధీరత్వం, ఇచ్ఛ) అనుసరించి ప్లేటో సమాజాన్ని మూడు వర్గాలుగా విభజించాడు. (1) పాలకులు. వీరికి బుద్ధిబలం అధికంగా వుంటుంది. వీరు జ్ఞానసంపాదనకే అధిక ప్రాధాన్యతనిస్తారు. (2) సైనికులు. వీరిలో ధైర్యసాహసాలు అధికంగా వుంటాయి. వీరు వీరోచితంగా పోరాడి రాజ్యాన్ని రక్షించగలుగుతారు.

పాలకులు సైనికులు కలసి సంరక్షణ వర్గంగా (Guardian Class) వ్యవహరింపబడతారు. (3) కార్మికులు, కర్షకులు. వీరు భౌతికపరమైన కోర్కెలు ఎక్కువ కలవారు. కాబట్టి వీరు అనేకరకాల ఉత్పత్తి కార్యకలాపాలలో పాల్గొంటారు. వీరుచేసే కార్యకలాపాలు సామాజిక అవసరాలు తీర్చటానికి ఉపయోగపడతాయి. వ్యక్తులకున్న శక్తిసామర్థ్యాలలో తేడాలననుసరించి పైన వివరించిన మూడు వర్గాలను ప్లేటో వర్గీకరించాడు.

సమాజంలో వున్న మూడు వర్గాలలో ప్రతివర్గం ఇతర వర్గాల కార్యకలాపాలలో జోక్యం చేసుకోకుండా ఆ వర్గానికి సంబంధించిన కార్యకలాపాలను నిర్వహించడమే ధర్మం. జోక్యం చేసుకున్నట్లయితే అధర్మం. ఎందుకంటే అధర్మ సమాజంలో అనేక సందర్భాలలో అసమర్థులు కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తారు. దీనిఫలితంగా సామర్థ్యం కుంటుపడి, అవినీతి, అసమర్థత, అజ్ఞానం రాజ్యమేలుతాయి. ధర్మాన్ని పాటించడంవల్ల ఇటువంటి పరిస్థితిని నివారించవచ్చునని ప్లేటో వివరించాడు. బుద్ధిబలంగల పాలకుల ఆదేశాలను సైనికుల, కార్మికులు పాటించవలెను. అటువంటి సమాజంలో సామరస్యంతో కూడిన సంబంధాలుంటాయి.

ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతంలో రెండు విషయాలను చెప్పాడు. అవి (1) వృత్తుల వర్గీకరణ, (2) పరస్పర జోక్యం లేకుండా ఎవరి వృత్తి వారు నిర్వహించడం. ఏ సమాజమైన ముఖ్యంగా మూడు విధులను నిర్వహించాలి. (ఎ) పరిపాలన, (బి) దేశరక్షణ, (సి) వస్తువుల ఉత్పత్తి. ఈ మూడు రకాల విధుల ద్వారా ప్లేటో సమాజాన్ని మూడువర్గాలుగా విభజించాడు. కర్తవ్య నిర్వహణ శ్రమవిభజనకు, శ్రమవిభజన ప్రత్యేకీకరణకు దారితీస్తాయి. శ్రమ విభజన ప్రత్యేకీకరణకు దారితీస్తాయి. శ్రమ విభజన, వృత్తుల వర్గీకరణ ద్వారా సమాజంలో సహకారం సాధ్యపడుతుంది. భిన్నరకాల ప్రజల సమిష్టి శ్రేయస్సు కొరకు ఏకం కావడమే సామాజిక ధర్మమని ప్లేటో చెప్పాడు. ప్లేటో సిద్ధాంతంలో అధికారాల కంటే విధులకే ప్రాముఖ్యతనిచ్చాడు. పాలకులకు అధికారాలుండవు. వారికున్న విజ్ఞత మూలంగా వారు విధి నిర్వహణ చేస్తారు.

1.3.1 ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతం - ఒక విమర్శ :

ప్లేటో ధర్మ సిద్ధాంతం కొన్ని విమర్శలకు గురైంది. ప్లేటో చట్టబద్ధమైన ధర్మసిద్ధాంతాన్ని చెప్పలేదు. అతను చెప్పిన ధర్మసిద్ధాంతం నైతికమైంది. మానవులు దేవతలుకారు కాబట్టి వారిమధ్య ఘర్షణలు తలెత్తుతాయి. ఒకవర్గంలో ఉన్న వ్యక్తుల మధ్య, వివిధ వర్గాల మధ్య ఘర్షణలేర్పడినపుడు ఏవిధంగా వాటిని పరిష్కరించాలో ప్లేటో వివరించలేదు. నైతిక కర్తవ్యానికి, చట్టపరమైన బాధ్యతను మధ్య వ్యత్యాసాన్ని ప్లేటో విస్మరించాడు.

ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతాన్ననుసరించి వ్యక్తులకు ఆత్మనిగ్రహం లేనిదే వారి వారి విధుల నిర్వాహణ సాధ్యపడదు. అంటే ప్లేటో చెప్పిన ధర్మస్థాపన జరగదు. ఆత్మనిగ్రహాన్ని ఆచరించలేనపుడు, అది సమాజంలో సమస్యలకు దారితీస్తుంది. చట్టబద్ధమైన అధికారం లేకుండా నైతిక విధులను ఆచరించడం అంత సులభంకాదు.

ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతం ఒకవ్యక్తిని ఒకే వృత్తికి పరిమితం చేస్తుంది. ఈ సంకుచిత నియమము వల్ల వ్యక్తి సమగ్ర వ్యక్తిత్వాన్ని అభివృద్ధి చేసుకోలేడు. సామాజిక జీవనంలోనూ నిండుతనం చైతన్యం వుండదు. అంతేకాకుండా రాజ్యకలాపాలలో అందరు పాలుపంచుకోవడానికి వీలుండదు. ఈ సిద్ధాంతం మానవజీవితాన్ని యాంత్రికంగా చైతన్యరహితంగా నిస్సారంగా రూపొందిస్తుందని అరిస్టాటిల్ విమర్శించాడు.

ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతం రాజ్యపాలకులైన తాత్విక ప్రభువులకు అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చింది. ఈ కారణంగా వారు సమాజంలో ఇతర వర్గాలపై నిరంకుశంగా పెత్తనం చెలాయించవచ్చు.

ప్లేటో ధర్మసిద్ధాంతంలో వ్యక్తి కంటే రాజ్యానికే అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. అతని దృష్టిలో రాజ్యమే సర్వం. రాజ్య అంగిక సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించాడు. ఈ సిద్ధాంతాన్ని తరువాత కాలంలో హెర్బర్ట్ స్పెన్సర్ మరింత పరిపుష్టం చేశాడు. ప్లేటో సిద్ధాంతం సామాజిక జీవనంలో రాజ్య ఏకత్వానికి ప్రాదాన్యతనిచ్చి సమాజ శ్రేయస్సును సాధించడానికి ఉద్దేశింపబడిందని చెప్పవచ్చును.

1.4 ప్లేటో చెప్పిన విద్యావిధానం :

ప్లేటో కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతాన్ని వివరించే ముందు సంక్షిప్తంగా ప్లేటో రూపొందించిన విద్యావిధానాన్ని తెలుసుకుందాం. ''రిపబ్లిక్''లో ప్లేటో విద్యావిధానానికి అత్యంత ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. విద్య, కమ్యూనిస్టు సామాజిక వ్యవస్థ ద్వారా సమాజంలో ధర్మాన్ని సాధించవచ్చునని ప్లేటో విశ్వసించాడు. ప్లేటో దృష్టిలో సామాజిక ధర్మాన్ని ఆచరించడానికి, సత్యాన్ని సాధించడానికి విద్య ఒక సాధనం మాత్రమే. సామాజిక విజయాన్ని సాధించడం విద్యలక్ష్యం కాదని ప్లేటో భావించాడు. ఆత్మలో నిగూఢంగా ఉన్న ఉత్తమ లక్షణాల దృష్టిని మంచి విషయాలపై సారింపచేయడం ద్వారా వాటిని వెలికితీయడం విద్య ద్వారా సాధ్యమవుతుందని ప్లేటో చెప్పాడు. ఆధర్శరాజ్యంలో ధర్మసంస్థాపన విద్య ద్వారానే సాధ్యమవుతుందని ప్లేటో భావించాడు. విద్య గడపటానికి తగిన వాతావరణం వుండాలని ప్లేటో భావించాడు.

ప్లేటో వివరించిన విద్యావిధానానికి రెండు ముఖ్య లక్ష్యాలున్నాయి. (1) తత్వవేత్తలైన పాలకులను అభివృద్ధి చేయడం, (2) వ్యక్తుల శక్తిసామర్థ్యాలనుబట్టి వారికి విధులను కేటాయించడం. తత్వవేత్తల ఆధిపత్యాన్ని మన్నించి వ్యవహరించుకొనే తత్వాన్ని మిగిలిన వర్గాలలో అలవరచటం.

1.4.1 విద్యావిధాన ముఖ్యలక్షణాలు :

ప్లేటో విద్యావిధాన ముఖ్యలక్షణాలను ఈక్రింది విధంగా సంక్షిప్తంగా చెప్పవచ్చు.

(1) ప్రభుత్వ ఆధీనంలో విద్యావిధానం వుంటుంది. పాఠ్యప్రణాళికాంశాలను ప్రభుత్వ అధికారులే రూపొందిస్తారు.

(2) ఇది నిర్భంధ, విద్యావిధానం. ధనిక, బీద అనే బేధం లేకుండా అందరికి విద్య నిర్భంధముగా నేర్పబడాలి.

(3) స్త్రీలకు పురుషులకు అందరికి ఒకే నిర్భంద విద్యవిధానం. ఈవిధంగా స్త్రీ పురుషుల సమానత్వాన్ని ప్లేటో ప్రోత్సహించాడు.

(4) స్పార్టా విద్యావిధానానికి సంబంధించిన క్రమశిక్షణతో కూడిన వ్యాయామ విద్య, మేథాసంపత్తిని, వ్యక్తి వికాసాన్ని పెంపొందించే ఏథెన్స్ విద్యా విధానానికి సంబంధించిన అంశాల కలయికే ప్లేటో విద్యావిధానం.

(5) ప్లేటో విద్యా విధానంలో రెండు భాగాలున్నాయి. (ఎ) ప్రాథమిక విద్య, (బి) ఉన్నతవిద్య.

(ఎ) ప్రాథమిక విద్య :

ప్రాథమిక దశలో విద్య శరీర వ్యాయామానికి, మేథాసంపత్తికి సంబంధించి వుండాలని ప్లేటో భావించాడు. ఈ దశలో శారీరక పటుత్వం పెంపుదలకు, మానసిక వికాసానికి అధిక ప్రాముఖ్యత వుండాలి. ప్రతి పాఠశాలలో వ్యాయామశాల, ఆటస్థలం వుండాలి. మొదటి పదిసంవత్సరాల కాలంలో పిల్లలదేహం ధారుడ్యత, ఆరోగ్యం సక్రమంగా కలిగేలా చూడాలి.

ఆటపాటలతోపాటు పిల్లల మానసిక వికాసం కోసం సంగీత సాహిత్యాలను బోధించాలని ప్లేటో సూచించాడు. ప్లేటో వాయిద్య సంగీతానికి అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. సంగీతం మానసిక ఒత్తిడులను తగ్గించి, మానసికంగా ఆహ్లాదాన్ని కలుగజేస్తుంది. వ్యాయామ విద్య శరీర దారుఢ్యతను పెంపొందిస్తే, సంగీతం మానసిక వికాసానికి తోడ్పడుతుందని ప్లేటో చెప్పాడు. బాల్యదశలోనే శారీరక మానసిక అభివృద్ధి జరగాలని ప్లేటో అభిప్రాయాన్ని వెలిబుచ్చాడు. పద్యాల, పాటల రూపంలో సాహిత్యాన్ని బోధించాలి. ఈ విధంగా 18 సంవత్సరాల లోపు సాధారణమైన స్థాయిలో వ్యాయామం, సంగీతం, సామాన్య శాస్త్రాలను బోధించాలని ప్లేటో భావించాడు. ఈ దశలోనే నీతిపాఠాలను కూడా బోధించాలి. 18 నుండి 20 సంవత్సరాల మధ్య కాలంలో వ్యాయామ విద్యతోపాటు సైనికశిక్షణ ఇవ్వాలి. ధైర్యం, ఆత్మ నిగ్రహం, సత్ప్రవర్తన, క్రమశిక్షణ పెంపొందించే లక్ష్యంతో ఈ శిక్షణ వుండాలి.

(బి) ఉన్నత విద్య :

ప్రాథమిక విద్యను పూర్తిచేసిన విద్యార్థులకు 20 సంవత్సరాలు వయస్సు రాగానే ఉన్నత విద్య కొరకు ఒక ఎంపిక పరీక్షను నిర్వహిస్తారు. ఈ పరీక్షలో తప్పినవారు కర్షకులు, కార్మికులుగా వ్యవహరిస్తారు. వ్యవసాయం, వస్తువుల ఉత్పత్తి మొదలగు ఆర్థిక విధులను వీరు నిర్వహిస్తారు.

ఈ పరీక్షలో నెగ్గినవారు ఉన్నతవిద్యను అభ్యసించడానికి అర్హతను సంపాదిస్తారు. ఉన్నత విద్యను రెండు దశలలో నిర్వహిస్తారు. 20 నుండి 30 సంవత్సరాల వరకు ఒకదశ, 30 నుండి 35 సంవత్సరాల వరకు రెండోదశ. ఉన్నత విద్య మొదటిదశలో స్త్రీ, పురుషులకు సమానంగా క్రమబద్ధమైన శాస్త్రీయ విద్యను బోధిస్తారు. శిక్షణ మేధాసంపత్తికి, శారీరక వ్యాయామానికి సంబంధించి వుంటుంది. ఈ దశలో గణాంక శాస్త్రం, రేఖాగణితం, ఖగోళశాస్త్రం, తర్కశాస్త్రం మొదలగు వాటిలో భోదన వుంటుంది. ప్రభుత్వ సర్వీసులలో, ముఖ్యంగా సైనిక సర్వీసులలో శిక్షణ నిస్తారు.

ఉన్నత విద్య మొదట దశలను పూర్తిచేసుకొని 30 సంవత్సరాల వయస్సులో ఉన్న వారికి మరో ఎంపిక పరీక్ష నిర్వహింపబడుతుంది. ఈ పరీక్షలో తప్పినవారు ప్రభుత్వాధికారాలుగా, సైనికాధికారులుగా ఉద్యోగాలు నిర్వహిస్తారు. ఈ పరీక్షలో నెగ్గిన వారికి మరో ఐదు సంవత్సరాలుపాటు గతి తర్కం, గణితశాస్త్రం మొదలైన శాస్త్రాలలో అత్యున్నతంగా విద్యాబోధన, శిక్షణ ఇస్తారు. మరో 15 సంవత్సరాలపాటు వారికి వివిధ ప్రభుత్వ శాఖలలో క్రియాత్మక శిక్షణనిస్తారు. దీనివల్ల వారికి ఆచరణాత్మక అనుభం వస్తుంది. 50 సంవత్సరాల వయస్సులో ఉన్నవారిలో శారీరక, మానసిక క్రమశిక్షణలను అలవర్చుకున్నవారికి రాజ్యపాలనాభారాన్ని అప్పగిస్తారు.

దేశపాలన కొరకు విద్యావేత్తలైన నాయకులను రూపొందించటమే ప్లేటో విద్యా విధానం యొక్క లక్ష్యం. నాయకులకు జ్ఞానం, అనుభవం, శీలం, ధైర్యం, ఆత్మనిగ్రహం అవసరం. పరిపూర్ణ వ్యక్తిత్వ సిద్ధికి ప్లేటో విద్యావిధానం దోహదం చేస్తుంది.

ప్లేటో విద్యావిధానంలో వృత్తి, సాంకేతిక విద్యకు స్థానంలేదు. ఉత్పత్తి చేసే వర్గాలపట్ల అన్యాయంగా నిరంకుశంగా ప్లేటో విద్యావిధానం వుందని ఒక విమర్శ వుంది. ఈ విమర్శ ఉన్నప్పటికి ఆనాటి నగర రాజ్యాలలో నెలకొని ఉన్న అవినీతికి, అస్థిరత్వానికి ప్లేటో విద్యాపథకం ఒక చికిత్సవంటిదని చెప్పవచ్చును.

1.5 ప్లేటో కమ్యూనిజం :

1.5.1 అర్థ వివరణ :

పాలక, సైనిక వర్గాలకు సొంత ఆస్థిని, సొంతకుటుంబాన్ని ప్లేటో నిషేధించాడు. ఈ నిషేధాన్ని ప్లేటో చెప్పిన కమ్యూనిష్టు సిద్ధాంతమని చెప్పవచ్చు. ఇది ఒక కొత్త సామాజిక విధానం. సొంత ఆస్థి, సొంత కుటుంబం ఈరెండు వ్యవస్థలను పాలకవర్గానికి అనుమతిస్తే అవి స్వార్థాన్ని, బంధుప్రీతిని, ఆశ్రిత పక్షపాతాన్ని, వర్గతత్వాన్ని మొదలగు చెడు లక్షణాలను పాలకవర్గంలో కలిగిస్తాయి. ఫలితంగా రాజ్యంలో అవినీతి, అజ్ఞానం, అసమర్థత విలయతాండవం చేస్తాయి. విద్య పాలకులకు వైజ్ఞానిక వాతావరణాన్ని కల్గిస్తే, కమ్యూనిజం మంచి పరిపాలనకున్న అవరోధాలను తొలగిస్తుంది. ప్లేటో కమ్యూనిజంకు కేవలం రాజకీయ ప్రయోజనం మాత్రమే వుంది. రాజ్యంలో ఏకత్వాన్ని పెంపొందించటమే దీని ముఖ్యలక్ష్యం. ప్లేటో కమ్యూనిజం మూడవ వర్గానికి చెందిన ప్రజలకు వర్తించదు. వారికి సొంత ఆస్తిని, సొంత కుటుంబాన్ని సమ్మతించాడు.

1.5.2 కమ్యూనిజం రూపాలు :

ప్లేటో కమ్యూనిజం రెండు రూపాలలో వుంటుంది. (1) ఆస్తి కమ్యూనిజం, (2) భార్యల కమ్యూనిజం, ఈ రెండు రకాల కమ్యూనిజాన్ని సంక్షిప్తంగా తెలుసుకుందాం.

(1) ఆస్తి కమ్యూనిజం :

పాలకులకు, సైనికులకు సొంత ఆస్తిని ప్లేటో నిషేదించాడు. ఈ పాలకవర్గానికి చెందిన వారికి వ్యక్తిగత ఆస్తి గాని, సమిష్టి ఆస్తిగాని ఉండరాదని ప్లేటో భావించాడు. వారికి గృహాలు గాని, వ్యవసాయ భూములు గాని వుండకూడదని ప్లేటో చెప్పాడు. పొలాలు మూడవ వర్గానికి చెందిన రైతులు చేతుల్లో వుంటాయి. పాలకవర్గానికి చెందినవారు అందరు సామాజిక జీవనాన్ని గడుపుతారు. వారు సహపంక్తి భోజనాలు చేస్తూ, ఉమ్మడి గదుల్లో నివసిస్తారు. వారికి బంగారం, వెండి, డబ్బు, ధనం వుండరాదు. వారి జీవనానికి సరిపడే వస్తుసామగ్రిని రైతులు సమకూర్చుతారు. వారు నిరాడంబర జీవితాన్ని గడపాలని ప్లేటో భావించాడు.

ప్లేటో చెప్పిన ఆస్తికమ్యూనిజం రాజకీయపరమైనదే గాని, ఆర్థికపరమైనదికాదు. రాజకీయ అధికారం, ఆర్థికశక్తి ఒకరి చేతిలో ఉన్నట్లయితే, రాజకీయ అధికారాన్ని ఆస్తిపాస్తులను పెంచుకోవడానికి దుర్వినియోగం చేసే అవకాశం ఎక్కువగా వుంటుంది. అంతేకాకుండా పాలకులలో స్వార్థచింతన పెరిగి, నైతికంగా పతనం చెందుతారు. ఫలితంగా అసమర్థపాలన సంభవిస్తుంది. ఈ కారణాల వల్ల ప్లేటో రాజకీయ, ఆర్థిక కార్యకలాపాలను వేరుచేశాడు.

(2) భార్యల కమ్యూనిజం :

"రిపబ్లిక్"లో ప్లేటో ఆస్థి కమ్యూనిజం కంటే భార్యల కమ్యూనిజంకే అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. పాలక వర్గాలకి చెందిన వారికి కుటుంబ వ్యవస్థను ప్లేటో రద్దుచేశాడు. వారికి సొంత కుటుంబం వుండకూడదని ప్లేటో చెప్పాడు. కుటుంబం ద్వారా స్వార్థం, ద్వేషం, అసూయ మొదలగు వాటికి కారణం కాబట్టి అది నిస్వార్థసేవకు ఆటంకం అవుతుంది. పాలకవర్గానికి చెందిన ఏ వ్యక్తికి "నా కుటుంబం, నా భార్యా, నా పిల్లలు" అనే భావం వుండకూడదని ప్లేటో భావించాడు. పాలక వర్గానికి చెందిన వారు ఎవరు శాశ్వత వివాహాలు చేసుకోకూడదు.

ప్లేటో ప్రతిపాదించిన భార్యల కమ్యూనిజంలో రెండు ముఖ్య భావాలున్నాయి. సాంప్రదాయక వివాహవ్యవస్థను సంస్కరించడం, స్త్రీ విమోచన. సాంప్రదాయక వివాహం వల్ల స్త్రీలు పురుషులపై ఆధారపడి, వారి ఆధీనంలో ఒంటరి జీవితం గడపవలసివుంటుంది. పిల్లలను కని, పెంచి, భర్త అవసరాలు తీర్చే ఒక యంత్రంగా స్త్రీ పనిచేయవలసి వుంటుంది. ఇటువంటి యాంత్రిక జీవనం వల్ల స్త్రీల ప్రతిభ నిరుపయోగం అవుతుంది. స్త్రీ పురుషులతోపాటు సమానంగా ఆలోచింపగల మేధాశక్తి వుందని ప్లేటో భావించాడు. కాబట్టి, స్త్రీల తెలివితేటలు, మేధాశక్తి, సృజనాత్మకశక్తి సమాజాభివృద్ధికి ఉపయోగపడాలంటే పాలక వర్గాలకు శాశ్వత వివాహాలు రద్దు చేయాలని ప్లేటో చెప్పాడు.

రాజ్యపాలనకు ఉత్తమ శ్రేణికి చెందిన పాలకులు అవసరం. కాబట్టి పాలకవర్గానికి చెందిన ఉత్తమ స్త్రీ పురుషులకు ఒక నిర్ణీత కాలానికి తాత్కాలిక దంపతులుగా వ్యవహరించాలని ప్లేటో భావించాడు. అటువంటి దాంపత్య జీవితం వల్ల ఆరోగ్యవంతమైన సంతతి ఏర్పడుతుంది. ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన స్త్రీ పురుషులకు పుట్టిన శిశువులను వెనువెంటనే తల్లిదండ్రుల నుంచి వేరుపరచి ప్రభుత్వ శిశుసంరక్షణ కేంద్రాలలో పెంచాలి. దీనివల్ల తల్లిదండ్రులకు తమ సంతానం ఎవరో తెలియదు. సంతానానికి తమ తల్లిదండ్రులెవరో తెలియదు. ఈ కారణంగా పాలకవర్గంలో అందరు సఖ్యత, సామరస్యం, ఐకమత్యంతో ఒకే కుటుంబంలా వుంటారు. అంతేకాకుండా, రాజ్యంలో రాజకీయఐక్యత, సుస్థిరత ఏర్పడతాయి.

ప్లేటో స్త్రీ పురుషుల వివాహ వయస్సును నిర్ణయించినాడు. పురుషులకు 25 - 55 సంవత్సరాల మధ్య కాలం, స్త్రీలకు 20 - 40 సంవత్సరాల మధ్యకాలం తగిన వయసుగా నిర్ణయించాడు. ఈ వయసులో దాంపత్య జీవితంవల్ల జన్మించిన పిల్లలు ప్రతిభావంతులు అవుతారని ప్లేటో భావించాడు. ప్లేటో ఆదర్శ రాజ్యంలో ప్రతిభకే అగ్రస్థానం ఇచ్చాడు. అనారోగ్య శిశువులను, వికృతరూపంగల శిశువులను వెనువెంటనే వధించాలని ప్లేటో చెప్పాడు. ఈ ఆచారం జంతు ప్రపంచానికి వర్తిస్తుంది. కాని మానవ ప్రపంచానికి వర్తించదు.

భార్యల కమ్యూనిజం ద్వారా స్త్రీ పురుషుల సమానత్వాన్ని ప్లేటో అంగీకరించాడు. ప్లేటో కాలం నాటికి ఈ భావన విప్లవాత్మకమైందని చెప్పవచ్చును. వంశాభివృద్ధి శాస్త్రాన్ని అనుసరించి కూడా భార్యల కమ్యూనిజమును ప్లేటో సమర్థించాడు. "ఆరోగ్యవంతమైన శిశువులే ఆరోగ్యవంతమైన భావిపౌరులని" అతడు భావించాడు.

1.5.3 విమర్శ :

ప్లేటో చెప్పిన కమ్యూనిష్ఠు సిద్ధాంతం అనేక విమర్శలకు గురైంది. శతాబ్దాల తరబడివస్తున్న మానవసమాజ ఆచార సాంప్రదాయాలను ప్లేటో కమ్యూనిజం ద్వారా సవాల్ చేశాడు. ప్లేటో శిష్యుడు అరిస్టాటిల్ ప్లేటో సిద్ధాంతాన్ని పూర్తిగా వ్యతిరేకించాడు. ఆస్తి, కుటుంబ వ్యవస్థల వల్ల చెడు ప్రభావం వున్నప్పటికీ, అవి సామాజిక జీవనానికి జీవగుర్ర వంటవి. "సామూహిక ఆస్థి సామూహిక నిర్లక్ష్యానికి గురి అవుతుందని" అరిస్టాటిల్ వాదించాడు. ఆస్థి, కుటుంబ వ్యవస్థల ఆవశ్యకత వ్యక్తి సుఖసంతోషాలకు, రాజ్యశ్రేయస్సుకు ఎంతైనా వుంది.

ప్లేటో చెప్పిన భార్యల కమ్యూనిజం ఏవగింపు కలిగిస్తుందని గ్రూబే, టేలరు చెప్పినారు. ఇది అక్రమ సంబంధాలకు దారితీస్తుంది. తల్లిదండ్రులు, పిల్లలు ఎవరు ఎవరు గురించి తెలుసుకోలేని స్థితిలో వుంటారు. కుటుంబం సహజవ్యవస్థని స్ట్రాస్ చెప్పాడు. అటువంటి వ్యవస్థను రద్దుచేయడంలో ప్లేటో తెలివితేటలను ఆయన ప్రశ్నించాడు. అయినప్పటికీ సెంట్ సైమన్, రాబర్ట్ ఒవెన్, ఫారియర్ వంటి సామ్యవాదులు కొందరు ఏకవివాహ వ్యవస్థను, కుటుంబ వ్యవస్థను ప్లేటో నిషేధించటం తప్పుకాదని భావించారు.

రాజ్య భద్రత, శ్రేయస్సు దృష్ట్యా ఆస్తి పట్ల మితభావన వుండాలని ప్లేటో చెప్పాడు. ఆస్థి సంపాదన కొరకు ఎక్కువ పాటుపడటం మంచిదికాదని ప్లేటో భావించాడు. అటువంటి దురాశ రాజ్యంలో ఐకమత్యాన్ని, సామరస్యాన్ని నైతిక విలువలను నాశనం చేస్తుంది. ఆర్థిక రాజకీయ శక్తులు ఒకరిచేతిలో వుంటే, అవి అవినీతికి దారితీసి రాజ్యాన్ని రెండు ముక్కలు చేస్తాయి. రాజకీయాలపై ఆర్థికశక్తుల ప్రభావాన్ని గుర్తించిన మొదటివాడు ప్లేటో అని చెప్పవచ్చును. రాజ్యంలో ఆర్థిక అసమానతలు రాజకీయ అస్థిరత్వానికి, సామాజిక విప్లవాలకు దారితీస్తుందని ప్లేటో భావించాడు.

1.5.4. ప్లేటో కమ్యూనిజం - ఆధునిక కమ్యూనిజం :

ఆధునిక కమ్యూనిష్టు సిద్ధాంతానికి ప్లేటో పురోగామి అని చెప్పవచ్చు. ప్లేటో కమ్యూనిజానికి ఆధునిక కమ్మూనిజానికి మధ్య కొన్ని పోలికలు, తేడాలు ఉన్నాయి. వాటిని సంక్షిప్తంగా పరిశీలిద్దాం.

పోలికలు :

(1) ప్లేటో, మార్క్స్ ఇద్దరు మానవ స్వార్థాన్ని పెంపొందించడంలో ప్రైవేటు ఆస్థి యొక్క దుష్టప్రభావాన్ని గుర్తించారు. రాజ్య అస్థిరతకు ఆర్థిక అసమానతలు దారితీస్తాయని ఇద్దరు అంగీకరించారు.

(2) వ్యక్తిగత ప్రయోజనాలు కంటే సమాజ ఉమ్మడి ప్రయోజనాలే ముఖ్యమని చెప్పారు.

(3) ఒక విధంగా ఇద్దరూ కులీనపాలననే సమర్థించారు. ప్లేటో సిద్ధాంతంలో తాత్విక ప్రభువుల చేతిలో అధికారముంటే, మార్క్స్ సిద్ధాంతం ప్రకారం కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకుల చేతిలో అధికారం వుంటుంది. వారి రెండు సిద్ధాంతాలలో పాలకవర్గాలు కొద్దిమంది మాత్రమే అని కొందరు అభిప్రాయబడ్డారు.

(4) ప్లేటో సిద్ధాంతంలో తాత్విక ప్రభువులు, మార్క్స్ సిద్ధాంతంలో కమ్యూనిష్టు పార్టీ అపరిమిత అధికారాన్ని చెలాయిస్తారు.

తేడాలు :

పైన వివరించినట్లు ప్లేటో కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంతానికి మార్క్స్ సిద్ధాంతానికి కొంతమట్టుకు సారూప్యం ఉన్నప్పటికీ వాటి మధ్య కొన్నితేడాలు కూడా వున్నాయి. ఈ రెండు సిద్ధాంతాలు యొక్క ఆరంభం, లక్ష్యాలు, ఉపయోగించే పద్ధతులలో కొంత బేధం కనిపిస్తుంది. వాటి మధ్య తేడాలను ఈ క్రింది విధంగా చెప్పవచ్చును.

(1) ప్రాచీన ఏథెన్సులో ఉన్న అవినీతి, అసమర్థతలతో కూడిన ప్రజాస్వామ్యానికి వ్యతిరేకంగా ప్లేటో తన కమ్యూనిష్టు సిద్ధాంతాన్ని చెప్పాడు. 19వ శతాబ్దంలో ప్రబలిన పారిశ్రామికీకరణ వల్ల సంభవించిన పెట్టుబడిదారీ విధానంలో దుష్ఫలితాలను వ్యతిరేకంగా మార్క్స్ సిద్ధాంతం అవతరించింది.

(2) ప్లేటో కమ్యూనిజానికి రాజకీయ లక్ష్యం కలదు. అంటే రాజ్యఏకత్వాన్ని సాధించడమే గాని ప్రధాన ధ్యేయం. మార్క్స్ సిద్ధాంతానికి ఆర్థికపరమైన లక్ష్యం వుంది. దేశసంపదను ప్రజల మధ్య వీలైనంతవరకు సమానంగా పంపిణీ చేసివారి జీవన ప్రమాణాన్ని మెరుగుపరచడం.

(3) పౌరుల ఆధ్యాత్మిక, మానసిక అభివృద్ధిని సాధించటమే ప్లేటో సిద్ధాంతం లక్ష్యాలలో ఒకటని చెప్పవచ్చు. దీనికి విభిన్నంగా మార్క్స్ సిద్ధాంతం భౌతికమైనది.

(4) ప్లేటో కమ్యూనిజం పాలక వర్గానికి మాత్రమే వర్తిస్తుంది. అదికాకుండా వారు నిరాడంబరంగా యోగులవలె

జీవించాలి. మార్క్స్ కమ్యూనిజం రాజ్యంలో ప్రజలందరికి వర్తిస్తుంది. ఆర్థిక సమానత్వంతో ప్రజలందరూ జీవించాలని మార్క్స్ చెప్పాడు.

(5) ప్లేటో సిద్ధాంతంలో సామాజిక వర్గాలుంటాయి. కార్మిక, కర్షక వర్గాలకు ప్రైవేటు ఆస్థిని అనుమతించాడు. దీనికి విభిన్నంగా మార్క్స్ వర్గరహిత సమాజాన్ని చెప్పాడు. ఉత్పత్తి సాధనాలు సమాజీకరణ చేయబడతాయి.

(6) ప్లేటో కమ్యూనిజం శాంతియుత వాతావరణం వున్నసమాజంలో ధర్మస్థాపనకు విద్యా విధానానికి తోడ్పడుతుంది. అందులో సంఘర్షణకు తావులేదు. ధనిక బీద వర్గాలమధ్య సంఘర్షణలుంటాయని మార్క్స్ సిద్ధాంతం భావిస్తుంది. కమ్యూనిస్టు రాజ్యస్థాపన సంఘర్షణతో కూడిన విప్లవం ద్వారా సాధ్యపడుతుందని మార్క్ చెప్పాడు.

(7) ప్లేటో సిద్ధాంతంలో రాజ్యం కొనసాగుతుంది. జ్ఞానం, సుగుణం ద్వారా రాజ్యం సంపూర్ణత్వాన్ని పొందుతుంది. మార్క్స్ సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి వర్గరహిత సమాజం ఏర్పడిన తరువాత రాజ్యం క్రమేణా నిశించిపోతుంది.

పై చర్చిననుసరించి ప్లేటో కమ్యూనిష్ఠ సిద్ధాంతానికి, మార్క్స్ చెప్పిన ఆధునిక కమ్యూనిష్ఠ సిద్ధాంతానికి మధ్య మౌలికమైన, గుణాత్మకమైన భేదాలున్నాయని చెప్పవచ్చును. ఇటువంటి తేడాలు వాటి లక్ష్యాలుతోను, అవి అనుసరించే పద్ధతులలోను చూడవచ్చును. వాటి మధ్య నున్న పోలికలు వాటి సారాంశానికి సంబంధించినవికావు. ఈ కారణంగా ఆధునిక కమ్యూనిజానికి ప్లేటో అగ్రగామి కాడని చెప్పవచ్చును. అలా అనుకుంటే ప్లేటో సిద్ధాంతాన్ని సంపూర్ణంగా అపార్థం చేసుకున్నట్లే. కమ్యూనిజానికిచ్చిన ఆధునిక అర్థంతో ప్లేటోని కమ్యూనిష్ఠ తత్వవేత్తని చెబితే అతనిని అవహేళన చేసినట్టు అవుతుంది.

1.6 ఆదర్శ రాజ్యం :

ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యం గురించి చెప్పేముందు అతని భావసిద్ధాంతం గురించి సంక్షిప్తంగా తెలుసుకుందాం. వాస్తవ ప్రపంచంలో ఉన్న ప్రతి వస్తువుకి, ఒక ఆకృతి భావం వుంటుందని ప్లేటో వివరించాడు. ఆకృతి భావనే నిజమైనది, సంపూర్ణమైనది, శాశ్వతమైనది. వాస్తవ ప్రపంచంలో ఆకృతులకు ప్రతిరూపాలుగా ఉన్న వాస్తవ వస్తువులు నిజమైనవి కావని ప్లేటో భావించాడు. అవి అశాశ్వతమైనవి, అసంపూర్ణమైనవికూడా. వస్తుపరంగా కంటే, భావపరంగా పొందినవే నిజమైన, స్థిరమైన జ్ఞానమని ప్లేటో భావించాడు. ఈ జ్ఞాన సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించే రాజ్యమనే భావన శాశ్వతమైనదని, సంపూర్ణమైనదని ప్లేటో చెప్పాడు. మనము చూస్తున్న వాస్తవ రాజ్యాలు అసంపూర్ణమైనవి, దోషపూరితమైనవని ప్లేటో భావించాడు. భావపరంగా సంపాదించిన జ్ఞానమే నిజమైన విజ్ఞానమని ప్లేటో అభిప్రాయబడ్డాడు. అటువంటి విజ్ఞానమే సుగుణమని సోక్రటీస్ చెప్పాడు.

“రిపబ్లిక్” గ్రంథంలో ప్రధానాంశం ధర్మసిద్ధాంతం. ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యం దర్మభావనలో పరాకాష్ట చెందుతుందని సౌబిన్ చెప్పాడు. “సుగుణమే విజ్ఞానం” అని సోక్రటీస్ చెప్పిన సూక్తి ఆధారంగా ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యాన్ని వర్ణించాడు. సుగుణం నుండి విజ్ఞానం ఏర్పడినట్లయితే అజ్ఞానం నుండి దుష్టబుద్ధి ఏర్పడుతుంది. విజ్ఞానవంతులు మంచికార్యాలు చేస్తే అజ్ఞానులు దుష్టకార్యాలు చేస్తారు. ఈ భావాన్ని అనుసరించి విజ్ఞానులైన తత్వవేత్తలే ఆదర్శరాజ్యానికి పాలకులు అవాలని ప్లేటో భావించాడు.

“రిపబ్లిక్”లో ప్లేటో వర్ణించిన ఆదర్శరాజ్యం ఒక నమూనా రాజ్యం. ఇది సంపూర్ణమైన అత్యుత్తమ రాజ్యం. ఇటువంటి రాజ్యం స్వర్గంలో తప్ప భూమి మీద కనిపించదు. ఇది వాస్తవ రాజ్యం కాదు. వాస్తవరాజ్యాలకు ఇది ఆదర్శం మాత్రమే. దీనిని ఆదర్శంగా తీసుకొని వాస్తవ రాజ్యాలు వీలైనంతవరకు దోషరహిత రాజ్యాలుగా రూపొందటానికి

ప్రయత్నించాలని ప్లేటో భావించాడు. ఆదర్శరాజ్య లక్ష్యం కూడా పాలకవర్గంలో ఏకత్వాన్ని సాధించడమే. భూమిమీద సామాజిక, రాజకీయ జీవనంలో వీలైనంత నిర్దుష్టంగా సాధించే దివ్యభావాలే (Divine Ideas) ప్లేటో ''రిపబ్లిక్''లో చెప్పిన ఆదర్శరాజ్యమని చెప్పవచ్చును.

1.6.1 ఆదర్శరాజ్య ముఖ్య లక్షణాలు :

ప్లేటో ఆదర్శ రాజ్యానికి కొన్ని లక్షణాలను చెప్పాడు. ఆదర్శ రాజ్యానికి మూలాధారం ధర్మం. రాజ్యపాలక వర్గంలో ఏకత్వం, ఏకాభిప్రాయం వుండాలి. అన్ని రంగాలలో స్త్రీ పురుషుల సమానత్వం వుండాలి. రాజ్యనియంత్రణ కింద విద్యావిధానం వుండాలి. పాలక వర్గానికి కుటుంబ వ్యవస్థను, సొంత ఆస్తిని రద్దుచేశాడు. ఈ అంశాల గురించి ఇంతకు ముందే వివరంగా తెలుసుకున్నాం. ఇప్పుడు మరికొన్ని ఆదర్శరాజ్య లక్షణాలను వివరంగా చర్చిద్దాం.

1.6.2. పని విభజన - ప్రత్యేకీకరణ :

ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యం వర్గరాజ్యం. రాజ్యవ్యవస్థ నిర్మాణంలో మూడు వర్గాల ప్రజలుంటారు. పాలకులు, సైనికులు, కర్షకులు. వారికుండే భౌతిక సంపదనుబట్టి ప్లేటో ప్రజలను మూడు వర్గాలుగా వర్గీకరించలేదు. ప్రతి వ్యక్తి ఆత్మలో హేతువు, ధీరత్వం, ఇచ్ఛ అనే మూడు గుణాలననుసరించి పై మూడు వర్గాలను విభజించాడు. హేతువు ప్రధానంగా గలవారు పాలకులుగా, ధీరత్వం అధికంగా గలవారు సైనికులుగా, ఇచ్ఛ (కోర్కెలు) ఎక్కువశాతం ఉన్నవారు కర్షకులుగా వ్యవహరిస్తారు. ఈ మూడు వర్గాల మధ్య వారి వారి గుణాలనుబట్టి ప్లేటో పని విభజన చేశాడు. పాలకులకు రాజ్యపాలన, సైనికులకు రాజ్యరక్షణ, కర్షకులు కార్మికులకు ఆహారధాన్యాలు యితర జీవితావసర వస్తువులను ఉత్పత్తిచేసి సరఫరా చేయడం ప్లేటో కేటాయించాడు. ఈ మూడు వర్గాలవారు చివరికి కేటాయించిన కార్యకలాపాలను వారు సక్రమంగా నిర్వహించాలి. ఏ ఒక్క వర్గం ఇతర వర్గాల కార్యకలాపాలలో జోక్యం చేసుకోకూడదు.

పనివిభజన, ప్రత్యేకీకరణ నాగరికత అభివృద్ధికి, రాజ్యం పెరుగుదలకి అవసరమని ప్లేటో భావించాడు. రాజ్యంలో ఉన్న మూడు వర్గాలను క్రమానుగతి శ్రేణి జరిగింది. అత్యున్నత శ్రేణిలో ఉన్న పాలకుల ఆదేశాలను, సైనికులు, కర్షకులు పాటించాలి. సైనికుల ఆజ్ఞలను కర్షకులు, కార్మికులు పాటించాలి. ఈ విధంగా ఒకవర్గం ఇంకొక వర్గాన్ని నియంత్రణ చేస్తుంది. ఈ మూడువర్గాల వారు ఆదర్శరాజ్యానికి తాత్విక, సైనిక, ఆర్థిక మూలాధారాలని ప్లేటో భావించాడు.

1.6.3. తాత్విక రాజు :

ప్లేటో తత్వశాస్త్రంలో తాత్విక రాజుకు ప్రముఖ స్థానాన్ని ఇచ్చాడు. అతని ఆదర్శరాజ్యంలో తాత్విక రాజుకు కీలకమైన స్థానముంది. ఆదర్శరాజ్యాన్ని పాలించడానికి కావలసిన అర్హతలు - బుద్ధి, జ్ఞానం, శిక్షణ మొదలగునవి తాత్విక రాజులకే వుంటాయని ప్లేటో భావించాడు. కొద్దిమంది ఉత్తములైన తత్వవేత్తలు పాలించే ఉత్తమ రాజ్యమే ప్లేటో చెప్పిన ఆదర్శరాజ్యం. ఇతర వృత్తులవలె పాలన కూడా ఒక నిర్దిష్టమైన నిపుణతతో కూడిన ఒక వృత్తి. పాలన ముఖ్యోద్దేశం సమాజ శ్రేయస్సు, ప్రజలను మంచి వ్యక్తులుగా తీర్చిదిద్దటం. ఆ కాలంనాటి గ్రీకు నగరరాజ్యాలలో బుద్ధి, శిక్షణ లేని అజ్ఞానుల పాలనవల్ల వాటిలో అస్తవ్యస్త పరిస్థితులు ఏర్పడ్డాయి. నానాటికి క్షీణిస్తున్న గ్రీకు నగర రాజ్యాల పరిస్థితులను చక్కదిద్ది వాటి కష్టాలను గట్టెక్కించడానికి తాత్విక రాజుల వలెనే ఏకైక మార్గమని ప్లేటో చెప్పాడు. ప్లేటో తాత్విక రాజుల పాలనను ప్రతిపాదించడానికి పైన పేర్కొన్నది ఒక ముఖ్యకారణం.

తత్వవేత్తలకే రాజకీయ అధికారానికి హక్కుందని ప్లేటో ఈక్రింది విధంగా నొక్కిచెప్పాడు. "ఈ ప్రపంచంలో తత్వవేత్తలే పాలకులైనప్పుడు లేదా పాలకులే తత్వవేత్తలు అయినపుడు ప్రస్తుత రాజ్యాలకు వాటి అరిష్ఠాల నుండి విముక్తి లభిస్తుంది" అప్పుడే రాజకీయం అధికారం తత్వజ్ఞానం, ఒకరి చేతిలో వుంటాయి. అంతేకాక ప్లేటో ఊహించిన ఆదర్శరాజ్యం సాధ్యపడుతుంది. అటువంటి రాజ్యంలో వ్యక్తులకు సుఖశాంతులు లభిస్తాయని ప్లేటో భావించాడు.

1.6.4 తాత్విక రాజుకు ఎటువంటి లక్షణాలుండాలి ?

ఎల్లప్పుడు జ్ఞాన సముపార్జనకి పాటుపడేవాడే తత్వవేత్త. అన్నిరకాల జ్ఞానసంపాదనకి అతను అభిరుచి చూపిస్తాడు. విజ్ఞానానికి మూలం సత్యం. సత్యంను తెలుసుకొనే వక్తే తత్వవేత్త. అతను జీవితకాలం సత్యాన్వేషణకు ఆరాటపడుతూవుంటాడు. హేతువాదియై వుండాలి. సాధుశీలుడై వుండాలి. అమూర్త భావాలైన సౌందర్యం, ధర్మం మొదలగు భావప్రపంచం పట్ల అభిరుచి కలవాడై వుండాలి. సౌందర్యమనే భావానికి, సౌందర్యమనే వస్తువులకు మధ్య తేడాలను గుర్తించగలవాడై వుండాలి. అసత్యాన్ని పలుకడు. చావంటే భయపడడు. సామాజ సంక్షేమం కొరకు ధర్మపాలన చేయడానికి ఉత్సాహంతో వుంటాడు. ప్లేటో చెప్పి తాత్వికరాజు భారతీయ తత్వశాస్త్రంలోని రాజర్షి లాంటివాడని చెప్పవచ్చును. రాజర్షికి రాజు లక్షణాలు తత్వవేత్త లక్షణాలు రెండూ వుంటాయి.

1.6.5 తాత్విక రాజు విధులు :

తాత్విక రాజు ఈక్రింది చెప్పిన విధులను నిర్వహించాలి.

(1) రాజ్యాన్ని ఆదర్శరాజ్య నమూనాకు వీలైనంత వరకు సన్నిహితంగా వుంచడానికి ప్రయత్నించాలి.

(2) రాజ్యంలో ధనిక, బీద వర్గాల మధ్య ఎక్కువ అంతరాయాలు లేకుండా చూడాలి.

(3) రాజ్యంలో ఏకత్వం దెబ్బతినకుండా రాజ్య విస్తీర్ణం పెరుగుదలను అదుపుచేయాలి.

(4) రాజ్యంలో మూడు వర్గాలవారు వారి వారి కర్తవ్యాలను నిర్వర్తించేటట్టు చూడాలి.. రాజ్యంలో ధర్మాన్ని నెలకొల్పటానికి ఈ విధి చాలా ముఖ్యం.

(5) విద్యావిధానంలో కొత్త మార్పులు రాకుండా చూడాలి.

(6) పౌరుల మధ్య మంచి సంబంధాలు వుండేటట్లు చూడాలి. వారిలో చిత్తశుద్ధి వుండేటట్లు చేయాలి.

(7) రాజ్యఏకత్వానికి అధిక ప్రాధాన్యతనివ్వాలి.

ఈ ఏడు విధులు తాత్విక ప్రభువులు విధిగా నిర్వహించవలసిన రాజ్యాంగ సాంప్రదాయాలు వంటివి. వాటిని గౌరవించటం వారివిధి. వాటిని మార్చడం గాని ఉల్లంఘించడం గాని చేయకూడదు. తాత్విక ప్రభువులు వారికున్న సంపూర్ణ రాజకీయాధాకారాన్ని దుర్వినియోగం చేయకుండా వారు నిర్వహించవలసిన విధులు అడ్డుపడతాయి.

అధర్శరాజ్యంలో లిఖిత రాజ్యాంగంగాని, లిఖిత శాసనాలుగాని వుండవు. అయినప్పటికి తాత్విక ప్రభువులు నియంతలుగా మారజాలరు. ఎందుకంటే ఆదర్శరాజ్యంలో అత్యున్నతాధికారి హేతువు. వారు హేతుబుద్ధిననుసరించి సమాజ సంక్షేమం కొరకు పాలన చేస్తారు. వారికి సొంతకుటుంబం, సొంత ఆస్థి వుండవు కాబట్టి వారు స్వార్థబుద్ధితో అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయజాలరు. అంతేకాకుండ తాత్వికులు విద్య, బుద్ధులు, జ్ఞానంగల సుశిక్షితులు. వారు లిఖిత నియమ నిబంధనలు ననుసరించి రాజ్యపాలన చేసినట్లయితే వారిలో నున్న సృజనాత్మకమైన శక్తినశిస్తుంది. అందువలన వారు నిర్మాణాత్మకమైన మార్పులు తేలేరు అని ప్లేటో భావించాడు.

తాత్విక ప్రభువులు చాలా అరుదైనవారు. వారు అధికారం చేపట్టటానికి అయిష్టతను చూపుతారు. అధికారం పట్ల వారికున్న అయిష్టతవలననే వారు రాజ్యపాలనకు అర్హులని ప్లేటో భావించాడు. అటువంటివారు అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయజాలరని ప్లేటో నమ్మకం.

ప్లేటో విశ్లేషించిన ఆదర్శరాజ్యంలో రెండు ముఖ్యవిషయాలు తేటతెల్లమౌతున్నాయి. తాత్వికరాజు, ధర్మం. రాజు తాత్వికుడు కానప్పుడు ఆదర్శరాజ్య సూత్రాలు ఆచరణలోకి రావు. అవి ఊహాలోకంలో మాత్రమే మిగిలిపోతాయని ప్లేటో చెప్పాడు. నైతిక, రాజకీయ, నైపుణ్యం, సామర్థ్యం తాత్విక ప్రభువులకు మాత్రమే వుంటాయి. కాబట్టి వారు సమాజాన్ని న్యాయంగా సక్రమంగా పాలించగలరని ప్లేటో భావించాడు. "రిపబ్లిక్" యొక్క రాజకీయ ముగింపు తాత్వికరాజని R.N. Barki భావించాడు.

ప్లేటో చెప్పిన తాత్విక ప్రభువులు వంశపారంపర్యపాలకవర్గం కాదు. కర్షక, కార్మిక వర్గానికి చెందిన జ్ఞానవంతులను సమర్థవంతులను తాత్విక ప్రభువులుగా నియమించవచ్చును. తాత్విక వర్గానికి చెందిన పిల్లలు అసమర్థులైనపుడు వారిని కార్మిక కర్షక వర్గానికి చెందిన హోదాకి తగ్గించవచ్చు అని ప్లేటో చెప్పాడు.

1.6.6. విమర్శ :

ప్లేటో వర్ణించిన ఆదర్శరాజ్యం, తాత్విక ప్రభువుల పాలన కొన్ని విమర్శలకు గురైంది. వాటిని సంక్షిప్తంగా పరిశీలిద్దాం.

(1) ఆదర్శరాజ్య ఏకత్వానికి ప్లేటో అధిక ప్రాధాన్యత నిచ్చాడని ఒక విమర్శవుంది. ఈ అభిప్రాయానికి విభిన్నంగా రాజ్యంలో వివిధ వర్గాల మధ్య ఐక్యత వుండే ఏర్పాటుకే అధిక ప్రాధాన్యత నిచ్చాడని ఆచార్య బార్కర్ చెప్పాడు. తాత్విక ప్రభువులను, సైనిక, కార్మిక కర్షక వర్గాల నుండి వేరుచేశాడు. ఫలితంగా ఈ మూడు వర్గాలమధ్య రాజీపడే అవకాశం తక్కువ. అందువల్ల సంపూర్ణ ఏకత్వం ఎప్పుడూరాదు.

(2) స్వేచ్ఛా సమాజానికి ప్లేటో శత్రువని కార్లపాపర్ విమర్శించాడు. వ్యక్తి కంటే సమాజానికి ప్లేటో అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. వ్యక్తి హక్కుల కంటే విధులకే ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు.

(3) ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యంలో సామాజిక - రాజకీయ వ్యవస్థ నిర్మాణం ప్రజాస్వామ్యానికి విరుద్ధమైనది. సమాజాన్ని మూడు అసమాన వర్గాలుగా విభజించాడు. ఈ విభజన ప్రజాస్వామిక సమానత్వ విలువుకు విరుద్ధమైనది. రాజ్యకలాపాల నిర్వహణలో కార్మిక కర్షక వర్గానికి ఎటువంటి పాత్రలేదు. మొత్తం రాజ్యాధికారం పాలకవర్గం చేతిలో కేంద్రీకృతం అయింది. ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యం పెరిక్లిస్ చెప్పిన ఆదర్శప్రజాస్వామ్యాన్ని నిరాకరించింది.

(4) సామాన్య ప్రజల లోకజ్ఞానం కంటే తాత్విక ప్రభువుల నిపుణత, పరిజ్ఞానం, ప్రభుత్వపాలన, ఉన్నతమైనది కాదని అరిస్టాటిల్ భావించాడు.

(5) ప్లేటో చెప్పిన ఆస్థికమ్యూనిజం, భార్యల కమ్యూనిజం సామాజిక సాంప్రదాయాలకు, సాంఘిక ఆచారాలకు విరుద్ధమైనవి. అంతేకాకుండా ఆచరణకి పనికిరానివి. తాత్విక ప్రభువులుకూడా మానవులే కాబట్టి, వారికున్న నిరపేక్ష అధికారం దుర్వినియోగం చేయరని నమ్మకం లేదని ఒక విమర్శ వుంది.

(6) సంపూర్ణ అధికారవాద రాజ్యాన్ని ప్లేటో సమర్థించాడని కార్ల్‌పాపర్, బెట్రాండ్ రస్సెల్ విమర్శించాడు. లిఖిత రాజ్యాంగం, లిఖిత శాసనాలు అవసరం లేకుండా సామాన్య ప్రజల జీవితాలను తాత్విక ప్రభువులు నియంత్రణ చేయడం సంపూర్ణ అధికారవాదం అవుతుందని విమర్శకుల అభిప్రాయం.

(7) ప్లేటో చెప్పిన ఆదర్శరాజ్యం ఊహాజనిత రాజ్యం. వాస్తవ ప్రపంచంలో ఆచరణకి పనికిరానిది. ఈ విషయమైె ప్లేటోకి కూడా కొంత ఆచరణాత్మక విలువ వుందని చెప్పవచ్చు. వాస్తవ అసంపూర్ణ రాజ్యాలు ఆదర్శరాజ్యాన్నిఆదర్శంగా తీసుకొని కొంతవరకు మెరుగుపడవచ్చునని కూడా చెప్పవచ్చును.

పై విమర్శలున్నప్పటికి ప్లేటో చెప్పిన తాత్విక ప్రభువుల పాలనలో నేటికి కూడా వర్తించే అంశాలు కొన్ని ఉన్నాయని చెప్పవచ్చును. అన్ని ఆధునిక ప్రజాస్వామ్య రాజ్యాలలో యోగ్యత ఆధారంగా ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలను ఎంపికచేసి నియమిస్తూవున్నారు. పరీక్షల ద్వారా విద్యార్హతలున్న అభ్యర్థుల యొక్క యోగ్యతను నిర్ణయిస్తారు. ఇటువంటి అభ్యర్థులను ప్రభుత్వ ఉద్యోగులుగా నియమించడంవల్ల ప్రజాస్వామ్యాలలో పాలనా సామర్థ్యం పెరుగుతుంది.

1.7 స్టేట్స్‌మన్ :

"స్టేట్స్‌మాన్" లేదా "ది పొలిటికస్" అనే గ్రంథాన్ని ప్లేటో వృద్ధాప్యంలో రాశాడని బార్కర్ భావించాడు. "రిపబ్లిక్"లో చెప్పిన ఆదర్శాలను కొంతవరకు విడిచిపెట్టి, వాస్తవ దృక్పథంతో తన ఆదర్శరాజ్య సిద్ధాంతాన్ని "స్టేట్స్‌మాన్"లో చెప్పాడు. ఈ గ్రంథంతో తాత్విక ప్రభువు ఆధిక్యతకు బదులు చట్టం ఆధిక్యతను నెలకొల్పాడు. చట్టాన్ని అనుసరించి పాలన జరుగుతుంది. ఈవిధంగా తాత్విక రాజుల నిరపేక్ష అధికారాన్ని సడలించాడు.

"స్టేట్స్‌మాన్"లో రెండు విధాలుగా ప్రభుత్వాలను ప్లేటో వర్గీకరించాడు. అవి (1) చట్టసమ్మతమైన ప్రభుత్వాలు, (2) చట్టవిరుద్ధమైన ప్రభుత్వాలు.

చట్టసమ్మతమైన ప్రభుత్వాలు : (1) రాజరికం - చట్టసమ్మతమైన ఒక వ్యక్తిపాలన. (2) కులీనపాలన - చట్టసమ్మతమైన కొద్దిమంది వ్యక్తులపాలన, (3) రాజ్యాంగ సమ్మతమైన ప్రజాస్వామ్యం - చట్టసమ్మతమైన అనేకమంది మితవాదపాలన.

చట్టవిరుద్ధమైన ప్రభుత్వాలు : (1) నిరంకుశపాలన - చట్టవిరుద్ధమైన ఒక వ్యక్తిపాలన. (2) అల్పజనపాలన - చట్టవిరుద్ధమైన కొద్దిమంది వ్యక్తులపాలన. (3) రాజ్యాంగ బద్ధమైన ప్రజాస్వామ్యం - అనేకమంది ఇష్టానుసారమైన పాలన.

చట్టసమ్మతమైన రాజ్యాలలో ఉత్తమమైనది రాజరికం. చట్టవిరుద్ధమైన రాజ్యాలలో మిక్కిలి చెడ్డది నిరంకుశపాలనని ప్లేటో చెప్పాడు. చట్టసమ్మతమైన రాజ్యాలలో రెండవశ్రేణికి చెందినది కులీనపాలన. చట్టవిరుద్ధమైన రాజ్యాలలో రెండవచెడ్డది అల్పజనపాలన. చట్టసమ్మత రాజ్యాలన్నింటిలో మిక్కిలి చెడ్డది ప్రజాస్వామ్యం కాని, అల్పజనపాలన, నిరంకుశపాలనల కంటే చట్టసమ్మతమైన ప్రజాస్వామ్యం మంచిదని ప్లేటో అభిప్రాయబడ్డాడు. ఈ విధంగా "రిపబ్లిక్"లో చెప్పిన ఆదర్శాలు నుండి కొంతమేరకు ప్లేటో స్టేట్స్‌మాన్‌తో వాస్తవాలకు దిగివచ్చాడని చెప్పవచ్చును.

1.8 "ది లాస్" :

"ది లాస్" అనేగ్రంథాన్ని ప్లేటో పండుబారిన వృద్ధాప్యంలో రచించాడు. ఈ గ్రంథంలో రెండవ ఉత్తమ రాజ్యాన్ని ప్లేటో వివరించాడు. దీనిని ఆచరణయోగ్యమైన ఆదర్శరాజ్యమని చెప్పవచ్చును. ఈ రాజ్యంలో చట్టసమ్మతమైన ప్రభుత్వమే సర్వాధికారి. పాలకులు, పాలితులు చట్టానికి బద్ధులై వుంటారు. చట్టాలు అందరికి ఒకేవిధంగా వర్తిస్తాయి. చట్టసార్వభౌమత్వాన్ని ప్లేటో అంగీకరించాడు.

"లాస్‌లో" వివరించిన రాజ్యం రాజ్యాంగ బద్ధమైన మిశ్రమ రాజ్యం. ఇందులో రాజరిక లక్షణాలు, ప్రజాస్వామ్య లక్షణాలు రెండూ కలసి వుంటాయి.

రెండవ ఉత్తమ రాజ్యంలో 5040 మంది పౌరులుంటారు. వీరి కుటుంబాలుతోపాటు, బానిసలు, విదేశీయులు రాజ్యంలో వుంటారు. ఇందులో శ్రమ విభజన ప్రకారం వ్యవసాయ సంబంధిత కార్యక్రమాలు బానిసల విధి. పౌరులు కాని స్వేచ్ఛగా జీవించే వ్యక్తులు వర్తక వ్యాపారం, పరిశ్రమలకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తారు. రాజకీయ కార్యకలాపాలు పౌరులు మాత్రమే నిర్వహిస్తారు.

రాజ్యంలో భూమి 5040 పౌరుల మధ్య సమానంగా విభజింపబడుతుంది. అధిక ఆర్థిక అసమానతలను తగ్గించాడు. రాజ్య ఆర్థిక, రాజకీయ వ్యవస్థలు మిశ్రమ రాజ్యాంగాన్ని వివరిస్తున్నారు.

రెండవ ఉత్తమ రాజ్యవ్యవస్థలో ముఖ్యమైన రాజకీయ, పాలనా వ్యవస్థలు. (1) శాసన సంరక్షకులు. ఇందులో 37 మంది సభ్యులను పౌరులు మూడు అంచెలలో ఎన్నుకొంటారు. ఇదే అత్యున్నత పాలకవ్యవస్థ. (2) పాలకమండలి. ఇది 360 సభ్యులతో కూడిన కార్యనిర్వాహకమండలి. ప్రజాసభ ఇందులో 5040 పౌరులు సభ్యులుగా వుంటారు. 37 మంది శాసన సంరక్షకులను, 360 పాలకమండలి సభ్యులను ప్రజాసభ ఎన్నుకొంటుంది. శాసనాలలో మార్పులను కూడా సూచిస్తుంది. (4) నాక్ఁర్న కౌన్సిల్. ఇందులో 37 మంది శాసన సంరక్షకలు. విద్యాశాఖ మంత్రి కొంతమంది నిర్ణీత పురోహితులు సభ్యులుగా వుంటారు. ఈ కౌన్సిల్‌కి రాజ్యవ్యవస్థతో చాలా తక్కువ సంబంధం వుంటుంది. అయినప్పటికీ, చట్టబద్ధమైన రాజ్యవ్యవస్థలను నియంత్రణ చేసే అధికారం దీనికి వుంది.

రెండవ ఉత్తమ రాజ్యంలో కూడా ప్లేటో విద్యకి ప్రముఖ స్థానాన్ని ఇచ్చాడు. పౌరులందరిని సార్వత్రిక నిర్బంధ విద్యావిధానాన్ని సూచించాడు. స్త్రీ పురుషులందరికి ఒకేవిధమైన విద్యావిధానం వుంటుంది. మతం రాజ్య నియంత్రణ కింద వుంటుంది. గుర్తించిన మతాన్ని పౌరులందరు పాటించాలని ప్లేటో చెప్పాడు.

1.9 ప్లేటో ఫాసిస్టా ?

కార్లపాపర్, బెట్రాండ్ రస్సెల్ వంటి విమర్శకులు ప్లేటోను ఆధునిక ఫాసిస్టు సిద్ధాంతానికి అగ్రగామిగా విమర్శించారు. రెండు ప్రపంచ యుద్ధాల మధ్యకాలంలో ఇటలీ, జర్మనీ దేశాలలో పుట్టిపెరిగిన ఫాసిస్టు సిద్ధాంతానికి ప్లేటో ఆదర్శరాజ్య సిద్ధాంతానికి కొన్ని ముఖ్యపోలికలున్నాయని భావించారు. ముస్సోలినీ, హిట్లర్ వలె ప్లేటో కూడా స్వేఛ్ఛా సమాజానికి ప్రజాస్వామ్యానికి వ్యతిరేకి. ఈ రెండు సిద్ధాంతాలు వ్యక్తి హక్కుల కంటే విధులకి, వ్యక్తి కంటే రాజ్యానికి అధిక ప్రాధాన్యత ఇచ్చాయి. రెండింటిలోనూ అధికార వాదానికి, రాజ్యాధికారానికి, శిష్టుల నాయకత్వానికి, పాలనకి, సాహిత్యంపై సెన్సార్‌షిప్ మొదలగునవి ఈ రెండు సిద్ధాంతాలలో చోటుచేసుకున్నాయి.

రెండు సిద్ధాంతాలలో పై పేరాలలో వివరించిన పోలికలున్నప్పటికీ, ప్లేటో సిద్ధాంతాన్ని బాగా పరిశీలించినట్లైతే ప్లేటో సిద్ధాంతానికి ఫాసిస్టు సిద్ధాంతానికి మధ్య ముఖ్యమైన తేడాలున్నాయి.

(1) ప్లేటో సిద్ధాంతంలో ప్రభుత్వంపై ఆంక్షలుంటే, ఫాసిస్టు సిద్ధాంతంలో పౌరులపై ఆంక్షలు విధించారు.

(2) ప్లేటో సిద్ధాంతంలో విద్య ద్వారా సుశిక్షితులైన తత్వవేత్తలు శిష్టుల వర్గం. వీరు నేటి ఉన్నతవర్గ ప్రభుత్వఉద్యోగుల వంటివారు. వీరిలో క్రమానుగత శ్రేణిలేదు. పాలకవర్గంలో వారందరు సమానులే. వారి హోదాలలో హెచ్చుతగ్గులు లేవు. దీనికి భిన్నంగా ఫాసిజంలో నాయకులను రహస్యంగా ఎంపిక చేస్తారు. వారిలో క్రమానుగతశ్రేణి ననుసరించి హోదాలో భేదాలుంటాయి.

(3) ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యంలో ప్రచారానికి తావులేదు. ఫాసిస్టు రాజ్యంలో సిద్ధాంతాన్ని ప్రచారం చేయడానికి అధిక ప్రాధాన్యత వుంది.

(4) జాతి ఆధిక్యతకు ఫాసిజంలో అధిక ప్రాముఖ్యత వుంది. ప్లేటో సిద్ధాంతంలో జాతి ఆధిక్యతకు స్థానం లేదు.

(5) ప్లేటో నిజం సంపూర్ణ సమిష్టివాదం కాదు. హేతువు, ధర్మమును అనుసరించి వ్యక్తి ఔన్నత్యానికి, ఉత్తమ జీవితానికి ప్లేటో అధిక ప్రాముఖ్యత నిచ్చాడు.

(6) ఫాసిజం యుద్ధానికి, సామ్రాజ్య వాదానికి అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చింది. ప్లేటో ఆదర్శ రాజ్యంలో సైనికులు రాజ్య రక్షణ దళం మాత్రమే. విదేశాలపై దురాక్రమణ జరపడం సైన్యం ముఖ్యోద్దేశం కాదు. దేశ ఆర్థిక వ్యవస్థ శాంతియుత వాతావరణం మీద ఆధారపడి వుంటుంది.

ఈ చర్చ సారాంశాన్నిబట్టి ప్లేటో ఫాసిస్టుకాడు. కాబట్టి అతను ఆధునిక ఫాసిస్టు సిద్ధాంతానికి అగ్రగామి కాడని నిర్ద్వందంగా చెప్పవచ్చును.

1. 10 చదువదగిన పుస్తకాలు :

1. Barker, E. "The Political Thought of Plato and Aristotle" (1959)
2. Sabine, G.H. "A History of Political Theory (1973)
3. Mukherjee, S., and Sushila Ramaswamy, "A History of Political Thought - Plato to Marx" (1999)
4. Gellel, R.G., "History of Political Thought"
5. Krishna Rao, V., "పాశ్చాత్య రాజనీతితత్వ విచారము"

ప్రశ్నలు :

1. రాజనీతి శాస్త్రానికి ప్లేటో చేసిన సేవను వివరింపుము.
2. ప్లేటో ప్రతిపాదించిన ధర్మసిద్ధాంతము ఏమిటి ?
3. ప్లేటో ప్రతిపాదించిన కమ్యూనిష్టు సమాజ లక్షణాలు ఏమిటి ?
4. ప్లేటో ప్రతిపాదించిన కమ్యూనిష్టు సమాజ లక్షణాలను, మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన కమ్యూనిస్టు సమాజలక్షణాలకు తేడా ఏమిటి ?
5. ఆదర్శరాజ్య ప్రధాన లక్షణాలు ఏమిటి ?
6. ఆదర్శరాజ్య లక్షణాల విషయంలో ప్లేటో ఆలోచనలలో వచ్చిన మార్పును వివరించండి ?
7. ప్లేటో విశిష్టతను వివరించి, ప్లేటో సిద్ధాంఛతంపై అరిస్టాటిల్ విమర్శ సహేతుకమా ? కాదా ? చర్చించండి.

రచయిత : యస్. పోలినాయుడు

పాఠం - 2

అరిస్టాటిల్ - ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ - విప్లవాలు

విషయసూచిక

2.0 లక్ష్యం

2. 1 రాజ్యం - ప్రభుత్వాల మధ్య వ్యత్యాసం

2.2 రాజ్యాంగబద్ధమైన పరిపాలన - శాసన సార్వభౌమాధికారం

2.3 ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ

2.4 అల్పజన పాలన - ప్రజాస్వామ్యం

2.5 అరిస్టాటిల్ - ఉత్తమ రాజ్యం

2.6 అరిస్టాటిల్ - విప్లవాలు

2.6.1 విప్లవాలకు సాధారణ కారణాలు

2.6.2 విప్లవాలకు ప్రత్యేక కారణాలు

2.6.3. విప్లవాలను నివారించటానికి మార్గాలు

2.7 అరిస్టాటిల్ - సిద్ధాంత విమర్శ

2.8 అరిస్టాటిల్ - విశిష్ఠత

2.0 లక్ష్యం :

అరిస్టాటిల్ వాస్తవికవాదానికి, శాస్త్రీయ దృక్పధానికి, మేధాసంపత్తికి ప్రతీకగా ఆయన వివరించిన ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ మరియు విప్లవాలపై ఆయన వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలు నిలుస్తాయి. అరిస్టాటిల్ సహజము, నిశితము అయిన శాస్త్రీయదృక్పథంతో ప్రభుత్వాల వర్గీకరణను చేపట్టాడు. అదే సమయంలో ఆయన రాజ్యానికి, ప్రభుత్వానికి మధ్య గల వ్యత్యాసాన్ని గుర్తించాడు. ఈ విషయములన్నింటిని తెలియజేయటమే, ఈ పాఠం యొక్క లక్ష్యం.

2.1 రాజ్యం - ప్రభుత్వాల మధ్య వ్యత్యాసం :

అరిస్టాటిల్ తన రచనలలో రాజ్యానికి, ప్రభుత్వానికి మధ్య తేడా ఉందని స్పష్టీకరించాడు. పౌరులతో కూడుకున్న సమాజమే రాజ్యమని అరిస్టాటిల్ భావించాడు. రాజ్యాన్ని నిర్వహించే పౌరుల సమూహమే ప్రభుత్వం. రాజ్యం యొక్క నైతిక, రాజకీయ విధులను నిర్వహించే ప్రత్యక్ష సాధనమే ప్రభుత్వం. ప్రభుత్వాన్ని నిర్వహించే వ్యక్తులు మారినట్లయితే ప్రభుత్వం మారిపోతుంది. కానీ రాజ్యాంగం మారితే కాని రాజ్యం మారదు.

అరిస్టాటిల్ ప్రభుత్వాల ఏర్పాటుకు ప్రాతిపదికగా మూడు అంశాలను గుర్తించాడు. అవి 1. పుట్టుక (Birth), 2. సంపద (Wealth) , 3. సంఖ్య (Number) . అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయంలో సార్వభౌమాధికారం మొత్తం పౌరసమాజానికి చెందిఉన్నప్పటికీ ప్రభుత్వాధికారం మాత్రం సమర్థులైన కొద్దిమంది పౌరులు మాత్రమే నిర్వహిస్తారు. సామాన్య ప్రజానీకం ప్రభుత్వంలోని సాంకేతిక విషయాలను అవగాహన చేసుకోలేకపోవచ్చు. కానీ రాజ్యాధికారం ఎవరికి ఇవ్వవలెననే విషయం నిర్ణయించటానికి వాళ్ళకు సహజ వివేచనం ఉంటుంది. అందువలననే అరిస్టాటిల్ పరిమిత ప్రజాస్వామ్యం వైపు మొగ్గు చూపాడు.

2.2 రాజ్యాంగబద్ధమైన పరిపాలన - శాసన సార్వభౌమాధికారం :

ప్రజలు అధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయకుండా శాసనాలకే సార్వభౌమాధికారం ఇచ్చి రాజ్యాంగబద్ధమైన పరిపాలనను నిర్వహించవలెనని అరిస్టాటిల్ భావించాడు. శాసనము మానవుని ఆవేశానికి, ఉద్రేకాలకు అతీతమై మనిషి వివేచనను ప్రోత్సహిస్తుంది. వివేకవంతమైన పరిపాలనను ప్రతిబింబిస్తుంది (Law refelects the rule of reason). అంతేగాక రాజ్యాంగానికి స్థిరత్వాన్ని, పటిష్ఠతను చేకూర్చుతుంది. మానవుని లోకజ్ఞానాన్ని, గత అనుభవాన్ని ప్రతిఫలిస్తుంది. కాబట్టి మానవుని సుఖజీవనానికి, ప్రభుత్వ యంత్రాంగం సక్రమంగా పనిచేయటానికి శాసనాలు అత్యంత ఆవశ్యకాలు.

2.3 ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ :

అరిస్టాటిల్ సమకాలీన గ్రీకు సమాజంలోని 158 రాజ్యాంగాలను సమగ్రంగా, తులనాత్మకంగా అధ్యయనం చేసి వాటికి సంబంధించిన వాస్తవాలను, సమాచారాన్ని సేకరించి, వాటిని విశ్లేషించి ప్రభుత్వాలను గుణాత్మకంగాను, గణాత్మకంగాను 6 రకాలుగా వర్గీకరించాడు. అవి 1. రాజరికం (monarchy), 2. కులీన పాలన (Aristrocracy) , 3. పాలిటి (Polity), 4. క్రూరపాలన (Tyranny), 5. అల్పజన పాలన (Oligarchy), 6. ప్రజాస్వామ్యం (Democracy).

అరిస్టాటిల్ ప్రభుత్వాలను రెండు ప్రాతిపదికలను ఆధారం చేసికొని వర్గీకరించాడు. అవి 1. అధికారం చెలాయించే వారి సంఖ్యనుబట్టి, 2. ఆయా ప్రభుత్వాలు అనుసరించే లక్ష్యాలను బట్టి. వాటిలో రాజకీయ అధికారం అంతా ఒకవ్యక్తి చేతిలో కేంద్రీకృతమై వుంటే అది ఏకవ్యక్తి పాలన. అధికారాన్ని కొద్దిమంది వ్యక్తులు చెలాయిస్తే అది కులీనపాలన. అధికార నిర్వహణలో అనేకమంది వ్యక్తులు పాలుపంచుకొంటే దానిని పాలిటి అని వర్గీకరించారు. రెండవ ప్రాతిపదికను అనుసరించి అధికారాన్ని ఎవరి ప్రయోజనం కోసం నిర్వహించటం జరుగుతుందో దానినిబట్టి మూడు మంచి ప్రభుత్వాలు, మరి మూడు వాటి వికృత రూపాలుగా పేర్కొన్నాడు. రాజ్యాధికారం ఒక వ్యక్తి చేతిలో వుండి అతడు ప్రజాసంక్షేమం కోసం అధికారాన్ని చెలాయిస్తే ఆ ప్రభుత్వంను రాచరికం అన్నాడు. అదే పాలకుడు అధికారాన్ని తన స్వప్రయోజనాలకు, స్వార్థానికి వినియోగిస్తే అది క్రూరపాలన అవుతుంది. అధికారాన్ని కొద్దిమంది శ్రేష్ఠజనులు - గుణవంతులు, సంపన్నులు, ఉన్నత కుటుంబ నేపథ్యం ఉన్నవారు - ప్రజా ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని వినియోగిస్తే అది కులీన పాలన అవుతుంది. అట్లా కాకుండా ఆ కొద్దిమంది తమ వర్గ ప్రయోజనాల కోసం అధికారం నిర్వహిస్తే అది అల్పజనపాలన అవుతుంది. అధికార నిర్వహణలో అధిక సంఖ్యాక ప్రజలు పాలుపంచుకొని, రాజ్యాంగబద్ధంగా దానిని అందరి ప్రయోజనాల కోసం వినియోగించినపుడు ఏర్పడేదే పాలిటి. కానీ బీదల సంఖ్య అధికం కాబట్టి అధికారం క్రమేణా బీదల చేతికి చిక్కి పాలిటి ప్రజాస్వామ్యంగా వికృత రూపాన్ని పొందుతుంది. దీనిలో బీదల సంక్షేమమే లక్ష్యంగా పరిపాలన నిర్వహించబడుతుంది. అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయములో అన్ని ప్రభుత్వాల కన్నా మధ్య తరగతి ప్రజల నిర్వహణలో ఉన్న శాసనబద్ధమైన ప్రభుత్వమే ఉత్తమమైనది. ఆయన ఉద్దేశించిన పాలిటిలో కులీనుల వివేకం, అధిక సంఖ్యాకుల (మధ్య తరగతి) సమ్మతి రెండూ వున్నాయి.

2.4 అల్పజన పాలన - ప్రజాస్వామ్యం :

అరిస్టాటిల్ తన రచనలలో ఆరు రకాల ప్రభుత్వాలను గుర్తించినప్పటికి అల్పజనపాలన మరియు ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వాల పట్ల ఎక్కువ ఆసక్తిని చూపించాడు. ఈ రెండు ఉత్తమ ప్రభుత్వాల వికృత రూపాలైనా, రాజనీతి శాస్త్రవేత్తగా

అనుభవపూర్వక వాదాన్ని ఉపయోగించి వీటిని విశేషంగా పరిశీలించి విశ్లేషించినాడు. ఈ రెండు ప్రభుత్వాల పరిశీలన వలన తేలినది ఏమిటంటే మానవులు తమకు ప్రత్యక్షంగా లాభదాయకమైన ప్రభుత్వాన్ని అంగీకరిస్తారు, శిరసావహిస్తారు. వ్యవస్థలు కూడా వాటిని నిర్వహించే వారి ప్రయోజనాలు, ఉద్దేశాలు వారు అధికారాన్ని ఏ విధంగా చేజిక్కించుకున్నారో తెలుపుతాయి.

అరిస్టాటిల్ ప్రజాస్వామ్యానికి, అల్పజనపాలనకి ఉన్న వ్యత్యాసాన్ని సవివరంగా వివరించాడు. ప్రజాస్వామ్యంలో అధిక సంఖ్యాకుల ప్రయోజనానికి అల్పజనపాలనలో ధనపరంగా, వర్గపరంగా అల్పసంఖ్యాకుల (Oligarchy) ప్రయోజనానికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యత వుంటుంది. ప్రజాస్వామ్యం అధిక సంఖ్యాకుల ప్రభుత్వం అయినప్పటికీ, అల్పసంఖ్యాక వర్గానికి తగిన ప్రాతినిధ్యం ఇవ్వదు. వారి అభిప్రాయాలను మన్నించదు. గుణవంతులకు ఈ ప్రభుత్వంలో పాల్గొనటానికి అవకాశం వుండదు. అల్పజనపాలనలో కూడా అనేక నియమ నిబంధనలు ఆధారంగా అశేష ప్రజానీకాన్ని రాజకీయాలకు దూరంగా వుంచటం జరుగుతుంది. ఆస్థి హక్కు పౌరులకే పరిమితం అవుతుంది. ఓటుహక్కు సమాజంలోని కొద్దిమందికే వుంటుంది.

ప్రజాస్వామ్యంలో అందరికి సమానత్వం ఉంటుంది. కాబట్టి తలలను ప్రాతిపదికగా చేసుకొని వ్యవహారాలను నిర్వహించుట జరుగుతుంది. గుణవంతులు, జ్ఞానులు, అజ్ఞానులు అందరూ సమానంగా పరిగణింపబడతారు. దనవంతులు, నిరుపేదలు అన్న తేడా వుండదు. అల్పసంఖ్యాకులు అధిక సంఖ్యాకుల నియంతృత్వం కింద నలిగిపోతారు. అజ్ఞానులు, అసమర్థులు గుణవంతులై స్వారీ చేయటానికి అవకాశం వుంటుంది. అయితే ప్రజాస్వామ్యం, అల్పజనపాలనలు మధ్య తేడా అంత సులభమైనది కాదు. అల్పజనపాలన కూడా వాస్తవంలో అధికసంఖ్యకుల అభిప్రాయాన్ని కాదని ఎక్కువకాలం అధికారంలో మనలేదు. అదేవిధంగా ప్రజాస్వామ్యంలో కొద్దియంది నాయకులు ప్రజాదరణను సంపాదించి, ప్రజాస్వామ్యాన్ని అల్పజన పాలనగా, క్రూరపాలనగా మార్చే ప్రమాదం లేకపోలేదు.

2.5 అరిస్టాటిల్ - ఉత్తమ రాజ్యం :

అరిస్టాటిల్ తన "పాలిటిక్స్"లో ఏడు, ఎనిమిది అధ్యాయాలలో ఉత్తమ రాజ్యాన్ని లేదా ఉత్తమ ప్రభుత్వ వ్యవస్థను గురించి చర్చించాడు. అయితే ఈ సందర్భములో ఉత్తమ ప్రభుత్వం వాస్తవంలో ఆచరణ సాధ్యమైనదే కానీ, ప్లేటో వలె ఒక ఆదర్శవంతమైన నమూనాను రూపొందించి, దానికి అనుగుణంగా వాస్తవ ప్రభుత్వాలు రూపొందాలని అరిస్టాటిల్ భావించలేదు. ప్లేటో ఆదర్శరాజ్యాన్ని ప్రతిపాదిస్తే, అరిస్టాటిల్ ఆచరణాత్మకమైన ఉత్తమ రాజ్యాన్ని(The best practicable State) మాత్రమే వర్ణిస్తాడు. అతని అభిప్రాయంలో రాజ్యాంగానికి మితవాదం (Moderation) మరియు స్థిరత్వం (Stability) అనే రెండు ప్రధాన లక్షణాలు ఉండాలి. అరిస్టాటిల్ ఉత్తమ రాజ్యానికి సంబంధించి మద్యేమార్గాన్ని (Mean) అనుసరించాడు. అల్పజనపాలన, ప్రజాస్వామ్యం అనేవి వాస్తవంలో ఎన్ని లోపాలున్నప్పటికి ఎక్కువ రాజ్యాలలో కొనసాగే ప్రభుత్వాలు. అవి బాగాలేకున్నా వాటిని మనం విస్మరించలేము. అందువలన అరిస్టాటిల్ వాస్తవంలో ఏది శాశ్వత ప్రాతిపదికపై రాజకీయ సుస్థిరతను సాధించగలదో అది ఆచరణాత్మకమైన ఉత్తమ ప్రభుత్వం అని భావించాడు. ఆచరణలో రాజకీయ సుస్థిరతను నెలకొల్పాలంటే అల్పజనపాలన, ప్రజాస్వామ్యాల మధ్య రాజీ పథంగా మధ్యే మార్గాన్ని అనుసరించాలి. ప్రభుత్వంలో ధనం, గుణం, పేదవర్గాల ప్రభావం అన్నీ మిళితమై వుంటాయి. అది రాజ్యాంగబద్ధమైన ప్రజాస్వామ్యంలోనే సాధ్యమవుతుందని అరిస్టాటిల్ భావించాడు. అయితే గ్రీకుల కాలంలో ప్రజాస్వామ్యం

తీవ్రప్రజాస్వామ్యం మరియు మూక ప్రజాస్వామ్యములుగా పరిణామం చెందుట వలన అరిస్టాటిల్ ఉత్తమ రాజ్యాన్ని "ప్రజాస్వామ్యం"గా వర్ణించటంలో కొంత ఇబ్బందిపడినాడు. అందువలననే ప్రజాస్వామ్యానికి పర్యాయ పధంగా "పొలిటి"ని రాజ్యాంగబద్ధ ప్రజాస్వామ్యం అని అర్థం వచ్చే విధంగా రూపొందించాడు.

అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయములో మంచి ప్రభుత్వం చట్టానికి అనుగుణంగా వుంటుంది. అందువల్ల మంచి రాజ్యాలలో చట్టానికి ఆధిక్యత ఉండాలని భావించాడు. ప్లేటో తన ఆదర్శరాజ్యంలో తాత్త్విక ప్రభువులకు ప్రాముఖ్యం ఇస్తే, అరిస్టాటిల్ తన రచనలలో చట్టం యొక్క ఆధిక్యం ఆదర్శప్రాయమైనదని అభిప్రాయబడినాడు. తాత్త్విక ప్రభువుల పాలన ఎంత ఉత్తమంగా ఉన్నప్పటికి అది చట్టానికి ప్రత్యామ్నాయం కాలేదని అరిస్టాటిల్ వాదిస్తాడు. రాజ్యాంగబద్ధమైన పాలన తాత్కాలిక ప్రయోజనాలకు అతీతంగా వుంటుంది. నిష్పక్షపాతమైన చట్టం అధికారి స్థానాన్ని ఆక్రమించదు. కాని అతని అధికారాన్ని చట్టబద్ధం చేస్తుంది, అతని అధికారానికి నైతిక విలువనిస్తుంది. రాజ్యాంగబద్ధపాలన పాలితుని గౌరవానికి తగినట్లు వుంటుంది. రాజ్యాంగబద్ధ పాలకుడు ప్రజలను వారి అనుమతితో పాలిస్తాడు.

అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయంలో ప్రతి రాజ్యంలోనూ మూడు వర్గాలుంటాయి. అవి ఒకటి అతి ధనవంతులు, రెండు అతి బీదవారు, మూడు మధ్యతరగతివారు. అతి ధనవంతులలో అహంకారం, ధనమదం ఎక్కువగా ఉండే అవకాశం వుంది. బీదవారిలో హింసాత్మక, విప్లవశక్తులు విజృంభిస్తూ వుంటాయి. రెండు వర్గాలవారు ఒకరినొకరు బద్ధవైరులుగా చూసుకొంటారు. అరిస్టాటిల్ ఉద్దేశ్యంలో సామాన్య ఆదాయం, సుగుణాలు ఉన్న మధ్యతరగతి ప్రజలు కొంత హేతుబద్ధంగా వ్యవహరిస్తారు. వారికి ధనికులకు ఉన్న నిర్లక్ష్యం, సోమరితనం మరియు పేదవారికి ఉన్న నేరప్రవృత్తి, నీచ లక్షణం, హింసాత్మక ప్రవృత్తి వుండవు. నిర్లక్ష్యం, నేరప్రవృత్తికి మధ్యేమార్గంగా మధ్య తరగతి ప్రజలు వ్యవహరిస్తారు. సమాజంలో సమన్వయం సాధించటానికి మధ్యతరగతి యోగ్యత ఉన్నదని అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయబడినాడు. అందుచేత మధ్యతరగతి వారి మీద ఆధారపడిన రాజ్యమే ఉత్తమరాజ్యమని అతని భావం. మధ్యతరగతివారు ఇతరులపై ఈర్ష్యకానీ, అహంభావం కానిలేకుండా స్థిరత్వాన్ని, సంయమనాన్ని ప్రదర్శిస్తారు. అందువల్ల మధ్యతరగతి వారి సంఖ్య ఇతరుల కంటే ఎక్కువగా ఉన్న రాజ్యం స్థిరంగాను, పటిష్ఠంగానూ వుంటుంది. పొలిటిలో మధ్య తరగతి అధికం కాబట్టి ఇదే ఉత్తమరాజ్యమని అతని అభిప్రాయం. పొలిటికి మిశ్రమ రాజ్యాంగం (Mixed Constitution) వుంటుంది. అంటే అల్పజనపాలన, ప్రజాస్వామ్యంల సమన్వయంతో గుణవంతులైన, సమర్థవంతులైన వారిని సామాన్యప్రజలు పాలకులుగా ఎంపిక చేసుకొనే రాజ్యాంగ వ్యవస్థ వుంటుంది. ఇది ధనిక, బీద వర్గాలను సమన్వయం చేస్తుంది. అదేవిధంగా ప్రజాస్వామ్యంలోని సంఖ్యాబలానికి కులీన పాలనలోని వివేకంతో సామరస్యం కుదురుతుంది. మధ్యతరగతి వారు విప్లవాలకు అనుకూలంగా ఉండరు. వారు స్థిరత్వానికి, సంయమనానికి అనుకూలంగా వుంటారు.

అరిస్టాటిల్ మితవాది, సంస్కరణవాది. అందువలనే అతడు అచరణసాధ్యమైన భావాలనే రూపొందించినాడు. సమస్యలను పరిష్కరించటంలో అరిస్టాటిల్ మధ్యేమార్గాన్ని అనుసరించాడు. దీనిని అనుసరించి రాజ్యంలో ఏ రెండు ప్రబల వర్గాలకు చెందని మధ్యతరగతి వర్గం తృతీయ శక్తిగా వుంటుంది. ఈ మధ్య తరగతి వర్గం ధనిక, పేద వర్గాల మధ్య సమతౌల్యాన్ని నెలకొల్పడం ద్వారా స్థిరత్వాన్ని కలిగిస్తుంది. అందువలన అరిస్టాటిల్ మధ్యతరగతి ప్రజల సంఖ్య అధికంగా ఉన్న రాజ్యంలో రాజకీయసుస్థిరత ఎక్కువగా వుంటుందని భావించినాడు. అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయంలో ధనవంతులు పరిపాలించటానికి అలవాటుపడి వుండరు. వారికి నిరంకుశంగా అధికారాన్ని చెలాయించటం మాత్రమే తెలుసు. నిరుపేదలు అధికారాన్ని నిర్వహించలేరు. వారికి తెలిసింది కేవలం నిరంకుశ అధికారికి లోబడి బానిస

ప్రవృత్తితో వ్యవహరించటమే. అందువలన కేవలం ధనిక - పేద వర్గాలు మాత్రమే వుండే రాజ్యంలో పాలకులు - పాలితుల మధ్య సంబంధాలు యజమాని - బానిస సంబంధాలుగా వుంటాయి. అప్పుడు వారి మధ్య సహకారం, సమానత్వం, స్నేహభావం అనేవి వుండవు. ఈ భావాలు మధ్యతరగతి ప్రజలలో ఎక్కువగా కన్పిస్తాయి. అందువల్ల వారిసంఖ్య మిగతావర్గాల కంటే ఎక్కువగా ఉండాలని అరిస్టాటిల్ భావించినాడు.

అరిస్టాటిల్ చర్చించిన "పాలిటి" రాజకీయ సుస్థిరత పట్ల ఎక్కువ ఆసక్తిని సూచిస్తుంది. రాజకీయ సంక్షోభాలకు ఆర్థిక వ్యత్యాసాలు మూలమన్న విషయాన్ని అరిస్టాటిల్ గుర్తించాడు. అందువల్ల వాటి ప్రాబల్యాన్ని తగ్గించి రాజకీయ సుస్థిరతను చేకూర్చటానికి అరిస్టాటిల్ ప్రయత్నించాడు. తీవ్ర ఆర్థిక వ్యత్యాసాలున్న ధనిక, పేద వర్గ ప్రభుత్వాల కంటే మధ్యతరగతి ప్రాబల్యంలో ఉన్న ప్రభుత్వం సుస్థిరతకు దోహదం చేస్తుందని అరిస్టాటిల్ విశదీకరించాడు. తద్వారా వివిధ వర్గాల మధ్య సంఘర్షణలను తొలగించి అధికారాన్ని తగిన విధంగా పంపిణీ చేయటం ద్వారా సాంఘిక భద్రత, శాంతియుత వాతావరణం ఏర్పడతాయి. ప్రజలలో సంపదపరంగా ఎక్కువ వ్యత్యాసాలు ఉండటం రాజకీయ సుస్థిరతకు ఆరోగ్యకరమైనది కాదంటాడు. రాజకీయ సుస్థిరతకు పరిమిత ఆస్థి, ఆదాయం ఉన్న మధ్యతరగతి ప్రజానీకం ఒక సామాజిక శక్తిగా, వర్గంగా అవసరమని సుమారు రెండు వేల మూడువందల సంవత్సరాల క్రితమే అరిస్టాటిల్ గుర్తించాడంటే ఆయన వాస్తవిక దృక్పదాన్ని, దూరదృష్టిని, మేధాశక్తిని మనం అంచనా వేయవచ్చు.

ఉత్తమ రాజ్యానికి స్థిరత్వం వుండి, పురోగతి సాధించాలంటే కొన్ని భౌతిక పరిస్థితులు కూడా అవసరమని అరిస్టాటిల్ భావించాడు. రాజ్యంలోని జనసంఖ్య మరీ తక్కువ కాకుండా స్వయం పోషకమై ఉండేటట్లు, మరీ ఎక్కువ కాకుండా సక్రమైన పరిపాలనకు అనువుగా వుండవలెనని అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయపడినాడు. కానీ అదే సమయంలో ప్రజల సంఖ్య ఇతిమిద్ధంగా ఇంత ఉండాలని ఆయన నిర్ణయించలేదు. జనాభా వలె రాజ్యం యొక్క భూభాగం కూడా మరీ పెద్దది కాకుండా, మరీ చిన్నది కాకుండా ఉండవలెను. అప్పుడే ప్రజలంతా కలసి సభలు, సమావేశాలు ఏర్పాటుచేసుకోవటానికి అనువుగా వుంటుంది. ప్రదేశం అనేది శత్రువులకు అభేద్యమైనదిగా ఉండటం శ్రేయస్కరం. ఉత్తమ రాజ్యంలో అరిస్టాటిల్ విద్యకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యత ఇచ్చాడు. విద్య మానవుని వ్యక్తిత్వాన్ని వైజ్ఞానిక, నైతిక, భౌతిక రంగాలలో అభివృద్ధి చేసి అతనిని సుశిక్షితుడైన పౌరునిగా తీర్చిదిద్దుతుంది. కాబట్టి ప్రభుత్వం నిర్బంధ విద్యావిధానం ప్రవేశపెట్టాలని అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయపడినాడు.

2.6 అరిస్టాటిల్ - విప్లవాలు :

అరిస్టాటిల్ తన "పాలిటిక్స్" ఐదు, ఆరు అధ్యాయాలలో రాజ్యాలలో చోటుచేసుకొనే విప్లవాలను (Revolutions) గురించి, వాటి ద్వారా రాజ్యాలలో చోటుచేసుకొనే మార్పులను గురించి వివరించాడు. విప్లవాలకు గల కారణాలను, వాటిని నివారించటానికి తగిన మార్గాలను కూడా సూచించాడు. ఆనాటి సమకాలీన గ్రీకు సమాజంలో నెలకొని ఉన్న అరాచకపరిస్థితులు, గ్రీకు నగరరాజ్యాలలో ఏర్పడిన రాజకీయ, రాజ్యాంగపరమైన మార్పులు, రాజకీయ అస్థిరతపై వాటి ప్రభావం అరిస్టాటిల్‌ను ఈ దిశగా ఆలోచింపచేసాయి. తులనాత్మకంగా అధ్యయనం చేసిన గ్రీకు నగర రాజ్యాల చరిత్ర, అనుభవపూర్వకమైన యదార్థసంఘటనలను ప్రాతిపదికగా చేసికొని విప్లవాలకు సంబంధించిన సిద్ధాంతాలను అరిస్టాటిల్ రూపొందించాడు. అదే సమయంలో ఏ ప్రభుత్వవ్యవస్థపై నా ప్రత్యేక అభిమానం చూపకుండా శాస్త్రీయ దృక్పథంతో రాజకీయవేత్తలకు, పరిపాలకులకు ఉపయోగపడేవిధంగా విప్లవాలను నివారించటానికి కొన్ని సూచనలు కూడా ఆయన పొందుపరిచాడు.

విప్లవాలన్నీ ఒకే లక్ష్యంతో రాకపోవచ్చు. ఒక విప్లవం రాజ్యాంగాన్ని మార్చటానికి రావచ్చు. లేదా కొన్ని సమయాలలో విప్లవకారులు రాజ్యాంగాన్ని మార్చకుండానే రాజ్యాధికారాన్ని వశపరచుకోవచ్చు. అదే విధంగా ఒక ప్రభుత్వ విధానాన్ని మార్చి ఇంకొక రకమైన ప్రభుత్వ విధానాన్ని ఏర్పాటు చేసుకోవటానికి కూడా విప్లవాలు రావచ్చు. ఉదాహరణకు అల్పజనపాలిత రాజ్యాన్ని కులీన పాలిత రాజ్యంగా మార్చటానికి కాని, ప్రజాస్వామ్యాన్ని పాలిటిగా మార్చటానికి కాని విప్లవాలు రావచ్చు. ఒక్కొక్కసారి ప్రభుత్వంలోని ఏదో ఒక అంగం (Organ) యొక్క స్వరూప, స్వభావాలను మార్చటానికి కూడా విప్లవం రావచ్చు.

అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయంలో విప్లవాలను మూడు రకాలుగా వర్గీకరించవచ్చును. అవి 1. అంతరంగిక లేదా అంత:పుర విప్లవం (Palace Revoluation) 2. రాజకీయ విప్లవం (Political Revoluation) , 3. సామాజిక విప్లవం(Social Revoluation). అంత:పుర లేదా అంతరంగిక విప్లవం అంటే అధికారంలో ఉన్న పాలకవర్గంలో కొందరు పాలకుల పట్ల వ్యక్తిగత, తదితర కారణాల వల్ల అసంతృప్తి చెంది ఆకస్మిక తిరుగుబాటు ద్వారా అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకుంటారు. ఈ తిరుగుబాటు ద్వారా అధికారం పాలకవర్గంలోని గ్రూపులలో ఒక గ్రూపు నుండి మరో గ్రూపు చేతిలోకి మారుతుందే తప్ప మౌలికంగా అధికారం ఆ పాలకవర్గంలోనే వుంటుంది. ఈ విప్లవం ద్వారా రాజ్యాంగంలో కాని, ప్రజాజీవనంలో కాని ఎటువంటి ప్రధాన మార్పులు సంభవించవు. రాజకీయ విప్లవం అంటే అధికారంలో ఉన్న వర్గంలో కొంతమంది వ్యతిరేక వర్గంతో చేతులు కలిపి చేసిన తిరుగుబాటు ద్వారా ఏర్పడ్డ నూతన రాజకీయ వ్యవస్థలో పాలకవర్గం ప్రత్యర్థివర్గంతో అధికారాన్ని పంచుకొంటుంది. ఇటువంటి విప్లవం వలన రాజ్యాంగంలో మార్పులు చోటుచేసుకుంటాయే కాని ఇతర రంగాలపై దాని ప్రభావం విశేషంగా ఉండదు. సామాజిక విప్లవం రాజకీయరంగంలో మార్పులు తేవటమే కాకుండా ప్రజల ఆర్థిక, సామాజిక, సాంస్కృతిక రంగాలలో కూడా మౌలికమైన మార్పులు తీసుకువస్తుంది. సామాజిక విప్లవం సమాజంలో ఎవరిని వదిలిపెట్టకుండా అన్ని రంగాలలో విప్లవాత్మకమైన మార్పులు తీసుకొని వస్తుంది.

2.6.1. విప్లవాలకు సాధారణ కారణాలు :

అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయంలో విప్లవాలు రావటానికి ముఖ్యమైన కారణం ప్రజల సమానత్వ వాంఛ, న్యాయాభిలాష. సమాజంలో నెలకొన్న అసమానతలు అసంతృప్తికి, అసంతృప్తి తిరుగుబాటుకు దోహదం చేస్తుంది. ఆ విధంగా సమానత్వాన్ని సాధించటానికి విప్లవాలు చోటుచేసుకుంటాయి. సమానత్వ భావం అన్ని రాజకీయ వ్యవస్థలలో ఒకే విధంగా ఉండదు. ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజానీకం సంపూర్ణ సమానత్వం ఉండవలెనని ఆకాంక్షిస్తుంది. అల్పజనపాలనలో పాలకులు సంపదను, శక్తిసామర్థ్యాలను అనుసరించి యోగ్యతకు తగిన సమానత్వం ఉండవలెనని భావిస్తారు. ఆర్థిక అసమానతలు, ప్రభుత్వాధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేయటం, సమాజంలో సమన్వయాన్ని కుదర్చగలిగే మధ్యతరగతి లేకపోవటం విప్లవాలు రావటానికి దోహదం చేస్తాయి.

2.6.2 విప్లవాలకు ప్రత్యేక కారణాలు :

విప్లవాలకు కొన్ని ప్రత్యేక కారణాలు కూడా ఉంటాయని అరిస్టాటిల్ భావించాడు. స్వార్థం, పదవీ వ్యామోహం, దురహంకారం, ప్రజాజీవితంలో కొందరికే అనుచితమైన ప్రాధాన్యం ఇవ్వటం, ఎన్నికల కుతంత్రాలు, విశ్వాస ఘాతకులకు

ఉన్నతమైన పదవులు ఇవ్వటం, రాజ్యంలో వివిధ స్థాయిలలో నెలకొని ఉన్న అసమానతలు మొదలైనవి విప్లవాలకు దారితీస్తాయి.

2.6.3 విప్లవాలను నివారించటానికి మార్గాలు :

అరిస్టాటిల్ విప్లవాలు రావటానికి గల కారణాలను విశ్లేషించిన తరువాత వాటిని అరికట్టటానికి, అవి రాకుండా ఉండటానికి కొన్ని మార్గాలను సూచించాడు. విప్లవాలు రాకుండా నిరోధించాలంటే మొట్టమొదట చేయవలసినది ప్రజలలో చట్టం పట్ల విధేయతను పెంపొందించటం. ప్రజలందరూ శాసనబద్ధంగా వ్యవహరిస్తే అందరికి లాభదాయకమని ప్రబోధించాలి. ప్రజలను మోసగించే చర్యలుకాని, కపటోపాయాలు కాని పాలకులు అనుసరించకూడదు. అధికారం ఏ ఒక్క వ్యక్తి చేతిలో కాని లేక ఒక వర్గంలోకాని ఎక్కువగా కేంద్రీకృతం కాకూడదు. అందువలన మిగతావారికి అసూయ, అసంతృప్తి ఏర్పడే ప్రమాదం వుంది. కాబట్టి పాలకుడు సాధ్యమైనంతవరకు రాజకీయ అధికారాన్ని పదవులను అన్ని వర్గాల మధ్య సమదృష్టితో పంపిణీ చేయటానికి ప్రయత్నించాలి. ఏ ఒక్క వ్యక్తికి, సామాజిక వర్గానికి ప్రభుత్వాధికారం లభించలేదనే అసంతృప్తి కలగకుండా జాగ్రత్త వహించాలి. విదేశీయులకు కానీ, అపరిచితులకు కాని ఉన్నత పదవులు ఇవ్వరాదు. ప్రభుత్వాధికారులు పదవిని దుర్వినియోగం చేసి అవినీతి, లంచగొండితనములను అలవరచుకోకుండా గట్టి ఏర్పాట్లు, నిఘా వుంచాలి. ప్రభుత్వం యొక్క అంతర్గత వివరాలు ముఖ్యంగా ఆర్థికపరమైన లావాదేవీలపై ప్రజాపర్యవేక్షణకు అవకాశం కల్పించాలి. అప్పుడే ప్రభుత్వం ఎక్కువ ప్రజాదరణ పొందుతుంది. యోగ్యతననుసరించి పదవులను ఇవ్వాలి. ఏ ఒక్క వర్గానికో అధికారంలో ప్రాధాన్యత ఇవ్వకూడదు. విద్యావిధానం రాజ్య రాజకీయ వ్యవస్థను, రాజ్యాంగాన్ని సమర్థించే విధంగానూ రూపొందించబడాలి. రాజ్యాంగంలో ఉన్నత పదవులన్నీ రాజ్యాంగ విధేయత, పరిపాలనా సామర్థ్యం, నీతి పరత్వం, సత్‌శీలత ఉన్నవారికి మాత్రమే ఇవ్వాలి. ప్రజలకు రక్షణ కల్పించటం, వారి ఆస్థిపాస్థులను పరిరక్షించటమే కాకుండా వారి విలువలను,సాంప్రదాయాలను గౌరవించాలి.

2.7 అరిస్టాటిల్ - సిద్ధాంత విమర్శ :

అరిస్టాటిల్ రాజనీతి సిద్ధాంతం, అభిప్రాయాలు ఎంతగా ప్రాచుర్యం చెందినప్పటికి వాటిలో కొన్ని లోపాలు కూడా కన్పిస్తాయి. యదార్థ పరిస్థితులను అతడు శాస్త్రీయంగా పరిశోధించినప్పటికీ ఆనాడు గ్రీకు సమాజంలో చోటుచేసుకుంటున్న కొన్ని వాస్తవాలను అతడు గుర్తించలేకపోయాడు. ఆనాడు అలెగ్జాండర్ జైత్రయాత్రలతో నగర రాజ్యాలు అంతరించి సామ్రాజ్య భావాలు స్పష్టంగా అంకురించిన విషయాన్ని ఆయన గమనించలేదు. అదే విధంగా అరిస్టాటిల్ బానిసత్వ విధానాన్ని సమర్థించటం సముచితంగా లేదు. మానవులందరిని రెండు వర్గాలుగా, అంటే, ఆజ్ఞలిచ్చే పాలకులగానూ, శిరసావహించే బానిసలుగాను విభజించుట సహేతుకంగా లేదు. ఆధునిక యుగంలోని కార్మికులు, కర్షకులు అతని భావనలో బానిసలు క్రిందే లెక్క. కానీ ఈ అభిప్రాయం సమర్థనీయంగా లేదు. బానిస విధానాన్ని చర్చించుటలో అరిస్టాటిల్ జాత్యాహంకారాన్ని ప్రదర్శించాడు. గ్రీకులను బానిసలుగా చేయకూడదని ఆయన అంటాడు. అదేవిధంగా అరిస్టాటిల్ పౌరసత్వానికి ఇచ్చిన వివరణ కూడా చాలా సంకుచితంగా వుంది. అతని అభిప్రాయంలో పౌరసత్వం కొద్దిమంది ఉన్నత వంశీయులకు, ఆస్థిపరులకే పరిమితమైనది. జనసామాన్యానికి, స్త్రీలకు పౌరసత్వం అందుబాటులోవుండదు. వారు రెండవశ్రేణి జనాభాలాగా బ్రతకాలి.

2.8 అరిస్టాటిల్ - విశిష్ఠత :

అరిస్టాటిల్ అభిప్రాయాలలో, సిద్ధాంతాలలో కొన్ని లోపాలు ఉన్నప్పటికి ప్రపంచ చరిత్రలో మొట్టమొదటి మేటితత్వవేత్తగా ఆయనను పరిగణించవచ్చు. మానవ విజ్ఞానాన్ని వ్యవస్థీకరించి ఒక శాస్త్రీయరూపం కల్పించటంలో అరిస్టాటిల్ కృషి అద్వితీయమైనది. అరిస్టాటిల్ రాజనీతితత్వ విచారంలోని చాలా అభిప్రాయాలు ఈనాటికి ఉపయుక్తతను (Relevance) కలిగి ఉన్నాయి అంటే ఆయన మేధాసంపత్తి ఎటువంటిదో మనం ఊహించుకోవచ్చు. ఆధునిక కాలంలో బహుళ ప్రాచుర్యాన్ని పొందిన సమన్యాయపాలన (Rule of Law), రాజ్యాంగితావాదం (Constitutionalism), అధికార పృధ:కరణ సిద్ధాంతం (Theory of seperation of Power) వంటి భావనలకు, సిద్ధాంతాలకు పునాదులు అరిస్టాటిల్ రచనలలో మనకు గోచరిస్తాయి. అరిస్టాటిల్ యొక్క "పాలిటిక్స్" మధ్య యుగ రచయితలనే కాక ఆధునిక యుగానికి చెందిన మాఖియవెల్లి, మాంటెస్క్యూ, హెగెల్, కారల్‌మార్క్స్ వంటి రాజనీతి తత్తవేత్తలను కూడా ఎంతగానో ప్రభావితం చేసింది. ప్లేటో ఆదర్శవాదానికి పితామహుడైతే, అరిస్టాటిల్ వాస్తవిక వాదానికి, శాస్త్రీయ దృక్పదానికి మూలపురుషునిగా ప్రఖ్యాతి చెందాడు.

చదువవలసిన గ్రంధాలు :

(1) R.P. Sharma : Westren Political Thought

(2) George.H.Sabine : A History of Political Theory

(3) W.A. Dunning : A History of Political Theory

(4) V. Krishna Rao : పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్త్వవిచారం

ప్రశ్నలు :

1) అరిస్టాటిల్ యొక్క ప్రభుత్వాల వర్గీకరణపై ఒక వ్యాసాన్ని వ్రాయండి.
2) విప్లవాలపై అరిస్టాటిల్ యొక్క అభిప్రాయాలను వివరించండి.
3) అరిస్టాటిల్ విశిష్టత ఏమిటి ?
4) పాలిటి - ప్రజాస్వామ్యం మధ్య ఉన్న తేడాను వ్రాస్తూ, ప్రజాస్వామ్యంపై అరిస్టాటిల్ భావాలపై విమర్శనాత్మక వ్యాఖ్య వ్రాయండి.
5) అరిస్టాటిల్ ప్రతిపాదించిన "ఉత్తమ రాజ్యం"పై ఒక వ్యాసం వ్రాయండి.
6) సామాజిక వర్గాలపై అరిస్టాటిల్ భావాలు సమర్థనీయమా ?

రచయిత : ఐ. దోసగిరిరావు

పాఠం - 3

పునరుజ్జీవనోద్యమం కాలంనాటి రాజనీతి : నికోలో మాకియవెల్లీ - రాజ్య నిర్వహణ

విషయసూచిక

3.0 పరిచయం

3.1 జీవిత విశేషాలు

3.2 రచనలు - రచనా పద్ధతి

3.2.1. రచనా పద్ధతి

3.3 సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం

3.4 మానవ స్వభావం

3.5 మతం - నీతిపై మాకియవెల్లీ భావాలు

3.6 రాజ్యం

3.7 రాజ్య నిర్వహణ

3.8 రాజ్య విస్తరణ

3.9 ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ

3.10. శాసనకర్త పాత్ర

3.11 రాజనీతి తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో మాకియవెల్లీ స్థానం

3.12 చదవదగిన పుస్తకాలు

3.0 పరిచయం :

క్రీ.శ. 14, 16 శతాబ్దాల మధ్యకాలంలో సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం ఉద్యమం ఇటలీ నగర రాజ్యాలలో ప్రారంభమై క్రమేణా ఐరోపాలోని ఇతర రాజ్యాలకు వ్యాప్తిచెందింది. ఈ కాలంలో సాహిత్యం, కళలు మొదలుకొని ఇతర వైజ్ఞానిక రంగాలలో సంభవించిన మార్పులనే సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనమని అంటారు. ఈ ఉద్యమం వల్ల ప్రాచీన గ్రీకు, రోమన్ సాహిత్యం, కళలు శాస్త్రీయ విజ్ఞానం పట్ల ఐరోపా దేశీయులకు అభిరుచి కలిగింది. వారిలో మతపరమైన ఆలోచనలు తగ్గి, శాస్త్రీయ, లౌకికవివేచన వైఖరి అలవడింది. మానవుని దృష్టిని తన పరిసర, భౌతిక స్థితిగతుల వైపు మరలించేటట్లు చేసింది. లౌకికతత్వంతో పాటు మతప్రమేయంలేని లౌకికజాతి రాజ్యాలు ఐరోపాలో ఏర్పడ్డాయి. వీటిలో మతాధిపతుల ఆధిపత్యం పోయి, రాజ్యాధికారుల ఆధిపత్యం ఏర్పడింది. అంటే మధ్యయుగం నాటి మతపరంగా ప్రభావితమైన రాజకీయ వ్యవస్థకు స్థానం పోయింది. ఇటువంటి లౌకిక రాజ్యవ్యవస్థ భావన మాకియవెల్లి రచనలలో సుస్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఇతను తన రచనలలో రాజనీతిని, మతం, నైతిక విలువల నుండి పూర్తిగా వేరుచేశాడు. ఈ నేపథ్యంలో మాకియవెల్లి రాజనీతిని చర్చిద్దాం.

3.1 జీవిత విశేషాలు :

పాశ్చాత్య దేశాలలో రాజనీతి శాస్త్రమనగానే నికోలీమాకియవెల్లి పేరు జ్ఞాపకం రానివారుండరు. మాకియవెల్లీ ఫ్లోరెన్సు నగరములో క్రీ.శ. 1469 మే నెల 3వ తేదీన ప్రఖ్యాతిగాంచిన వంశంలో జన్మించాడు. ఇతని తండ్రి నాయవాది. మాకియవెల్లి గ్రీకు, లాటన్, ఇటాలియన్ భాషలలో ప్రసిద్ధి చెందిన గ్రంధాలను అధ్యయనం చేశాడు. 1494లో ఫ్లొరెన్స్ రిపబ్లిక్‌గా అవతరించింది. ఆ సంవత్సరములోనే రెండవ చాన్సరే శాఖయందు చిన్న గుమస్తాగా రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వ ఉద్యోగంలో మాకియవెల్లి చేరాడు. స్వయంశక్తి, తెలివి, చాకచక్యం గల మాకియవెల్లి అచిరకాలంలోనే ఉన్నత పదవులను అలంకరించాడు.

1496లో రెండవ చాన్సరీకి కార్యదర్శి పదవిలో చేరి 1512 వరకు ఆ పదవిలో కొనసాగాడు. ఈ కాలంలో విదేశీ వ్యవహారాలకు సంబంధించిన దౌత్య, ప్రభుత్వపాలన, మిలటరీ కార్యకలాపాల బాధ్యతలను అతను నిర్వహించాడు. ఈ కార్యకలాపాల నిర్వహణలో దౌత్యవేత్తగా రోమ్, ఫ్రాన్స్, బెర్లిన్‌లతో పాటు అనేక దేశాలను సందర్శించాడు. ఆయా దేశాల ప్రభుత్వపాలనా యంత్రాంగం అమలును, రాజకీయాలను క్షుణ్ణంగా అవగాహన చేసుకొన్నాడు. 1512 ఫ్లోరెన్సులో తిరుగుబాటు వచ్చి మెదిచీ అధికారంలోకి వచ్చాడు. 1513లో మెదిచీ ప్రభుత్వంపై కుట్ర అభియోగం మోపి మాకియవెల్లికి కారాగారశిక్ష విధించారు. కొద్దికాలం తరువాత కారాగార శిక్షనుండి విముక్తిచెంది మాకియవెల్లీ తన శేషజీవితాన్ని గ్రామీణ ప్రాంతంలో గ్రంథరచనకు వినియోగించాడు.

3.2 రచనలు - రచనా పద్ధతి :

ఈ దిగువన పేర్కొన్న ముఖ్య గ్రంథాలను మాకియవెల్లీ రచించాడు.

1. The Prince (1513)
2. Discourses on Livy (1520)
3. The Art of War (1919-20)
4. History of Florence (1922)

వీటిలో ముఖ్యమైనవి మొదటి రెండు గ్రంథాలు. "ది ప్రిన్స్" రాజ్యపాలకులకు హితబోధిని గ్రంథమని చెప్పవచ్చును. రాజ్యనిర్వహణ కార్యక్రమాలలో పాలకులు అనుసరించే విధానాలు, పాటించవలసిన నియమ నిబంధనలు గురించి ఈ గ్రంథంలో మాకియవెల్లికి చర్చించాడు. రోమన్ ప్రభుత్వం పుట్టుక, ప్రగతి, నిర్వహణకు సంబంధించిన గ్రంథం "డిస్కోర్సెస్". ఈ రెండు గ్రంధాలలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలకు నైతిక విలువలతో సంబంధముండదని మాకియవెల్లి వివరించాడు.

3.2.1. రచనా పద్ధతి :

ఈ గ్రంథ రచనలలో మాకియవెల్లీ ముఖ్యంగా చారిత్రిక పద్ధతిని అనుసరించాడు. ఈ పద్ధతి ఆగమన పద్ధతి క్రిందకి వస్తుంది. గత చరిత్రను అధ్యయనం చేయటంవల్ల సమకాలీన పరిస్థితులను అవగాహన చేసుకొని భవిష్యత్తును ఊహించగలమని అతని అభిప్రాయం. ఈ విషయాన్ని నొక్కి చెప్పడానికి రోమన్ చరిత్రలోని అనేక దృష్టాంతాలను

ఆయన ఇచ్చాడు. రాజనీతి అధ్యయనంలో ఈ కొత్తపద్ధతిని అనుసరిస్తున్నట్లు మాకియవెల్లి తెలిపాడు. ఇతని పద్ధతిలో గత చారిత్రక అనుభవాలను ప్రస్తుత పరిస్థితులలో సరిపోల్చవలసివుంటుంది. అంటే ఇతని చారిత్రక పద్ధతిలో తులనాత్మక పరిశీలనా పద్ధతి ఇమిడి వుందని చెప్పవచ్చును. మాకియవెల్లీ రాజ్యపాలకులకు ఇచ్చే సలహాలు, సూచనలు చారిత్రక అనుభవాల మీద, చారిత్రక వాస్తవాల విశ్లేషణ మీద ఆధారపడి వున్నాయని చెప్పవచ్చును. అతను ఇచ్చే సలహాలు అమూర్తపరిశీలనపై ఆధారపడిలేవు.

మాకియవెల్లీ అనుసరించిన అధ్యయన పద్ధతి సరియైన చారిత్రక పద్ధతి కాదని డన్నింగ్, సౌబిన్ వ్యాఖ్యానించారు. సమకాలీన రాజకీయ పరిస్థితులను, వ్యక్తుల ప్రవర్తనను పరిశీలన వల్ల ఏర్పడిన అతని అభిప్రాయాలను, వ్యక్తిగత అనుభవాలను నిరూపించడానికి చారిత్రక దృష్టాంతాలను అతను ఉపయోగించాడని విమర్శకులు చెప్పారు. ఒకవిధంగా మాకియవెల్లీ అనుభవ పద్ధతిని ప్రోత్సహించాడని చెప్పవచ్చును.

ఇతని అధ్యయన పద్ధతి నిజమైన చారిత్రక పద్ధతి కాదని చెప్పడానికి ఇంకొక కారణం ఉందని చెప్పవచ్చును. అతను సాధారణీకరించిన భావాలు చరిత్రనంతా అద్యయనం చేసిన తరువాత ఏర్పడినవి కావు. అవి రోమ్ చరిత్ర అధ్యయన మీద మాత్రమే ఆధారపడినవి.

3.3 సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం :

మాకియవెల్లీ రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని ప్రభావితం చేసిన సమకాలీన ముఖ్యాంశాలను సంక్షిప్తంగా ఈ క్రింది చెప్పవచ్చును.

1. మాకియవెల్లీ కాలంనాటి ఇటలీ నేపుల్సు, రోమ్, మిలాన్, వెన్నీస్, ఫ్లొరెన్సు అనే ఐదు రాజ్యాలుగా విభజింపబడింది. అంతర్గతంగా రాజకీయాధికారం గురించి పెనుగులాట వలన, బాహ్యంగా వాటి మధ్య ఉన్న విపరీతమైన పోటీవలన ఈ ఐదు రాజ్యాలు బలహీనపడ్డాయి. దీనికితోడు ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, స్పెయిన్ వంటి ఇరుగుపొరుగు బలమైన రాజ్యాల జోక్యం ఇటలీ రాజ్యాల వ్యవహారాలలో ఎక్కువ అయింది. ఇటలీ ప్రజలలో అవినీతి ప్రబలింది. ఈ పరిస్థితులను చక్కదిద్ది సమైక్య ఇటలీ సాధనకు ఒక బలమైన కేంద్ర ప్రభుత్వం అవసరమని మాకియవెల్లీ తన రచనలలో నిర్ద్వందంగా చెప్పాడు.

2. మాకియవెల్లీ జన్మించిన ఫ్లొరెన్సులో నూతన పునరుజ్జీవన ఉద్యమం ప్రారంభమై ఐరోపా దేశాలకు విస్తరించింది. ఈ ఉద్యమం వల్ల మానవతావాదం, శాస్త్రీయ దృక్పథం ప్రజలలో ఏర్పడ్డాయి.

3. ఈ కాలంలో మధ్యయుగం నాటి ప్రాతినిధ్య సంస్థలు సంపూర్ణంగా అంతరించిపోయాయి. వాటిస్థానంలో బలమైన లౌకిక రాచరిక ప్రభుత్వాలు ఐరోపాలో ఏర్పడ్డాయి.

ఈ కారణాలు వల్ల మధ్యయుగం అంతరించింది. దానిస్థానంలో నూతన ప్రపంచం ఏర్పడింది. పైన పేర్కొన్న రాజకీయ, వైజ్ఞానిక రంగాలలో వచ్చిన సంచలనాత్మకమైన మార్పులు వల్ల రాజనీతి సిద్ధాంతంలో కూడా కొత్త భావాలు చోటుచేసుకున్నాయి. ఈ నూతన రాజనీతి సిద్ధాంతం మాకియవెల్లీ రచనలలో సుస్పష్టంగా కనబడుతుంది. అంతేకాకుండా మాకియవెల్లీ యొక్క వ్యక్తిగత అనుభవాలు, తన కాలం నాటి రాజకీయవేత్తలలో దిగజారిపోతున్న అవినీతిపై తొలగిన భ్రమలు కూడా అతని రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని ప్రభావితం చేశాయి.

3.4 మానవ స్వభావం :

మానవ స్వభావం ఆధారంగా రాజ్యం ఏర్పడుతుందని మాకియవెల్లి అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేశాడు. రాజ్యానికి మానవ స్వభావానికి మధ్యగల పరస్పర సంబంధాన్ని అతను పూర్తిగా గ్రహించాడు. ప్రభుత్వాల వర్గీకరణకు, ప్రభుత్వ సిద్ధాంతానికి మానవ స్వభావం ముఖ్యకారణమని అతనున చెప్పాడు. కాబట్టి “ది ప్రిన్స్” అనే గ్రంథంలో అతను మానవ స్వభావాన్ని విశ్లేషించాడు.

మాకియవెల్లికి మానవ స్వభావంపై సదభిప్రాయం లేదు. మనిషి దుర్మార్గుడు, స్వార్థపరుడు, అహంకారి. మానవుడు పిరికివాడు, కృతఘ్నుడు, అత్యాశాపరుడు, నిరంతరం ఆస్థి కొరకు, స్వేచ్ఛాకొరకు, కుతూహలపడతాడు. అవసరం కొద్ది మాత్రమే మానవుడు మంచితనాన్ని ప్రదర్శిస్తాడు. మానవులకు నీతి, నిజాయితీ ధర్మబుద్ధి వుండవు. కాబట్టి సమాజానికి హాని చేయటానికి కూడా వెనుకాడరు. మానవులు చంచల స్వభావులు, మోసగాళ్ళు.

పైన వివరించిన మానవ స్వభావాన్నిబట్టి రాజ్యాన్ని గురించి, పాలకులు పాటించవలసిన రాజనీతిని గురించి, మాకియవెల్లి వివరించాడు. మానవుడు అమాయకుడు, బయటకు కనిపించే మంచిని చూసి భ్రమతో మోసపోతాడు. మానవులు మందబుద్ధి గలవారు కాబట్టి అటువంటివారు తెలివిగల ఉన్నతాధాకారాలు గల పాలకుని పాలనలో లేనట్లైతే వారు హేతు విరుద్ధంగా ప్రవర్తించి సమాజానికి ప్రమాదాలు తెచ్చిపెడతారని మాకియవెల్లి భావించాడు. రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వవిధానంలో యోగ్యులైన, సమర్థులైన వ్యక్తులను ప్రజలు గౌరవించరు. కాబట్టి ప్రజలను చక్కదిద్దే అవకాశం అటువంటి వ్యక్తులకు ఉండదు.

మానవుడు పిరికివాడు, కృతఘ్నుడు కాబట్టి, అటువంటి ప్రజలను పాలకుడు కఠినశిక్షలు విధించి, భయభ్రాంతులను చేసి పరిపాలించడం మంచిది. దుష్టులైన మానవులను వంచనతో రాజు పాలించాలని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. కాబట్టి పౌరుల ఆస్తిని పాలకుడు కాజేయకూడదని మాకియవెల్లీ చెప్పాడు. ఆస్తి సంపాదనలో మానవుల మధ్య సంఘర్షణలు తగాదాలు ఏర్పడతాయి.

మానవులు స్వేచ్ఛగా జీవించాలని కోరుకుంటారు. ఇతరులు ఆధీనంలో ఉండడానికి ఇష్టపడరు. ఎవరైనా ఇతరులను తన ఆధీనంలో ఉంచడానికి ప్రయత్నిస్తే ఇది కూడా సంఘర్షణలకు దారితీస్తుంది. ఈ కారణం వల్లనే రాజ్యాల మధ్య సంఘర్షణలు యుద్ధాలు సంభవిస్తాయని మాకియవెల్లి చెప్పాడు.

అత్యాస గల మానవుని కోర్కెలు అనంతమైనవి. అసంతుష్టమైనవి. మనిషి ఆశించినదంతా సంపాదించలేడు గనుక అతనిలో అసంతృప్తి కలుగుతుంది. ఈ కారణంగా గతించిన కాలం మంచిదని, ప్రస్తుతకాలం చెడ్డదని అతను భావిస్తాడు. భవిష్యత్తుపై ఆశలు పెంచుకుంటాడు. ఇటువంటి ఆలోచనలకు ఏ కారణం కనిపించదు.

మానవునిలో స్వాభావికంగా ఉన్న అధికారకాంక్ష, కీర్తి ప్రతిష్టలు సంపాదించాలనే కోరిక, ఇతరుల పై ఆధిక్యాన్ని సంపాదించి, వారిపై ఆధిపత్యాన్ని చెలాయించాలనే ఉత్సుకతా రాజ్యస్థాపనకి దారితీసాయని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. కాని ఇటువంటి మానవ స్వభావాన్ని శిష్టులకు మాత్రమే మాకియవెల్లి పరిమితం చేశాడు. సామాన్య ప్రజల శక్తిసామర్థ్యాలకు మాకియవెల్లి తక్కువ చేశాడని పై వాక్యం అర్థంకాదు.

3.5 మతం - నీతిపై మాకియవెల్లి భావాలు :

మతం, నీతిపై మాకియవెల్లి వెలుబుచ్చిన భావాలు మధ్యయుగం నాటి రాజనీతి తత్వవేత్తలు వెలుబుచ్చిన భావాల కంటే విభిన్నమైనవి. ఉదాహరణకు థామస్ అక్వినాస్ మతానికి, రాజనీతికి పరస్పర సంబంధముగలదని వాదించాడు. దీనికి విభిన్నంగా రాజనీతిని, మతం, నీతి నుండి మాకియవెల్లీ వేరుచేశాడు. ఈ విధంగా రాజనీతికి స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని అతను సమకూర్చాడు.

మాకియవెల్లి క్రైస్తవ చర్చి వ్యవస్థకి, క్రైస్తవ మతాధికారులకు వ్యతిరేకి. ఆతను మతానికి వ్యతిరేకికాడు. నైతికంగా ప్రజలను ఉత్తేజపరచడంలోను, ఇటలీని సమైక్య పరచటంలోను చర్చి, మతాధికారులు విఫలమయ్యారని మాకియవెల్లి విమర్శించాడు. క్రైస్తవ మతాచార్యులు ఆధ్యాత్మిక చింతనను విస్మరించి, అధికారదాహం, ధనకాంక్ష మొదలగు వాటికి ప్రాముఖ్యతనిచ్చి ఇటలీ సమైక్యతకు అవరోధాన్ని కల్పించారని చెప్పాడు. క్రైస్తవ మతం బోధించిన అణకువ, విధేయత, ప్రాపంచిక విషయాలపై ఏహ్యాబావం మొదలగు గుణాలు మనుషులను బలహీనపరచి, వారిని దుర్మార్గుల చేతిలో బలపోయేటట్లు చేస్తాయి. కాబట్టి ఇటువంటి గుణాలను మాకియవెల్లి తిరస్కరించాడు. అతను మతవ్యతిరేకికాడు. చర్చి సమైక్య ఇటలీని సాధించి పాలించినట్లైతే మంచిదే అని అతను భావించాడు.

మాకియవెల్లి మతాన్ని ఆచరణాత్మకమైన రాజకీయ దృష్టితో చూశాడు. మతం ఒక సామాజిక శక్తి. కాబట్టి మతాన్ని రాజ్య సమైక్యసాధనకి ఉపయోగపడే ఒక రాజకీయ సాధనంగా పాలకుడు ఉపయోగించాలని మాకియవెల్లి భావించాడు. అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకొని, దాన్ని నిలబెట్టుకొనడానికి పాలకుడు మతాన్ని ఉపయోగించుకోవాలని మాకియవెల్లి భావించాడు. పాలకుడు ప్రజలలో మతవిశ్వాసాలను కలిగించడానికి అన్ని విధాల ప్రయత్నించాలి. రాజుకు మతంపై వ్యక్తిగతంగా నమ్మకం లేకపోయినా, మతంలో విశ్వాసం ఉన్నట్లు అతను నటించాలని చెప్పాడు. పాలకుడు అన్ని మత కార్యకలాపాలలో పాల్గొనాలి. దీనివల్ల అతనిని ప్రజలు పవిత్రుడుగా భావిస్తారు. రాజ్యప్రయోజనాలను సాధించడానికి ప్రజల విధేయతను పొందడానికి మతాన్ని రాజు ఉపయోగించుకోవాలిని మాకియవెల్లి సలహాయిచ్చాడు. మతం అధికారానికి లోబడి ఉండాలని, చర్చి రాజ్యానికి ఒక అంగం మాత్రమేని అతను భావించాడు. చర్చిపై రాజ్యానికి ఆధిపత్యం ఉందని చెప్పాడు.

పై చర్చననుసరించి మాకియవెల్లి మతాన్ని ద్వేషించాడని గాని, వ్యతిరేకించాడనిగాని భావించరాదు. నిజజీవితంలో ఈతను ఆస్తికుడేకాని, నాస్తికుడు కాడు. మతం మానవుని సామాజిక జీవితానికి, రాజ్యసుస్థిరతకు, సౌభాగ్యానికి అవసరమని అతను చెప్పాడు. మతం వ్యక్తిలో సత్ప్రవర్తనను కలిగిస్తుంది. అటువంటి ప్రవర్తన సమాజ శ్రేయస్సును మంచిదని అతను ఉద్ఘాటించాడు.

రాజనీతిని, నీతి నుండి వేరుపరచిన తొలి రాజనీతి తత్వవేత్త మాకియవెల్లి. రాజనీతికి, నైతిక విలువలను సంబంధంలేదని చెప్పాడు. నైతిక విలువల పట్ల మాకియవెల్లీ ద్వివిధ ప్రమాణాలను సమర్థించాడు. రాజు పాటించవలసిన నైతిక విలువులు ప్రజలకు వర్తించాలని అతను చెప్పాడు. ఈ రెండు రకాల నైతిక విలవల మధ్య తేడాలను మాకియవెల్లి వివరించాడు.

అధికారాన్ని చేజిక్కించుకొని, సుసంఘటితపరచి, విస్తరింపచేసిన పాలకుడే సమర్థవంతుడనిమాకియవెల్లి భావించాడు. రాజ్యరక్షణకు, సుస్థిరతకు, ప్రజల సంక్షేమాన్ని పెంపొందించటానికి తీసుకొన్న చర్యలు ఎటువంటివి

అయినా సమర్ధనీయమే అని అతడు భావించాడు. రాజ్యస్వప్రయోజనాలను కాపాడటానికి పాలకుడు అవినీతి మార్గాలనైనా అనుసరించవచ్చును. విజయాన్ని సాధించటానికి అవినీతిమార్గాలు, దుర్మార్గ పద్ధతులను కూడా రాజు ఉపయోగించటం సమర్ధనీయమే. లక్ష్యాలు మంచివి అయినప్పుడు ఎటువంటి సాధనాలనైనా ఉపయోగించవచ్చు. నైతిక విలువల కంటే రాజ్య భద్రత ముఖ్యం. ఈ సందర్భంలో ఆచార్య అలెన్ ఈవిధంగా వ్యాఖ్యానించాడు. "తన అధికారం, రాజ్యభద్రత ప్రమాదస్థితిలో ఉన్నప్పుడు పాలకుడు ఆలోచించవలసింది ఏదినీతి, ఏది అవినీతి అనికాదు, ఏది న్యాయం, ఏది అన్యాయం అని కాదు, ఏది చట్టబద్ధమైనది, ఏది చట్టవిరుద్ధమైనది అనికాదు. ఏ మార్గాన్ని అనుసరించడం ద్వారా తన ఉనికిని, రాజ్యభద్రతను కాపాడుకొనటం సాధ్యమవుతుందో ఆలోచించి, ఆ మార్గాన్ని అనుసరించాలి".

అన్ని సమయాలలో నైతిక విలువలకు, మతపరమైన విలువలకు కట్టుబడి పాలకుడు ఉండనక్కరలేదు. అటువంటి విలువలను పాటించటం వల్ల రాజ్య సుస్థిరతను ప్రజాశ్రేయస్సుకు హాని కలుగుతుందని భావించినట్లైతే వాటిని పాటించనవసరం లేదు. రాజ్యంలో నెలకొనివున్న క్లిష్ట పరిస్థితుల దృష్ట్యా రాజ్యసుస్థిరతను నెలకొల్పడానికి అవసరమగు చర్యలు పాలకుడు తీసుకొనవలెనని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. లక్ష్యాలు మంచివి అయినప్పుడు వాటి సాధనకు ఉపయోగించే మార్గాలు ఎటువంటివి అయినా సమర్ధనీయమేనని మాకియవెల్లి భావించాడు. కాని బహిరంగంగా రాజు ప్రజల దృష్టిలో విలువైన నైతిక విలువులను పాటస్తున్నట్లు, వాటిని గౌరవిస్తున్నట్లు ప్రవర్తించాలి.

రాజనీతి, పౌరనీతి వేర్వేరని ద్వివిధ నీతిసూత్రాలను మాకియవెల్లి ప్రభోదించాడు. ఉదాహరణకు ఒకవ్యక్తి ఇంకొక వ్యక్తిని హత్యచేస్తే అది నేరమవుతుంది. రాజ్యంలో శాంతిభద్రతల దృష్ట్యా పాలకుడు అటువంటి నేరస్థులకు మరణశిక్ష విధించవచ్చు. ఈ చర్య నైతికమైనదే. వ్యక్తి అసత్యమాడటం అపరాధమవుతుంది. కాని పాలకుడు రాజకీయ ప్రయోజనాల కొరకు కొన్ని సందర్భాలలో అసత్యం పలుకవచ్చు. వ్యక్తి స్వప్రయోజనాల కొరకు పాటుపడితే, రాజ్యం సమాజశ్రేయస్సు కొరకు పాటుపడుతుంది. ఈ విధంగా పౌరనీతికి, రాజ్యనీతికి మధ్యభేదాన్ని మాకియవెల్లి వివరించాడు.

మతం, నీతి పట్ల మాకియవెల్లి వెలిబుచ్చిన భావాలు వివాదస్పదంగా మారాయి. ఇతను దుష్కర్మలను ప్రబోధించాడని స్ట్రాస్ (Strauss) చెప్పాడు. మాకియవెల్లి నీతినిగాని, అవినీతిగాని ప్రబోదించలేదని సౌబిన్ చెప్పాడు. రాజనీతి విజయానికి కావలసిన సూత్రాలను మాత్రమే మాకియవెల్లి వల్లించాడని పోకాక్ (Pocock) అభిప్రాయపడ్డాడు. మతం నుండి రాజనీతిని వేరుచేసి లౌకికతత్వాన్ని ప్రబోదించిన మొదటి రాజనీతి తత్వవేత్త మాకియవెల్లి. ఈ భావనే లౌకికరాజ్య స్థాపనకు పునాది. మతపరమైన, నైతిక విలువలపరమైన మధ్యయుగపు రాజనీతిని మాకియవెల్లి తిరస్కరించాడు. రాజనీతికి ఒక స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని కల్పించడానికి మాకియవెల్లి చేసే ప్రయత్నంలో అతను నైతిక విలువలను తిరస్కరించడం సుస్పష్టంగా విధితమౌతుంది.

3.6 రాజ్యం :

"ది ప్రిన్స్" అనే గ్రంధంలో మాకియవెల్లి విశ్లేషించిన ముఖ్యాంశాలలో రాజ్యం, రాజ్య నిర్వాహణ ప్రధానమైనవి. ఈ రెండు అంశాలపై అతను ఎక్కువ దృష్టిని సారించాడు. మానవుని స్వభావరీత్యా రాజ్యం ఏర్పడిందని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. దురాశపరులు, దుర్మార్గులు, సంఘ వ్యతిరేకులైన మానవులు అరాచక పరిస్థితులను సృష్టిస్తారు. అటువంటి పరిస్థితులను సృష్టిస్తారు. అటువంటి పరిస్థితులను నివారించి ప్రజల ప్రాణాలను, ఆస్థులను కాపాడటానికి ప్రభుత్వం అవసరమని మాకియవెల్లి భావించాడు. కాబట్టి మానవులు వారి ప్రాణాలను, ఆస్థులను కాపాడుకోవాలనే స్వార్థబుద్ధే రాజ్యం ఏర్పడడానికి కారణమని అతను చెప్పాడు.

ప్రాచీనగ్రీకు తత్వవేత్తలు చెప్పినట్లు, మాకియవెల్లి రాజ్యసిద్ధాంతాన్ని చెప్పలేదు. తనకాలంనాటి వాస్తవ రాజ్యాలను, రాజకీయాలను పరిశీలించిన పిమ్మట మాకియవెల్లి రాజ్యలక్షణాలను విశ్లేషించాడు. వ్యవస్థీకృతమైన శక్తి (Organized Power) రాజ్యమని మాకియవెల్లి నిర్వచించాడు. రాజ్యాన్ని ప్రభుత్వంతోను, రాజ్యాధిపతితోను గుర్తించాడు.

రాజ్యం స్వయం సమృద్ధిగల వ్యవస్థగా వుండాలని భావించాడు. అటువంటి రాజ్యానికి సుసంఘటితమైన కేంద్రప్రభుత్వం, బలమైన పౌరసైన్యం, పౌరులలో ఏకత్వభావన, స్థిరమైన స్వతంత్ర ఆర్థిక వ్యవస్థ వుండాలి. మంచి సాయుధబలం వుంటే, మంచి శాసనాలు ఉంటాయని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. పౌరసైన్యం, మంచి శాసనాలు మతం రాజ్యానికి సహాయ వ్యవస్థలుగా ఉపయోగపడతాయి.

ప్రతి రాజ్యానికి ఇరుగుపొరుగు రాజ్యాలతో సంఘర్షణ తప్పదు. కాబట్టి వాటిని శత్రురాజ్యాలుగా పరిగణించాలి. ప్రతి రాజ్యం అధికారాన్ని, దాని భూభాగాన్ని విస్తరింపచేయడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. ఈ ప్రయత్నంలో రాజ్యవిస్తరణ జరగొచ్చు. లేదా అంతరించిపోవచ్చని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. ఇటువంటి దానికి ప్రాబల్యరాజకీయాలలో రాజ్యం విజయం సాధించాలంటే దానికి బలమైన పౌంసైన్యం అవసరం. రాజు కిరాయి సైన్యం మీద ఆధారపడకూడదు.

మాకియవెల్లి రాజ్యలక్షణాలను ఈక్రింది విధంగా వివరించాడు.

1. ఒకేభాష, ఒకే ఆచార సాంప్రదాయాలు, ఒకే మతం గల రాజ్యం ఎక్కువ సుస్థిరమైన, శక్తివంతమైన రాజ్యము. రాజ్యం యొక్క బలం, శక్తి ఈ అంశాలు మీదే ఆధారపడివుంటాయి.

2. మాకియవెల్లి చెప్పిన రాజ్యం లౌకిక రాజ్యం. దానికి చర్చితోగాని, భగవంతునితోగాని ఎటువంటి సంబంధము లేదు. ఇది మతానికి అతీతమైన రాజ్యం.

3. రాజ్యం ఒక స్వతంత్రవ్యవస్థ. దానికి ఒక ప్రత్యేకత వుంది.

4. ప్రతిరాజ్యం ఎక్కువ అధికార సంపాదనకు, రాజ్యవిస్తరణకు కృషిచేయాలి. ఎందుకంటే రాజ్యభద్రత, విస్తరణ దాని అధికారం మీద ఆధారపడి వుంటాయి. ఎక్కువ భద్రత కల్పించిన ప్రభుత్వం ఎక్కువ ప్రజాదరణ పొందుతుంది.

5. పౌరులు దేశభక్తి కలిగివుండాలి. అటువంటి పౌరులు చూపిన ఉత్సాహం మీద సైనికబలం ఆధారపడి వుంటుంది. సైనికుల బలంపై రాజ్యబలం ఆధారపడి వుంటుంది.

6. రాజ్యపాలనలో పౌరుల భాగస్వాములుగా ఉన్నట్లైతే ఆ రాజ్యాన్ని ఉత్తమ రాజ్యంగా పరిగణించవచ్చు. ఇటువంటి రాజ్యం పౌరులలో ఉత్సాహాన్ని పెంపొందిస్తుంది.

వంశపారంపర్య రాజరికం, భూస్వాములు, సుస్థాపిత చర్చి, మతాధికారులు, కిరాయి సైనికులు మొదలగు సాంప్రదాయ సంస్థలు మంచి సుస్థిర, సామాజిక, రాజకీయ వ్యవస్థకు శత్రువులుగా భావించాడు. ఈ కారణంగా మాకియవెల్లీ వాటిని వ్యతిరేకించాడు. రాజ్యాన్ని బలహీనపరచే శక్తులను పాలకుడు నిర్దాక్షిణ్యంగా అణిచివేయాలని మాకియవెల్లీ చెప్పాడు.

మాకియవెల్లి చెప్పిన రాజ్యభావన అరిస్టాటిల్ చెప్పిన రాజ్యభావన కంటే సంకుచితమైనది. వ్యక్తికి ఉత్తమ జీవితాన్ని కలుగచేయడమే రాజ్యం యొక్క లక్ష్యమని అరిస్టాటిల్ చెప్పాడు. రాజ్యం యొక్క లక్ష్యం ప్రదానంగా భౌతిక పరమైనదని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. పౌరులకు ప్రాణరక్షణ, ఆస్థిరక్షణ కల్పించడమే రాజ్యం యొక్క ముఖ్యలక్షమని మాకియవెల్లి చెప్పాడు.

మాకియవెల్లి చెప్పిన రాజ్య విశ్లేషణను పరిశీలిస్తే ఆధునిక లౌకిక జాతి రాజ్యభావన మాకియవెల్లి ఆలోచనాసరళిలో కనిపిస్తుంది. చిన్న చిన్న రాజ్యాలుగా విభజింపబడి, అంతహకలహాలు, అనైక్యతతో బలహీనపడిన సమకాలీన ఇటలీని ఒక శక్తివంతమైన లౌకికరాజ్యంగా అభివృద్ధి చేయాలనే ఆకాంక్ష దేశభక్తుడైన మాకియవెల్లిలో కనిపిస్తుంది.

3.7 రాజ్య నిర్వహణ :

ఆధునిక రాజనీతి తంత్రానికి మూలపురుషుడు మాకియవెల్లి అని చెప్పవచ్చు. అతను రచించిన “ది ప్రిన్స్” అనే గ్రంథం వాస్తవిక రాజకీయానికి సంబంధించినది. విజయపథంలో రాజ్యపాలన చేయాలనే కాంక్ష గల రాజు / పాలకుడు పాటించవలసిన సలహాలను మాకియవెల్లి ఈ గ్రంథంలో సూచించాడు. మాకియవెల్లీ నిర్వహించిన దౌత్యకార్యకలాపాలు, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు, చారిత్రిక అనుభవాలు నేర్పిన పాఠాలు, ప్రాచీనుల బుద్ధిబలం, గొప్పవారు సాధించిన ఘనకార్యాలు మొదలగు ఆధారంగా మాకియవెల్లి రాజనీతి తంత్రానికి సంబంధించిన నియమావళిని తయారుచేశాడు. రాజ్యకలాపాలను దక్షతతో నిర్వహించాలనుకొన్న రాజు ఈక్రింది సలహాలను తప్పనిసరిగా పాటించాలి. పాటించనివారు నాశనం అవుతారని మాకియవెల్లి చెప్పాడు.

రాజ్యపాలకులు సమాజాభివృద్ధికి, ఆర్థిక శ్రేయస్సుకు కృషి చేయాలి. వీటికి సంబంధించిన కార్యక్రమాలలోను, రాజ్య నిర్వహణలోను రాజు పాటించవలసిన నియమావళిని మాకియవెల్లి ఈక్రింది విధంగా వివరించడు.

1. రాజు ప్రజల పట్ల అధిక దయాదాక్షిణ్యాలతో గాని, అధిక కఠినంగా ఉండరాదు. పాలకుని ప్రవర్తనమితంగా వుండటం మంచిది. పరిస్థితులననుసరించి దయతోగాని, కాఠిన్యంతో గాని పాలకుడు ప్రవర్తించాలి. ప్రవర్తన పరిస్థితులకు అణుగుణ్యంగా వుండాలి.

2. రాజు సైనిక బలం కలిగివుండాలి. అవసరమైనప్పుడు తన బలాన్ని ప్రదర్శించి నిరూపించాలి. అన్ని సమయాలలో తన ఆధిక్యతను నిలుపుకోవాలి.

3. బాధ్యతతో, సమర్థవంతంగా పరిపాలించి రాజ్య ఉనికిని, సుస్థిరతను కాపాడాలి.

4. రాజుపట్ల ప్రజలు భయంతోకాక, భక్తిపూర్వక భయంతో మెలిగేటట్లు చూడాలి.

5. ప్రజలలో సాంప్రదాయక నైతిక ప్రమాణాలు, భావాలను పెంపొందించాలి. ఈ లక్ష్యసాధనకు మతాన్ని పోత్సహించాలి.

6. రాజు ప్రజల ఆస్థులను కాజేయకూడదు. వారి స్త్రీలను చెరచరాదు. ఒక వ్యక్తి తన తండ్రి మరణాన్ని అతి త్వరగా మరచిపోగలడేమోగాని, తన తండ్రి సంపాదించిన ఆస్తిని ఎవరైనా కాజేస్తే మాత్రం సహించలేడు, మర్చిపోలేడు. ఈ రెండు విషయాలలో ప్రజల భావాలు సున్నితంగా వుంటాయి. కాబట్టి రాజు ప్రజల ఆస్థులను, స్త్రీలను తాకరాదు. పౌరుల ఆస్తులను, స్త్రీలను పాలకుడు పవిత్రంగా భావించాలి.

7. రాజు ప్రభుత్వ ఉద్యోగస్తులను, సలహాదారులను జాగ్రత్తగా ఎంపిక చేయాలి. ప్రభు భక్తి లేనివారిని నిర్థాక్షణ్యంగా అణచివేసి తొలగించాలి. రాజు ప్రతివాని సలహా పాటించకూడదు. కొద్దిమంది మేధావంతులను మాత్రమే సలహాదారులుగా నియమించాలి.

8. నియంతృత్వ ప్రభుత్వాన్ని నెలకొల్పటం ద్వారా ప్రజలలో సమైక్యతను సాధించాలి. రాజ్య నిర్వహణలో స్థిరత్వం, దృఢత్వం, నిరంకుశత్వం ముఖ్యమని రాజు తెలుసుకోవాలి.

9. రాజు నిరంతరం రాజ్యవిస్తరణకు కృషిచేయాలి. ఇరుగుపొరుగు రాజ్యాలను శత్రురాజ్యాలుగా పరిగణించాలి. శత్రురాజులు అప్రమత్తులై ఉన్న సమయాన యుద్ధాన్ని ప్రకటించి దండెత్తి ఓడించాలి. రెండు ఇరుగుపొరుగు రాజ్యాలు యుద్ధం చేసినప్పుడు రాజు తటస్థ విధానాన్ని అనుసరించరాదు. ప్రాబల్య సమతౌల్యం సూత్రాన్ని అనుసరించి బలహీన రాజ్యం పక్క యుద్ధం చేయడం మంచిది. ఇటువంటి యుద్ధంలో గెలిచినట్లైతే పరిమిత లాభాలు చేకూరుతాయి. ఓడినట్లైతే నష్టాలు ఉభయులకు అతి తక్కువగా వుంటాయని మాకియవెల్లి చెప్పాడు.

10. రాజ్య విస్తరణలో బల ప్రయోగంగాని లేదా న్యాయసమ్మతమైన శాసనాలు గాని చాలావరకు ఉపయోగపడతాయి. రాజు సమయానుకూలంగా నక్కవలె జిత్తుల మారిగానూ, సింహంవలె పరాక్రమశాలిగానూ వుండాలి. శత్రురాజులతో పోరాడినపుడు సింహంవలే విజృంభించి రాజు శత్రువులను ఓడించాలి. నక్కవలే చతురుతతో తనపై పన్నిన కుట్రలను గుర్తించి రాజు శత్రువుల వల నుండి రక్షించుకోవాలి.

11. రాజు సుశిక్షితులైన పౌరసైన్యాన్ని అభివృద్ధి చేయాలి. ఇటువంటి సైన్యం దేశభక్తి, ప్రభుభక్తి కలిగిరాజ్యరక్షణకు వీరోచితంగా పోరాడటానికి వెనుకాడదు. పాలకుడు కిరాయి సైన్యం మీద ఆధారపడరాదు. కిరాయి సైనికులు క్లిష్ట సమయంలో మోసం చేయడానికి వెనుకాడరు.

12. అధికార దుర్వినియోగం వల్ల సంభవించిన చట్టవిరుద్ధమైన హింసను నివారించడానికి చట్టబద్ధమైన పరిష్కారాలు ఉండక తప్పదు.

13. రాజు ప్రజలకు చేసిన వాగ్దానాలను వీలైనంతవరకు పాటించాలి. కాని కొన్ని క్లిష్ట సమయాలలో ఆ వాగ్దానాలను పాటించడం వల్ల రాజ్య భద్రతకు హానికరమైతే వాటిని నిటబెట్టుకోవసరం లేదని మాకియవెల్లి భావించాడు.

14. విజయసాధనకు అవసరాన్ని బట్టి, ఊసరవెల్లి రంగులు మార్చినట్లు, రాజు కూడా రంగులు మార్చవచ్చు. అవినీతి యుగంలో గొప్పదనాన్ని సాధించాలంటే రాజు అవినీతికరమైన, మార్గాలను అనుసరించడం తప్పుకాదని మాకియవెల్లి సలహాయిచ్చాడు. మోసాన్ని మోసముతో జయించాలని మాకియవెల్లి సూచించాడు.

15. రాజు న్యాయసమ్మతమైన శాసనాల సహాయంతోగాని లేదా బలప్రయోగం ద్వారాగాని రాజ్యవిస్తరణను చేయవచ్చు. నాగరికత, సభ్యత గల మనుషులతో మొదటి పద్ధతిలో యుద్ధం చేయవచ్చు. అనాగరికులైన, క్రూరులైన మనుషులతో యుద్ధం చేయడం రెండవపద్ధతిగా ఉపయోగపడుతుందని మాకియవెల్లి సలహా యిచ్చాడు. ఈ రెండు, రెండు రకాల యుద్ధవిధానాలను చెపుతున్నాయి. అవసరమైనప్పుడు ఈ రెండింటిని మిళితం చేసినట్లైతే పటిష్టమైన ఫలితాలను సాధించవచ్చునని మాకియవెల్లీ భావించాడు. కాని మనుషులు అవమర్యాదకరమైన తుఛ్ఛులు కాబట్టి, బలప్రయోగమే మంచిది.

16. రాజు రాజ్యపాలనలో తన వాస్తవిక స్వరూపాన్ని బయటపెట్టకూడదు. నిజానికి పాలకునకు సదుణాలుండనవసరం లేదు. అటువంటి గుణాలున్నట్లు తన చతురత, నేర్పరితనం ద్వారా ప్రజలను నమ్మించి మోసంతో రాజకీయ కార్యకలాపాలను నిర్వహించాలి. ఈ విధమైన పరిపాలన చాలా లాభదాయకం.

17. రాజు ఎల్లప్పుడు రాజ్యశ్రేయస్సును కోరాలి. రాజ్యశ్రేయస్సు, ప్రజా సంక్షేమము దృష్ట్యా మంచి, చెడు సాధనాలనేలైనా ఉపయోగించవచ్చు. నీతి, అవినీతి అంశాల మధ్య విచక్షణ చూపరాదు.

3.8 రాజ్య విస్తరణ :

రాజుకు రాజ్యవిస్తరణ సహజలక్షణం. అతను నిరంతరం రాజ్యవిస్తరణ కృషిచేయాలి. రాచరిక ప్రభుత్వాలు, రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వాలు రెండింటకి ఇది ప్రధాన లక్షణం. రాజ్యవిస్తరణ ప్రయత్నంలో విస్తరణ జరగవచ్చు లేదా రాజ్యం

అంతరించిపోవచ్చునని మాకియవెల్లి చెప్పాడు. యుద్ధంలో గెలిచినరాజు ఓడిపోయిన రాజు కుటుంబాన్ని సంపూర్ణంగా నిర్మూలించాలి. శత్రుశేషాన్ని ఉంచరాదు. రాజును వ్యతిరేకించిన వారిని హత్య చేయించాలి. ఎందుకంటే వారు జీవించినట్లైతే రాజుపై ప్రతీకారం తీర్చుకుంటారు. ఆక్రమించన భూభాగాలలో నివాసమేర్పరచుకొని నియంత్రణ చేయటం మంచిది. ఇది సాధ్యంకాని పక్షంలో రాజు తన అనుయాయులకు లేదా శ్రేయోభిలాషులకు ఆ ప్రాంతంలోని కీలకస్థానాలలో వలసలు ఏర్పాటు చేయాలి. రాజ్యవిస్తరణలో తనకు ఆటంకమైన శక్తులను తొలగించడంలో సూక్ష్మబుద్ధితో వ్యవహరించాలి. జయించిన ప్రాంతాల ప్రజల స్వేచ్ఛను పూర్తిగా అపహరించాలి. అధిక పన్నులు వేసి ప్రజలను పీడించి హింసించరాదు. రాజు తన కోశాగారాన్ని ఎల్లప్పుడు నింపివుంచాలి. శత్రురాజులు నుండి కొల్లగొట్టిన ధనాన్ని ఉదారంగా ఖర్చు పెట్టాలి. ప్రజలకు లాభాలను అప్పుడప్పుడు చేకూర్చాలి. గత చరిత్రలో మోజస్, సైరుస్, రోములస్, అలగ్జాండర్, థీసస్ మొదలగువారు వారి సొంత సైన్యాలతో, సమర్థతతో ఘనకీర్తిని సాధించారు. రాజు అటువంటి వారిని రాజు అనుకరించవలెనని మాకియవెల్లీ సలహా యిచ్చాడు. మాకియవెల్లి దృష్టిలో ప్రాచీన రోమన్ రిపబ్లిక్ ఆదర్శవంతమైన రాజ్యం.

కొత్తగా ఆక్రమించిన ప్రాంతాల ప్రజలు ఒకేభాష, ఒకే ఆచార సాంప్రదాయాలు కలిగి, ఎక్కువకాలం స్వేచ్ఛకు అలవాటుపడి ఉండనట్లైతే, అటువంటి ప్రాంతాలను పటిష్టవంతంగా నియంత్రణ చేయవచ్చుని మాకియవెల్లి అభిప్రాయపడ్డాడు.

3.9 ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ :

మాకియవెల్లి ప్రధానంగా రాజ్యంపై దృష్టిసారించాడు. అయనప్పటికి దాని ప్రధానాంగమైన ప్రభుత్వం యొక్క వివిధ రకాలను వర్గీకరించాడు. అరిస్టాటిల్ వర్గీకరించినట్లె ప్రభుత్వాలను మాకియవెల్లి ఆరు రకాలుగా వర్గీకరించాడు. వీటిలో రాజరికం, కులీనపాలన, రాజ్యాంగబద్ధమైన ప్రజాస్వామ్యం - మూడు మంచి ప్రభుత్వాలు. నియంతృత్వం, అల్పజనపాలన, ప్రజాస్వామ్యం - ఈ మూడు చెడ్డవి. అతని దృష్టిలో రిపబ్లిక్ ప్రభుత్వం రాచరికం కంటే ఎక్కువ సుస్థిరత కలిగి వుంటుంది. సిసిరో, పొలిబియస్ చెప్పినట్లు మిశ్రమ ప్రభుత్వ విధానం సుస్థిరత కలిగి వుంటుందని చెప్పాడు.

3.10. శాసనకర్త పాత్ర :

మాకియవెల్లి రాజ్యంలో శాసనకర్త పాత్రకు అధిక ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. శాసనాలు పౌరులతో కర్తవ్యభావనను కలిగించి రాజ్యసుస్థిరతకు దోహదం చేస్తాయి. అవినీతి సమాజాన్ని సంస్కరించడానికి ఒక శాసనకర్త అవసరము. శాసనకర్త రాజ్యనిర్మాత. అతను సమాజ నిర్మాత కూడా. కొత్త శాసనాలు ద్వారా ప్రజల యొక్క స్వభావాలను, గుణాలను ప్రభుత్వాలను మార్చగలశక్తి అతనికి వుంటుంది. రాజ్యంలో కులీన వర్గాలు, సంపన్న వర్గాలు, బీదవర్గాలు మధ్య సమన్వయాన్ని శాసనకర్త సాధించగలడు.

3.11 రాజనీతి తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో మాకియవెల్లి స్థానం :

రాజనీతి తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో మాకియవెల్లి స్థానం గురించి భిన్నాభిప్రాయాలున్నాయి. క్రైస్తవమతానికి, నైతిక విలువలకు వ్యతిరేకమని, నాస్తికుడని, నియంతృత్వాన్ని బోధించాడని, అన్నిరకాల రాజకీయ నేరాలను సమర్థించాడని మాకియవెల్లిని విమర్శకులు విమర్శించారు.కాని అతని వ్యక్తిగత జీవితంలోమాకియవెల్లి పై విమర్శలు ఏవీ వర్తించవు.

మానవుని దుష్టస్వభావాన్ని మాత్రమే వర్ణించాడు. మానవుని యొక్క మతపరమైన మంచి స్వభావానికి ప్రాముఖ్యతనివ్వలేదు. ఆర్థిక అంశాలు మానవ స్వభావాన్ని ఏవిధంగా ప్రభావితం చేస్తాయో కూడా విశ్లేషించలేదు.

మాకియవెల్లి రాజనీతి సిద్ధాంతం స్థానిక ఇటలీ పరిస్థితులకే పరిమితమైందని, 16వ శతాబ్దం తరువాత రాజనీతితత్వంపై దాని ప్రభావం లేదని ఒక విమర్శవుంది.

పై విమర్శలున్నప్పటికీ, రాజనీతి తత్వ శాస్త్ర చరిత్రలో మాకియవెల్లికి ఒక ప్రత్యేక స్థానం వుంది. ఆధునిక రాజకీయాలపై అతని భావాల, సిద్ధాంతాల ప్రభావం చాలావరకు ఎక్కువని చెప్పవచ్చును. మాకియవెల్లి రాజనీతి తత్వవిచారణకు చేసిన సేవను సంక్షిప్తంగా ఈవిధంగా చెప్పవచ్చును.

1. మాకియవెల్లి ఒక క్రొత్త రాజనీతి శాస్త్రాన్ని అభివృద్ధిచేసి, ఆధునిక రాజనీతి సిద్ధాంతం యొక్క ముఖ్య అంశాలను గుర్తించాడు. ఆధునిక రాజనీతి పదజాలంతో రాజ్యానికి సరైన అర్థం చెప్పాడు. అధికార రాజకీయాలకు నాంది పలికిన ఘనత మాకియవెల్లికి దక్కింది. అధికారం కోసం సంఘర్షించే వ్యవస్థీకృతమైన శక్తే రాజ్యమని నిర్వచించాడు. అధికారం కోసం పెనుగులాటే రాజకీయాలన్నాడు. ప్రాబల్య రాజకీయాలను వివరించిన మొదటివాడు మాకియవెల్లి.

2. ఆధునిక రాజనీతి తత్వానికి మాకియవెల్లి పితామహుడు. అతడు వాస్తవిక రాజనీతి తాత్వికుడు. వాస్తవికవాదులలో ఆయన ప్రముఖుడు, ఉత్తముడు. ఎన్నో రాజకీయ విషయాలను పరిశీలించిన పిమ్మట ఆయన భావాలను రూపొందించి అభివృద్ధిచేశాడు. నైతికవిలువలతోగాని, ధార్మిక నియమాలతో గాని రాజనీతికి సంబంధం లేదని చెప్పాడు. రాజనీతిని మతం నుండి వేరుచేశాడు. మానవ స్వభావాన్ని ఆధారంగా చేసుకొని రాజనీతిని విశ్లేషించాడు.

3. రాజనీతి శాస్త్ర అధ్యయనానికి చారిత్రక పద్ధతిని అన్వయించటానికి ప్రయత్నించిన మొదటి ఆధునిక రాజనీతి శాస్త్రవేత్త మాకియవెల్లి. రాజ్యాన్ని అధ్యయనం చేయడానికి అనుభవాత్మక పద్ధతి ఆవశ్యకతను మాకియవెల్లి తెలియచేశాడు. చారిత్రక పద్ధతిని అనుసరించి వాస్తవిక రాజకీయాలకు గొప్ప సేవ చేశాడు.

4. జాతీయభావం, జాతి రాజ్య భావం మాకియవెల్లి రచనలలో తొలిసారి కనిపించాయి. మానవ చరిత్రలో ముఖ్యమైన అతిశక్తివంతమైన ఈ భావనలకు మాకియవెల్లి ప్రవక్త అయినాడు. ఆధునిక జాతి రాజ్యనిర్మాణంలో, జాతీయవాదం, జాతీయ భద్రత, ప్రాదేశిక సమగ్రత, సైనికవాదం మొదలగు ముఖ్యమైన శక్తులు రాజ్యప్రయోజనాలను కాపాడతాయని చెప్పాడు.

5. మతానికి రాజ్యానికి సంబంధంలేదని చెప్పిన మొదటి ఆధునిక రాజనీతితత్వవేత్త మాకియవెల్లి. లౌకికరాజ్య స్వభావాన్ని, ప్రవర్తనని శాస్త్రీయంగా పరిశీలించాడు. ఈ భావన ఆధునిక లౌకికరాజ్య ఆవిర్భావానికి పునాదులు వేసింది. లౌకికవాదియైన మాకియవెల్లి భావాలలో ఎటువంటి వైరుధ్యాలు కనిపించవు.

6. రాజకీయ జీవితంలో అవినీతి గురించి విస్తారంగా అధ్యయనం చేసిన మొదటివ్యక్తి మాకియవెల్లి. అతని ఉద్దేశ్యంలో రాజకీయ జీవితంలో విజయాన్ని సాధించడమే ముఖ్యమని చెప్పాడు. ఈ లక్ష్యసాధనకు నైతిక సూత్రాలకు స్థానంలేదని చెప్పాడు. ఈ భావన గాంధీగారు చెప్పిన భావనకు విరుద్ధమైనదని చెప్పవచ్చును. లక్ష్యాలు మంచివైనప్పుడు, వాటిని నెరవేర్చుకొనడానికి ఉపయోగించే సాధానాలు కూడా మంచివై వుండాలని చెప్పాడు. నైతిక విరుద్ధమైన అంశాలు రాజకీయంగా సరైనవికావని సి.జె. ఫాక్స్ మాకియవెల్లి ని విమర్శించాడు. అతను ఒక క్రమబద్ధమైన సిద్ధాంతాన్ని చెప్పలేదు అని కూడా విమర్శించిన వారు ఉన్నారు.

7. "జాతి", దేశభక్తి" భావనలకు అర్థవివరణ చెప్పి మాకియవెల్లి ఐరోపాలో ఒక విప్లవశక్తిగా తయారైనాడు.

8. మానవ స్వభావాన్ని చెడ్డగా చిత్రీకరించినప్పటికి, మానవుని అభివృద్ధి చేయడానికి మంచి సమాజం యొక్క ప్రాముఖ్యతనున మాకియవెల్లి తిరస్కరించలేదు.

9. మాకియవెల్లి రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని Narrowlly dated, narrowly local అని విమర్శించారు. కొంతమంది

దృష్టిలో మాకియవెల్లి రాజనీతితత్వం 16వ శతాబ్దం రాజనీతితత్వంపై ఎటువంటి ప్రభావం చూపలేదు. కాని ఇది నిజం కాదు. ఐదవచార్లెస్, ఫ్రాన్స్ రాజైన మూడవ హెన్రీ మొదలగువారిని మాకియవెల్లీ సిద్ధాంతం ప్రభావితం చేసింది. ఇతని రచనలలో చెప్పిన యుద్ధకళ, The art of War, పౌరసైన్యం కిరాయిసైన్యం కంటే మెరుగైనదన్న భావన మొదలగు విషయాలు ఆ కాలంలో చాలా మందికి తెలుసు. ఆ కాలంనాటి ఆధారాలనుబట్టి అతని సిద్ధాంతం 16వ శతాబ్దం నాటి రాజనీతితత్వవేత్తలపై చెప్పుకోదగ్గ ప్రభావాన్ని చూపలేదు. దీనికి రెండు కారణాలను చెప్పవచ్చును. ఆ కాలంనాటి వివాదస్పదమైన రెండు ముఖ్య విషయాలను అతని రచనలు ప్రస్తావించలేదు. అవి (1) రాజ్యానికి - చర్చికి మధ్యనున్న సంబంధాలు, (2) రాజ్యానికి - వ్యక్తికి మధ్యనున్న సంబంధాలు. అయినప్పటికి ఇతను చెప్పిన రాజ్యభావన ఆ కాలంలో చాలామందికి తెలుసు.

మరికొంతమంది దృష్టిలో మాకియవెల్లి సిద్ధాంతం ఆ కాలంనాటి ఇటలీ పరిస్థితులకే పరిమితమైంది. అతను ఏమి చెప్పినా తన కాలంనాటి పరిస్థితుల దృష్ట్యా చెప్పాడు. అతని కాలంనాటి ఇటలీ ఐదు చిన్నరాజ్యాలుగా విభజింపబడి పరస్పరంగా అంత:కలహాలకు నిలయమై అస్థిరత వల్ల బలహీనపడింది. ఈ సమయంలో ఇటలీ, ఒక బలమైన రాజ్యంగా అవతరించడానికి దేశభక్తుడైన మాకియవెల్లీ తన రచనల ద్వారా కృషిచేశాడు.

మాకియవెల్లి రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని Narrowlly dated, narrowly local అని విస్మరించడం సమంజసం కాదు. అతని భావాలు, సిద్ధాంతాలు 16వ శతాబ్దం చివర నుండి ప్రభావం చూపడం ప్రారంభించాయి. 17, 18వ శతాబ్దాల రాజనీతితత్వంపై మాకియవెల్లి సిద్ధాంతం అధిక ప్రభావం చూపిందని నిస్సంకోచంగా చెప్పవచ్చు. అతను చెప్పిన చారిత్రక పద్ధతి 17వ శతాబ్దంలోనే రాజనీతి అధ్యయనంలోనే చోటుచేసుకుంది.

రాజనీతి తత్వశాస్త్ర చరిత్రలో మాకియవెల్లికి ఒక ప్రత్యేక స్థానం వున్నది. అతను ముఖ్యంగా రాజనీతి శాస్త్రజ్ఞుడు, రాజనీతి తత్వవేత్తకాడు. వాస్తవ రాజకీయ వ్యవహారాలలో పాలకుడు ఏవిధంగా ప్రవర్తించాలో అతను బోధించాడు. అతని రాజనీతి భావాలు, సిద్ధాంతాలు సర్వత్రా నిరసించబడినప్పటికి, నిత్యజీవితంలో వాటిని అనుసరిస్తున్నామని Dunning చెప్పాడు. మాకియవెల్లి భావాలు రాజనీతిశాస్త్ర అభివృద్ధికి ఎంతగానో తోడ్పడ్డాయి.

3.12 చదవదగిన పుస్తకాలు

1. M. Judd Harmon : "Political Thought from Ploto to the Present
2. V. Venkata Rao : "A History of Political Theories"

ప్రశ్నలు :

1. రాజనీతి శాస్త్ర చరిత్రలో మాకియావెల్లి స్థానాన్ని చర్చించండి.
2. మాకియావెల్లి రచనాపద్ధతిని వివరిస్తూ, ఆయన రచనలపై సమకాలనీ పరిస్థితుల ప్రభావాన్ని వివరించండి.
3. "మానవ స్వభావం" "నీతి" పై మాకియావెల్లి అభిప్రాయాలు సమర్థనీయమేనా ?
4. రాజ్యపాలన, రాజ్య విస్తరణపై మాకియావెల్లి భావాలను చర్చించండి.
5. మాకియావెల్లి తత్వవిచారము "సంకుచితమైంది" అన్న భావనతో మీరు ఏకీభిస్తున్నారా ?
6. "రాజ్య నిర్వహణ" పై "రాజు" లక్షణాలపై మాకియావెల్లి అభిప్రాయాలు సమర్థనీయమా ?

రచయిత : ఎస్. పోలినాయుడు

పాఠం -4

సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : థామస్ హాబ్స్

విషయసూచిక

4.0 పరిచయం
4.1. హాబ్స్ జీవిత విశేషాలు
4.2 రచనలు - రచనా పద్ధతి
4.2.1 రచనా పద్ధతి
4.3 హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని ప్రభావితం చేసిన అంశాలు
4.4 మానవ స్వభావం - ప్రాకృతిక వ్యవస్థ
4.5 సహజ హక్కులు - సహజ న్యాయం
4.6 సామాజిక ఒడంబడిక - రాజ్యావతరణ
4.7 సార్వభౌమత్వం
4.7.1 సార్వభౌముని అధికారాలు, విధులు
4.8 ప్రభుత్వ రూపాలు
4.9 రాజ్యం - చర్చి
4.10 హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో విభిన్న ధోరణులు
4.11 విమర్శ
4.12 హాబ్స్ రాజనీతి తత్వవిచారణకు చేసిన సేవ
4.13 చదువదగిన పుస్తకాలు

4.0 పరిచయం :

సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతానికి చాలా చరిత్ర వుంది. ప్రాచీనగ్రీకు రాజనీతితత్వంలో ఒడంబడిక సిద్ధాంత ప్రస్తావన వుంది. క్రీ.పూ. 4వ శతాబ్దంలో ప్లేటో రచనల ద్వారా ఒడంబడిక సిద్ధాంతం రాజనీతి సిద్ధాంతంలోకి ప్రవేశించింది. తరువాత క్రైస్తవ చర్చి ద్వారా ఈ సిద్ధాంతం మధ్యయుగం నాటి రాజనీతి సిద్ధాంతంలో చోటుచేసుకుంది. ఆధునిక యుగంలో 17వ శతాబ్దంలో ఈ సిద్ధాంతం బాగా అభివృద్ధి చెందింది. 17, 18వ శతాబ్దాలలో థామస్ హాబ్స్, జాన్‌లాక్, జె.జె.రూసో ఈ సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించారు. ఈ ముగ్గురు ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని మూడు భిన్నలక్ష్యాలకు ఉపయోగించుకొన్నారు.

మానవులు ఉద్దేశ్యపూర్వకంగా చేసుకొన్న అలిఖిత ఒడంబడిక ఫలితంగా రాజ్యం ఏర్పడిందని ఈ సిద్ధాంతం చెపుతోంది. ఈ సిద్ధాంతం ముఖ్యంగా (1) రాజ్య అవతరణ గురించి, (2) రాజకీయబద్ధత గురించి చర్చించింది. ఈ సిద్ధాంతంననుసరించి రాజ్యం దైవనిర్మితం కాదని, ప్రజలు ఏర్పరచుకొన్న సంస్థ అని తెలుస్తుంది.

రాజ్యం మానవులు ఏర్పాటు చేసుకున్న సంస్థఅని హబ్స్, లాక్, రుసో ఏకీభవించారు. కాని కొన్ని అంశాలపై వారిమధ్య ఏకాభిప్రాయం లేదు. ఉదాహరణకు, (1) ప్రాకృతిక వ్యవస్థదశలో ప్రజలు ఏవిధంగా ఏ పరిస్థితులలో జీవించారు ? (2) ఒడంబడిక ఎందుకు అనివార్యమైంది ? (3) ఒడంబడిక షరతులు ఏమిటి ? (4) ఒడంబడిక ఎవరి మధ్య జరిగింది ? ఈ అంశాలపై వారి మధ్య అంగీకారం లేదు.

నిరుపేక్ష సార్వభౌమాధికారం, పరిమిత సార్వభౌమాధికారం, ప్రజాసార్వభౌమత్వం, రాజ్యాంగవాదం, ప్రజాస్వామ్యం, ప్రజల స్వేచ్ఛ, స్వేచ్ఛ - అధికారం మధ్య సమన్వయం మొదలగు ముఖ్యాంశాలను సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం సమర్థించింది.

ఈ భాగంలో హాబ్స్ సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని వివరంగా చర్చిద్దాం.

4.1. హాబ్స్ జీవిత విశేషాలు :

ఆంగ్ల రాజనీతి తత్వవేత్తలలో ప్రముఖుడైన థామస్ హాబ్స్ 1588లో ఏప్రియల్ 5వ తేదీన వెస్ట్‌పోర్ట్ పట్టణంలో జన్మించాడు. స్పానిష్ నౌకాదళం ఇంగ్లాండు పైకి దండెత్తి వస్తుందన్న వార్త విన్న హాబ్స్ తల్లి ప్రాణభయంతో రెండు నెలలు ముందుగానే హాబ్స్‌ని కన్నది. "నేను భయం కవల పిల్లలుగా జన్మించాం" అని హాబ్స్ హాస్యంగా చెప్పేవాడు. అతని తండ్రి మతగురువు. హాబ్స్ పుట్టిన తరువాత అతను కుటుంబాన్ని విడిచిపెట్టి పారిపోయాడు. హాబ్స్ జీవితకాలంలో సంభవించిన ముఖ్యమైన రాజకీయ సంఘటన ఇంగ్లాండులో సంభవించిన అంతర్యుద్ధం. ఈ సంఘటనల కారణంగా హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతంలో భయం అధిక పాత్ర వహించింది.

హాబ్స్ మొదట మామ్స్‌బరిలోనూ, తర్వాత ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో విద్యాభ్యాసం చేశాడు. పట్టభద్రుడైన తర్వాత డెవెన్‌షైర్ భూస్వామి విలియమ్ కావండిష్ కుమారునికి ఉపాధ్యాయుడిగా హాబ్స్ నియమింపబడ్డాడు. తరువాత రెండవ ఛార్లెస్ రాజుకు కూడా ఉపాధ్యాయునిగా పనిచేశాడు. రాజవంశీయులతో సత్సంబంధాలు ఉండటంవల్ల ఫ్రాన్సిస్ బేకర్, బెన్‌జాన్‌సన్, క్లేరండన్ వంటి ప్రముఖులతో పరిచయాలు ఏర్పడ్డాయి. హాబ్స్ తన శిష్యులతో 1610, 1628, 1637 సంవత్సరములలో ఫ్రాన్స్, ఇటలీ మొదలగు ఐరోపా దేశాలలో పర్యటించటం వలన గెలీలియో, దెకార్త్ వంటి విజ్ఞానవేత్తలు, తత్వవేత్తలతో పరిచయాలు ఏర్పడ్డాయి. 1637లో ఇంగ్లండులో సంభవించిన అంతర్యుద్ధంతో హాబ్స్ రాచరికాన్ని సమర్థించాడు. అతను భయంతో ఫ్రాన్స్ పారిపోయి కొన్ని సంవత్సరాలు పారిస్‌లో ప్రవాస జీవితం గడిపాడు. 1660లో ఇంగ్లండులో రాచరికం పునరుద్ధరింపబడిన తర్వాత హాబ్స్ తిరిగి ఇంగ్లాండు వచ్చాడు. రెండవ ఛార్లెస్ హాబ్స్‌కు సంవత్సరానికి వంద పౌండ్లు జీవనభృతిని ఏర్పాటుచేశాడు. 1679లో 91 ఏట చార్ట్‌వర్త్‌లో హాబ్స్ మరణించాడు.

4.2 రచనలు - రచనా పద్ధతి :

హాబ్స్ గొప్ప పాండిత్యము కలవాడు. బహుభాషా కోవిదుడు. అతనికి గ్రీకు, లాటిన్, ఫ్రెంచి మొదలగు భాషలను అధ్యయనం చేశాడు. అతను అనేక గ్రంధాలను రాజనీతి, న్యాయశాస్త్రంపై రచించాడు. హోమర్ రచించిన Odyssey, Gliad గ్రంధాలను తర్జుమా చేశాడు. హాబ్స్ రచించిన ముఖ్య గ్రంధాలు : (1) De Carpore (1654), (2) De Homine (1658), (3) De Cive (1642), (4) Leviathon (1651). వీటిలో హాబ్స్ రాజనీతి తత్వానికి చెందిన ముఖ్యగ్రంథం

లెవియాథన్ Leviathon, ఈ గ్రంథంలో హాబ్స్ సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని విశదీకరించాడు. ఈ గ్రంథంలో నిరపేక్ష సిద్ధాంతాన్ని విశదీకరించారు. ఈ గ్రంథంలో నిరపేక్ష రాచరికాన్ని హాబ్స్ సమర్థించాడు. "లెవియాథన్" నిర్వచనాలతోను, తర్కంతోను, ఉదాహరణలతోను నిండివున్నది. ఈ గ్రంథం శాస్త్రీయహేతు వాద పద్ధతిలో క్రమబద్ధంగా వ్రాయబడింది. ప్రథమంగా రాజనీతి తత్వంపై ఒక ఆంగ్లేయుడు వ్రాసిన సమగ్ర గ్రంథం లెవియాథన్ అని ఎబెన్‌స్టీన్ వ్యాఖ్యానించాడు.

4.2.1 రచనా పద్ధతి :

పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో శాస్త్రీయ అధ్యయన పద్ధతిని ఉపయోగించిన మొదటి ఆధునిక రాజనీతి తత్వవేత్త థామస్ హాబ్స్. రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని వైజ్ఞానిక దృష్టితో చూసిన మొదటి ఆధునిక తత్వవేత్త కూడా హాబ్సే. బేకన్ చెప్పిన భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానమే హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతానికి పునాది అయింది. హాబ్స్ చారిత్రక పద్ధతిని తిరస్కరించాడు.

హాబ్స్ భౌతికవాది. అతని భౌతిక వాదంపై అతని రాజనీతి ఆధారపడివుంది. ప్రపంచంలో వున్న ప్రతి పదార్థం నిరంతరం చలనం కలిగివుంటుంది. మానవుడు కూడా చలిస్తున్న కణాల కలయికేనని హాబ్స్ భావించాడు. ప్రతి మనిషిలో కూడా అతని అనుభూతులకు తగినట్లు ప్రతిస్పందించటం వలనే అతనిలో ప్రవర్తన కలుగుతుంది. ప్రతి మనిషి అతనికి సుఖాన్ని కలిగించిన వస్తువులను భావించి వాటిని వాంఛిస్తాడు. అదే విధంగా తనకు బాధను కలిగించిన వస్తువులను మనిషి చెడ్డవని భావించి వాటిని ద్వేషిస్తాడు. ఇవే మానవునిలోని రాగద్వేషాలకు, భావావేషాలకు కారణమై అతనిని కార్యశీలునిగా చేస్తాయి.

హాబ్స్ సాంప్రదాయక రేఖాగణిత పద్ధతిని, సమకాలీన శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్ని మేళవించి తన రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని విశ్లేషించాడు. రాజ్యం కూడా రేఖాగణిత నమూనా వంటిదని అతను చెప్పాడు. ఈ పద్ధతి ద్వారా రాజ్య అవతరణను, దాని స్వభావాన్ని వివరించవచ్చు అని అతను అభిప్రాయబడ్డాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థ అనే ఒక ప్రతిపాదనతో తన సిద్ధాంతాన్ని ప్రారంభించాడు. దుర్భరమైన ప్రాకృతిక వ్యవస్థలోని మనవ జీవితమే రాజ్యవతరణకు దారితీసిందని చెప్పాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఏర్పడిన ఆరాచక పరిస్థితుల వల్ల ప్రాణభీతితో ఉన్న ప్రజలు, ప్రాణరక్షణకు, ఆస్థి రక్షణకు రాజ్యాన్ని ఏర్పరచుకొన్నారని హాబ్స్ చెప్పారు. ఈ వివరణ రేఖాగణితపద్ధతిననునసరించి ఉంది.

4.3 హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని ప్రభావితం చేసిన అంశాలు :

హాబ్స్ కాలంనాటి రాజకీయ, వైజ్ఞానిక పరిస్థితుల ప్రబావం అతని రాజనీతి సిద్ధాంతంపై చాలా ఎక్కువగా వుంది. అతనికాలంలో ఇంగ్లాండ్‌లో సంభవించిన అతర్యుద్ధం సృష్టించిన అల్లకల్లోల అరాచక పరిస్థితులు, వివిధ మతవర్గాలు మధ్య జరిగిన సంఘర్షణలు, ప్యూరిటన్ విప్లవం, అప్పుడే అభివృద్ధి చెందుతున్న నూతన విజ్ఞానశాస్త్రం, సమకాలీన దేశవిదేశ ప్రముఖులతో హాబ్స్‌కు ఏర్పడిన పరిచయాలు అతని రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని అమితంగా ప్రభావితం చేసాయి.

4.4 మానవ స్వభావం - ప్రాకృతిక వ్యవస్థ :

మానవ స్వభావంపై హాబ్స్ మాకియవెల్లీతో ఏకీభవించాడు. మాకియావెల్లీ చెప్పినట్లే మానవుడు సహజంగా స్వార్థపరుడు, మూర్ఖుడు, అహంభావి, నీచుడు, క్రూరుడు అని హాబ్స్ కూడా భావించాడు. ఎల్లప్పుడు తన సుఖాన్నే

కొరుకొనే సంఘవ్యతిరేక జంతువు మానవుడని హాబ్స్ చెప్పాడు. ఈ భావన మానవుడు సంఘజీవి అని అరిస్టాటిల్ చెప్పిన భావనకు వ్యతిరేకమైనది.

పైన వివరించిన లక్షణాలు కలిగిన మానవులు ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో (అంటే సమాజం, రాజ్యం ఏర్పడకముందున్న మానవుని స్థితి) అనాగరిక పరిస్థితిలో మృగప్రాయులుగా నివసించేవారు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవులకు వ్యవసాయం, పరిశ్రమలు, శాస్త్రాలు, భౌగోళిక పరిస్థితులు, సాహిత్యం, లలితకళలు తెలియవు. వారి ప్రాణానికి భద్రత లేదు. నిరంతరం ప్రాణభీతితో నివసించేవారు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవుడు ఒంటరితనం, దారిద్ర్యంతో, పశుప్రాయునిగా అల్పాయువుతో జీవితాన్ని గడిపాడు.

మానవులందరూ శారీరకంగాను, బుద్ధిబలంలోను, సమానులు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో అందరికి పరిపూర్ణ స్వేచ్ఛ వుంటుంది. అరుదైన వస్తువులను పొందటానికి ప్రతివ్యక్తి, ప్రతివ్యక్తితో పోటీపడతాడు. ఇటువంటి ప్రయత్నాలు సంఘర్షణలకు దారితీస్తాయి. ప్రతి ఒక్కరి మధ్యా యుద్ధం జరుగుతుంది. ఈ యుద్ధంలో ప్రాణాపాయం జరగవచ్చు. ఈ దుర్భరస్థితిలో మానవులు దారుణ మరణ భీతితో సర్వదా సతమతమవుతూ వుంటారు. ఎందుకంటే శాంతిని భగ్నపరిచే వాళ్ళను శిక్షించే అధికారం ఎవరికిలేదు. ప్రతి వ్యక్తికి ప్రాణరక్షణ తన స్వీయశక్తిమీదే ఆధారపడి వుంటుంది.

ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో శాసనాలు చేసి వాటిని అమలు చేసే సార్వభౌముడు అంటూ లేడు. కాబట్టి ప్రతిమనిషి ప్రతిమనిషితో నిరంతర యుద్ధస్థితిలో వుంటాడు. ఈ స్థితికి మానవునిలో వున్న (1) పోటీతత్వం, (2) ఇతరుల పట్ల అపనమ్మకం, (3) అధికారం కోసం, కీర్తికోసం పాకులాడటం కారణాలని హాబ్స్ భావించాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో న్యాయానికి, అన్యాయానికి మధ్య తేడా లేదు. మంచి, చెడులకు మధ్య తేడా లేదు. సొంత ఆస్తికి స్థానం లేదు. ఎందుకంటే బలం ఉన్నవాడికే హక్కు వుంటుంది.

హాబ్స్ వర్ణించిన మానవ స్వభావం అతనికాలం నాటి బూర్జువా మనిషి మనస్తత్వమని విమర్శకులు భావించారు. అతను వివరించిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థ చారిత్రాత్మకమైనదికాదు. దానికి చారిత్రక ఆధారాలు లేవు. అది హాబ్స్ చెప్పిన రేఖాగణిత పద్ధతిలో ఒకముఖ్యమైన ప్రతిపాదనగా మనం భావించాలి. ప్రాకృతిక వ్యవస్థను తార్కిక దృష్టితో మాత్రమే హాబ్స్ పరిశీలించాడు. సార్వభౌముడు లేనట్లైతే మానవుని జీవితం ఏవిధమైన బాధలకు ఇబ్బందులకు గురిఅవుతుందో ప్రాకృతిక వ్యవస్థ వర్ణన ద్వారా హాబ్స్ తెలియజేశాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థ ఎల్లప్పుడూ మనిషిలో వుంటుంది. వ్యవస్థీకరణ చెందిన పౌర సమాజంలో అణగారి వున్న ప్రాకృతిక వ్యవస్థ అరాజక పరిస్థితులు, అంతర్యుద్ధాలు సంభవించనప్పుడు అది బయటపడి విజృంభిస్తుందని హాబ్స్ వివరించాడు. హాబ్స్ చెప్పిన సంఘ వ్యతిరేక మానవ స్వభావాన్ని మనము అంగీకరించినట్లైతే తార్కికంగా అతను వివరించిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థను త్రోసిపుచ్చలేము.

4.5 సహజ హక్కులు - సహజ న్యాయం :

హాబ్స్ సహజ హక్కులను సహజ న్యాయానికి భేదం చెప్పాడు. సహజ హక్కులంటే మానవుడు తన రక్షణ కోసం ఏది అవసరమైతే దానిని పొందే స్వేచ్ఛ. సహజహక్కులు ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో వ్యక్తుల మధ్య సంఘర్షణకు కారణం అవుతాయి. హేతుబద్ధమైన సాధారణ నియమాన్నే సహజన్యాయమని హాబ్స్ చెప్పాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఉన్న దుర్భరస్థితి నుండి మానవులు బయటపడటానికి సహజన్యాయం మార్గాన్ని సూచిస్తుంది. దీనివల్ల పౌరసమాజ స్థాపన

జరుగుతుంది. అటువంటి సమాజంలో అందరికి ప్రాణరక్షణ ఉంటుందని హాబ్స్ భావించాడు. హాబ్స్ 19 సహజన్యాయ సూత్రాలను చెప్పాడు. వీటిలో రెండు సూత్రాలు రాజ్యస్థాపనకు ఉపయోగపడతాయి. అవి : (1) మానవుడు తనను తాను నాశనం చేసుకోకూడదు. (2) యుద్ధం కంటే శాంతి మంచిది. ఇతరులు తమ సమాజస్వేచ్ఛను, హక్కులను వదులుకొన్నట్లైతే శాంతిస్థాపన కోసం ప్రతివ్యక్తి తన సహజస్వేచ్ఛను, హక్కులను వదులుకోవాలి. ఈ రెండు సహజన్యాయ సూత్రాలు రాజ్యస్థాపనకు మార్గాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

4.6 సామాజిక ఒడంబడిక - రాజ్యావతరణ :

హాబ్స్ ప్రాకృతిక వ్యవస్థను, సహజ హక్కులను, సహజ న్యాయాన్ని వివరించిన తరువాత సామాజిక ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యం ఏవిధంగా ఏర్పడిందీ చెప్పాడు. శాంతిస్థాపన కోసం ప్రాకృతిక వ్యవస్థలోని వ్యక్తులు తమతో తాము ఒప్పందం చేసుకొని రాజ్యాన్ని స్థాపించారు. ఇదే హాబ్స్ చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడిక. ఈ ఒడంబడిక ద్వారా మానవులు వారి సహజ హక్కులను సార్వభౌముడనే వానికి అర్పిస్తారు. సార్వభౌముడు ఒకవ్యక్తి గాని, కొందరు వ్యక్తులుగాని కావచ్చు. హాబ్స్ మాటలలో "నన్ను నేను కాపాడుకొనే హక్కును ఒక నిర్ధిష్టమైన వ్యక్తికి గాని, లేదా కొందరు వ్యక్తులతో కూడిన సభకు గాని ఇచ్చివేస్తాను. ఇదేవిధంగా మీరందరు మీ హక్కులను ఆ వ్యక్తికి గాని లేదా ఆ వ్యక్తుల సభకుగాని ఇచ్చివేసి ఆ వ్యక్తికి, లేదా ఆ వ్యక్తుల సభకు మన రక్షణ కొరకు అధికామివ్వాలి". (I authorise and give up my right of governing my self to this man, or to this assembly of men, on this condition that thou give up they right to him and authorize all his actions in like manner). ఈ విధంగా ప్రజలు చేసుకొన్న ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యం, రాజ్యాధినేతైన ఒక సార్వభౌముడు ఏర్పడ్డాడు. ఈ ఒప్పందం ప్రజలు మధ్య జరిగింది. ప్రజలకు సార్వభౌమునికి మధ్య జరగలేదు. సార్వభౌముడు ఒప్పందం ఫలితంగా ఏర్పడ్డాడు. కాబట్టి ఒప్పందం షరతులు సార్వభౌమునికి వర్తించవు. అతను వాటికి కట్టుబడి ఉండనక్కరలేదు. సార్వభౌముడు ప్రజలందరికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాడు కాబట్టి ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఉన్న మానవుల సమూహం ఒక సంఘంగా, ఒక రాజ్యంగా వ్యవస్థీకృతమౌతారు. అటువంటి సంఘంపై సార్వభౌమునికి అధికారం సంక్రమిస్తుంది. సార్వభౌముడు రాజ్యంలో ఏకత్వాన్ని చేకూర్చుతాడు. ఈ ఒప్పందం ద్వారా ఒక్క ప్రాణరక్షణ హక్కు మినహాయించి, మిగిలిన అన్ని హక్కులను ప్రజలు సార్వభౌమునికి ఎటువంటి షరతులు లేకుండా బదిలీ చేస్తారు.

హాబ్స్ చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడిక శాశ్వతమైనది. అతని ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఒడంబడికను ఉపసంహరించుకునే హక్కు ప్రజలకు లేదని తెలుస్తుంది. ఈ ఒడంబడిక ఫలితంగా సంపూర్ణాధికారం గల రాజ్యం ఏర్పడింది. అటువంటి రాజ్యశాసనాలకు, ఆజ్ఞలకు ప్రజలు అన్నివేళలా బద్ధులై వుండాలి. వాటిని ధిక్కరించే అధికారం వారికి లేదు. ఎప్పుడైనా అటువంటి ధిక్కారం జరిగితే ప్రాణానికి భద్రతతో కూడిన శాంతియుత పౌరసమాజం నుండి, ప్రాణానికి భద్రతలేని ప్రాకృతిక వ్యవస్థలోకి మానవులు వెళతారు కాబట్టి హేతు బుద్ధిగల మానవుడు శాంతియుత పౌరసమాజ జీవితాన్నే కోరుకుంటాడు. రాజ్యరక్షణలోనే మానవుడు అమితంగా కోరుకున్న భద్రతను పొందగలుగుతున్నాడు. ఈ విధంగా రాజకీయబద్ధతను, ప్రయోజనా వాదాన్ని అనుసరించి హాబ్స్ సమర్థించాడు.

రాజ్యాలను రెండు పద్ధతుల ద్వారా ఏర్పరచవచ్చునని హాబ్స్ చెప్పాడు. అవి : (1) స్థాపించటం వల్ల రాజ్యాన్ని ఏర్పరచవచ్చు. (2) ఆర్జన వల్ల రాజ్యాన్ని ఏర్పరచవచ్చు. మొదటి రకంలో ప్రజలు స్వచ్ఛందంగా చేసుకొన్న ఒడంబడిక

ద్వారా ఏర్పడిన సార్వభౌమునికి లోబడి వుంటారు. రెండోరకం రాజ్యంలో ప్రజలు ప్రాణరక్షణ కోసం సార్వభౌమునికి లొంగివుంటారు. ఈ రెండు రకాల రాజ్యాల మధ్య పెద్ద తేడా లేదని హాబ్స్ చెప్పాడు. ఈ రెండింటిని సార్వభౌమత్వం ముఖ్యం అని హాబ్స్ అభిప్రాయం.

4.7 సార్వభౌమత్వం :

హాబ్స్ సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం ద్వారా సార్వభౌమునికి సంక్రమించిన అపరిమిత అధికారాలను చెప్పాడు. రాజ్యానికి సార్వభౌముడు ప్రాణం వంటివాడు. సామాజిక ఒడంబడిక ద్వారా ప్రజలు వారి సహజ హక్కులను సార్వభౌమునికి అర్పిస్తారు. సార్వభౌముని అధికారానికి తిరుగులేదు. సార్వభౌముని అధికారం సంపూర్ణాధికారం, నిరపేక్షమైనది, అవిభాజ్యమైనది, అనన్యసంక్రామకమైనది. అతని అధికారాలకు పరిమితి లేదు. సహజన్యాయం, రాజ్యాంగ శాసనం, నీతిసూత్రాలు, మతం, ప్రజల ఆచార వ్యవహారాలు ఇవేవీ అతని అధికారానికి అడ్డుకావు. ఒప్పందం షరతులు అతనికి అడ్డురావు. దీనికి కారణం అతను ఒప్పందానికి భాగస్వామికాడు.

4.7.1 సార్వభౌముని అధికారాలు, విధులు :

1. సర్వాధికారాలు సార్వభౌముని చేతిలో కేంద్రీకృతమై వుంటాయి. ప్రజల సమిష్టి శక్తినంతటిని అతను ఉపయోగించవచ్చు. ఈ శక్తిని ఉపయోగించి రాజ్యంలో శాంతిని నెలకొల్పటం, ప్రజల ప్రాణాలను, ఆస్తులను కాపాడటం, దేశస్వాతంత్ర్యాన్ని కాపాడటం సార్వభౌముని విధి.

2. శాసన నిర్మాణాధికారం, కార్యనిర్వాహణాధికారం, న్యాయ నిర్వాహణాధికారం సార్వభౌమునికే చెందుతాయి. సార్వభౌముని ఆజ్ఞలే శాసనాలని హాబ్స్ చెప్పాడు. శాసనాలను అమలుచేసే అధికారం అతనికే వుంటుంది. ప్రజలు మధ్య ఏర్పడే వివాదాలను విచారణచేసి అతనే పరిష్కరిస్తాడు. సార్వభౌముడు ఏ పరిస్థితులలోను తన కిందివారిచేత శిక్షింపబడరాదు.

3. సార్వభౌముడు ప్రజలకు అన్యాయం చేయలేడు. అన్యాయం అంటే ఒడంబడికను ఉల్లంఘించడం. సార్వభౌముడు ఒడంబడికను ఉల్లంఘించడం అన్న ప్రశ్నేలేదు. అతను చేసే ప్రతీపని న్యాయమే. అతను ప్రజలపట్ల ఆదర్శంగా ప్రవర్తించవచ్చు. అతను శాసనాలకు అతీతుడు. సార్వభౌముడే శాసన వ్యాఖ్యాత.

4. సార్వభౌముడు ప్రభుత్వ కార్యాలయాలను స్థాపిస్తాడు. వాటి నిర్వహణకు అవసరమగు ప్రభుత్వ ఉద్యోగులను నియమిస్తాడు. ఉద్యోగులను తొలగించే అధికారం అతనికి వుంటుంది. మంత్రులను, మాజిస్ట్రేటులను నియమించి, తొలిగించే అధికారం అతనికి వుంది.

5. సార్వభౌమునికి యుద్ధాన్ని ప్రకటించటానికి, యుద్ధాన్ని చేయటానికి, విరమించడానికి శాంతి ఒప్పందాలను చేసుకోవడానికి సర్వాధికారాలున్నాయి. సైన్యాన్ని ఆజ్ఞాపించడానికి అతనికి హక్కు వుంది.

6. పౌర అధికారాలన్ని సార్వభౌమునివే. గౌరవ మర్యాదలు, ఆస్తి వ్యవహారాలకు సంబంధించిన కార్యకలాపాలన్నింటిని చూసుకొనే అధికారం అతనికే వుంది. ప్రజల ఆస్థులపై పన్నులు విధించి వసూలు చేసే అధికారం సార్వభౌమునికే వుంది.

7. లౌకిక, ఆధ్యాత్మిక వ్యవహారాలలో కూడా సార్వభౌముడే సర్వోన్నతుడు. రాజ్యలౌకిక అధికారానికి లోబడి చర్చి వుండాలని అతడు చెప్పాడు. హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో సర్వస్వతంత్రమైన చర్చికి స్థానం లేదు. సార్వభౌమునికి అంగీకారం లేనిదే వ్యక్తులను, దేవునికి మధ్య కూడా ఎటువంటి ఒప్పందం జరగకుండా హాబ్స్ చెప్పాడు. అంటే దేవుని కన్నా సార్వభౌమునిదే పైచేయి.

8. వ్యక్తుల అభిప్రాయాలను, సిద్ధాంతాలను కూడా సార్వభౌముడు అదుపులో వుంచవచ్చు. వాక్ స్వాతంత్ర్యం చెడుకు దారి తీయవచ్చు అని హాబ్స్ భావించాడు. వ్యక్తుల వాక్‌ను అదుపులో పెట్టినట్లైతే వారిని సక్రమపద్ధతిలో నడిపించవచ్చు అని హాబ్స్ చెప్పాడు.

పై చర్చనుబట్టి సార్వభౌముని అధికారం సంపూర్ణమైనదని తెలుస్తుంది. అతని అధికారం అవిభాజ్యమైనది, అనన్య సంక్రామకమైనదని చెప్పవచ్చును. అతని అధికారం ప్రశ్నించే హక్కు ప్రజలకు లేదు. అయినప్పటికి సార్వభౌముడు ప్రజాకంటమైన నియంతగా పాలించరాదు. అతడు తన అధికారాలను మితంగా యుక్తాయుక్త వివేచనతో చెలాయించటం మంచిదని హాబ్స్ చెప్పాడు. రాజ్యానికి, సార్వభౌముడికి ప్రమాదం కలగనంతవరకు ప్రజలకు అన్నిరంగాలలో స్వేచ్ఛను అనుమతించవచ్చు. నియంతృత్వ పాలన ప్రజలలో తిరుగుబాటుకు దారితీయవచ్చు. అటువంటి తిరుగుబాటు రాజ్యానికే ముప్పు కలిగిస్తుంది. ఈ కారణంవల్ల సార్వభౌముడు ప్రజారంజకమైన పనిని చేయడం మంచిదని హాబ్స్ సలహా ఇచ్చాడు.

హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో సార్వభౌముని పై తిరుగుబాటు చేసేహక్కు ప్రజలకు లేదు. సార్వభౌముని శాసనాలను ఉల్లంఘన చేసినట్లైతే ఉల్లంఘించిన వారిని శిక్షించవచ్చు. వారికి మరణశిక్ష కూడా విధించవచ్చు. కాని, సార్వభౌముడు ప్రజలకు ప్రాణరక్షణ కల్పించ లేకపోతే అతనిపై తిరుగుబాటు చేసేహక్కు ప్రజలకు వుందని హాబ్స్ చెప్పాడు. మరి ఏ ఇతర కారణాల వల్ల సార్వభౌముని ధిక్కరించినా అటువంటి చర్య అన్యాయం అవుతుంది.

4.8 ప్రభుత్వ రూపాలు :

హాబ్స్ ప్రభుత్వాన్ని మూడు రకాలుగా విభజించినాడు. సార్వభౌమాధికారాన్ని ఎంతమంది చెలాయిస్తారన్నదే ఈ వర్గీకరణకి మూలం. సార్వభౌమాధికారం ఒకరి చేతిలో వుంటే అది రాజరికం. అది కొద్దిమంది సమూహం చేతిలో వుంటే అది కులీన పాలన. అది ఒక అసెంబ్లీ చేతిలో వుంటే అది ప్రజాస్వామ్యం. బోడిన్ చెప్పినట్లే హాబ్స్ కూడా మిశ్రమ ప్రభుత్వాలు అర్థరహితమని చెప్పారు. ఆ మూడు రకాలు ప్రభుత్వాలలో సార్వభౌమాధికారం ఒకే రకంగా ఒకే రకమైన లక్షణాలు కలిగివుంటుంది.

ఈ మూడు రకాల ప్రభుత్వాలలో రాచరికం మంచిదని భావించిన హాబ్స్ రాచరికానికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యతనిచ్చాడు. దీనికి ఈ క్రింది కారణాలను చూపించాడు.

1. రాచరికంలో ప్రభుత్వ ప్రయోజనాలు, ప్రజల ప్రయోజనాలు కలసిమెలసి వుంటాయి. రాజ్యంలో ప్రజలకున్న సంపద, కీర్తి రాజుకు సొంతమే. అతని కీర్తిప్రతిష్టలు వాటి మీదే ఆధారపడి వుంటాయి.

2. రాజరికంలో రాజునిర్ణయాలు, విధానాలు త్వరితంగా తీసుకొని వాటిని పటిష్టంగా అమలుచేసి కొనసాగించడానికి వీలుంటుంది.

3. రాజరికంలో రాజు ఒక్కడే కనుక అతనికి ఇష్టులు కొద్దిమంది మాత్రమే వుంటారు. కానీ కులీనపాలన, ప్రజాస్వామ్యాలలో పాలకులు ఎక్కువమంది వుంటారు కాబట్టి వారి ఇష్టుల సంఖ్య కూడా ఎక్కువే.

పై కారణాలను బట్టి రాజరికమే మంచి ప్రభుత్వమని హాబ్స్ చెప్పాడు. కాని అతడు చెప్పిన రాజరిక వ్యవస్థ ఆనాటి రాజరికవాదులకు, సాంప్రదాయ మతవాదులకు నచ్చలేదు. ఎందుకంటే దైవదత్తంగాని, నైతిక సంస్థగాని కాదని హాబ్స్ చెప్పాడు.

4.9 రాజ్యం - చర్చి :

హాబ్స్ రాజ్యానికి, చర్చికి మధ్యనున్న సంబంధాలను చర్చించాడు. చర్చి రాజ్యాధికారానికి ఒక ప్రత్యర్థి అని అతను గుర్తించాడు. కాబట్టి చర్చిని సార్వభౌముడు నియంత్రణ చేయడం తప్పుకాదని హాబ్స్ భావించాడు. సార్వభౌముని అధికారం అవిభాజ్యం కాబట్టి దానిని విడదీసి ఇంకొకరికి ఇవ్వడానికి వీలుపడదు. అతని దృష్టిలో చర్చి అంటే సార్వభౌముని ఆధీనంలో వుండే ఏసుక్రీస్తు భక్తుల సంఘం మాత్రమే అని హాబ్స్ చెప్పాడు. అటువంటి భక్తులు సమావేశమై ఏసునామం జపించడానికి సార్వభౌముని అనుమతి అవసరమని చెప్పాడు. చర్చి ఆధ్యాత్మిక ప్రభుత్వమనే భావనలో అతనికి నమ్మకంలేదు. ఈ ప్రపంచంలో లౌకిక ప్రభుత్వం ఒక్కటే నిజమైన ప్రభుత్వమని అతని నమ్మకం. మతం, చర్చి, రాజ్యానికి, రాజ్యఐక్యమత్యానికి విధ్వంసకర శక్తులుగా పనిచేస్తాయి. మతం సార్వభౌముని అధికారానికి అడ్డంపడనంతవరకు హాబ్స్‌కు ఇష్టమే. మతం వ్యక్తులను ఒక క్రమబద్ధమైన మార్గంలో నడిపించడానికి అవసరమని అతను భావించాడు. రాజ్యం అనుమతించే మతాన్ని ప్రజలు అనుసరించడం మంచిదని అతను భావించాడు. చర్చి దైవ సృష్టికాదని అతను చెప్పాడు. సార్వభౌముని సహాయం లేనప్పుడు చర్చి నిలవలేదని హాబ్స్ చెప్పాడు. ప్రభుత్వానికి చర్చికి రెండింటికి సార్వభౌముడే అధిపతి. ఆ రెండింటి ఆజ్ఞల మధ్య సంఘర్షణ వుండదని హాబ్స్ చెప్పాడు.

4.10 హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో విభిన్న ధోరణులు :

హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో పరస్పర విరుద్ధమైన సంపూర్ణాధికారవాదం, వ్యక్తివాదం కనిపిస్తాన్నాయని విమర్శకులు చెప్పారు. ఈ రెండుకాక అతని సిద్ధాంతంలో ఉపయోగితావాద అంశాలు కూడా ఉన్నాయి.

హాబ్స్ సిద్ధాంతం అనుసరించి రాజ్యాధిపతియైన సార్వభౌమునికి నిరపేక్ష అధికారం కలదు. అతని అధికారానికి శాసనాలను తిరుగులేదు. అయితే వీటి ఉద్దేశ్యం మానవుని కార్యక్రమాలన్నింటికి నియంత్రణ చేయడం కాదు. ప్రజల జీవితాలకు సంబంధించిన సామాన్య విషయాలలో (ఉదా : స్వేచ్ఛగా వస్తువులను కొనడం, అమ్మడం వంటి కార్యకలాపాలు, ఇష్టం వచ్చిన వృత్తిని స్వీకరించడం, పిల్లలకు ఇష్టం వచ్చిన రీతిలో విద్యను నేర్పించడం) ప్రజలకు స్వేచ్ఛ వుంటుంది. సార్వభౌమునికిచ్చిన సంపూర్ణాధికారం కూడా వ్యక్తి భద్రతను దృష్టిలో పెట్టికొని సమర్థించాడు. నిరపేక్షసార్వభౌమాధికారం వ్యక్తి భద్రతను, శాంతిని సమకూర్చే సాధనం మాత్రమే అని హాబ్స్ చెప్పాడు. సంపూర్ణాధికారాన్ని వ్యక్తివాదాన్ని హాబ్స్ తన సిద్ధాంతంలో సమన్వయపర్చాడు.

హాబ్స్ ఉపయోగవాదానికి కూడా మార్గదర్శకుడు. హాబ్స్ చెప్పిన "ఆనందం" అనే భావం, సహజహక్కుల సిద్ధాంతం, సహజన్యాయం, రాజ్యసిద్ధాంతం, రాజకీయ బద్ధత మొదలగునవి అతని సిద్ధాంతంలోని ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతాలని చెప్పవచ్చును.

4.11. విమర్శ :

హాబ్స్ సిద్ధాంతం కొన్ని విమర్శలకు గురి అయింది.

(1) హాబ్స్ చెప్పిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థకు చారిత్రక ఆధారాలు లేవు. అతి ప్రాచీన నాగరిక ప్రజలు కూడా ఏదో ఒక రకమైన సామాజిక జీవితాన్ని గడిపేవారని మానవశాస్త్రం చెబుతుంది.

(2) హాబ్స్ వర్ణించినట్లు మానవుడు పూర్తిగా చెడ్డవాడుకాదు. అరిస్టాటిల్ చెప్పినట్లు మానవుడు సంఘజీవి. మానవుడు తోటివారితో కలసి జీవిస్తాడు. అతను స్నేహంగాను, ప్రేమగాను, జాలిగాను నడుచుకొంటాడు.

(3) రాజ్యం ఏర్పడక ముందు సహజ హక్కులు వుండేవని హాబ్స్ చెప్పాడు. మానవ హక్కులకు సమాజం, రాజ్యంలో మాత్రమే అర్థముంటుంది.

(4) ఏ ఒడంబడికైనా ఇరుపక్షాలు మధ్య జరుగుతుంది. కాని హాబ్స్ చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడిక ఏకపక్షంగా జరిగింది. ఈ ఒడంబడిక ఫలితంగా సర్వాధికారి అయిన సార్వభౌముడు ఏర్పడ్డాడు. ప్రాణరక్షణ హక్కు మినహా ప్రజలు అన్ని హక్కులను పోగొట్టుకొన్నారు. ఈ విధంగా హాబ్స్ చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడిక వ్యక్తులను బానిసలుగా మార్చే పత్రమని విమర్శకుల అభిప్రాయం. అతని సిద్ధాంతం ప్రజాస్వామ్యానికి వ్యతిరేకం.

(5) హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో రాజ్యానికి, సంఘానికి మధ్య, రాజ్యానికి ప్రభుత్వానికి మధ్య తేడాలు లేవు. నిజానికి ఈ మూడు ఒకటికావు.

(6) హాబ్స్ వర్ణించిన మానవుడు సంఘ వ్యతిరేకి అయిన జంతువులాంటివాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో వున్న అటువంటి మృగప్రాయులైన మానవులకు అకస్మాత్తుగా ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యాన్ని స్థాపించుకోవాలనే జ్ఞానం కలిగిందని చెప్పడం నమ్మశక్యంగా లేదు. రాజ్యమున్న పౌర సమాజంలో మాత్రమే ఒప్పందాలను కుదుర్చుకొని, వాటిని పాటించడానికి వీలుంటుంది.

(7) హాబ్స్ సిద్ధాంతం ఇటు ప్రభుభక్తుల వర్గాన్ని, అటు ప్రభువ్యతిరేకవర్గాన్ని, మతాధికారులను తృప్తిపరచలేకపోయింది. అతను తిరుగుబాటును సమర్థించే విధానం ప్రభు భక్తులకు నచ్చలేదు. అతను నిరంకుశ రాజరికాన్ని సమర్థించటం రాజు వ్యతిరేక వర్గానికి నచ్చలేదు. ఈ విధంగా హాబ్స్ సిద్ధాంతం అన్ని ముఖ్యమైన వర్గాలవారిని అసంతృప్తి పరిచింది. "లేవియాథన్"లో హాబ్స్ ఫలరహితమైన ఒక గొప్పసంకరజాతి సిద్ధాంతాన్ని చెప్పాడని వాగన్ తీవ్రంగా విమర్శించాడు.

4.12 హాబ్స్ రాజనీతి తత్వవిచారణకు చేసిన సేవ :

హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతంపై చాలా విమర్శలున్నప్పటికి, అతను రాజనీతి తత్వవిచారణ, అభివృద్ధికి చేసిన సేవ గణనీయమైనదని చెప్పవచ్చును. అతని సిద్ధాంత ప్రాముఖ్యతని సంక్షిప్తంగా ఈక్రింది విధంగా చెప్పవచ్చును.

(1) హాబ్స్ రచించిన లేవియాథన్ గ్రంథం ఆంగ్ల భాషలో వెలువడ్డ రాజనీతి తత్వగ్రంథాలలో ముఖ్యమైన సవిస్తర గ్రంథం. ఇది శాస్త్రీయ హేతువాద పద్ధతిలో క్రమబద్ధంగా రచింపబడ్డది. అతడు అనుసరించిన శాస్త్రీయ రేఖాగణిత పద్ధతి రాజనీతికి శాస్త్రీయ లక్షణాలను చేకూర్చింది. అతని శాస్త్రీయ భౌతికవాదం శాస్త్రీయ సామ్యవాద పితామహుడైన కార్లమార్క్సను ప్రభావితం చేసింది.

(2) మతాన్ని, నీతిని మాకియవెల్లీ రాజనీతినుండి వేరు చేస్తే, హాబ్స్ ఆ రెండింటిని రాజనీతి ఆధిపత్యం కిందకి తెచ్చాడు. దైవదత్తాధికార రాజ్యావతరణ సిద్ధాంతానికి హాబ్స్ చెప్పిన లౌకిక రాజ్యభావన చావుదెబ్బకొట్టినది. రాజనీతిని లౌకికపునాదులు వేసిన ఘనత హాబ్స్‌కి దక్కింది. రాజ్యం మానవుడు తన భద్రత కోసం ఏర్పరచుకున్న సంస్థని అతను భావించాడు.

(3) రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో సంపూర్ణ సార్వభౌమత్వ సిద్ధాంతాన్ని చెప్పిన మొదటివాడు హాబ్స్ అనే వేపర్ చెప్పాడు. సంవర్ధక శాసన భావాన్ని కూడా అతను చెప్పాడు. ఈ రెండు భావాలను 19వ శతాబ్దానికి చెందిన జాన్ ఆస్టిన్ గ్రహించాడు.

(4) హాబ్స్ సుస్పష్టమైన వ్యక్తివాదాన్ని, ఉపయోగితావాదాన్ని చెప్పాడు. అతను చెప్పిన వ్యక్తివాదం 19వ శతాబ్దంనాటి వ్యక్తి స్వేచ్ఛావాదానికి నాంది పలికింది. హాబ్స్ సిద్ధాంతంలోని వ్యక్తివాదం అత్యంత ఆధునిక అంశమని సెబైన్ అభిప్రాయబడ్డారు. ఈ అంశమే హాబ్స్ రాజనీతితత్వాన్ని విప్లవాత్మక రాజనీతి సిద్ధాంతంగా మారడానికి కారణమని సెబైన్ చెప్పాడు. హాబ్స్ సిద్ధాంతంలోని ఉపయోగితావాద అంశం బెంథామ్‌ని ప్రభావితం చేసింది.

నేటి సమాజ పరిస్థితులకు హాబ్స్ చెప్పిన సిద్ధాంతం ఎంతవరకు ఉపయుక్తము ? అతను తన సిద్ధాంతంలో శాంతి భద్రతలకు అధిక ప్రాముఖ్యతనిచ్చాడు. ఈనాడు కూడా మానవులు ఎదుర్కొంటున్న సమస్య శాంతి భద్రతలనే చెప్పవచ్చు.

4.13 చదువదగిన పుస్తకాలు :

1. George H. Sabine : "A History of Political Theory"
2. M. Judd Harmon : "Political Thought From Plato to the Present"
3. Dr. M.V. Subba Rao : "ఆధునిక పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారము"

ప్రశ్నలు :

1. హాబ్స్ రచనా పద్ధతి (Methods) యొక్క విశిష్ఠతను వివరించండి.
2. హాబ్స్ యొక్క సిద్ధాంతాల్ని ప్రభావం చేసిన అంశాలు ఏమిటి ? ఆ ప్రభావ ఫలితమేమిటి ?
3. పాకృతిక వ్యవస్థపై హాబ్స్ అభిప్రాయాలు వ్రాయండి.
4. హాబ్స్ ప్రతిపాదించిన సామాజిక ఒడంబడిక లక్షణాలను తులనాత్మకంగా చర్చించండి.
5. సార్వభౌమత్వంపై హాబ్స్ ప్రతిపాదించిన భావనలను విమర్శనాత్మంగా చర్చించండి.
6. హాబ్స్ సిద్ధాంతములోని బలహీనతలను, విశిష్ఠతను వివరించండి.
7. హాబ్స్ రాజనీతి తత్వవిచారణకి చేసిన సేవ ఏమిటి ?

రచయిత : ఎస్. పోలినాయుడు

పాఠం - 5

సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : జాన్‌లాక్

పరిచయం

5.0 పరిచయం

5.1 జీవిత విశేషాలు - లాక్ రచనపై సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం

5.1.1 లాక్ రచనలు - సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం

5.2 లాక్ రాజనీతి సిద్ధాంతం

5.3 మానవ స్వభావం - ప్రాకృతిక వ్యవస్థ

5.4 సామాజిక ఒడంబడిక : పౌరసమాజం, ప్రభుత్వం స్థాపన

5.5 ప్రభుత్వం

5.5.1 ప్రభుత్వంపై పరిమితులు

5.6. ప్రతిఘటన (తిరుగుబాటు) హక్కు

5.7 సహజ న్యాయం : సహజ హక్కుల సిద్ధాంతం - ఆస్థిహక్కు

5.8 రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో లాక్ స్థానం

5.9 చదువదగిన పుస్తకాలు

5.0 పరిచయం :

సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంత కర్తలలో హాబ్స్ తరువాత ముఖ్యమైనవాడు జాన్‌లాక్. హాబ్స్ చెప్పిన సిద్ధాంతం ప్రాతిపదికగా లాక్ సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం, రాజ్యావతరణ విషయాలపై తన అభిప్రాయాలను వ్యక్తం చేసినాడు. వీరిద్దరి రాజకీయ సిద్ధాంతాలు చాలవరకు విరుద్ధమైనవి. హాబ్స్ నిరపేక్ష రాజరికాన్ని సమర్థిస్తే, లాక్ రాజ్యాంగబద్ధమైన పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించాడు. హాబ్స్ ప్రజలకు రాజుపై తిరుగుబాటుచేసేహక్కు లేదని చెప్పినాడు. దీనకి విరుద్ధంగా లాక్ రాజుపై తిరుగుబాటు చేసేహక్కు ప్రజలకుందని చెప్పాడు. "Two Treatises of Government" అనే గ్రంధాన్ని హాబ్స్ సిద్ధాంతాన్ని ఖండించటానికే లాక్ రాసినట్లు కనబడుతుంది. కాని నిజానికి ఆ గ్రంథంలో ఫిల్మర్ సమర్థించిన రాజుల నిరపేక్ష సహజ అధికారాన్ని లాక్ ఖండించాడు.

లాక్ స్వతస్సిద్ధమైన తాత్వికుడు కాడు. అతని సిద్ధాంతంలో తర్కం కాని, విజ్ఞానంకాని, చెప్పుకోతగినంత లేవు. అయినప్పటికి లౌకిక ప్రపంచజ్ఞానం మాత్రం సంపూర్ణంగా ఇమిడివుంది. రాజుల దైవహక్కుల సిద్ధాంతాన్ని లాక్ తిరస్కరించాడు. రాజ్యాంగవాదం, స్వేచ్ఛ, సమ్మతి, ఆస్థి, సహనబుద్ధి మొదలగు అంశాలను లాక్ తన సిద్ధాంతంలో మేళవించాడు. ఈ భావాలు ప్రజాస్వామ్య సంస్థలు, సిద్ధాంతాలు ఐరోపాలో సక్రమ పద్ధతిలో అభివృద్ధి చెందటానికి దోహదంచేశాయి. రాజనీతి సిద్ధాంతానికి లాక్ చేసిన సేవపై వ్యాఖ్యాతలతో అభిప్రాయభేదాలున్నప్పటికి అతని సేవను అందరు అంగీకరించారు. రాజకీయ, సామాజిక రంగాలలో లాక్ సాధించిన ఘనకార్యం ఉదారవాదమని చెప్పవచ్చును.

5.1 జీవిత విశేషాలు - లాక్ రచనపై సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం :

జాన్‌లాక్ సోమర్‌సెట్‌షైర్‌లోని రింగ్‌టన్ గ్రామంలో 1632వ సంవత్సరములో ఆగస్టు 29న జన్మించాడు. అతని తండ్రి వకీలు. చిన్నతనంలో లాక్ విద్యాభ్యాసం ఇంటివద్దనే జరిగింది. లాక్ కుటుంబ సభ్యులందరూ ప్యూరిటన్ మతస్తులు. ఇంగ్లాండ్‌లో జరిగిన అంతర్యుద్ధంలో రాజుకు వ్యతిరేకంగా పార్లమెంటరీ వర్గంతో కలసిపోరాడారు. 1647లో వెస్టమినిస్టర్ స్కూల్‌లో చేరాడు. ఆ తరువాత 1652లో క్రీస్తు చర్చి కళాశాలలో విద్యార్థిగాచేరి 1667 వరకు అందులో విద్యనభ్యసించాడు. ఆక్స్‌ఫర్డ్ విశ్వవిద్యాలయంలో బి.ఏ. పట్టాపుచ్చుకున్న తర్వాత, ఎం.ఏ. పరీక్షలో కూడా ఉత్తీర్ణుడైనాడు. మరుసటి సంవత్సరములో గ్రీకు భాష బోధించే ఉపాధ్యాయుడుగా నియమింపబడ్డాడు. ఆక్స్‌ఫర్డ్‌లో వుండగా వైద్యశాస్త్రం అధ్యయనం చేశాడు. ఈ సమయంలోనే అనుభవవాదంపై లాక్ ఆశక్తి కనబరిచాడు.

1666లో లార్డ్ యాషలీ ఆఫ్ షాఫ్ట్‌బరీని కలిసాడు. ఆ తరువాత వీరిద్దరి మధ్య మంచి స్నేహసంబంధాలు ఏర్పడ్డాయి. లాక్ అతనికి వైద్యునిగా కూడా పనిచేశాడు. యాషలీ మరణం వరకు లాక్ అతనికి రక్షకుడుగా, రాజకీయ సహచరుడుగా, స్నేహితుడుగా ఉన్నాడు. యాషలీ మతసహనాన్ని గురించి చెప్పాడు. అసహనం సమాజంలో విభజనలను దారితీస్తుందని, వర్తక వ్యాపారాలను దెబ్బతీస్తుందని యాషలీ భావించాడు. ఈ భావాలు లాక్ రచనలో కనిపిస్తాయి. యాషలీ చార్లెస్ II ను వ్యతిరేకించాడు. ఈ సంఘటనే లాక్ "Treatises of Government" అనే గ్రంధాన్ని రాయడానికి ప్రోత్సహించిందని భావిస్తున్నారు. 1688లో సంభవించిన రక్తరహిత విప్లవాన్ని సమర్థించడానికే ఈ గ్రంథాన్ని 1689లో రచించాడని కొంతమంది అభిప్రాయం.

5.1.1 లాక్ రచనలు - సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం :

వివిధ విషయాలపై లాక్ ఎన్నో గ్రంథాలను రచించారు. వాటిలో ముఖ్యమైనవి. 1) "Two Treatises of Government, 2) "Letter on Toleration", 3) The Essay Concerning Helman Understanding" . వీటిలో మొదటి గ్రంథం మన రాజనీతి సిద్ధాంతానికి సంబంధించినది.

ఈ గ్రంథాలలో లాక్‌వెలిబుచ్చిన భావాలను లాక్ జీవితకాలంలో సంభవించిన అనేక సంఘటనలు, అంశాలు ప్రభావితం చేశాయి.

(1) లాక్ కాలంలో రక్తరహిత విప్లవం 1688లో సంభవించింది. దీనిఫలితంగా నిరంకుశంగా పరిపాలించిన 2వ జేమ్స్ రాజ్యభ్రష్టుడైనాడు. ఆ తరువాత విలియమ్, అతని భార్య మేరినీ బ్రిటీష్ సింహాసనానికి వారసురాలుగా 1688లో పార్లమెంటు ప్రకటించింది. ఎక్కువ రక్తపాతం లేకుండా ఈ మార్పు జరిగింది. ఈ మార్పువల్ల రాజ్యాంగబద్ధమైన పరిమిత ప్రభుత్వం ఏర్పడింది. ఈ రాజకీయ విప్లవం తెచ్చిన మార్పులను లాక్ సిద్ధాంతపరంగా సూత్రీకరించాడు. 1688లో జరిగిన తిరుగుబాటుకి లాక్ ఒక ప్రవక్తవంటివాడు.

(2) లార్డ్ యాషలీతో ఏర్పడిన స్నేహ సంబంధాల వలన అతని భావాలు లాక్‌ను అమితంగా ప్రభావితం చేశాయి.

(3) డెస్కార్టెస్, న్యూటన్ వంటి శాస్త్రవేత్తల రచనలవల్ల వైజ్ఞానిక వాతావరణంలో ఏర్పడిన మార్పులు,

(4) ఉదారవాదం వ్యాప్తి.

(5) హేతువాదం అభివృద్ధి, మొదలగు అంశాలు లాక్ రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని, భావాలను ప్రభావితం చేశాయి.

లాక్ తన రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని తన సమకాలంలో జరిగిన సంఘటనలకు, ఏర్పడిన పరిస్థితులకు ప్రతిబింబంగా వివరించాడు.

5.2 లాక్ రాజనీతి సిద్ధాంతం :

లాక్ తన రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని "Two Treatises of Government" అనేగ్రంథంలో వివరించాడు. ఇది రెండు సంపుటాల గ్రంథం. మొదటి సంపుటి "పాట్రియార్కా" (Patriarcha) గ్రంథంలో సర్ రాబర్ట్ ఫిల్మర్ చెప్పిన సిద్ధాంతాన్ని లాక్ విమర్శించాడు. ఫిల్మర్ ఈ గ్రంథంలో రాజులు ఆడమ్ వారసులని, వారి అధికారం నిరపేక్షమైనదని చెప్పాడు. ఇవి తప్పుడు సిద్ధాంతాలని లాక్ త్రోసిపుచ్చాడు.

"రెండవ సంపుటి" (Second Treatise on Government) లో లాక్ తన ముఖ్యమైన రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని చెప్పాడు. ఇందులో పౌరప్రభుత్వం యొక్క నిజమైన, అసలైన అధికారం మూలంను, దాని పరిధిని, లక్ష్యాలను వివరించాడు. ఈ అధికారం యొక్క లక్ష్యాలను ప్రజలే నిర్ణయిస్తారని లాక్ చెప్పాడు. పౌరప్రభుత్వానికి ఈ క్రింది లక్ష్యాల ముఖ్యమని లాక్ చెప్పాడు. (1) ఆస్తిని నియతం చేసి పరిరక్షించడం, (2) విదేశీ దాడుల నుండి రాజ్యాన్ని రక్షించడం. ఈ లక్ష్యాలు సాధనకు సమాజ శక్తినంతటిని ఉపయోగించి శాసనాలు చేసి, వాటిని అమలుచేయడం. ఈ శాసనాల ద్వారా మరణశిక్షను, అంతకంటే తక్కువ శిక్షను విధించటానికి ప్రభుత్వానికి హక్కు వుందని లాక్ చెప్పాడు. ప్రభుత్వం పైకార్యకలాపాలన్నింటిని ప్రజాసంక్షేమం దృష్ట్యా నిర్వహించాలి.

5.3 మానవ స్వభావం - ప్రాకృతిక వ్యవస్థ :

లాక్ కూడా తన సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని హాబ్స్‌వలే మానవ స్వభావం వర్ణన, ప్రాకృతిక వ్యవస్థ చర్చతోనే ప్రారంభించాడు. లాక్ వర్ణించిన మానవుడు హాబ్స్ వర్ణించినటువంటి మృగప్రాయుడు, కలహప్రియుడు, స్వార్థపరుడు కాడు. లాక్ దృష్టిలో మానవుడు సంఘజీవి, స్నేహశీలి, అతను మంచివాడు, యోగ్యుడు. లాక్ అభిప్రాయంలో మానవుడు ప్రధానంగా హేతుబుద్ధి, వివేచనా శక్తికలవాడు. ఈ స్వభావం కల మానవులు ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో శాంతియుత సహజీవనం చేసేవారని లాక్ చెప్పాడు. హాబ్స్ ప్రాకృతిక వ్యవస్థ శాంతిమయం. ఇది హాబ్స్ చెప్పినట్లు నిరాశాపూరితమైనది గాని, విషాదపూరితమైనది గాని కాదు. హాబ్స్ చెప్పిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో సమాజజీవితం, రాజకీయ జీవితం రెండూలేవు. లాక్ చెప్పిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో రాజకీయ జీవితం లేదు, కాని సమాజజీవితం వుంది.

వ్యక్తుల మధ్య తీర్పుచెప్పడానికి ఒక సార్వజనిక ఉన్నతాధికారి (Superior) లేకుండా మానవులు కలసి మెలసి జీవించే పరిస్థితినే ప్రాకృతిక వ్యవస్థని లాక్ చెప్పాడు. హాబ్స్ ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో సహజన్యాయం వుంది. ఈ దశలో మానవులు సహజ న్యాయసూత్రాలకు లోబడి జీవించేవారు. మానవుని హేతుబుద్ధి, విచక్షణా జ్ఞానమే సహజన్యాయమని లాక్ చెప్పాడు. సహజన్యాయం నిర్ణయించిన విధంగా వారు హక్కులను అనుభవిస్తూ, బాధ్యతలను నిర్వహించేవారు. ప్రతివ్యక్తికి జీవించేహక్కు, స్వేచ్ఛహక్కు, ఆస్థిహక్కు సహజన్యాయం ద్వారా లభించాయి. మానవులకు కొన్ని సహజవిధులు కూడా వుండేవి. ప్రతి వ్యక్తి ఇతరుల ప్రాణానికి, ఆరోగ్యానికి, స్వేచ్ఛకి, ఆస్థికి హాని కలిగించకూడదని సహజన్యాయం తెలియజేస్తుంది. కాబట్టి ప్రతివ్యక్తి సహజన్యాయాన్ని అనుసరించి తన హద్దులలో వ్యవహరించేవాడు. ప్రతివ్యక్తికీ శిక్షించేహక్కు ఉండేది. ఎవరైనా సహజన్యాయాన్ని ఉల్లంఘించి ప్రాకృతిక వ్యవస్థను భంగం కలిగిస్తే, అటువంటివారిని శిక్షించేహక్కు ప్రతి వారికి వుంటుందని లాక్ చెప్పారు. ఈ హక్కువల్ల ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవులు తప్పుచేయడానికి వెనుకంజవేస్తారు. కాబట్టి ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో శాంతి, మంచితనం, పరస్పర సహాయం, రక్షణ వుండేవి.

లాక్ వర్ణించిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థను రెండు ముఖ్యలక్షణాలు వున్నాయని చెప్పవచ్చును. అవి (1) సంపూర్ణ స్వేచ్ఛ, (2) సమానత్వం. ప్రతివ్యక్తి ఇతరులకు లోబడకుండా తాను ఇష్టపడినరీతిలో జీవించవచ్చు. స్వేచ్ఛ అంటే విచ్చలవిడిగా ప్రవర్తించడం కాదు అని లాక్ వివరించాడు. ప్రతివ్యక్తి సహజన్యాయ సూత్రాలకు కట్టుబడి వ్యవహరించాలి. వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యాలను పాథమిక హక్కులుగా పరిగణించి లాక్ సమర్థించాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఏ వ్యక్తికి ఇంకొక వ్యక్తిని బలవంతం చేయడానికిగాను, శాసించడానికి గాని హక్కులేదని లాక్ చెప్పాడు. మానవులందరూ సమానమే. సహజస్వేచ్ఛను పొందటానికి ప్రతివ్యక్తికి సమానహక్కు గలదు. అందరు శక్తిసామర్థ్యాలలో సమానులని అర్థంకాదు. హక్కుల విషయంలో మానవులందరూ సమానులని అర్థం. హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవులకున్న స్వేచ్ఛ, సమానత్వం యుద్ధపరిస్థితికి దారితీసింది. కాని లాక్ సిద్ధాంతంలో సహజన్యాయం వుండటంవల్ల ప్రాకృతిక వ్యవస్థ శాంతిమయం అయింది. ఆత్మహత్య చేసుకొనే హక్కుగాని, హత్యచేసేహక్కు గాని ఎవరికి లేదని లాక్ నిర్ద్వందంగా చెప్పాడు. లాక్ చెప్పిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థ ప్రభుత్వంలేని పౌరసమాజం వంటిది. ప్రాకృతిక వ్యవస్థ సంపూర్ణ వ్యవస్థకాదు. ఎందుకంటే ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో కొన్ని దోషాలున్నాయి. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో సహజన్యాయానికి అర్థవివరణ ప్రతివ్యక్తి చేయొచ్చు. ప్రతివ్యక్తి అంతో ఇంతో స్వార్థపరుడు కాబట్టి తీర్పు పక్షపాతంగా వుంటుంది. తీర్పును అమలుచేయడానికి వ్యక్తికి తగినంత చొరవ వుండదు. ఒకేరకం తప్పుకు వివిధరకాలు తీర్పులు, వివిధ రకాల శిక్షలు వుంటాయి. ఎందుకంటే ఒకే రకం తప్పుకు వేరువేరు వ్యక్తులు శిక్షవిధిస్తారు కాబట్టి. ఈ పరిస్థితులవల్ల ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవుల శాంతియుత జీవిత పరిస్థితులకు కొన్ని యిబ్బందులు ఎదురైనాయి. ముఖ్యంగా హీనజనుల యొక్క అవినీతి, దుష్టబుద్ధి వల్ల ప్రాథమిక వ్యవస్థలో శాంతికి భంగం కలిగింది. ఈ పరిస్థితి ఏర్పడటానికి ముఖ్యంగా మూడు కారణాలను లాక్ చెప్పాడు. అవి (1) అందరికి సమానంగా వర్తించే శాసనాలు చేసేశాసనసభ, లేకపోవడం (2) అటువంటి శాసనాలకు నిష్పక్షపాతంగా అర్థవివరణిచ్చి తీర్పులుచెప్పే న్యాయమూర్తి లేకపోవటం (3) న్యాయమూర్తులిచ్చిన తీర్పులను అమలుచేసే కార్యనిర్వాహకశాఖ లేకపోవటం ప్రాకృతిక వ్యస్థలో మానవులకు కలిగిన ఇబ్బందులను తొలగించడానికి పైనచెప్పిన మూడు వ్యవస్థలతోకూడిన పౌరప్రభుత్వాన్ని స్థాపించడమే మార్గమని లాక్ భావించాడు.

5.4 సామాజిక ఒడంబడిక - పౌరసమాజం, ప్రభుత్వం స్థాపన :

ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఉన్న లోపాల వల్ల ఏర్పడిన ఇబ్బందులను తొలగించుకోవడానికి మానవులు పరస్పర అంగీకారం ద్వారా ఒక ఒడంబడిక చేసుకొని దాని ఫలితంగా రాజకీయ సమాజాన్ని ఏర్పరచుకున్నారని లాక్ చెప్పాడు. ఈ ఒడంబడిక వల్ల ప్రజలందరు ఒక సమిష్టి పౌరవ్యవస్థగా (Body Politic) ఏర్పడ్డారు.

ఈ ఒడంబడిక ఏకగ్రీవంగా ప్రజలందరి సమ్మతితో జరిగింది. ఈ ఒప్పందాన్ని అంగీకరించినవారే. రాజ్యాధికారానికి బద్ధులై వుంటారు. అంగీకరించినవారు ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో వుంటారు. బలవంతంచేసి పౌరసమాజంలో సభ్యునిగా చేరమనడం అ ప్రజాస్వామ్యమని లాక్ భావించాడు. ఈ ఒప్పందం ద్వారా సహజన్యాయాన్ని అర్థవివరణ చేసి అమలుచేసే హక్కును పౌరసమాజానికి ప్రజలు అర్పించారు. మిగిలిన హక్కులు ప్రజలకే వున్నాయి. పౌరసమాజం దాని అధికారాన్ని ప్రజల ఆస్తిని, స్వేచ్ఛను కాపాడటానికి, రాజ్యరక్షణకు మాత్రమే ఉపయోగించాలని లాక్ వివరించాడు. రాజ్యాధికారం ఈ విధికి మాత్రమే పరిమితం అయిఉండాలి. ఆస్తి, స్వేచ్ఛ, సమ్మతి చట్టబద్ధమైన రాజకీయాధికారం యొక్క ముఖ్య సూత్రాలని లాక్ చెప్పాడు.

లాక్ ప్రతిపాదించిన సామాజిక ఒడంబడికకు నాలుగు ముఖ్యలక్షణాలున్నాయి. అవి :

1) ప్రజల సహజ స్వేచ్ఛను, ఒడంబడికను ఉపయోగించి వీలైనంతవరకు పరిరక్షించడం. ఈ లక్ష్యసాధనకు ప్రజలు సహజ న్యాయాన్ని అమలుచేసే హక్కును మాత్రమే వదులుకొన్నారు. మిగిలిన హక్కులన్ని ప్రజలకే వున్నాయి. మానవులు స్వాభావికంగా స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యం, సమానత్వంలో సమానులు కాబట్టి, ఒడంబడిక ప్రజలందరి సమ్మతితో జరిగింది.

2) ఒడంబడిక స్వేచ్ఛగా ఉన్న వ్యక్తుల మధ్య వారి పరస్పర అంగీకారంతో జరిగింది. ఇది పాలకులకు పాలితులకు మధ్య జరగలేదు.

3) పౌరసమాజ స్థాపనకి జరిగిన ఈ ఒడంబడిక ఒకే ఒకసారి జరుగుతుంది. అయితే భావితరాలవారి అంగీకారాన్ని ఈ ఒడంబడికకు ఏవిధంగా పొందవచ్చు అన్నదే ఒక సమస్య. ఈ సమస్య పరిష్కారానికి లాక్ "మౌన అంగీకారం" (Tacit Concent) పద్ధతిని సూచించాడు. వ్యవస్థీకృత ప్రభుత్వం యొక్క రక్షణ, లాభాలను అనుభవించడానికి రాజ్యంలో వయోజనులు అంగీకరిస్తే, వారు మొట్టమొదటి ఒడంబడికను అంగీకరించినట్లే అని భావించవచ్చు అని లాక్ చెప్పాడు. కాని ఈ వివరణ అంత సమంజసంగా లేదని విమర్శకుల అభిప్రాయం.

4. ఒడంబడికకు బాధ్యులైన వారందరు మెజారిటీ పాలనను అంగీకరించారు. మెజారిటీ పాలన రెండు కారణాలవల్ల అవసరమని లాక్ చెప్పాడు. (1) పౌరసమాజం ఏకమొత్తంగా వ్యవహరించాలంటే మెజారిటీ పాలన ఒక్కటే మార్గం. (2) మెజారిటీ పాలనకు ప్రత్యామ్నాయమైన "ప్రజలందరి ఏకగ్రీవ నిర్ణయాల ప్రకారం పాలించడం" ఆచరణలో సాధ్యపడదు. పౌరసమాజస్థాపనకు ఒడంబడిక చేసుకొన్న సమయంలో మైనారిటీ మెజారిటీ పాలనకు ఒప్పుకున్నారని లాక్ చెప్పాడు. కాని, మెజారిటీ నియంతృత్వం నుండి మైనారిటీకి ఈ విషయంలో లాక్ రక్షణ కల్పించలేకపోయాడు.

మెజారిటీ పాలనను సమర్థించడంలో లాక్ ప్రజాస్వామ్యవాదని, ఆచరణశీలుడని తెలుస్తుంది. లాక్ ఉదారవాదని కూడా స్పష్టమౌతుంది. రాజ్యదైనందిన పాలనా కార్యకలాపాలలో ప్రజలందరి సమ్మతి అవసరం లేదని లాక్ భావించాడు. లాక్ మైనారిటీపాలన శక్తిసామర్థ్యాలను కొంతవరకు తక్కువ అంచనా వేశాడు.

లాక్ సామాజిక ఒడంబడికను ఒక సాధనంగా ఉపయోగించి చట్టబద్దమైన రాజకీయాధికారం, ప్రజల సమ్మతి నుండి రాజ్యానికి లభించిందని లాక్ చెప్పాడు. అటువంటి అధికార లక్ష్యాలను ప్రజలే నిర్ణయిస్తారని లాక్ చెప్పాడు.

లాక్ ఒడంబడిక భావనను ఉపయోగించి ప్రభుత్వసంస్థలను ఏర్పరచటంలో కొంత అనిశ్చితి ఉత్పన్నమైందని చెప్పవచ్చు. రాజ్యానికి ప్రభుత్వానికి మధ్య బేధాన్ని చెప్పిన తొలి రచయితలలో లాక్ ఒకడు. సామాజిక ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యం ఏర్పడిందని లాక్ చెప్పాడు. కాని ప్రభుత్వాన్ని ఎప్పుడు ఏవిధంగా స్థాపించారు ? ఈ ప్రశ్నకు ప్రత్యక్ష సమాధానం లాక్ సిద్ధాంతంలో లేదు. కొంతమంది అభిప్రాయము ప్రకారం లాక్ సిద్ధాంతంలో రెండు ఒడంబడికలు వున్నాయి. ఒక ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యం ఏర్పడింది. రెండో ఒడంబడిక ద్వారా ప్రభుత్వం ఏర్పడింది. మరికొంతమంది ప్రకారం అభిప్రాయము లాక్ సిద్ధాంతంలో ఈ రెండు ఒడంబడికలు అంతర్నిహితంగా వున్నాయి. ఇంకా కొంతమంది ప్రకారం ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యం ఏర్పడిన తక్షణమే అది చేసిన మొట్టమొదటి పని ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరచటం. ఈ వివరణ బలహీనమైనదని ఒక వాదన వుంది. ఈ వాదననుసరించి రాజకీయ సమాజం యొక్క ముఖ్యమైన గుర్తు ప్రభుత్వం. రాజ్యంయొక్క ముఖ్యభాగం ప్రభుత్వం కాబట్టి రాజ్యం ప్రభుత్వం ఏకకాలంలో ఏర్పడి వుండవచ్చు అని చెప్పవచ్చును. ఈ వివరణ ఆమోదయోగ్యమైనదని చెప్పవచ్చును.

5.5 ప్రభుత్వం :

లాక్ రాజ్యానికి ప్రభుత్వానికి మధ్య బేధాన్ని స్పష్టం చేశాడని మనం ఇదివరకే తెలుసుకున్నాం. సామాజిక ఒడంబడిక ద్వారా ఏర్పడిన పౌరసమాజం, దాని తరపున పాలించడానికి ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పాటుచేసింది. ప్రజల సమ్మతి నుండి ప్రభుత్వానికి చట్టబద్ధమైన రాజకీయాధికారం యొక్క లక్ష్యాలను ప్రజలే నిర్ణయిస్తారు. ముఖ్యంగా ఆస్తిని, స్వేచ్ఛను, ఇతర సమజహక్కులను కాపాడటమే ప్రభుత్వం బాధ్యత.

పాలకులకు - పాలితులకు మధ్య ఎటువంటి సంబంధాలుండాలి ? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానముగా "ఒప్పందం" భావనకంటే "ధర్మసంస్థ" భావన (Concept of a Trust) సరిపోతుందని లాక్ చెప్పాడు. ఎందుకంటే "ఒప్పందం" భావనలో ఇరుపక్షాలు వుంటాయి. ఇరుపక్షాలవారికి హక్కులు, బాధ్యతలు వుంటాయి. దీనికి భిన్నంగా ధర్మకర్తృత భావనలో మూడు పక్షాలుంటాయి. అవి (1) ధర్మకర్త (Trusty) ,(2) Trustor, (3) Beneficiary (లబ్ధిదారు). ప్రభుత్వం - ప్రజలు మధ్య సంబంధాలు సందర్భంలో ధర్మకర్త ప్రభుత్వం అయితే, మిగిలిన రెండు (Trustor, Beneficiary,లబ్ధిదారు) ప్రజలే. ధర్మసంస్థ భావనలో హక్కులని, లబ్ధిదారు (ప్రజలు)కే వుంటాయి. బాధ్యతలన్నీ ధర్మకర్తే (పాలకులు) వహించాలి. ధర్మకర్తలు (ప్రభుత్వం) ప్రజలకు విశ్వాసపాత్రులుగా వున్నంతకాలం వారికి కర్తవ్య నిర్వహణలో స్వేచ్ఛగా వ్యవహరించడానికి సముచితంగా అనుమతించాలని లాక్ భావించాడు.

5.5.1 ప్రభుత్వంపై పరిమితులు :

ఐరోపా రాజకీయ సాంప్రదాయంలో ధర్మకర్త భావన చాలా పురాతనమైనది. ఈ భావన ముఖ్యవుద్దేశ్యం ప్రభుత్వ అధికారంపై పరిమితులు విధించడం.

లాక్ "Second Treatise" లో ప్రభుత్వంపై నిర్థిష్టమైన పరిమితులను పేర్కొన్నాడు. ప్రభుత్వ అధికారాలను విధులను మూడు శాఖల మధ్య విభజించాడు. అవి (1) శాసనసభ, శాసనాలు చేయడమే దీని ముఖ్యవిధి. (2) కార్యనిర్వాహకశాఖ, శాసనాలను అమలుపరచడమే దీని పని. (3) ఫెడరేటివ్, (Fedarative) ఇది విదేశ వ్యవహారాలను నిర్వహిస్తుంది. దేశరక్షణ, యుద్ధం ప్రకటించడం, శాంతి ఒడంబడికలను చేయడం దీనిపని.

ప్రభుత్వ అంగాలన్నింటిలో శాసననిర్మాణ శాఖ అత్యున్నతమైనది. ఇది ప్రజలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. కార్యనిర్వాహకశాఖ శాసనసభకు లోబడిపనిచేస్తుంది. ఇది ఎప్పుడైనా కార్యనిర్వాహక పాలకవర్గాన్ని మార్చవచ్చును. లేదా కొత్తగా ఏర్పాటు చేయవచ్చును. శాసనసభ అధికారం అత్యున్నతమైనది. అయినప్పటికి దాని అధికారానికి అడ్డులేదని భావించరాదని లాక్ చెప్పాడు. శాసనసభ అధికారాలపై ఈక్రింది పరిమితులున్నాయని లాక్ వివరించాడు.

1. సమాజాన్ని కాపాడే పవిత్ర భాద్యత శాసనసభపై వున్నది. అంటే ప్రాణాలను, ఆస్తులను, స్వేచ్ఛను కాపాడాలి.
2. శాసనసభ అత్యున్నత అధికారాన్ని సక్రమపద్ధతిలో శాసనాలను చేయడం ద్వారా ప్రకటించాలి.
3. శాసనాలు అందరికి సమానంగా వర్తించేటట్లు చేయాలి.
4. ప్రజల సమ్మతిగాని, వారి ప్రతినిధుల సమ్మతి గాని లేనిదే పన్నులు విధించి వసూలు చేయరాదు.
5. శాసనాలు చేసే అధికారాన్ని శాసనసభ ఎవరికి దత్తం చేయరాదు.

శాసనసభ అధికారాలు, విధులు నిర్వాహణపై సమీక్షచేసే అధికారం ప్రజలకుంది. శాసనాసభా పనితీరుపై ప్రజలకు అసంతృప్తి కలిగితే శాసనసభను మార్చివేసే హక్కు ప్రజలకు వుందని లాక్ చెప్పాడు. మిగిలిన రెండు

శాఖలపై ఇంత కంటే ఎక్కువ పరిమితులున్నాయని లాక్ చెప్పాడు. కార్యనిర్వాహక శాఖలో న్యాయశాఖ ఒక భాగమే.

ఇంకొక పరిమితి అధికారాల విభజన సిద్ధాంతాన్ని (Theory of Separation of Powers) వర్తింపచేయడం. ప్రభుత్వ అధికారాన్ని సమప్రాబల్యంతో వుంచడానికి ప్రభుత్వ వివిధ భాగాలను (శాసనసభ, కార్యనిర్వహక శాఖ, ఫెడరేటివ్ శాఖ) విభిన్న వ్యక్తుల చేతిలో లాక్ వుంచాడు. ప్రభుత్వ మూడురకాల విధుల మధ్య విభేదాలను వివరించాడు. ఈ విధులను విభజించినప్పటికి ఆచరణలో వాటి సమ్మేళనాన్ని లాక్ అనుమతించాడు. ఉదాహరణకు కార్యనిర్వాహక విధులు విదేశ వ్యవహారాలకు సంబంధిత కార్యకలాపాలు ఒకరిచేతిలో వుండొచ్చని చెప్పాడు. కార్యనిర్వాహకశాఖ శాసననిర్మాణశాఖలో ఒకభాగమని కూడా చెప్పాడు. శాసనసభకు మిగిలిన శాఖలన్నింటిపై అత్యున్నతాధికారం వుందని వివరించాడు.

పై విధంగా లాక్ పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించాడు. మానవుని హేతుబుద్ధి, అనుభవం వల్ల నిరపేక్ష రాజకీయ అధికారం అంగీకారంకాదని లాక్ చెప్పాడు. రాజ్యం ప్రజల గురించి వుందిగాని, ప్రజలు రాజ్యం గురించిలేరు. మంచి రాజ్యలక్షణాలలో ఇది ఒకటి.

రాజ్యం, ప్రభుత్వం రాజ్యాంగబద్ధంగా సమన్యాయ పాలనకి కట్టుబడి పనిచేయాలి. రాజ్యానికి అధికారాలు ప్రజలు నుండి సంక్రమించినవి కాబట్టి ప్రభుత్వం అటువంటి అధికారాలకు ఒక ధర్మకర్తగా మాత్రమే వ్యవహరిస్తుంది. ప్రభుత్వం ప్రజల సమ్మతిపై ఆధారపడివుంటుంది.

రాజ్య అధికారాలు, విధులు, ఒక్క రాజకీయ విషయాలకే సంబంధించి వుండాలని లాక్ వివరించాడు. రాజకీయేతర విషయాలలో రాజ్యంకాని, ప్రభుత్వం కాని జోక్యం చేసుకోకూడదు. ప్రజల భద్రత, సంక్షేమం పేరుతో అధిక అధికారాలను కావాలనే హక్కు రాజ్యానికి, ప్రభుత్వానికిలేదని లాక్ చెప్పాడు. ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరచి, రద్దుచేసే అత్యున్నత అధికారం, పూర్తి హక్కు సమిష్టిగా ప్రజలకు వుందని లాక్ ప్రకటించాడు. ఒక ప్రభుత్వాన్ని రద్దుచేసినట్లైతే ప్రజలు ప్రాకృతిక వ్యవస్థకు తిరిగిపోతారని అర్థంకాదు. ఎందుకంటే రద్దైన ప్రభుత్వస్థానంలో ఇంకొక ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరిచేహక్కు ప్రజలకు వుందని లాక్ చెప్పాడు.

ప్రభుత్వం రాజకీయాధికారాన్ని దుర్వినియోగం చేసినా, అన్యాయంగా ఉపయోగించినా అటువంటి అధికారాన్ని ప్రతిఘటించే హక్కు ప్రజలకు వుంది.

ప్రభుత్వంపై పరిమితులు వుండాలని లాక్ చెప్పినప్పటికి, ప్రభుత్వం పటిష్టంగా పనిచేయటానికి ప్రభుత్వానికి కావలసినంత అధికారం వుండాలి. అధికారాన్ని సక్రమంగా నిర్వహించడానికి అవసరమయిన వివేచనాధికారం కూడా ప్రభుత్వానికి ఉండాలని చెప్పాడు. చట్టం ప్రతి చిన్న విషయానికి సంబంధించిన వివరాలను పొందుపరచదు. కొన్ని సందర్భాలలో అక్షరాల చట్టం చెప్పినట్లుచేస్తే ప్రజాశ్రేయస్సుకే నష్టం కలగవచ్చు. అటువంటి పరిస్థితులకు అత్యవసర అధికారాలు మంచివని లాక్ నమ్మాడు. పాలకులు దుర్భలులు అయినప్పుడు ఇటువంటి అధికారాలు తగ్గించటం మంచిదని చెప్పాడు. బలమైన పాలకుల విషయంలో ప్రత్యేక అధికారాలు అవసరముండవని లాక్ అభిప్రాయపడ్డాడు. అటువంటి పాలకుడు ప్రజల సంక్షేమానికి తను ధర్మకర్తనని భావిస్తాడు.

గ్రీకు తత్వవేత్త చెప్పినట్టే లాక్ కూడా ప్రభుత్వాన్ని మూడురకాలుగా విభజించినాడు. (1) ప్రజాస్వామ్యం, (2) స్వల్పజన పాలన, (3) రాజరికం. ఈ మూడింటిలో ప్రజాస్వామ్య పరిపాలన ఒక్కటే మంచిదని లాక్ భావించాడు. విప్లవానంతరం సెటిల్‌మెంట్ తర్వాత ఏర్పడిన ఇంగ్లీష్ ప్రభుత్వ విధానానికే లాక్ ప్రాధాన్యమిచ్చాడు. ఈ ప్రభుత్వ విధానంలో

సాధారణ పరిస్థితులలో ప్రజలపాత్ర వారి ప్రతినిధుల సభను ఎన్నుకోవడానికే పరిమితమవుతుంది. ఎన్నుకొన్న తరువాత ప్రతినిధుల సభ సర్వాధికారి. కార్యనిర్వాహణ అధికారం ప్రత్యేక వ్యక్తుల చేతులలో వుంచాలని చెప్పాడు. కాని శాసన నిర్మాణంలో కొంతపాత్రను ఇవ్వాలని చెప్పాడు.

5.6. ప్రతిఘటన (తిరుగుబాటు) హక్కు :

ప్రజల సమ్మతిపై ప్రభుత్వం ఆధారపడివుందని లాక్ చెప్పాడు. అంతేకాకుండా పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించాడు. ప్రభుత్వానికి ప్రజల ఆస్థిని, ప్రాణాలను, స్వేచ్ఛనుకాపాడటానికి అవసరమగు పరిమిత అధికారాన్ని మాత్రమే ప్రజలు ఇచ్చారు. ప్రభుత్వానికిచ్చిన ఈ రాజకీయాధికారం "విశ్వాసబద్ధ అధికారం" (Fiduciary Power) మాత్రమే. ఈ అధికారాన్ని ప్రజాప్రయోజనాలు దృష్ట్యా మాత్రమే ప్రభుత్వం ఉపయోగించాలని లాక్ చెప్పాడు. ప్రభుత్వానికున్న "విశ్వాసబద్ధ అధికారం" ఒక బాధ్యతవంటిదని లాక్ భావించాడు.

ఎప్పుడైతే ప్రజల సమ్మతిపై ప్రభుత్వం ఏర్పడిందో అప్పుడు ప్రజలకు ప్రభుత్వాన్ని ప్రతిఘటించే హక్కు వుందని చెప్పవచ్చును. అయితే ఏయే పరిస్థితులలో ప్రజలు ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటు చేయవచ్చును ? అన్న ప్రశ్న వేసుకొని ఈ క్రింది పరిస్థితులలో ప్రజల తిరుగుబాటును లాక్ సమర్థించాడు. (1) రాజు ఒడంబడిక ప్రకారం తనకు సంక్రమించిన అధికారాలను అధిగమించినపుడు (2) ప్రభుత్వం ప్రజల ఆస్థిని కాపాడలేకపోయినా (3) వ్యక్తి స్వేచ్ఛను ఉల్లంఘించినపుడు, తగ్గించినపుడు (4) ప్రజలను బానిసలుగా తయారుచేయడానికి ప్రయత్నించినపుడు (5) రాజు నిరంకుశ న్యాయవ్యతిరేకి అయినపుడు ప్రజలకు ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటుచేసే హక్కు వుందని లాక్ గుర్తించాడు. అన్నింటికంటే ముఖ్యంగా ప్రజల విశ్వాసానికి విరుద్ధంగా ప్రభుత్వం వ్యవహరించినపుడు అటువంటి ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా తిరుగుబాటుచేసే హక్కు ప్రజలకు వుందని లాక్ గట్టిగా చెప్పాడు. ఇది పౌరులహక్కే కాకుండా విధికూడా అని లాక్ భావించాడు.

పై పరిస్థితులు ఏర్పడినపుడు ప్రజలు ప్రభుత్వానికి ఇచ్చిన అధికారాన్ని ఉపసంహరించుకోవచ్చును. రద్దైన ప్రభుత్వం స్థానంలో ప్రజలు ఇంకొక ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరచుకోవచ్చును. ప్రభుత్వం మారినంత మాత్రాన పౌరసమాజం మారదు. కాబట్టి ప్రభుత్వానికి ప్రత్యామ్నాయం అరాచకమని ప్రజలు భయపడనక్కరలేదు. ప్రతిఘటన సిద్ధాంతం నిరంతరం సమాజ అస్థిరత్వానికి దారితీస్తుందని భావించనక్కరలేదు. ఎందుకంటే ప్రజలు సాధారణంగా సాంప్రదాయవాదులు. చీటికిమాటికి ప్రతిఘటించడాని కంటే కష్టపడడానికే ఇష్టపడతారు. తిరుగుబాటు చేసేహక్కును సమర్థిస్తూ ప్రభుత్వాన్ని ప్రతిఘటించటం వల్ల సమాజంలో అస్థిరత్వం ఏర్పడదని లాక్ ఎంతో నమ్మకంతో చెప్పగలిగాడు. లాక్ జీవితకాలంలో ఇంగ్లాండులో అనేక ప్రభుత్వాలు మారాయి. కాని సమాజంలో ఎటువంటి మార్పు కలగలేదు. కాబట్టి ప్రజలు నియంతృత్వాన్ని సహించనక్కరలేదని లాక్ చెప్పాడు.

ప్రజలకు ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటు చేసే హక్కువుందని లాక్ గుర్తించాడు. కాని తిరుగుబాటు ఎప్పుడు, ఏవిథంగా ఎవరి వలన జరగాలన్నది లాక్ నిర్థిష్టంగా చెప్పలేదు. అతనికాలంలో 2వ జేమ్స్ రాజును రాజ్యభ్రష్టుడిని చేసిన తిరుగుబాటు సాంప్రదాయక తిరుగుబాటు. దానిని బాగా సమర్థించాడు. కానీ సామాన్య తిరుగుబాటు దారులను ప్రోత్సహించే మనస్తత్వం లాక్‌కి లేదు. ఎందుకంటే అతను సుఖప్రదమైన ఉన్నతవర్గానికి చెందిన చాలా జాగ్రత్తైన వ్యక్తి. అతను శాంతి బద్రతలకు ప్రాధాన్యతనిచ్చే మనిషి.

5.7 సహజ న్యాయం - సహజ హక్కుల సిద్ధాంతం - ఆస్థిహక్కు :

లాక్ రాజనీతి సిద్ధాంతంలో సహజన్యాయ భావన అతి ముఖ్యమైనది. సహజన్యాయం లిఖితపూర్వకమైనది కాదు. ఇది మానవునికి ఉన్న హేతుబుద్ధిపూర్వకమైనది. మానవునికి దైవం ఇచ్చివిచక్షణా జ్ఞానమే సహజన్యాయానికి మూలం. దైవం జారీచేసిన నిష్పక్షపాతమైన శాసనమే సహజన్యాయమని లాక్ భావించాడు. రాజనీతి తత్వవిచార చరిత్రలో సహజన్యాయభావన చాలా పురాతనమైనది. ఈ భావన స్టొయిక్స్‌తో ప్రారంభమైనది. మనుషులు చేసే శాసనాలు కంటే ముఖ్యమైనది. వాటికంటే ముందునుంచి సహజ న్యాయం వుంది.

లాక్ తన "Second Treatise on Civil Government" అనే గ్రంధంలో సహజన్యాయాన్ని గురించి చర్చించాడు. సహజన్యాయం మార్గదర్శకత్వంననుసరించి ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవులు జీవించేవారు. వారిహక్కులు బాధ్యతలను సహజన్యాయమే నిర్ణయించేది. మానవులుకున్న నిజాయితీ, నమ్మకం వంటి గుణాలను సహజన్యాయం వృద్ధిచేస్తుంది. ఈ గుణాలు మానవులకు సమాజ సభ్యులుగా కాకుండా, వ్యక్తులుగా సంక్రమించినవి. సహజన్యాయం వృద్ధిచేస్తుంది. ఈగుణాలు మానవులకు సమాజ సభ్యులుగా కాకుండా, వ్యక్తులుగా సంక్రమించినవి. సహజన్యాయం ప్రజల సమ్మతిపై ఏర్పడిన న్యాయబద్ధమైన ప్రభుత్వం పట్ల ప్రజలు విధేయులాగా వుండేటట్లు చేస్తుంది. రాజకీయ సంస్థలను, వాటి ప్రవర్తనను ప్రభావితం చేసి నిర్ణయించటానికి సహజన్యాయం ఒక ప్రమాణంగా వుపయోగపడుతుందని లాక్ చెప్పాడు. మానవులు రాజ్యానికి ఎందుకు బద్ధులై వుండాలి అనే సమస్యకు లాక్ ఇక్కడ పరిష్కార మార్గాన్ని సూచించాడు. సహజన్యాయం ఒకప్రమాణంగా ఉపయోగపడుతుందని లాక్ చెప్పాడు. సహజన్యాయం ప్రకారంగా ప్రజలకు ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటు చేసేహక్కు వుందని లాక్ చెప్పాడు.

సహజహక్కుల సిద్ధాంతాన్ని లాక్ సమర్థించాడు. సహజహక్కులు మూడు రకాలని లాక్ చెప్పాడు. అవి (1) ప్రాణరక్షణహక్కు, (2) స్వేచ్ఛహక్కు, (3) ఆస్థిహక్కు. రాజ్యం ఏర్పడకముందే ప్రజలకు ఈ హక్కులున్నాయి. ఈ మూడు హక్కులు మనిషికి పుట్టుకతోనే సహజంగా వచ్చినవి. వీటికి మూలం సహజన్యాయం. ప్రభుత్వం ఏర్పడకముందే మానవులు స్వేచ్ఛగా, స్వతంత్రంగా, సమానంగా అన్యాక్రాంతంకాని ఈ మూడు సహజహక్కులను అనుభవించేవారు. సహజహక్కులను కాపాడుకోవటానికే ఒడంబడిక ద్వారా రాజ్యాన్ని, ప్రభుత్వాన్ని ప్రజలు ఏర్పరచుకొన్నారు.

పైన వివరించిన మూడు సహజహక్కులులో ఆస్థిహక్కు ముఖ్యమైనదని లాక్ భావించాడు. ఆస్థిహక్కుతో మిగిలిన రెండు హక్కులు - ప్రాణరక్షణ హక్కు, స్వేచ్ఛహక్కు ఇమిడి ఉన్నాయని లాక్ భావించాడు. వ్యక్తి స్వేచ్ఛగా జీవించడానికి, వికాసానికి ఆస్థి అవసరమని లాక్ చెప్పాడు. ఆస్థిని కాపాడటమే ప్రభుత్వం ముఖ్యవిధి అని లాక్ చెప్పారు. ప్రాకృతిక స్థితిలో వస్తువులను, మానవుడు తన శారీరక శ్రమను, నేర్పును జోడించి ఆ వస్తువులను సంపాదించినట్లైతే ఆ వస్తువులు అతని సొంతం అవుతాయి. ఆవిధంగా సంపాదించిన వస్తువు అతని ఆస్థి అవుతుంది. ఎందుకంటే శారీరకశ్రమ శ్రామికునికి మాత్రమే చెందిన ఆస్థి. మానవుడు శారీరక శ్రమ ద్వారా ఏ వస్తువును సృష్టించినా అది అతనికే చెందుతుంది. లాక్ దృష్టిలో ఆస్థికి మూలం "శ్రమ". మానవునికి ఆస్థిపై హక్కు కలుగుతుంది.

లాక్ వ్యక్తి ఆస్థిపై కొంతపరిమితిని విధించాడు. ఒక మనిషి ఎంత భూమినైతే దున్ని, విత్తనాలు నాటి, అభివృద్ధిచేసి వ్యవసాయం చేయగలడో ఆ భూమి నుంచి వచ్చిన పంటను అతను ఉపయోగించవచ్చును అని లాక్ చెప్పాడు. ఈ విధంగా సంపాదించిన ఆస్తిని భంగంచేయటానికిగాని, పరిమితిని చేయటానికిగాని, నష్టపరచటానికిగాని, ఏ వ్యక్తికి, పౌరసమాజానికి, ప్రభుత్వానికి అధికారం లేదని లాక్ వివరించాడు. వ్యక్తిగత ఆస్థిపై పరిమితి విధించేహక్కు అధికారం

ప్రభుత్వానికి ఉండకూడదని లాక్ చేసిన వాదన సమర్ధనీయమే. స్వంత ఆస్థి వల్ల వ్యక్తికి ఆత్మవిశ్వాసం భద్రతలుగా కలుగుతాయి.

ప్రభుత్వం ఆస్థిని రక్షించలేనప్పుడు ప్రజలు అటువంటి ప్రభుత్వాన్ని మార్చివేయవచ్చు. లాక్ విశ్లేషించిన సహజన్యాయం, సహజహక్కుల సిద్ధాంతం వ్యక్తివాద సిద్ధాంతానికి అధిక ప్రాముఖ్యతనిచ్చాయి. లాక్ చెప్పిన ఆస్థిహక్కు సిద్ధాంతం పెట్టుబడిదారి విధానానికి దోహదం చేసిందని మేక్‌ఫెర్సన్ వంటి విమర్శకులు అభిప్రాయపడ్డారు. ఈ విమర్శతో డన్, లాన్‌లెట్ వంటివారు ఏకీభవించలేదు. వ్యక్తి వికాసానికే లాక్ ఆస్తిని సమర్థిస్తున్నాడుగాని, ఇతరులను బానిసలుగా మార్చడానికి మాత్రంకాదని ఎబనిస్టీన్ చెప్పాడు. ఆస్థియొక్క సామాజిక స్వభావాన్నిబట్టి లాక్ పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించాడు.

లాక్ సిద్ధాంతాన్ని వివిధ వర్గాలువారు ఉపయోగించారు. వారిలో ముఖ్యంగా భూపంపిణీని సమర్థించినవారు, సామ్యవాదులు ఉపయోగించారు. శ్రమ విలువ సిద్ధాంతం ఆధారంగా పెట్టుబడిదారి సిద్ధాంతాన్ని సామ్యవాదులు విమర్శించారు. లాక్ చెప్పిన ఆస్థి సింధానుబట్టి అతను వ్యక్తివాది అని మనం భావించవచ్చు.

5.8 రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో లాక్ స్థానం :

రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో లాక్ ప్రాముఖ్యతను నిర్ణయించేముందు అతని సిద్ధాంతంలో ఉన్న లోపాలను తెలుసుకుందాం. సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం తార్కికంగాగాని, వాస్తవంగాగాని సరిపోదని 18వ శతాబ్దం మొదటిలో హూమ్ చెప్పాడు. ఈ సిద్ధాంతానికి చారిత్రక ఆధారాలు లేవు. ఆదిమమానువునికి ఒడంబడిక అనే ఆధునిక భావన , ఆలోచన రాదు. రాజ్యస్థాపన లాక్ చెప్పినట్లు యాంత్రికంగా జరగలేదు. ఎన్నో శతాబ్దాలు కాలంలో క్రమేణా రాజ్యం అభివృద్ధి చెందింది.

లాక్ వివరించిన ఉదారవాద సిద్ధాంతంలో కొన్ని పరస్పర విరుద్ధాలున్నాయి. ఒకవైపు పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని సమర్థిస్తూ, మరోవైపు ఆ ప్రభుత్వాన్ని ప్రభలంగా రూపొందించాడు. మెజారిటీ పాలనను సమర్థించాడు. అంటే శక్తివంతమైన ప్రభుత్వాన్ని సమర్థించడమే. ఒకవైపు మానవులందరూ సమానులని చెప్పాడు. మరోవైపు అతని ఉదారవాదం అసమాన ఆర్థిక పరిస్థితులకు దారితీస్తుంది. ఈవిధమైన లోపాలు లాక్ సిద్ధాంతంలో కనిపిస్తాయి.

పై లోపాలు ఉన్నప్పటికీ రాజనీతి తత్వవిచారణ చరిత్రలో లాక్‌కు ప్రముఖస్థానం వుంది. అతని సమకాలీన తత్వశాస్త్రం లాక్ రచనలలో పూర్తిగా అవతరించింది. అతని కాలంలో వుండే సమస్యలనే లాక్ తన రాజకీయ సిద్ధాంతంలో ఇమడ్చగలిగాడు. లాక్ ఉదారవాద, ప్రజాస్వామ్య తాత్వికుడుగా ఘనతకెక్కాడు.

లాక్ రచించిన "Second Treatise on Civil Government" ఆంగ్లో - అమెరికన్ ఆదర్శాలకు ఒక ఆదర్శంగా నిలిచింది. అతను వివరించిన రాజకీయతత్వం 18వ శతాబ్దం ఐరోపాలో విస్తృతంగా వ్యాపించింది. ఇంగ్లాండ్‌లో 1688లో జరిగిన గ్లోరియస్ రివల్యూషన్‌ను లాక్ సమర్థించాడు. ఆదేశంలో విగ్ పార్టీపాలనను, భూస్వాములను సమర్థించడానికి ఈ సిద్ధాంతాన్ని లాక్ ఉపయోగించాడు. స్పెన్స్, (Spence) ఒజిలిని (Ogilini) వంటి భూసంబంధిత సంస్కర్తలకు, భూస్వామ్యవ్యవస్థ వ్యతిరేకవాదనలకు లాక్ రాజకీయ సిద్ధాంతం ఉపయోగపడింది. ఇంగ్లాండ్‌లో రాజ్యాంగవాదం అభివృద్ధికి కూడా దోహదం చేసింది.

లాక్ రాజకీయ సిద్ధాంతానికి ఇంగ్లాండ్‌లో కంటే, ఫ్రాన్స్, అమెరికా దేశాలలో ఎక్కువఖ్యాతి లభించింది. ఫ్రెంచి విప్లవంపై లాక్ సిద్ధాంతం ప్రభావం ఘనంగావుంది. డిడిరాటో, వోల్తేరు, రూసో లాంటి ప్రసిద్ధి తాత్వికులను లాక్ రచనలు ఉత్తేజపరిచాయి. ఫ్రాన్సులో విమర్శకులు, సంస్కర్తలు ఫ్రాన్స్ నిరపేక్షరాజరికాన్ని ఫ్రెంచి విప్లవానికి ముందున్న సామాజిక అన్యాయాన్ని విమర్శించడానికి లాక్ సిద్ధాంతాన్ని ఉపయోగించారు. మాంటెస్క్యూ చెప్పిన అధికారాల విభజన సిద్ధాంతానికి లాక్ మార్గదర్శకుడు అయినాడు.

లాక్‌ను అమెరికా తాత్వికుడుగా పరిగణిస్తారు. అమెరికాలో లాక్ సిద్ధాంతానికి ఎక్కువ ఆదరణ లభించింది. అమెరికా స్వాతంత్ర్య ప్రకటనలపై లాక్ భావాల ప్రభావం ఘనంగా పడింది. లాక్ భావాలు అమెరికా ప్రజల యొక్క ఆర్థిక, సాంఘిక జీవనవిధానాన్ని ప్రభావితం చేశాయి. అంతేకాకుండా, వారి రాజ్యాంగతత్వాన్ని, రాజనీతితత్వాన్ని కూడా లాక్ ప్రభావితం చేశాడు. సాంప్రదాయ మితవాదం, పరిమిత ప్రభుత్వం, ఆస్థిహక్కు మొదలగు భావాలు లాక్ రచనల ప్రభావాల వల్ల అమెరికా రాజ్యాంగంలో చోటుచేసుకున్నాయి.

ఉదారరాజనీతి సిద్ధాంతానికి లాక్ మార్గదర్శకుడని చెప్పవచ్చును. వ్యక్తివాదం, స్వేచ్ఛ, పరిమిత ప్రభుత్వం, రాజ్యాంగబద్ధ అధికారం, సమన్యాయపాలన, మెజారిటిపాలన సూత్రం, అధికారాల విభజన సిద్ధాంతం, ప్రజల సార్వభౌమత్వం, ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం, ఆస్థిహక్కు, పౌరసమాజం, సమ్మతి సిద్ధాంతం, ప్రభుత్వంపై ప్రజలుతిరుగుబాటు చేసేహక్కు మొదలగునవి లాక్ ఉదారరాజకీయ సిద్ధాంతంలో ముఖ్య అంశాలని చెప్పవచ్చును. అతని తరువాత వచ్చిన ఉదారరాజకీయ తత్వవేత్తలు లాక్ రూపొందించిన మార్గాన్నే అనుసరించారు. 20వ శతాబ్దంలో లాక్ చెప్పిన ఉదారవాదం, దాని ప్రత్యర్థులైన ఫాసిజమ్, కమ్యూనిజమ్ సిద్ధాంతాలపై విజయాన్ని సాధించింది. లాక్ చెప్పిన ఉదారవాద సిద్ధాంతం నేటికీ ఆచరణీయం, ఆమోదయోగ్యం.

5.9 చదువదగిన పుస్తకాలు

1. H.J. Laski, "Political Thought in England from Locke to Bentham"
2. S. Mukherjee and Sushila Ramaswamy - "A History of Political Thought From Plato to Marx"
3. Dr. A.V. Subba Rao ఆధునిక పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వవిచారం.

ప్రశ్నలు :

1. లాక్ రచనలపై సమకాలీన పరిస్థితుల ప్రభావం, ఆ ప్రభావం ఫలితం ఏమిటో చర్చించండి.
2. లాక్ రాజనీతి సిద్ధాంతానికి, హాబ్స్ రాజనీతి సిద్ధాంతానికి మధ్యవున్న పోలికలు, వైరుధ్యాలను వివరించండి.
3. ప్రాకృతిక వ్యవస్థపై లాక్ అభిప్రాయాన్ని వ్రాయండి.
4. లాక్ ప్రతిపాదించిన సామాజిక ఒడంబడిక లక్షణాలను వివరించండి.
5. లాక్ రాజనీతి తత్వవిచారానికి చేసిన సేవను వివరించండి, లాక్ స్థానాన్ని గుర్తించండి.
6. పౌర సమాజం, ప్రభుత్వం, ప్రతిఘటన హక్కులపై లాక్ అభిప్రాయాలను వ్రాయండి.

రచయిత : ఎస్. పోలినాయుడు

పాఠం - 6

సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం : రూసో

విషయసూచిక

6.0 పరిచయం
6.1 జీవిత విశేషాలు - రచనలు
6.2 ప్రాకృతిక వ్యవస్థ
6.3 సామాజిక ఒడంబడిక
6.4 జనేచ్ఛ - సార్వభౌమత్వం
6.4.1 విమర్శ
6.5 రాజ్యం - వ్యక్తి స్వేచ్ఛ
6.6 ప్రభుత్వం - ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ
6.7 పౌరమతం (Civil Religion)
6.8 రూసో సంపూర్ణాధికార వాదా ? ఉదారవాదా ? ఫాసిస్టా ? కమ్యూనిస్టా ?
6.9 రాజనీతితత్వ శాస్త్ర చరిత్రలో రూసో స్థానం

6.0 పరిచయం :

18వ శతాబ్దపు ఫ్రెంచి అగ్రరాజనీతి తత్వవేత్తలలో జె.జె.రూసో ఒకడు. ఈ శతాబ్దాన్ని పాశ్చాత్యదేశాల నాగరికత చరిత్రలో "జ్ఞాన వికాసయుగం"గా చరిత్రకారులు చిత్రీకరించారు. జ్ఞానవికాస సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి మనిషి వివేకం హేతుబద్ధ పునాదులు ప్రాతిపదికగా సమాజాన్ని ఏర్పరచుకున్నాడు. ఈ సిద్ధాంతం రాజులకు, చర్చికి ఉన్న సాంప్రదాయ అధికారాన్ని త్రోసిపుచ్చింది. ఈ సిద్ధాంతం ఫలితంగా ఏర్పడిన విప్లవాలవల్ల ఆ కాలంలో వున్న సామాజిక వ్యవస్థలు అంతరించుకుపోయాయి. వాటి స్థానంలో కొత్త వ్యవస్థలు ఏర్పడ్డాయి. ఈ నేపథ్యంలో రూసో రచనలు అధిక ప్రాధాన్యతను సంతరించుకున్నాయి. రూసో చాలా సున్నితమైన, సుఖసంతోషాలు లేనివ్యక్తి. ఇతనికి జ్ఞాన వికాస వైజ్ఞానిక విషయాలలో సంపూర్ణ విశ్వాసం వున్నప్పటికీ, ఆధునిక వైజ్ఞానిక సమాజ జీవిత విధానాన్ని అతను తిరస్కరించారు. నిజానికి, రూసో అతని సిద్ధాంతాలలో ఈరెండు విషయాలను మేళవించారు. ఆధునిక రాజనీతితత్వంలో సామాజికదృష్టికి (Social Vision) సక్రమ పునాదులు రూసో సిద్ధాంతాలలో వున్నాయి. ఆధునిక యుగం రాజకీయ చైతన్యం మొత్తం ప్రధానంగా రూసో తత్వశాస్త్రంలో వుంది అనడం అతిశయోక్తికాదు.

6.1 జీవిత విశేషాలు - రచనలు :

రూసో జూన్ 28, 1712లో జనీవా నగరంలో ఒక మధ్యతరగతి కుటుంబంలో జన్మించాడు. జన్మించిన నెలరోజులలో రూసోతల్లి మరణించింది. అతని తండ్రి వృత్తి గడియారాలు తయారుచేయడం. రూసో పెంపకం, విద్యాభ్యాసంపట్ల తండ్రి ఎక్కువ ఆసక్తి చూపలేదు. ఫలితంగా రూసో చదువుకు స్వస్తిచెప్పి కొన్నాళ్ళు దేశదిమ్మరిగా గడిపాడు. రూసో

చిన్నతనం నుండి కాల్వినిజం (Calvinism) యొక్క నిరాడంబర విలువలను గ్రహించాడు. తన 30వ ఏట రూసో పారిస్‌కు వెళ్ళి అక్కడ డైడిరాట్‌తో స్నేహం చేశాడు. 1743 నుండి 1744 వరకు ఫ్రెంచి రాయబారిగా వెనీస్‌లో కార్యదర్శిగా పనిచేశాడు. వివిధ దేశాలు తిరిగిన తరువాత 1744లో తిరిగి పారిస్ చేరుకున్నాడు. 1753లో డిజాక్ అకాడమీ నిర్వహించిన వ్యాసరచన పోటీలో పాల్గొన్నాడు. రూసోకు ప్రథమ బహుమతిని తెచ్చిన "Discourse on the Science and Arts" అనే వ్యాసంతోనే అతనిపేరు నలుదిక్కులా వ్యాపించింది. ఫ్రెంచి మేధావి వర్గాలలో రూసోకు గుర్తింపు, ప్రవేశం లభించాయి. మతకారణంగా రూసో హింసకు గురైనాడు. అతని "సోషల్ కాంట్రాక్టు" "ఎమిలీ" గ్రంథాలను కాల్చివేశారు. జైలుశిక్ష పడుతుందనే భయంతో అతను స్విట్జర్‌లాండ్‌కు పారిపోయాడు. రూసో తన 66వయేట 1778లో పారిస్‌లో చనిపోయాడు.

రూసో ఎంతో ప్రతిభగల తాత్వికుడు, రచయిత. రూసో రచనలలో ముఖ్యమైనవి 1) "A Discourse on the Arts and Sciences" (1750), 2) Discourse on the Origin of Inequality (1755), 3) "Social Contract" (1762), 4) Emile (1762) రూసో గ్రంథాలన్నింటిలో సోషల్ కాంట్రాక్టు సుప్రసిద్ధమైంది. ఇది ఒక గొప్ప రాజకీయ గ్రంథం.

"A Discourse on the Arts and Sciences" గ్రంథంలో శాస్త్రీయ విజ్ఞానాన్ని పెంచడానికి బదులు అతనిలో అవినీతిని, చెడును కలిగించిందని రూసో వాదించాడు. అసహజ నాగరికతవల్ల ఏర్పడిన చెడ్డసంస్థల వల్ల మనిషి చెడిపోయాడని రూసో చెప్పాడు. The Origin of Inequality లో మనిషి అమాయకత్వాన్ని ప్రశంసించాడు. సమాజంలో అసమానతలు ఏర్పడటానికి, సమాజం క్షీణించటానికి ఆస్థి మూలకారణమని రూసో వివరించాడు. ఇది ఒక విప్లవాత్మక భావం. ఈ గ్రంథంలో రూసో సామాజిక సిద్ధాంతంలో తొలి ప్రయత్నం చేశాడని చెప్పవచ్చును. Emile గ్రంథలో చర్చి ఆధిపత్యం కిందవున్న సాంప్రదాయ విద్యావిధానాన్ని తీవ్రంగా విమర్శించాడు. ఈ విధానం స్థానంలో సహజ విద్యావిధానాన్ని రూసో ప్రతిపాదించాడు. రూసో యొక్క వ్యక్తిత్వం, అతని జీవిత అనుభవాలు, అతనుపుట్టి పెరిగిన జెనీవా వాతావరణం, అతను నివసించిన ఫ్రెంచి వాతావరణం మొదలగు వాటిప్రభావం రూసోపై వుంది. ఇతని రచనలు ఫ్రెంచి విప్లవానికి దోహదం చేశాయి. ప్రజాస్వామ్య ఉద్యమానికి స్ఫూర్తినిచ్చాయి.

"Social Contract" రూసో రచించిన ఉత్తమరాజనీతి గ్రంథం. ఈ గ్రంథంలో జనేచ్ఛ సిద్ధాంతం ననుసరించి స్వేచ్ఛ, అధికారాలను రూసో సమన్వయం చేశాడు. జనేచ్ఛ సార్వభౌమత్వాన్ని సమర్థించాడు. ఈ గ్రంథంలో (1) ఒడంబడిక ద్వారా పౌరసమాజం పుట్టుక, (2) సార్వభౌమత్వ సిద్ధాంతం - జనేచ్ఛ, (3) ప్రభుత్వం స్థాపన, (4) పౌరమతం ముఖ్యాంశాలని "Henry J. Tozer" చెప్పాడు. ఈ ముఖ్యాంశాల గురించి ఇప్పుడు మనము విపులంగా చర్చిద్దాం.

6.2 ప్రాకృతిక వ్యవస్థ :

17, 18 శతాబ్దాలలో ఆచరణలో వున్న సాంప్రదాయం ప్రకారం రూసో కూడా తన సిద్ధాంతాన్ని ప్రాకృతిక వ్యవస్థ వర్ణనతో ప్రారంభించాడు. సామాజిక నైతిక బంధాలుపై ఏర్పడిన ఒక సహజ సమాజం గురించి తన సిద్ధాంతంలో చెప్పదలచినాడు. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో వున్న మానవులు సామాజిక ఒడంబడిక ద్వారా పైన చెప్పిన సమాజాన్ని ఏర్పరచుకున్నారని రూసో భావించాడు. ఈ భావనే ఊహాజనిత ప్రాకృతిక వ్యవస్థ వర్ణనకు కారణం.

ప్రాకృతిక వ్యవస్థవర్ణనలో రూసో హాబ్స్‌తో ఏకీభవించలేదు. హాబ్స్ ప్రాథమిక వ్యవస్థను చాలా భయంకరంగా వర్ణించాడు. అది నిరంతర యుద్ధపరిస్థితిని హాబ్స్ చెప్పాడు. దీనికి భిన్నంగా లాక్ వర్ణించిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థ సద్గుణాలు

కలిగిన అరాచకవాదుల సమూహం. రూసో ప్రాకృతిక వ్యవస్థ వర్ణన విషయంలో కొంతవరకు లాక్‌తో ఏకీభవించాడని చెప్పవచ్చును. లాక్ చెప్పినట్లే ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవుడు సంఘజీవి. ప్రారంభంలో ప్రాకృతిక వ్యవస్థ నిర్మలంగా, ప్రశాంతంగా వుండేదని రూసో కూడా భావించాడు.

ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో అడ్డులేని స్వేచ్ఛతో మానవుడు జీవించేవాడు. తన పరిమిత సహజ అవసరాలను తీర్చుకుంటూ మనిషి ఇతరులతో కలసిమెలసి జీవించేవాడు. వారికి వ్యవస్థీకృత సామాజిక జీవితం తెలియదు. వారికి మంచి చెడు మధ్య తేడా కూడా తెలియదు. వారికి జాలి, దయ ఉండేవి కాని అతనికి భాషలేదు కాబట్టి ఏవిధమైన అభిప్రాయాలను తెలియజేసే అవకాశం లేదు. ఆధునిక మానవుడు పాటించిన నైతికవిలువలు, సూత్రాలు అతనికి తెలియవు. అతనికి ఆస్థిపాస్తులు లేవు కాబట్టి అసమానతలు తెలియవు. అతనికి సంతోషం, విచారం తెలియవు. ఇటువంటి లక్షణాలు గల మానవులు నివసించిన ప్రాకృతిక వ్యవస్థ హాబ్స్ చెప్పినట్లు భయంకరమైనది కాదు. ఆ స్థితిలో వ్యక్తుల మధ్య వివాదాలకు యుద్ధాలకు తావులేదు. అయితే, ఇంత ప్రశాంతంగా ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో జీవించే మానవులు ఒడంబడిక ద్వారా రాజకీయ సమాజాన్ని ఎందుకు ఏర్పరచుకోవలసి వచ్చింది ? ప్రాకృతిక వ్యవస్థలోని శాంతియుత జీవనాన్ని చెడగొట్టే పరిస్థితులు నాగరికత వ్యక్తిగత ఆస్థి ప్రారంభంతో ఏర్పడ్డాయని రూసో చెప్పాడు.

వ్యక్తిగత ఆస్థి ప్రారంభంతో ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో స్వర్గతుల్యమైన మానవుని జీవితం అంతరించిపోయింది. మొట్టమొదట ఒక వ్యక్తి కొంతభూమి చుట్టుకంచె వేసి "ఇది నాది" అని చెప్పి మిగిలిన ప్రజలను నమ్మించాడో అప్పుడే సొంత ఆస్తి ప్రారంభమైంది. ఇతడే పౌరసమాజస్థాపకుడు అని రూసో చెప్పాడు. సొంత ఆస్థితోపాటు మానవులలో అసమానతలు ఏర్పడ్డాయి. ఆస్థి మనిషిలో గర్వాన్ని, అహంకారాన్ని, అతిశయాన్ని, ఆవేశాన్ని కలిగించింది. దీనితోపాటు కుటుంబ వ్యవస్థ, నాగరికజీవనం వృద్ధి చెందాయి. ఇవన్నీ వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు భంగం కలిగించాయి. ఈవిధంగా ప్రాకృతిక వ్యవస్థలోని జీవితం దుర్భరమైనది. ఈ పరిస్థితి నుండి బయటపడటానికి ప్రజలు ఒక ఒప్పందం ద్వారా రాజకీయ సమాజాన్ని ఏర్పాటుచేసుకున్నారని రూసో చెప్పాడు.

6.3 సామాజిక ఒడంబడిక :

రూసో చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడిక ప్రసిద్ధి చెందిన ఈక్రింది వాక్యంతో ప్రారంభమైనది. "స్వేచ్ఛగా జన్మించిన మానవుడు సర్వత్రా సంకెళ్ళలో ఉన్నాడు. (Man is Born free, and everywhere he is in chains) మనిషి స్వేచ్ఛగా, స్వతంత్రంగా, ఏకాంతంగా వుండటం మంచిదని దీని అర్థం. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో అనుభవించగల ఇటువంటి స్వేచ్ఛ పౌరసమాజంలో వీలుపడదు. ఎందుకంటే సమాజసాంప్రదాయాలు, కట్టుబాట్లు, నియమ నిబందనలు సామాజిక, రాజకీయ వ్యవస్థలు అటువంటి స్వేచ్ఛకు సంకెళ్ళని రూసో భావించాడు. అయితే సంకెళ్ళులేని స్వేచ్ఛను పొందాలంటే తిరిగి ప్రాకృతిక వ్యవస్థకు వెళ్ళాలి. కాని ఇది అసంభవం. కాబట్టి పౌరసమాజంలో వుంటూ పోగొట్టుకున్న స్వేచ్ఛను సామాజిక ఒడంబడిక ప్రాతిపదికపై ఏర్పడిన సమాజం ద్వారా పొందవచ్చునని రూసో చెప్పాడు.

హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో భద్రత కొరకు మానవుడు స్వేచ్ఛను వదులుకొన్నాడు. కాని రూసో భద్రత, స్వేచ్ఛ రెండూ వ్యక్తికి అవసరమేనని భావించాడు. భద్రతతో కూడిన స్వేచ్ఛను అనుభవించడమే రూసో ఒడంబడిక సిద్ధాంతం ముఖ్య లక్ష్యం.

ఇప్పుడు రూసో చెప్పిన ఒడంబడిక ఏ విధంగా జరిగిందో తెలుసుకుందాం. ఈ ఒడంబడికను ప్రజలు స్వేచ్ఛగా తమతో తామే చేసుకున్నారు. అంటే ప్రతి ఒక్కరు మొత్తం సమాజంతో ఒప్పందాన్ని చేసుకున్నాడు. ఈ ఒప్పందం ప్రకారం ప్రతిఒక్క సమాజసభ్యుడు తన సర్వహక్కులను సమాజానికి బేషరతుగా సంపూర్ణంగా వదులుకొన్నాడు. ఈ ఒడంబడిక వల్ల ఒక సమిష్టి నైతిక సంస్థ ఏర్పడింది.

రూసో చెప్పిన ఈ ఒడంబడికకు కొన్ని ముఖ్యలక్షణాలున్నాయి. ఈ క్రింది విధంగా వివరించవచ్చును.

1. ఈ ఒడంబడిక వల్ల ప్రజలకు ఏమాత్రం నష్టం కలగదు. పైగా వారికి ఎంతో లాభం కలుగుతుంది. వ్యక్తికి సంఘ వ్యతిరేక కార్యకలాపాలు చేసే స్వేచ్ఛపోయింది. దానిస్థానంలో బాధ్యతాయుతంగా వ్యవహరించే స్వేచ్ఛ ప్రతి పౌరునికి లభిస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తికి కావలసినంత నైతికస్వేచ్ఛ లభిస్తుంది.

2. ఈ ఒప్పందం షరతులు ననుసరించి ప్రతివ్యక్తి తన సర్వహక్కులను ప్రతి ఒక్కరికి అర్పించాడు. అదేవిధంగా వారందరూ వారి సర్వహక్కులను అతనికి అర్పిస్తారు. ఇందులో ఏ ఒక్కరికి ఎటువంటి నష్టం వాటిల్లదు. పైగా ప్రతి ఒక్కరికి సమాజపరమైన సమిష్టి అధికారం వల్ల అతని సొంతాస్థికి రక్షణ కలుగుతుంది. అంతేకాకుండా ప్రతి ఒక్కరికి పౌరస్వేచ్ఛ లభిస్తుంది.

3. ఈ ఒడంబడిక ద్వారా ఏర్పడిన రాజ్యం ఒక నైతిక సంస్థగా రూపొందుతుంది. దాని రాజకీయాధికారం చట్టబద్ధము అయినది. అది చేసే శాసనాలు ప్రజల సమ్మతిపై ఆధారపడివుంటాయి. కాబట్టి పౌరులు అటువంటి శాసనాలకు స్వచ్ఛందంగా విధేయత చూపుతారు. అంటే ప్రజలు చేసుకున్న శాసనాలను ప్రజలే పాటించడం అన్నమాట. రాజ్యంలో ప్రతివ్యక్తి పౌరుడేకాక సార్వభౌముడు కూడా.

4. ఒడంబడిక వల్ల ఏర్పడిన సమాజం ఒక సజీవమైన చైతన్యవంతమైన వ్యవస్థ. ఈ వ్యవస్థలోని భాగాలన్నీ అంగాంగిక సంబంధాన్ని కలిగివుంటాయి. అవి ఒక దానిపై ఒకటి పరస్పరంగా ఆధారపడివుంటాయి. ఇందులో ఏ భాగాన్ని విడదీసినా, ఏ షరతుని ఉల్లంఘించినా మొత్తం సమాజవ్యవస్థ నిరుపయోగమౌతుంది. రూసో చేతిలో సామాజిక ఒడంబడిక పవిత్రతను చట్టబద్ధతను పొందింది.

రూసో ఒడంబడిక సిద్ధాంతం ఏఏవిషయాలలో హాబ్స్, లాక్ ఒడంబడిక సిద్ధాంతాలతో విబేదిస్తుందో పరిశీలిద్దాం. ముగ్గురు మూడు రకాల ప్రయోజనాలకు, లక్ష్యాలకు ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని ఉపయోగించారు.

హాబ్స్ ఒడంబడిక సిద్ధాంతం ఉపయోగితావాదం సూత్రాలపై ఆధారపడివుంది. ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో నిరంతర యుద్ధస్థితిలో వున్న రక్షణలేని దుర్భర జీవనం నుండి బయటపడడానికి ప్రజలు ఒప్పందం చేసుకున్నారు. ఈ ఒప్పందం ద్వారా ప్రాణరక్షణహక్కు మినహాయించి, మిగిలిన హక్కులు, అధికారాలు అన్నింటిని బేషరుతుగా సార్వభౌమునికి అర్పించుకొన్నారు. సార్వభౌమునిపై తిరుగుబాటు చేసే హక్కు ప్రజలకు లేదు. హాబ్స్ నిరుపేక్ష రాజరికాన్ని సమర్థించడానికి ఒడంబడికని ఒక సాధనంలా ఉపయోగించుకున్నాడు.

లాక్ సిద్ధాంతంలో ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ఏర్పడ్డ కొన్ని ఇబ్బందులను తొలగించుకొని ప్రజలు వారి సహజహక్కులను మరింత మెరుగైన రాజ్యరక్షణ వాతావరణంలో అనుభవించడానికి ఒప్పందాన్ని చేసుకున్నారు. ఇతని సిద్ధాంతంలో

ప్రభుత్వ ఒప్పందం కూడా వుంది. ప్రభుత్వంపై తిరుగుబాటు చేసేహక్కు ప్రజలకు వుందని లాక్ సమర్థించాడు. లక్ పరిమిత ప్రభుత్వాన్ని, రక్తరహిత విప్లవాన్ని (1688) సమర్థించడానికి ఒడంబడికను ఉపయోగించాడు.

హాబ్స్ సిద్ధాంతంలో అతను చేసిన ప్రతిపాదనలను లాక్ సిద్ధాంతంలోని ముగింపు అభిప్రాయాలను మేళవించి రూసో తన సిద్ధాంతాన్ని చెప్పాడు. ఆస్థి, నాగరికత అభివృద్ధి చెందటంతో ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో మానవుడు నైతికంగా పతనం చెందాడు. ఈ పరిస్థితి నుండి బయటపడి మెరుగైన నైతికజీవితాన్ని గడపటానికి ప్రజలు తమలో తాము ఒడంబడిక చేసికొని ఒక సమిష్టి నైతిక సంస్థ (రాజ్యం)ను ఏర్పరచుకొన్నారని రూసో చెప్పాడు. ఈ సంస్థకు సహజ ప్రతినిధిగా ఏర్పడిన జనేచ్ఛ సార్వభౌమాధికారమని రూసో చెప్పాడు. రూసో ప్రత్యేక ప్రజాస్వామ్యాన్ని సమర్థించాడు. హాబ్స్‌వలే రూసో కూడా నిరపేక్ష సార్వభౌమాధికారాన్ని సమర్థించాడు. రూసో తన ఒడంబడిక సిద్ధాంతాన్ని చెప్పడంలో ఎక్కువగా లాక్‌ను అనుసరించాడు.

6.4 జనేచ్ఛ - సార్వభౌమత్వం :

రూసో రాజనీతి సిద్ధాంతంలో "జనేచ్ఛ" ఒక ముఖ్యమైన రాజకీయ భావన. ఈ భావన రూసో సిద్ధాంతంలో ఒక కీలక భాగమైనప్పటికి, ఇది వివాదగ్రస్తమైనదని కూడా చెప్పవచ్చును. రూసో రాజనీతి భావాల నుండి జనేచ్ఛను తొలగిస్తే అతని రాజనీతి సిద్ధాంతాల సంపుటే విచ్ఛిన్నం అవుతుంది. రూసో జనేచ్ఛ లక్షణాలను, ప్రాముఖ్యతను తన రాజనీతి సిద్ధాంతంలో వివరించాడు.

జనేచ్ఛ అర్థాన్ని ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చు. ప్రతివ్యక్తిలో రెండురకాలు ఇచ్ఛలు వుంటాయి. (1). మొదటిరకం వ్యక్తిగత ప్రయోజనాలను కోరుతుంది. (2) రెండోరకం సమాజ సమిష్టి ప్రయోజనాలను కోరుతుంది. మొదటిరకాన్ని "వాస్తవ ఇచ్ఛ" అని రెండవ రకాన్ని "నిజమైన ఇచ్ఛ" అని చెప్పవచ్చును. వ్యక్తి 'వాస్తవ ఇచ్ఛ' ఆవేశపూరితమైనది. ఇది వ్యక్తి స్వలాభాన్నే కోరుతుంది. అతని వ్యక్తిగత ఆసక్తులకే కృషి చేయమని ప్రోత్సహిస్తుంది. వాస్తవ ఇచ్ఛకు సమాజశ్రేయస్సుతో సంబంధం వుండదు. అది సంకుచితమైనది, ఘర్షణలతో కూడుకున్నది.

"నిజమైన ఇచ్ఛ" సమాజ సంక్షేమాన్ని కోరుతుంది. వ్యక్తిశ్రేయస్సు సమాజ శ్రేయస్సులోనే ఇమిడి వుంటుందని నిజమైన ఇచ్ఛ వ్యక్తికి చెబుతుంది. వ్యక్తి క్షేమంకంటే సమిష్టి క్షేమానికి అధిక ప్రాధాన్యతనిస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తిలోను ఈ రెండురకాల ఇచ్ఛలు వుంటాయి. సమాజంలోని నిజమైన ఇచ్ఛల సమన్వయమే జనేచ్ఛని చెప్పవచ్చును. అంటే సమాజంలోని వ్యక్తుల యొక్క నిజమైన ఇచ్ఛల కలియిక నుండే జనేచ్ఛ ఏర్పడుతుంది.

రూసో "జనేచ్ఛకు", "సర్వజనేచ్ఛకు" మధ్యభేదాన్ని చూపించాడు. జనేచ్ఛ సమాజ సమిష్టిక్షేమానికి సంబంధించినది. సర్వజనేచ్ఛ వ్యక్తులందరి వ్యక్తిగత ఇచ్ఛలకు సమానము. ఇది వ్యక్తిగత క్షేమానికి సంబంధించింది. ఇది వ్యక్తిగత ఇచ్ఛల సమూహము మాత్రమే.

జనేచ్ఛకు రెండు ముఖ్యలక్షణాలున్నాయి. ఇది సర్వజనుల (సంఘు) శ్రేయస్సును సుఖాన్ని ఎల్లప్పుడు కోరుతుంది. ఇది ప్రజలందరి నుండి వస్తుంది. అందరికి వర్తిస్తుంది. జనేచ్ఛను వ్యక్తం చేయటంలో సంఖ్యా బలంతో పనిలేదు. మెజారిటి ప్రజలు వారి వ్యక్తిగత క్షేమాన్నే కోరుకున్నట్లైతే అది జనేచ్ఛ అవదు. ఒక వ్యక్తిగాని లేదా ఒక మైనారిటి వర్గం కాని సమాజ సమిష్టిశ్రేయస్సును కోరినట్లైతే అది జనేచ్ఛ అవుతుంది. ఇది నిజమైన సమాజ ఇచ్ఛకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది.

జనేచ్ఛకు రూసో "Common Me" అని అన్నాడు. ఇది ఎల్లప్పుడూ న్యాయంగా వుంటుందంటాడు రూసో. జనేచ్ఛ వ్యవస్థీకృతమైన నైతిక సమాజశ్రేయస్సును కోరుకున్న నిజమైన ఇచ్ఛకు ప్రతినిధి. ఇది ఎప్పుడు తప్పుచేయదు.

రూసోజనేచ్ఛ సార్వభౌమత్వాన్ని సమర్థించాడు.

జనేచ్ఛకు కొన్ని ముఖ్య లక్షణాలున్నాయని రూసో చెప్పాడు. వాటిని ఈక్రింది విధంగా వివరించవచ్చు.

(1) జనేచ్ఛ శాశ్వతమైనది. శాశ్వత ప్రాతిపదికపై జాతీయసంస్థలకు స్థిరత్వాన్ని కలిగిస్తుంది.

(2) జనేచ్ఛ హేతుబద్ధమైనది. దీని అభీష్టంమేరకే రాజ్యకలాపాలు జరుగుతాయి. ఈ కార్యకలాపాలు నిస్వార్థంగా జరుగుతాయి.

(3) జనేచ్ఛ అధికారం నిరపేక్షమైనది. దీని అధికారానికి తిరుగులేదు.

(4) దీని అధికారం అవిభాజ్యమైనది. అంటే జనేచ్ఛ సమగ్రమైనది.

(5) జనేచ్ఛ అధికారం అన్యాక్రాంతం చేయటానికి వీలులేనిది. ఈ లక్షణాన్ని అనుసరించి రూసో ప్రత్యక్ష ప్రజాస్వామ్యాన్ని సమర్థించాడని చెప్పవచ్చును.

(6) జనేచ్ఛ శాసనాలకు మూలాధారం, కాబట్టి ఇది న్యాయానికి కూడా ఆధారం. రాజ్యంలో సామాజిక న్యాయం జరగాలంటే జనేచ్ఛ తప్పదని రూసో చెప్పాడు.

6.4.1 విమర్శ :

రూసో చెప్పిన జనేచ్ఛ సిద్ధాంతం కొన్ని విమర్శలకు గురిఅయింది. రాజకీయపార్టీలు లేనటువంటి పరిస్థితులలో జనేచ్ఛను వ్యక్తం చేసే అవకాశం వుంటుంది. కాని నేటి ప్రపంచంలో ఏ రాజకీయ వ్యవస్థలోనైనా పార్టీలు తప్పనిసరిఅని బార్కర్ అన్నాడు. పార్టీలు ఉన్న ప్రభుత్వాలలో ఏకగ్రీవంగా జనేచ్ఛను వ్యక్తం చేసే అవకాశంలేదని బార్కర్ వివరించాడు.

చిన్నరాజ్యాలలోనే జనేచ్ఛకు అవకాశం వుంటుంది. నేటి పెద్ద పెద్ద రాజ్యాలలో జనేచ్ఛకు అవకాశం వుండదు. ముఖ్యంగా అనేక పార్టీలు, వర్గాలు వున్న ఈ రాజ్యాలలో జనేచ్ఛకు అవకాశం ఉండదు. ఉన్నా అది ఎక్కువకాలం నిలిచే అవకాశం ఉండదు. ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యంలో జనేచ్ఛకు తావులేదు.

జనేచ్ఛ ఎప్పుడు తప్పు చేయదు. అది ఎప్పుడు అన్యాయంగా ప్రవర్తించదని రూసో చెప్పాడు. ఇవి ఊహాగానాలు మాత్రమే. వీటికి ఆచరణ యోగ్యత లేదు.

రూసో చెప్పిన సామాజిక ఒడంబడికలో కొంత అసంబద్ధత వుందని సి.ఎల్.వేపర్ అన్నాడు. జనేచ్ఛ పరమోన్నత మైతే, సామాజిక ఒడంబడిక అనవసరం మరియు అర్థరహితం. ఒకవేళ సామాజిక ఒడంబడిక ఆవశ్యకమైతే, జనేచ్ఛ పరమోన్నతమైనది కాదు.

ఏ వ్యక్తి అయిన తనే జనేచ్ఛకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాంనని చెప్పి అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకొని ప్రజలుపై నియంతృత్వ అధికారాన్ని చెలాయించవచ్చును.

పై విమర్శలున్నప్పటికి రూసో సిద్ధాంతంలో జనేచ్ఛ భావనే అసలైనదని W.T. Jones అభిప్రాయబడ్డాడు. చారిత్రాత్మకంగా కూడా ఈ భావనే అతను రాజనీతి సిద్ధాంతానికి చేసినసేవ. ఇది ఒక కాల్పనిక భావనని త్రోసిపుచ్చడానికి

ఏకారణంలేదని జోన్స్ చెప్పాడు. రాజ్యంలో సంక్షోభం పరిస్థితులలో పడినపుడు జనేచ్ఛభావన దేశభక్తిని కలిగిస్తుందని డేవిడ్ థామ్సన్ చెప్పాడు. ఈ భావనవల్లే రూసో ఒక ప్రజాస్వామ్యవాదిగా ఖ్యాతిగడించాడు. ప్రత్యక్ష ప్రజాస్వామ్యానికి ఆరాధకుడు అయినాడు. G.D.H. Cole మాటలలో "జనేచ్ఛభావన నైతికపరమైనది. రాజకీయ ప్రవర్తనకు వర్తింపచేసిన నైతిక ప్రవర్తన సూత్రం, కాంట్ చెప్పిన నైతిక హేతుబద్ధత భావన జనేచ్ఛభావన ఒక్కటే". ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలకు, సామ్యవాద సిద్ధాంతాలకు కూడా రూసో ప్రతిపాదించిన జనేచ్ఛ మూలాధారం.

6.5 రాజ్యం - వ్యక్తి స్వేచ్ఛ :

ప్లేటో, అరిస్టాటిల్ సంపూర్ణరాజ్య సిద్ధాంతాన్ని చెప్పారు. రూసో వీరు చెప్పినట్లు సంపూర్ణ రాజ్యసిద్ధాంతాన్ని చెప్పలేదు. రాజ్యాన్ని ఏర్పాటు చేయటంలో రూసో ముఖ్యోద్దేశ్యం ప్రాకృతిక వ్యవస్థలో ప్రజలు అనుభవించిన స్వేచ్ఛను, పౌరసమాజంలో కాపాడటం. రాజ్యస్వభావం, లక్ష్యాలలో రూసో రాజ్యం హాబ్స్ రాజ్యం కంటే విభిన్నమైనది. రూసో రాజ్యానికి కూడా ఉపయోగం ఉన్నమాట వాస్తవమే. కాని దీనికి ఒక ఉత్కృష్టమైన ఆశయం వున్నది. రూసో చెప్పిన రాజ్యం ఒక సమిష్టి నైతిక వ్యక్తిలాంటిది. దీని ఆశయం పౌరులను నైతికంగా అభివృద్ధిచేయడం. రాజ్యంలోనే ప్రజలకు నైతికసూత్రాలనుసరించి జీవనం చేసే అవకాశముంటుంది. రూసో సిద్ధాంతంలో రాజ్యానికి, జనేచ్ఛకు తేడాలేదు.

రూసో సిద్ధాంతంలో ప్రజలు సమ్మతిపై ఆధారపడిరాజ్యం ఏర్పడింది. వ్యక్తి స్వేచ్ఛను కాపాడటంలోనే రాజ్యం ప్రాముఖ్యత వుందని రూసో వివరించాడు. పౌరసమాజం లేదా రాజ్యం వ్యక్తి లాభం కొరకే ఏర్పడిందని రూసో భావించాడు. రాజ్యం యొక్క అధికారాన్ని వ్యక్తి స్వేచ్ఛతో సమన్వయపరిచాడు. రాజ్యసభ్యత్వం ద్వారా ప్రజలు సంపూర్ణ స్వేచ్ఛను వృద్ధిచేసుకోగలరని రూసో చెప్పాడు. స్వచ్ఛందంగా ఏర్పరచుకొన్న రాజ్యం ద్వారా వ్యక్తి నైతిక స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందగలడు. వ్యక్తి యొక్క నైతిక స్వయం నిర్ణయాధికారాన్నే స్వేచ్ఛ అనవచ్చు. ఎల్లప్పుడు సమాజశ్రేయస్సును కాంక్షిస్తున్న జనేచ్ఛ ఆజ్ఞలకు విధేయత చూపడం ద్వారా వ్యక్తి సంపూర్ణ స్వేచ్ఛను అనుభవించగలడు.

రూసో స్వేచ్ఛకు స్వాతంత్ర్యానికి మధ్య వ్యత్యాసాన్ని చెప్పాడు. ఈ రెండు ఒకదానితో ఇంకొకటి సంబంధంలేనివి. స్వాతంత్ర్యం ఏవిధమైన చట్టాలకు పరిమితం కాదు. దీనికి భిన్నంగా స్వేచ్ఛ కొన్ని పరిమితులను అంగీకరిస్తుంది. స్వాతంత్ర్యం మానవుని ప్రగతిలో మొదటిదశ. పౌరసమాజం ఏర్పడిన తరువాత స్వాతంత్ర్యానికి బదులు పౌరస్వేచ్ఛను పొందాడు. జనేచ్ఛ ఆజ్ఞలకు వ్యక్తి వ్యతిరేకంగా వ్యవహరిస్తే అతని మంచిని అతను తెలుసుకోలేదన్నమాట. అటువంటి వ్యక్తిని బలవంతగానైనా స్వేఛ్ఛాజీవిగా వుండేటట్లు చేయాలి. ఇటువంటి అధికారం జనేచ్ఛకు వుందని రూసో భావించాడు. ఈ విధంగా చట్టానికి స్వేచ్ఛకి మధ్యనున్న సంఘర్షణను రూసో పరిష్కరించాడు.

6.6 ప్రభుత్వం - ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ :

రాజ్యానికి ప్రభుత్వానికి మధ్య భేదాన్ని రూసో చెప్పినాడు. రాజ్యం పౌరుల సముదాయం. ఇది ప్రజలు చేసుకున్న ఒడంబడిక ద్వారా ఏర్పడింది. ఇది జనేచ్ఛలో వ్యక్తం అవుతుంది. రాజ్యం శాసనం ద్వారా ప్రభుత్వాన్ని ఏర్పరుస్తుంది. జనేచ్ఛకు ప్రభుత్వం ఒక ఏజెంటుగా పనిచేస్తుంది. దీని పని పాలనా కార్యక్రమాలను నిర్వహించటం. రూసో సిద్ధాంతంలో శాసననిర్మాణ విధులు, కార్యనిర్వాహక విధులు వేరుగా వుంటాయి. శాసన నిర్మాణాధికారం జనేచ్ఛకు వుంటుంది. శాసనాలను అమలుచేసే అధికారం ప్రభుత్వానిది. ప్రభుత్వానికి దత్తతాధికారాలు మాత్రమే వుంటాయి. ప్రభుత్వానికి ఒడంబడికకు సంబంధంలేదు. రాజ్యవ్యవస్థలో ప్రభుత్వం ఒకభాగం.

రూసో సిద్ధాంతంలో రాజరిక వ్యతిరేక ధోరణులు కనిపిస్తున్నాయి. రూసో చెప్పిన ప్రభుత్వ విధానంలో రాజుకు శాసనాధికారాలు లేవు. అతను ఇష్టానుసారం శాసనాలు చేయలేడు. జనేచ్ఛకే శాసనాధికారం వుంది. కార్యనిర్వహణాధికారానికి మూలము ప్రజలు, భగవంతుడు కాదని రూసో చెప్పాడు. ప్రభుత్వానికి విధులు తప్పించి, స్వతహాగా హక్కులు లేవని రూసో వెల్లడించాడు. సార్వభౌములు అయిన ప్రజలు ప్రభుత్వాన్ని తొలగించగలరు.

రూసో సాంప్రదాయంగా ప్రభుత్వాలను మూడు రకాలుగా విభజించాడు. అవి 1) రాజరికం (Monarchy), 2) కులీనవర్గం (Aristocracy), 3) ప్రజాస్వామ్యం (Democracy). ఈ ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ కార్యనిర్వహణాధికారానికి సంబంధించింది మాత్రమే.

కార్యనిర్వహణాధికారం ఒకరి చేతిలో వుంటే అది రాచరికం. ఈవిధానంలో శాసనాలను పటిష్టంగా అమలుచేయడానికి వీలుంటుంది. ఇది వాంఛనీయమైన ప్రభుత్వమే కాని, వంశపారంపర్యంగా మంచి గుణవంతులు, సమర్థులైన పాలకులు వస్తారని నమ్మకం లేదు. ఎన్నుకోబడ్డ కులీనవర్గం అన్నింటికంటే మంచిదని రూసో చెప్పాడు. ఎందుకంటే ప్రజలుచే ఎన్నుకోబడ్డ కొద్దిమంది తెలివైనవారు కలసి పరిపాలన చేస్తారు. అన్నింటికంటే చెడ్డది వారసత్వ ప్రాతిపదికపై ఏర్పడిన కులీనవర్గం. ప్రజాస్వామ్యంలో కార్యనిర్వహణాధికారం ప్రజలందరి చేతిలో వుంటుంది. ఆచరణదృష్ట్యా ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వం అసంభవమని చెప్పాడు. పాలనా వ్యవహారాలతో ప్రజలందరు సంబంధాన్ని పెట్టుకోవడం వీలుపడదు. అంతేకాకుండా, శాసననిర్మాణాధికారాన్ని, కార్యనిర్వహణాధికారాన్ని కలిపి రెండింటిని నిర్వర్తించే శక్తిసామర్థ్యాలు ప్రజలకు వుండవు. రాజ్యంలో ప్రజలందరు దేవతలు అయితే తప్ప ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వం వీలుపడదని రూసో భావించాడు. ప్రజలు, రాజ్యం సైజు, ఇంకా ఎన్నో అంశాలను పరిగణలోనికి తీసుకొని ప్రభుత్వరకాన్ని ఎంచుకోవలసి వుంటుందని రూసో చెప్పాడు. ప్రభుత్వాల వర్గీకరణ విషయంలో రూసోపై మాంటిస్క్యూ ప్రభావం కనిపిస్తుంది.

6.7 పౌరమతం (Civil Religion) :

రాజ్యంలో "పౌరమతాన్ని" స్థాపించాలని రూసో ప్రతిపాదించాడు. మతవిశ్వాసంతో రాజ్యానికి పనిలేదు. మతం, ముఖ్యంగా క్రైస్తవమతం సమాజాన్ని ఛిన్నాభిన్నం చేస్తుందని రూసో చెప్పాడు. సమాజంలో వర్గాలు ఏర్పడకుండా నివారించడానికి రాజ్యానికి ఒక పౌరమతం అవసరమని రూసో భావించాడు. పౌరమతం నియమాలను సార్వభౌముడు నిర్ణయిస్తాడు. ఇటువంటి మతం రాజ్యంలో ఏకత్వభావనను కలిగిస్తుంది. సమాజంలో సభ్యత్వం ఈ పౌరమత నియమాలలో విశ్వాసం వలన ప్రతిపౌరుడు తన విధులను సక్రమంగా నిర్వహిస్తాడు. ఈ మతాన్ని విశ్వసించనివారిని దేశబహిష్కరణ చేయడానికి రాజ్యానికి అధికారం వుండాలని రూసో చెప్పాడు. ఈ మతంలో విశ్వాసాన్ని ప్రకటించి, దాని నియమాలకు వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తించినట్లైతే అటువంటి వ్యక్తికి మరణశిక్ష విధించాలని రూసో చెప్పాడు. ఈ శిక్ష మతపరంగా గాక, పౌర సమాజపరంగా వుండాలని రూసో భావించాడు.

6.8 రూసో సంపూర్ణాధికారవాదా ? ఉదారవాదా ? ఫాసిస్టా ? కమ్యూనిస్టా ?

ఆధునిక విమర్శకులు రూసో సిద్ధాంతంలో ఎన్నో వైరుద్యాలున్నాయని చెపుతున్నారు. రూసోని సంపూర్ణాధికారవాది అని బార్కర్ చెప్పాడు. ఈ వాదాన్ని సమర్థిస్తూ రూసో చెప్పిన భావాలను కొన్నింటిని ఉదాహరణగా అతను చెప్పారు. "మానవుడిని బలవంతంగా స్వేచ్ఛాజీవిగా వుండేటట్లు చేయాలి" ప్రతివ్యక్తి తన సర్వహక్కులను సమాజానికి అర్పించి

సార్వభౌమునికి విధేయుడై వుండాలి. రూసో శాసనాధికారి సర్వశక్తిమంతుడు. రూసో వ్యక్తి స్వేచ్ఛని అమితంగా కాంక్షించినవాడు. కాని సార్వభౌముని సర్వాధికారాలపై ఎటువంటి ఆంక్షలను వుంచలేదు. స్వేచ్ఛకు పరిరక్షణలను రూసో చెప్పలేదు. ఈ కారణాల వల్ల రూసో సంపూర్ణ అధికారవాదాన్ని సమర్థించాడు అని బార్కర్ వంటి విమర్శకులు అభిప్రాయాన్ని వ్యక్తం చేశారు.

ప్లామినాజ్ (Plamenatz) రూసో సిద్ధాంతాన్ని చాలా లోతుగా పరిశీలించి విశ్లేషించిన తరువాత రూసో సంపూర్ణాధికారవాదికాడని చెప్పాడు. రూసో సిద్ధాంతంలో సార్వభౌముడు ఒకవ్యక్తికాని, కొద్దిమంది వ్యక్తులు గాని కాదు. సర్వవేళలా సమాజశ్రేయస్సును కోరుతున్న వ్యవస్థీకృతమైన సమాజం. ఇందులో ప్రతి ఒక్కడు సభ్యుడే. ఈ సభ్యత్వం వల్ల వ్యక్తిగా పోగొట్టుకొన్న హక్కులన్నీ సమాజసభ్యునిగా తిరిగిపొందాడు. సార్వభౌమునికి ఎటువంటి శాసనాలనైనా చేసే హక్కు వుంది. కాని అతనికి ఎటువంటి నియమాలనైనా జారీచేసే అధికారంలేదు. శాసనాలు ప్రజల సమ్మతితో చేయడం జరుగుతుంది. ఈ కారణాలవల్ల రూసో సంపూర్ణ అధికారవాది కాడని చెప్పవచ్చు.

రూసో వ్యక్తి స్వేచ్ఛపై పరస్పర విరుద్ధమైన ప్రకటనలు చేశాడు. అంతమాత్రాన రూసోని సంపూర్ణాధికారవాది అని అనడం సమంజసం కాదు. అసంగతరూసో (Inconsistent Rousseau) అని చెప్పవచ్చు.

రూసో సంపూర్ణాధికార వాది కాడని Plamenatz నిర్ద్వందంగా చెప్పాడు. అంతమాత్రాన రూసోని ఉదారవాది అని చెప్పడానికి వీలులేదు. అతని రచనలలో సంపూర్ణాధికారవాదం భావాలు, ఉదారవాదం భావాలు శాంతియుతంగా సహజీవనం చేస్తున్నాయని చెప్పవచ్చు.

"Social Contract" గ్రంథానికి రాసిన పీఠికలో Maurace Cransion రూసో ఫాసిస్టుకాడు, కమ్యునిస్టుకాడని చెప్పాడు. ఈ రెండు సిద్ధాంతాలతో రూసోకి సంబంధంలేదని అతను చెప్పాడు. రూసో ఏమాత్రమైనా అధికారవాదానికి మొగ్గుచూపినట్లైతే అది అతను చెప్పిన స్వేచ్ఛతో సంఘర్షణ లేనిది. రూసో చెప్పిన రిపబ్లిక్‌కి ఆధునిక సంపూర్ణాధికార రాజ్యాలకు మధ్య ఏమాత్రం పోలికలేదు.

'మానవుడిని బలవంతంగా స్వేచ్ఛాజీవిని చేయాలి అని రూసో చెప్పినది నేరస్తులకు మాత్రమే వర్తిస్తుంది. నేరస్తులను సన్మార్గంలో పెట్టడమే దీని ముఖ్యోద్దేశ్యం.

"జనేచ్ఛ పేరుతో కొంతమంది అవినీతి రాజకీయ నాయకులు అధికారాన్ని హస్తగతం చేసుకొని ప్రజలను హింసకు గురిచేసే అవకాశముందని కొందరు విమర్శకులు అభిప్రాయబడ్డారు. ఇటువంటి అనుమానాలకు ఆధారాలులేవని డబ్ల్యూ.టి.జాన్ చెప్పాడు. ప్రజలు విద్యావంతులై సమాజ సమిష్టి శ్రేయస్సును అర్థం చేసుకున్నట్లయితే రాజకీయ నాయకులు అధికారాన్ని దుర్వినియోగాన్ని చేసే అవకాశముండదు.

6.9 రాజనీతితత్వ శాస్త్ర చరిత్రలో రూసో స్థానం :

రూసో సిద్ధాంతానికి అంతర్జాతీయ స్వభావం వుంది. రూసో సిద్ధాంతంలో వ్యక్తి సార్వభౌమత్వానికి, రాజ్యసార్వభౌమత్వానికి స్థానముంది. న్యాయమైన సామాజిక, రాజకీయ వ్యవస్థకి రెండూ అవసరమే. రూసో జనేచ్ఛ

భావన కాంట్ వంటి జర్మనీ భావవాదులను, టి.హెచ్. గ్రీన్ వంటి ఆంగ్లభావవాదులను ప్రభావితం చేసింది. ఫ్రెంచి, అమెరికన్ విప్లవవాదులు పై కూడా రూసో సిద్ధాంతం ప్రభావం కనపడుతుంది.

కొబ్బన్ చెప్పినట్లు, 20వ శతాబ్దం నాటి రాజకీయ అంశాలను రూసో చర్చించాడు. అవి ముఖ్యంగా జాతీయవాదం, రాజ్యసార్వభౌమత్వం, ఆర్థిక సమానత్వం ఆవశ్యకత, దానిని సాధించడంలో రాజ్యం పాత్ర, ప్రజారాజకీయాల మూలాధారాలు, స్వేచ్ఛ సమానత్వాల మధ్య సంబంధాలు,, సమాజంలో ఆస్థి ప్రాముఖ్యత మొదలగునవి. రూసో సిద్ధాంతం ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతం. రూసోని ప్రజాస్వామ్య సాంప్రదాయానికి మూలపురుషుడని చెప్పవచ్చును.

6.10 చదువతగిన పుస్తకాలు :

1. M. Judd Harmon, "Political Thought - from Plato to the Present"
2. P.G.Das, "History of Political Thought"
3. Dr. M.V. Subba Rao “ఆధునిక పాశ్చాత్య రాజనీతితత్వ విచారము”

ప్రశ్నలు :

1. రూసో రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని వివరించండి.
2. రాజనీతిశాస్త్ర చరిత్రలో రూసో స్థానాన్ని సహేతుకంగా చర్చించండి.
3. సామాజిక ఒడంబడిక సిద్ధాంతం - దాని పర్యావసానంపై రూసో అభిప్రాయాలు ఏమిటి ?
4. జనేచ్ఛ అంటే ఏమిటి ? దానికి రూసో ఇచ్చిన ప్రాధాన్యత ఏమిటి ?
5. ప్రాకృతిక వ్యవస్థపై హాబ్స్, లాక్, రూసోల అభిప్రాయాలు వ్రాయండి.
6. సామాజిక ఒడంబడిక ఏవిధంగా, ఎవరిమధ్య జరిగింది ? దానిపై హాబ్స్, లాక్, రూసోల భావాలు వ్రాయండి.
7. రాజ్యం, ప్రభుత్వం, స్వేచ్ఛ, హక్కులపై హాబ్స్, లాక్, రూసోల అభిప్రాయాలు వ్రాయండి.

రచయిత : యస్. పోలినాయుడు

పాఠం - 7

ఉపయోగితావాదము - బెంథామ్

7.0. లక్ష్యం :

ఈ పాఠాన్ని చదివిన తర్వాత విద్యార్థులు ఈ క్రింది విషయాలను గురించి తెలుసుకోగల్గుతారు.

- బెంథామ్ ఉపయగితావాదం సిద్ధాంతం గురించి వివరించగలరు.
- రాజ్యం, సమాజములపై బెంథామ్ అభిప్రాయాలు తెలుసుకోగలరు.
- ఓటుహక్కు, న్యాయం, విద్య మొదలగు అంశాలపై బెంథామ్ మనో భావాలు పరిశీలించగలరు.

విషయ సూచిక

7.1 పరిచయం
.2. ఉపయోగితావాధము - అర్థవివరణ
7.3. బెంథామ్ జీవితము రచనలు
7.4. ఉపయోగితావాద నియమ నిబంధనలు
7.5. ఉపయోగితా వాదం - దశలు
7.6 సహజ హక్కులపై బెంథామ్ విశ్లేషణ
7.7 ఓటు హక్కు
7.8 రాజ్యము - ప్రభుత్వము
7.9 న్యాయ సంస్కరణలు
7.10 విద్య (లో సంస్కరణలు) పై బెంథామ్ పరిశీలన
7.11 చట్టం - స్వేచ్ఛపై బెంథామ్ మనోభావాలు
7.12 బెంథామ్ సిద్ధాంతంపై విమర్శ
7.13 సిద్ధాంత ప్రాముఖ్యత
7.14 సారాంశం
7.15 నమూనా ప్రశ్నలు
7.16 చదువదగిన గ్రంథాలు

7.1. పరిచయం

18వ శతాబ్దం మధ్యలో ఉపయోగితావాదం ఇంగ్లాండులో ఆచరణలోకి వచ్చినది (బాగా ప్రబలి ఉంది). ఇది సుమారుగా ఒక్క శతాబ్దంపాటు అమలులో ఉన్నది. ఉపయోగితావాదానికి మూలం ఇంగ్లాండు అని చెప్పవచ్చు. దీని వలన రాజకీయ సిద్ధాంతం, నైతిక విలువలు అభివృద్ధి చెందినాయి. ఈ ఉపయోగితా వాదం ఇంగ్లాండు అనుభవ వాదంతో (Empiricisam)తో ముడిపడి ఉంది. ఇది చాలా పురాతనమైనది. ఉపయోగితా వాద పద్ధతి తర్కబద్ధమైనది వాస్తవ బద్ధమైనది. ఈ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంత సమర్థులలో ప్రముఖులు డేవిడ్ హ్యూమ్ (David Hume), జెర్మిబెంథామ్ (Jerme Bentham) జేమ్స్ మిల్ (James Mill) జాన్ స్టూవర్ట్‌మిల్ (J.S.Mill) బెంథామ్ తాను రచించిన ఫ్రాగ్మెంట్స్ ఆఫ్ గవర్నమెంట్ అను గ్రంథంలో ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతాన్ని గురించి వివరించాడు. ఉపయోగితావాదం అనే పదాన్ని మంచి లేదా విలువ అనే పదానికి ప్రత్యామ్నాయంగా ఉపయోగించాడు. ప్రిస్లే (Priestly.) అను ప్రఖ్యాత రచయిత రూపొందించిన నినాదము "The greatest happiness of the greatest member" (అత్యధిక సంఖ్యాకులకు అత్యధిక సంతోషం) బెంథాంకు ఉపయోగితా వాదానికి స్ఫూర్తినిచ్చింది.

7.2 ఉపయోగితావాదం - అర్ధం వివరణ

బెంథామ్ అభిప్రాయంలో మానవుడు చేసే ప్రతి పనిలోను "సంతోషము" (Happiness) లేదా బాధ (Pain) ఉంటుంది. ప్రతి మానవుడు సంతోషం పొందటానికి ఏ పని అయినా చేస్తాడు. బాధ కొరకు ఎవరూ ఏ పని చేయరు. ఏ పని అయితే మానవునికి సంతోషాన్ని ఇస్తుందో విదే ఉపయోగమైనది. ప్రభుత్వ శాసనాలుగాని, ప్రభుత్వ విధానముగాని, మానవుని చర్యలుగాని అతడికి సంతోషం కలిగించడానికి ఉపయోగపడాలి. మానవుడి ఉపయోగం ప్రాతిపదికగా రూపొందించిన సిద్ధాంతం కావున దీనిని ఉపయోగితా వాదము అని ప్రాచుర్యంలోనికి వచ్చింది.

ఉపయోగితా వాదులు ప్రతి వ్యక్తి సంతోషాన్ని కోరుతారు. దుఃఖాన్ని దూరంగా ఉంచాలి అంటారు. ప్రతి ప్రభుత్వం తన ప్రతి సౌకర్యం కొరకు వారిని సంతోషంగా ఉంచటానికి అహర్నిశలు పనిచేయాలి. ఆధునిక కాలంలో రాజ్యాలు చేపట్టిన సంక్షేమ పథకాలు ప్రజలను సంతోష పెట్టడానికి ఉద్దేశింపబడినవే. ఉపయోగితా వాదుల అభిప్రాయం ప్రకారం రాజ్యం ఏర్పడటానికి, కొనసాగటానికి కారణం దాని వల్ల ప్రజలకు ప్రయోజనం ఉండుటకు ఏ రాజ్యమైతే ప్రజలకు అత్యంత సంతోషం కలిగిస్తుందో అదే ఆదర్శ రాజ్యం. ఈ విధంగా ఉపయోగితా వాదులు రాజ్యాన్ని ఒక సాధనంగా వ్యక్తిని ప్రయోజనాన్ని కల్పించే సంస్థగా భావిస్తారు.

7.3. బెంథామ్ జీవితం - రచనలు

ఉపయోగితా వాదులు అందరిలో ఆదర్శవంతుడైన జర్మిబెంథామ్ 1748వ సం॥లో ఇంగ్లాండులో జన్మించెను తండ్రి సంపన్నన్యాయవాది. లాటిన్, గ్రీక్, ఫ్రెంచ్ భాషలను నేర్చుకున్నాడు. 16 ఏటనే పట్టభద్రుడు అయిన భెంథామ్ 1766లో యం.ఏ. డిగ్రీ పొందారు. విజ్ఞాన శాస్త్రంలో ఆసక్తి కనబరిచి, న్యాయశాస్త్రాన్ని అభ్యశించి న్యాయవాద వృత్తిని కొంత కాలం నిర్వహించారు.అయితే ఆ వృత్తిలో ఆసక్తి ఏర్పడ్డాక రసాయనిక, భౌతిక శాస్త్రము అధ్యయనము చేశాడు. మానవ సంతోషాన్ని ఇనుమడింప చేయటానికి ఏ తత్వం ఏ పద్ధతులు ఉపయోగపడతాయి అనే అంశాన్ని అధ్యయనం చేయడం మొదలుపెట్టాడు. బ్రిటీషు న్యాయ వ్యవస్థ పునర్నిర్మాణం కోసం తీవ్ర కృషి చేశాడు.

1808లో జేమ్స్‌మిల్‌తో సన్నిహితత్వము ఏర్పడినది. 1832లో మరణించాడు. బెంథామ్ అనేక గ్రంథలు రచించాడు. వాటిలో ముఖ్యమైనవి.

ఏ ఫ్రాగ్‌మెంట్ ఆన్ గవర్నమెంట్, ఎమనేట్ యువర్ కాలనీస్ (emanate your colonies) డిస్కోర్సు ఆన్ సివిల్ అండ్ పీనల్ లెజిస్లేషన్, ఎడిపెన్స్ ఆఫ్ హజరీ, ఇంట్రడక్షన్ టు ది ప్రిన్సిపల్స్ ఆఫ్ మోరల్స్ అండ్ లెజిస్లేషన్ ఎట్రిటెజ్ ఆన్ జ్యుడిషియల్ ఎవిడెన్సు, ఎ థియరీ ఆఫ్ పనిష్‌మెంట్స్ అండ్ రివార్డ్స్, పేపర్స్ ఆన్ కోడిఫికేషన్ అండ్ పబ్లిక్ ఇన్‌స్ట్రక్షన్, ఎస్సే ఆన్ పొలిటికల్ టాక్ టాక్స్, రాడికలిజం నాట్ డేంజరస్, ది బుక్ ఆఫ్ ఫెలాసిస్.

7.4. బెంథామ్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం - నియమ నిబంధనలు

ఉపయోగితా వాదమునకు మూలప్రాతిపదిక సంతోషం ఇది మానవ జీవితమునకు ప్రధానమైనది. మానవుడు జీవితములో ఆనందం కోరుకుంటారు. మానవ జీవిత ధ్యేయము కూడా ఆనంద సముపార్జనమే, బెంథామ్ తన ప్రధాన గ్రంథమైన"The principles of morals and Legislations" ది ప్రిన్సిపల్స్ ఆఫ్ మోరల్స్ అండ్ లెజిస్లేషన్‌లో ఉపయోగితా వాదము గురించి చర్చించారు.

మానవుడు తన చర్యల ద్వారా ఆనందము (Pleasure) పొందుటకు ప్రయత్నించును బాధను నివారించుటకు ప్రయత్నించును. మానవుడు ఆనందమును పొందటానికి బాధను నివారించటానికి ఒకే కాలంలో ఒక చర్య తీసుకొనవచ్చును. ఆనంద సముపార్జన లేదా బాధ నివారణ మినహాయించి మానవ చర్యలు ఉండటానికి ఆస్కారము లేదు. బెంథామ్ రాజనీతి తత్వము మానవుడు సంతోషాన్ని కోరుకుంటాడనే సూత్రము మీద ఆధారపడినది.

బెంథామ్ మానవుడు కోరుకునే దానిని 2 రకాలుగా వర్గీకరించెను. అది ఆనంధం (Pleasure) మరియు సంతోషం (Happiness) ఆనందం ఇంద్రియములను సంబంధించినది. కొన్ని మానవ చర్యల వలవ ఇంద్రియముల ద్వారా ఆనందం కలుగును లేదా

బాధకలుగవచ్చును. ఆనందమనేది ఇంద్రియ జ్ఞానాలను తెలియజేస్తుంది. ఇంద్రియ జ్ఞానము వలన కలిగిన ఆనందాలే, ఒక్కొసారి తాత్కాలికముగా మానవునికి ఆనందం కలిగించినను, తరువాత మానవునికి బాధను నష్టమును కలిగించ వచ్చును. ఆనందం అంచనా వేయటానికి కూడా ఉపయోగితావాద నియమము పనికి వస్తుంది. ఒక చర్య ఆనందాన్ని కల్గిస్తుందా లేదా దు:ఖాన్ని కల్గిస్తుందా నిర్ణయించడానికి ఈ అంశాలు తోడ్పడతాయి.

(1) ఆనందం యొక్క తీవ్రత (Intensity) (2) కాలపరిమితి (Duration) (3) నిశ్చితత్వం(Certanity) (4) అనిశ్చితత్వం (Uncertanity) (5) సామాన్యత (Praseinity), (6) దూరం (Remoteness) (7) విస్తీర్ణత అనుభవించేవారి సంఖ్య (8) స్వచ్ఛత (Purity). శాసన నిర్మిత వాటిని దృష్టిలో పెట్టుకొని చట్టాలు రూపొందించాలి. ఏ చర్య వల్ల ఎక్కువ మందిని సంతోషం కలుగుతుందో లేదా బాధ కలుగుతుందో చట్ట నిర్మాతలు ముందుగా అంచనా వేయాలి చట్ట నిర్మాణంలో సాధారణ ఉపయోగితను ఒక నిర్దేశిక నియమంగా తీసుకోవాలి. బెంథామ్ ఆనందాలను సాధారణమైనవిగాను క్లిష్టమైనవిగా వర్గీకరించెను. 14 రకాలు అయిన ఆనందాలు ఉన్నాయి.

(1) స్పందన లేదా జ్ఞానేంద్రీయముల వలన కలిగి ఆనందం (2) సంపద వలన సంతోషం (3) ప్రావీణ్యం వల్ల సంతోషం (4) స్నేహం వల్ల సంతోషం (5) ఖ్యాతి వలన సంతోషం (6) అదికం వలన సంతోషం (7) తన లిపి నెరవేర్చుట వలన సంతోషం (8) ఇతరులకు దయచూపుట వలన సంతోషం (9) ఇతరులకు చెడు చేయటం వలన సంతోషం (10) కొన్ని జ్ఞాపకాల వలన సంతోషం (11) ఊహల ద్వారా పొందే సంతోషం (12) సంఘ జీవనం వలన పొందే సంతోషం (13) జరగబోయే దానిని గురించి పొందే సంతోషం (14) భాద తొలగిపోపుట వలన సంతోషం.

బెంథామ్ 12 రకాలు అయిన బాధలు కూడా ఉంటాయని పేర్కొన్నాడు.

(1) లేమి (కావలసినది కాకపోవటం) (2) స్పందన (జ్ఞానేంద్రియాల వలన బాధ) (3) ఎబ్బెట్టు (అననుకూల పరిస్థితుల వలన బాధ) (4)శతృత్వం (5) అపఖ్యాతి (6) తన విధి నెరవేర్చలేక బాధ (7) ఇతరులు దయచూపుట వలన బాధ (8) ఇతరులు చెడు చేయుట వలన బాధ (9) కొన్ని జ్ఞాపకాల వలప వచ్చే బాధ (10) ఊహించుకోవడం వల్ల బాధ (11) జరగబోయే దానిని గురించి బాధ (12) ఇతరులతో కలసి ఉండుట వలన బాధ, సంతోషాన్ని బాధలను కొలవటానికి బెంథామ్ " ఫెలిసిఫిక్ కాల్కులస్" అనే సూత్రాన్ని (గణితశాస్త్రంలోని) రూపొందించాడు. దీనిద్వారా ఆనందంతో ఉపయోగాన్ని అంచనా వేయటం సాధ్యమని బెంథామ్ భావిస్తాడు. మానవుడు ఆనందాన్ని లేదా ఉపయోగాన్ని పెంచే చర్య చేస్తాడు. అందువల్ల వాటిని అంచనా వేయటం సాధ్యమవుతుంది. ఆనందాన్ని లేదా బాధను కలిగించే అనేక అంశాలు ఉన్నాయి. ఉదా॥కు ఆరోగ్యం, బలం, ధృఢత్వం, శారీరక అసంపూర్ణత, మేధాశక్తి, నైతిక ధృఢత్వం, శారీరక అసంపూర్ణత, మేధాశక్తి నైతిక ధృఖధం, మతి స్పందన, శరీరము , మనస్సు మొ॥వి.

7.5 ఉపయోగితా వాదం - దశలు

ఉపయోగితావాదంలో 4 ప్రధాన దశలు ఉన్నవి. ఊపయోగితావాదం ఎవరి ఆనందం కోసం ప్రయత్నిస్తుందనే దానిని బట్టి 4 దశలుగా జెర్మీ బెంథామ్ ప్రతిపాదించినాడు. మొదటిది మానవుడు నిస్సందేహముగా స్వార్థజీవి. తన సంతోషం కొరకే ప్రయత్నిస్తాడు. కాని మానవునిలో వివేకము కూడా ఉంది.

రెండవదశ మానవుడు తన ఆనందంతోపాటు ఇతరుల ఆనందములనుకూడా అభిలషిస్తాడు. మూడవదశ అత్యధిక సంఖ్యాకుల అత్యధిక ఆనందం నాలుగవ దశ ఈ ఆనందం సంపాదన కోసం కృషి చేయడం.

ఉపయోగితావాద ముఖ్యలక్షణాలు

బెంథామ్ ఉపయోగితావాద ముఖ్యలక్షణములు ఈ క్రింది విధముగా చెప్పవచ్చు.

1. ఉపయోగితావాదం గుణాత్మకమైనది.

2. ఈ వాదం ఆనందానికి సంబంధించిన సిద్ధాంతం
3. ఇది ఫలితాలను మాత్రమే గుర్తిస్తుంది కాని కారకాలను కాదు
4. ఉపయోగితావాదం అనుభవపూర్వకమైనది.
5. ఎవరి సంతోషం లేదా ప్రయోజనం కోసం కృషి చేయాలో తెలుపుతుంది.
6. మానవ ప్రవర్తన ఏ విధంగా క్రమబద్ధం చేసుకోవాలో వివరిస్తుంది.
7. ఉపయోగితావాదం సార్వజనీనమైన సిద్ధాంతం బెంథామ్ చెప్పిన ఉపయోగితావాదం ఆధునిక శ్రేయోరాజ్య లక్ష్యమునకు స్ఫూర్తిదాయకమైనది అని చెప్పవచ్చు.

7.6. సహజహక్కులపై బెంథామ్ విశ్లేషణ

బెంథామ్ సహజ హక్కుల సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించలేదు. బెంథామ్ అభిప్రాయంలో అన్ని హక్కులకు మూలం చట్టం. చట్టం ఉపయోగితావాద సూత్రంపై ఆధారపడి ఉంది. హక్కులతోపాటు విధులు కూడా ఉంటాయి. ఒక హక్కును ఉల్లంఘించిన చర్య శిక్షార్హము. సార్వభౌమాధికారము అన్ని హక్కులకు మూలము. సార్వభౌమాధికారం నిరపేక్షం అయినప్పటికి అది ఉపయోగపడనప్పుడు దానిని ఎదిరించే హక్కు ప్రజలకున్నది. జాన్‌లాక్ ప్రతిపాదించిన సహజహక్కులను బెంథామ్ తిరస్కరించినప్పటికి ఉపయోగాన్ని ఆధారము చేసుకొని ఆస్తిని మాత్రము సహజహక్కుగా అంగీకరించాడు. ప్రతివ్యక్తి అన్ని విషయాలలోను మరొకవ్యక్తితో సమానం కాబట్టి అధిక సంఖ్యాకుల అధిక ప్రయోజనాన్ని నెరవేర్చటానికి హక్కులు ఉపయోగపడాలని బెంథామ్ భావించాడు.

7.7. ఓటుహక్కు

ఓటుహక్కు అందరికి సమానంగా ఉండవలయును.విద్యావంతులైన పురుషులు అందరికి సమానముగా ఓటుహక్కు కల్పించబడవలయును. పిల్లలు, స్త్రీలకు ఓటుహక్కు కల్పించటానికి బెంథామ్ ఆసక్తి చూపలేదు. ఓటుహక్కు కల్పించడంలో విద్యకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలని బెంథామ్ అభిప్రాయపడినాడు. చదవడం, వ్రాయడం, లెక్కించడం వచ్చినవారికి ఓటు హక్కు ఉంటుంది అని ఆయన ఉద్ఘాటించారు. ఏకశాసనసభ వ్యవస్థ ఉన్నట్లు అయితే అది ప్రజల ప్రయోజనాలను ప్రతిభింబిస్తుంది కావున అత్యధిక సంఖ్యాకుల ఆనందమును సమకూర్చుటకు వీలు అవుతుంది.

7.8. రాజ్యము - ప్రభుత్వము

బెంథామ్ దృష్టిలో రాజ్యావతరణ ముఖ్య ఉద్దేశ్యము ప్రజల సంతోషాన్ని పెంపొందించడమే. రాజ్యానికి సార్వభౌమాధికారంగలదు. ప్రజలు సార్వభౌమాధికారి ఆజ్ఞలు శిరసావహించవలెను. ప్రజలు రాజ్యాధికారికి విధేయులై ఉండవలెను. రాజ్యాధినేత ప్రజల శ్రేయస్సును దృష్టిలో ఉంచుకొని శాసనాలు రూపొందించి అమలు చేయవలెను. ప్రజలు పాలకునికి విధేయులై ఉండడంవలన ప్రజలకు ఎక్కువ ఉపయోగం చేకూర్చిన ఎడల ప్రజలు రాజ్యానికి విధేయుత చూపగలరు. నష్టం కల్గించినచో తిరుగుబాటు చేయించెదరు. ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వమే (Representative Government) ఉత్తమమైనదిగా బెంథామ్ అభిప్రాయం.

7.9. న్యాయ సంస్కరణలు

న్యాయాన్ని ఉపయోగ సూత్రం ఆధారంగా చేసుకొని వర్గీకరణ చేసినట్లయితే ఏ న్యాయాలను నిర్మూలన చేయవలనో, ఏ కొత్త న్యాయాలను చేయవలెనో తెలుస్తుంది అని బెంథామ్ అభిప్రాయం. న్యాయ వ్యవస్థలో సంస్కరణలు రావాలని భావించారు.అత్యధికులు ప్రయోజనాన్ని, ప్రజాభిప్రాయాన్ని ప్రతిబింబించే సార్వభౌమాధికారి ఆజ్ఞలే శాసనాలని బెంథామ్ పేర్కొన్నారు. ఇంగ్లాండులోని చట్టాలను, న్యాయ నిర్వహణా పద్ధతులను సమూలంగా మార్చాలని బెంథామ్ అభిప్రాయ పడ్డారు. న్యాయవ్యవస్థలో ఈ క్రింది విధమైన మార్పులు

రావాలని బెంథామ్ అభిలషించారు. (1) ప్రజలకు న్యాయశాసనాలు అందరికి అర్థంఅయ్యేటట్లు తెలికభాషలో రూపొందించవలయును. (2) శాసనాల లక్ష్యం అధిక సంఖ్యాకులకు ప్రయోజనం కల్గించడమే (3) శాసనాలు కాలానుగుణంగా మారుతూ ఉండాలి. (4) మితవ్యయం, అనవసర కాలయాపన జరగకుండా న్యాయశాసనాలు అమలు చేయవలెను. (5) న్యాయాధిపతులు వారు చేసే అన్ని తీర్పులకు వారే బాధ్యత వహించవలయును.

7.10. విద్య పై బెంథామ్ మనోభావాలు

(1) విద్య జీవనోపాధి కల్పించేదిగా ఉండాలి.

(2) విద్యార్థి అభిరుచికి భిన్నంగా, సమాజశ్రేయస్సుకు భిన్నంగా విద్య ఉండరాదు.

(3) విద్యార్థుల శక్తిని గమనించి తేలికగా అర్థమయ్యే విధంగా విద్యా బోధన ఉండాలి.

(4) ఉన్నత వర్గాల వారికి, క్రింది వర్గాల వారికి వేరు వేరు విద్యాలయాలు ఉండటం మంచిది అని బెంథామ్ అభిప్రాయపడ్డారు.

(5) జాతీయ విద్యా విధానం అవసరాన్ని గుర్తించారు బెంథామ్.

7.11. చట్టము స్వేచ్ఛ పై బెంథామ్ మనోభావాలు

ప్రభుత్వం తన శాసనాల ద్వారా ప్రజలకు ఎక్కువ ప్రయోజనాలు కల్పించవలెను. అత్యధిక సంఖ్యాకులకు అధిక సంతోషం కల్పించే బాధ్యత ప్రభుత్వానిదే కావునా ప్రభుత్వం ఆ దృష్టితోనే పురాతన శాసనాలను సవరించవలెను. నూతన శాసనాలు రూపొందించవలెను. ప్రజల స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలను పాలకుడు కాపాడలేక పోయిన ఎడల తమ ప్రయోజనం ప్రజలు తిరుగుబాటు చేస్తారని బెంథామ్ అభిప్రాయం. ప్రజవసరమైన చట్టాలు చేయాలని బెంథామ్ భావించాడు. అందులో ముఖ్యమైనవి వారసత్వహక్కు తొలగింపు, శిక్షాస్మృతిలో మార్పు, అవినీతి నిర్మూలన, భిక్షాటనపై నిషేధం వైద్యావసతుల విస్తరణ మొ॥వి చట్టాల ద్వారా సాధించాలని బెంథామ్ పేర్కొన్నాడు.

7.12. బెంథామ్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం పై విమర్శ

భెంథామ్‌కు ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం అనేక విమర్శలకు గురి అయినది. భెంథామ్ రాజనీతి తత్వంలో ముఖ్యంగా అతనికి మనస్తత్వ శాస్త్రాన్ని గురించి అవగాహన తక్కువ అని ఎక్కువ మంది విమర్శకులు అభిప్రాయపడినారు.బాధ, సంతోషం రెండూ కూడా మనస్సుకు సంబంధించినవి. ఇవి రెండూ కృత్రిమ భావాలు వీటి ఉపయోగానికి సరైన కొలబద్ద లేదు. ఇవి మానవుని మనఃప్రవృత్తిని బట్టి మారుతూ ఉంటాయి. ప్రతి పనికి బాధ, సంతోషం ఆధారమైతే భేంథామ్‌కు తత్వశాస్త్రము స్వభావాన్ని దాటిపోలేదు దూరదృష్టిలో ఉండే విలువ బెంథామ్‌కు తెలియదని విమర్శించినారు. ఎల్లప్పుడు సంతోషాన్ని కోరినట్లయితే నైతిక విలువలకు తావులేదు. బెంథామ్ సిద్ధాంతంపై వచ్చిన విమర్శలను సంక్షిప్తంగా ఇలా పేర్కొనవచ్చు.

(1) మానవుని సంతోషమును అంచనా వేయటం సాధ్యంకాదు.

(2) ప్రతి వ్యక్తి తన సంతోషమునే ఆలోచించిన ఎడల రాజ్య శ్రేయస్సు దెబ్బతింటుంది.

(3) ఉపయోగితావాదం కేవలం భౌతికమైనది(Materialistic) దానిలో ఆధ్యాత్మికత ఏ మాత్రం లేదు.

(4) బెంథామ్ సమాజ శ్రేయస్సును తక్కువగా అంచనా వేసెను వ్యక్తి శ్రేయస్సు కన్నా సమాజశ్రేయస్సు ప్రధానమైనది.

(5) బెంథామ్ భావించినట్లుగా గణిత శాస్త్రానికి రాజకీయాలకు ఏ విధమైన సంబంధంలేదు. రాజకీయ సంస్థలు చారిత్రిక పరిస్థితి ఆధారంగా ఏర్పడినవే గాని ప్రజా ప్రయోజన దృష్ట్యాకాదు.

(6) ఈ సిద్ధాంతం కాలానికి అనుగుణం అయిన సిద్ధాంతం కాదు. బెంథామ్‌కు అభిప్రాయంలో ప్రజలుగాని, పాలకులుగాని తమ తక్షణ ప్రయోజనాలకు కృషిచేయాలి. కాని ఈ దాటి వ్యక్తులు లేదా పాలకులు భావితరాలవారిని దృష్టిలో పెట్టుకొని ఎన్నోపథకాలు రూపొందించవలసిన అవసరం ఉన్నది.

రాజకీయ అధికారానికి (Political Authority) మానవులు అలవాటుపడితే విధేయతే మూలం అని బెంథామ్ వాదన. బెంథామ్ సిద్ధాంతంపై కొన్ని విమర్శలు ఉన్నప్పటికి అతని సిద్ధాంతంలో కొన్ని అంశాలు అన్ని కాలాలకు వర్తిస్తాయి. బెంథామ్ ఉపయోగితావాదం ఈ నాటి శ్రేయా రాజ్యమునకు స్ఫూర్తిదాయకమైనది. రాబోయే శతాబ్దాలకు తగిన విధంగా అనేక సంస్కరణలు ప్రతిపాదించెను. రాజ్యము ప్రభుత్వము యొక్క ప్రయోజనమును చక్కగా విశ్లేషించుటకు కాక మానవుల ప్రవృత్తిని చక్కగా అర్థం చేసికొన్నాడు.

7.14. సారాంశము

ఆధునిక రాజనీతి తత్వ విచారంలో బెంథామ్‌కు సముచితమైన స్థానం ఉన్నది. 19వ శతాబ్దంలో బ్రిటన్‌లోని రాజనీతితత్వంపై ఉపయోగితా సిద్ధాంతం ద్వారా తనదైన ముద్రవేయగలిగినాడు. తన జీవితమంతా రాజకీయ విద్యాన్యాయ మరియు మత సంస్కరణల కోసం కృషిచేసినాడు. ప్రజలు పౌరులుగా రాజ్యమునకు, ప్రభుత్వమునకు విధేయులై ఉండినా రాజకీయ బద్ధత విషయంలో ఉపయోగితా సిద్ధాంత సూత్రాన్ని వినియోగించిన ఘనత బెంథామ్‌కే దక్కుతుంది.

7.15. నమూనా ప్రశ్నలు

(1) బెంథామ్ ఉపయోగితా సిద్ధాంతము గురించి వివరించుము

(2) రాజ్యం న్యాయవ్యవస్థలపై బెంథామ్ అభిప్రాయాలు విశ్లేషింపుము

7.16. చదువదగిన గ్రంథాలు

Sabine: A History of Political theory

J.P.Sudha A History of Political thought

Mac Pherson The life and times of liberal democracy

Rosenblum Bentham's Theory of the modern state

డా॥వి.కృష్ణారావు ప్రాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వ విచారము

డా॥ వి.వి.వి. బాలకృష్ణ

పాఠం - 8

ఉపయోగితావాదము - జె.యస్.మిల్.

8.0. లక్ష్యం :

ఈ పాఠాన్ని చదివిన తర్వాత విద్యార్థులు ఈ క్రింది విషయాలను గురించి తెలుసుకోగల్గుతారు.

- జాన్ స్టూవర్ట్ మిల్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం వివరించగలరు.
- స్వేచ్ఛపై మిల్ అభిప్రాయాలు పేర్కొనగలరు.
- మిల్ ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వాలు ఏ విధంగా చిత్రించినది వివరించగలరు.

విషయ సూచిక

8.1 పరిచయం
8.2. జె.యస్.మిల్ జీవితం - రచనలు
8.3 ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం
8.4 వ్యక్తి శ్రేయోవాదం
8.5 ఆస్తి పై మిల్ అభిప్రాయాలు
8.6 ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం
8.7 సామ్యవాదంపై మిల్ అభిప్రాయం
8.8 మిల్ బెంథామ్‌ల మధ్య భిన్నత్వం
8.9 మిల్ సిద్ధాంతంపై విమర్శ
8.10 సారాంశం
8.11 నమూనా ప్రశ్నలు
8.12 చదువదగిన గ్రంథాలు

8.1. పరిచయం

రాజనీతి శాస్త్రం, తత్వశాస్త్రంలో ఉదారవాది అయిన జె.యస్.మిల్. బెంథామ్ ఉపయోగితావాదానికి వారసుడు అని చెప్పవచ్చు మిల్ తన వ్యక్తి స్వేచ్ఛావాదం ద్వారా రాజనీతి శాస్త్రంలో ఒక ముఖ్యమైన చర్చకు తెర తీసాడు. సమకాలీన రాజకీయాలలో వ్యక్తి స్వేచ్ఛను సమర్థించడంలో, ఉదారవాదాన్ని వివరించడంలో మిల్ అగ్రస్థానాన్ని పొందాడు. బెంథామ్ రచించిన ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతాన్ని ఆధునికతతో తీర్చిదిద్ది దాని ప్రాధాన్యతను ఇనుమడింప చేయడానికి ఎనలేని కృషి చేసాడు.

8.2 మిల్ జీవితం - రచనలు

జె.యస్.మిల్ మే 20, 1806వ సం॥లో లండన్ నగరంలో జన్మించారు. ఇతడు బెంథామ్ సమకాలికుడు అయిన జేమ్స్‌మిల్ పెద్ద కుమారుడు. బెంథామ్ తన తండ్రికి సమకాలీనుడు కావడం వల్ల బెంథామ్ ప్రభావం మిల్‌పై ఎక్కువగా ఉన్నది. చిన్న వయస్సులోనే గ్రీక్, లాటిన్ భాషలను నేర్చుకొని పాండిత్యాన్ని సాధించాడు. 14 ఏటనే ఫ్రాన్సులో ఒక సంవత్సర కాలం గడిపి ఫ్రెంచి భాషను నేర్చుకొన్నాడు జె.యస్.మిల్ 17 సం॥ల వయస్సులో తన తండ్రి అయిన జేమ్స్ మిల్, బెంథామ్ ప్రభావంతో 'యుటిలిటేరియన్' అనే సంస్థను తీవ్రవాద భావాలను ప్రచారము చేయడానికి స్థాపించాడు. "వెస్ట్‌మినిస్టర్" పత్రికకు తరచు వ్యాసాలు వ్రాసేవాడు. "లండన్ రివ్యూ" పత్రికకు సంపాదకుని పని చేశాడు. 1866 నుంచి 1868 వరకు బ్రిటీష పార్లమెంటు సభ్యుడుగా కొనసాగాడు. 1873 మే నెలలో మరణించాడు.

మిల్ రచనలు : జె.యస్.మిల్ అనేక ప్రముఖ గ్రంథాలు రచించాడు. రాజనీతి శాస్త్రము, నీతి శాస్త్రము, తర్కము, ఆర్థిక శాస్త్రము, భౌతిక శాస్త్రము మొ॥గు శాస్త్రాలపై అనేక రచనలు చేశాడు. వాటిలో కొన్ని రచనలు 1) సిస్టమ్ ఆఫ్ లాజిక్ రేషియో, సియనేటిక్ అండ్ ఇండక్టివ్ (1843) (2) ప్రిన్సిపాల్ ఆఫ్ పొలిటికల్ ఎకానమి (1848) (3) ఆన్ లిబర్టీ (1859), (4) థాట్స్ ఆన్ పార్లమెంటరీ రిఫార్మ్స్ (1859), (5) కన్సిడరేషన్ ఆన్ రిప్రజెంటేటివ్ గవర్నమెంట్ (1860), (6) యుటిలిటేరియజమ్ (ఉపయోగితావాదం) (1863), (7) ఎడ్మిషన్ ఆఫ్ ఉమన్‌ని టు ఎలక్టోరల్ ఫ్రాన్‌ఛైజ్ (1867), (8) ఉమన్ సఫ్రేజ్ (1873) (9) సబ్జెక్షన్ ఆఫ్ ఉమన్ 1869).

8.3. మిల్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం

జె.యస్.మిల్. బెంథామ్ ప్రతిపాదించిన ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతాన్ని యథాతథంగా అంగీకరించలేదు. ఉపయోగితావాదంలో కొన్ని గుణాత్మకమైన మార్పులను మిల్ ప్రవేశపెట్టాడు. ఈ మార్పులు ఉపయోగితావాద స్వరూపాన్ని మార్చివేశాయి.

మిల్ వివరించిన ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతం సంపూర్ణ మానవ వికాసానికి తోడ్పడింది. మానవుని జీవితంలో సంతోషాన్ని పెంచే చర్యలు మంచివని, దుఃఖాన్ని లేదా బాధను కల్గించేవి చెడ్డవని ఈ వాదం భావిస్తుంది. సంతోషం అంటే ఆనందం అని ఉపయోగితావాదుల అభిప్రాయం కాని మిల్ ఉద్దేశ్యంలో ఆనందాలు పరిమాణాత్మకంగానే కాకుండా గుణాత్మకంగా ఉన్నత ఆనందాలు, నిమ్నానందాలు ఉంటాయి. బెంథామ్ "ఆనందాలను పరిమాణాత్మకంగానే గుర్తించవచ్చు. గుణాత్మకంగా కాదు" అన్నాడు. మిల్ దృష్టిలో గుణాన్ని అనుసరించి ఆనందాల్లో వ్యత్యాసాలు ఉంటాయి. మిల్ ఈ సందర్భంలోనే సంతృప్తి చెందిన మానవుడి కంటే, అసంతృప్తి చెందిన సోక్రటీస్ ఉత్తముడు. ఈ విధంగా మిల్, బెంథామ్‌కు ప్రతిపాదించిన ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతంలోని ఆనందాల పరిణామాత్మక సిద్ధాంతాన్ని తిరస్కరించాడు.

మిల్ ఉద్దేశ్యంలో బెంథామ్ ప్రతిపాదించిన ఉపయోగితావాదం కేవలం భౌతిక ప్రయోజనానికే పరిమితం అవుతుంది. మానవుడు కేవలం తన స్వంత ప్రయోజనం నెరవేర్చుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అలాంటి వ్యక్తుల సమూహంతో సమాజం ఏర్పడ్డప్పుడు దానికి ఒక సుస్థిరత, రూపం, విలువ గుర్తింపు ఉండవు. కేవలం లౌకిక భౌతిక ప్రయోజనానికే పరిమితమైన మానవుడు చివరకు యాంత్రిక మృగంగా మారి ఏ విధమైన హృదయ భావాల స్పందన లేకుండా మారిపోయే ప్రమాదం ఉన్నది. అందుచే ఉపయోగితావాదంలో మానవతాపరమైన భావనే ఉత్తమ జీవన ప్రాతిపదికగా మిల్ ప్రవేశపెట్టాడు.

మిల్ అభిప్రాయంలో వ్యక్తి ఉత్తమ జీవనం సామాజిక ప్రయోజనంతో ముడిపడిఉన్నది. నిజమైన ఆనందం, సంతోషం ఉన్నత ధ్యేయ సాధనలోనే సాధ్యమవుతాయి. ప్రతి వ్యక్తి ఉత్తమ జీవనం కోసం నైతిక సుగుణాలు అలవర్చుకోవాలన్నాడు.

బెంథామ్ ఉద్దేశ్యంలో ప్రముఖ శాస్త్రవేత్త సి.సి. మాక్సి భావించినట్లుగా "మానవుడు గుంటనక్కల సమాజంలో గుంటనక్కగా, సాధువుల సమాజంలో సాధువుగా ఉండాలి" అని మిల్ వ్యక్తిని గుంటనక్కగా కాకుండా సాధువుగా ఉండాలని సంబోధిస్తాడు. దానికి అనుగుణంగా ఉపయోగితావాదాన్ని మార్చినాడు. ఉపయోగితావాదం రాజకీయమైందని దానికి ఎలాంటి నైతిక లక్ష్యాలులేవని అన్న బెంథామ్ భావాలను, ఆలోచనా సరళిని మిల్ తీవ్రంగా ఖండించి ఉపయోగితావాదానికి నైతిక పవిత్రత కల్పించినాడు.

8.4. వ్యక్తి శ్రేయోవాదం

మిల్ వ్యక్తి శ్రేయోవాదాన్ని (Individualism) సమర్థించి, వ్యక్తి శ్రేయస్సు పూర్తిగా పెంచాలని కోరినాడు. వ్యక్తి నైతిక విలువలు, మేధ పెరగటానికి తగిన అవకాశం ఉండవలె. వ్యక్తి శ్రేయస్సు లేనిదే సమాజం పురోగమించదు. ప్రతి వ్యక్తికి తగిన ప్రోత్సాహమున్నట్లు అయితే ఆ వ్యక్తి సమాజానికి కొంతైనా తోడ్పడగలడు. సాంఘీక శాసనము, ప్రజా ప్రభుత్వము వ్యక్తిని మార్చటానికి, అతనిని సంఘంలో భాగస్వామ్యం చేయడానికి ప్రయత్నించవు. అందువల్లనే మిల్ ప్రభుత్వ విద్యను నిరశించాడు. తల్లిదండ్రులు అందరూ తమ పిల్లలను చదివిస్తున్నదీ, లేనిదీ చూసుకొని, అవసరమైన చోట ఆర్థిక సహాయం చేయవలనే గాని, విద్య నేర్పడంలో మాత్రం ప్రభుత్వ జోక్యం కలిగించుకొనరాదు. ప్రభుత్వ విద్య పిల్లల స్వతంత్ర ఆలోచనలకు అవకాశం ఇవ్వలేదు. వ్యక్తుల ఆలోచనలకు, పనికి, మాటకు స్వాతంత్ర్యం ఉండవలె. వ్యక్తి సమాజంలో

ఒక సభ్యుడు. అతడు సమాజంలో సభ్యుడు కదా అని పూర్తిగా కట్టుబాట్లలో పెట్టడం మంచిది కాదు. కొంత వరకు కట్టుబాట్లలో ఉంచడం ధర్మం. అందువల్ల సమాజానికి ఎక్కువ అధికారాలు ఇవ్వరాదు.

జె.యస్.మిల్. వ్యక్తి శ్రేయోవాదానికి మరొక ఆధారం అభివృద్ధి. అభివృద్ధి మీద మిల్‌కు నమ్మకం ఎక్కువ. అభివృద్ధి శక్తి ప్రవర్తన మీద ఆధారపడి ఉన్నది. కొత్త మార్పు రావాలంటే అది వ్యక్తి చేయవలసిందే కాని ఒక జాతివల్ల కాదు. పరిశోధన చేయటానికి పూర్తి స్వేచ్ఛ అవసరం.

ఆర్థిక రంగంలో మిల్ వ్యక్తి శ్రేయోవాదాన్ని సమర్థించలేదు. సమాజ శ్రేయస్సు కోసం ప్రభుత్వం ఆర్థిక రంగంలో పూర్తిగా కలుగ చేసుకోవలె. మిల్ తన అవసాన దశలో సామ్యవాద భావాలను ప్రోత్సహించాడు. మిల్ రాజనీతి ఉదారవాదాన్ని (Political Liberalism) ఆర్థిక సామ్యవాదంతో (Economic Socialism) మిళితం చేసినాడు. మొత్తం మీద మిల్ సమాజ శ్రేయస్సును వృద్ధి చేయవలెనని వ్యక్తిత్వాన్ని (Individuality) సురక్షితంగా ఉంచవలెనని చాటి చెప్పినాడు.

ఉన్నతమైన ఉపయోగితావాదిగా మిల్ మానవ మనుగడకు ఆనందమే ఆలంబన అని పేర్కొన్నాడు. స్వాతంత్ర్యానికి కూడా సమానమైన స్థానమున్నది. మిల్ కోరిన స్వేచ్ఛ, వ్యక్తి స్వేచ్ఛ మిల్ ప్రతి విషయాన్ని ప్రతి సమస్యను వ్యక్తి స్వేచ్ఛ దృష్ట్యా ఆలోచించినాడు. అదే మిల్ గొప్పదనం అని చెప్పవచ్చు.

సమాజం నైతిక విలువలకు ప్రాధాన్యతనిచ్చి చక్కటి నడవడిక కలిగిన సభ్యులతో నిండి ఉండవలెనని మిల్ భావన. బెంథామ్ అట్లాకాక వ్యక్తి నైతిక విలువలు కాపాడుకోవలెనని అభిప్రాయపడినాడు. వ్యక్తి తన ఆనందాన్ని సంతోషాన్ని పెంచుకోవలె కాని మిల్ మరో అడుగు ముందుకు వేసి వ్యక్తి తన ఆనందాన్ని, సంతోషాన్ని పెంపొందించుకొనటమేకాక సర్వజన సుఖ సంతోషాలకు తోడ్పడవలెనని భావించాడు. బెంథామ్ వలె కాక మిల్ వ్యక్తిని సమాజంలో వ్యక్తిగా చూసినాడు. అంటే బెంథామ్, మిల్ వ్యక్తిని ప్రత్యేకంగా చిత్రించినారు. మిల్ వ్యక్తిని, సమాజంలో ఒక సామాజిక ప్రకృతి (Social instict) కలిగిన సభ్యునిగా భావించాడు. అందువల్లనే మిల్ వ్యక్తి శ్రేయోవాదం ఆహ్లాదకరమైనదే గాక ఆచరణయోగ్యమైనదిగా చెప్పవచ్చు.

8.5. ఆస్తిపై మిల్ అభిప్రాయాలు

జె.యస్. మిల్ వ్యక్తిగత ఆస్తి (Private Property) సిద్ధాంతాన్ని, వారసత్వ సిద్ధాంతాన్ని (Inheritance) యాజమాన్య సిద్ధాంతాన్ని (Ownership) పునర్విమర్శ చేసినాడు. అతడు, వ్యక్తి తన శక్తి సామర్థ్యాలను ఉపయోగించుకొని తాను చేయగలిగినది చేయవచ్చు అన్న నిర్ధారణకు వచ్చినాడు. వ్యక్తులకు తమ స్వంతమైన దానిని వీలునామాపరంగా ఎవరికైనా ఇచ్చే హక్కు ఉంటుంది. ఆస్తి సామాజిక వ్యవస్థ. మానవజాతి పురోగమనానికి అవసరమైనది. సంఘంలో సమానత్వానికి అవకాశం లేదు. ఆస్తి హక్కుకు ఎన్నో నియమాలు ఉన్నాయి. ఉదా॥ పిల్లలు ఉన్నవారికే ఆస్తి ఉండాలి. ఎందువలనంటే పిల్లలను పెంచి పెద్ద చేయటానికి ఆస్తి అవసరం అవుతుంది అని మిల్ అభిప్రాయం. అధికారం దుర్వినియోగం చేసేవారికి పదవి నుండి తొలగించే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉండవలెను.

8.6. ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వము

వ్యక్తి స్వేచ్ఛా సమర్థుడైన మిల్ సహజంగానే వ్యక్తుల ప్రోత్సాహంతో పాల్గొనే ప్రభుత్వ విధానాన్ని సమర్థించాడు. "ప్రజలు పాల్గొనే ప్రభుత్వ విధానాన్ని సమర్థించాడు". "ప్రజలు పాల్గొనే ప్రభుత్వమే రాజ్య అవసరాలను తీర్చగలుగుతుంది. అయితే ప్రజలు ఏ విధంగా పాల్గొంటారు?" అనే ప్రశ్నకు ప్రాతినిధ్య పద్ధతి ద్వారానే ప్రజలు అందరికి ప్రజా కార్యకలాపాలలో పాల్గొనడానికి అవకాశం కలుగుతుంది. అని మిల్ భావించాడు. "ప్రజలందరూ లేదా అధిక సంఖ్యాక ప్రజలు తమ ప్రతినిధుల ద్వారా (ఒక నిర్ణీత కాలానికి ఎన్నికైన) అధికారాన్ని చెలాయిస్తూ చట్టబద్ధ నిర్ణయాధికారం తమ వద్ద ఉంచుకొని వ్యవహరిస్తే అది ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం అవుతుంది.

ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం (Representative Government) అను గ్రంథంలో ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వము యొక్క విశిష్టతను వివరించినాడు. అని వ్యవస్థల కన్నా ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం ఉత్తమమైనది. రాజరిక వ్యవస్థలో ప్రజాభిప్రాయానికి విలువలేదు. అందువల్ల

ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం ప్రభుత్వం ఆచరణ యోగ్యమైంది. ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం ఉత్తమమైనది అని నిరూపించడానికి దానిని ఆచరణ యోగ్యము చేయడానికి మిల్ చేసిన సూచనలలో కొన్ని ముఖ్యమైనవి. ఈ దిగువన పేర్కొనటం జరిగింది.

1) ప్రజలలో రాజకీయ పరిజ్ఞానం పెంచటం ద్వారా వారి హక్కులకు రక్షణ కల్పించుట ద్వారా ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం ఉత్తమ విలువలను సంతరించుకొనగలదు.

2) ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజా ప్రతినిధులు మాత్రమే శాసనసభలలో పాల్గొనగలరు. అందువలన వారు ప్రజాభిప్రాయాలకు అనుగుణంగా శాసనాలను రూపొందించుటకు కృషి చేయవలెను. కార్యవర్గం చర్యలను పార్లమెంటు అజమాయిషీ చేయాలి. భూమి రూపంలో స్వంత ఆస్తిని మిల్ సమర్థించాడు. కొన్ని కొన్ని షరతులు పెట్టినాడు. భూమి పండాలంటే దానిని కొన్ని కావలసిన పెట్టుబడులు పెట్టి వ్యవసాయం చేయవలె. దీనికి కొంత ధనం అవసరం అవుతుంది. ఆ ధనం మళ్ళీ వెంటనే చేతికి రాదు. అందువల్ల విధేయత ఉంటేగాని పెట్టుబడిదారులు ధనం వెచ్చించటానికి ముందుకు రారు. మిల్ తన చివరి దశలో రాజ్యమే మొత్తం భూస్వామిత్వం వహించవలెనని అభిప్రాయపడినాడు. పార్లమెంట్ అభిప్రాయమే ప్రజాభిప్రాయం.

3) ఎన్నికలలో మెజారిటీ సంపాదించిన వర్గం లేక పార్టీ మాత్రమే పాలనాధికారం స్వీకరించినప్పటికి వారు అల్ప సంఖ్యాకుల అభిప్రాయాలను కూడా గౌరవించాలి. "అత్యధికుల అభిప్రాయమే సరి అయిన అభిప్రాయం" అను సిద్ధాంతంలో మిల్‌కు నమ్మకం లేదు.

4) అత్యధిక సంఖ్యాకుల (Tyranny of the majority) నియంతృత్వాన్ని మిల్ తిరస్కరించాడు. లోపభూయిష్టమైన ఎన్నిక విధానాల వల్ల మొత్తం ఓట్లలో మెజారిటీ రాకపోయినా అభ్యర్థి ఎన్నికలలో గెలవవచ్చు. అతడు ఓటు వేయనివారికి కూడా ప్రాతినిధ్యం వహించవలసి ఉంటుంది. అందువలన ఎన్నిక విధానమును సవరించుటయే కాక అల్ప సంఖ్యాకులకు శాసనసభలో ప్రాతినిధ్యం కల్పించవలెనని జె.యస్.మిల్ అభిప్రాయం.

5) ప్రజా ప్రతినిధులు ప్రజా సేవే ప్రధానంగా భావించవలెను. వారికి జీతభత్యాలు ఉండరాదు.

6) నైష్పత్తిక ప్రాతినిధ్య విధానం ఉత్తమమని మిల్ పేర్కొన్నాడు. నైష్పత్తిక ఎన్నిక విధానాన్ని ప్రవేశపెట్టి అల్పసంఖ్యాక వర్గాల వారు వారి సంఖ్యా బలాన్ని బట్టి పార్లమెంటులో ప్రాతినిధ్యం వహించుటకు అవకాశం కల్పించవలెను. ఇది ఉత్తమమైన పద్ధతి.

7) స్త్రీ, పురుష భేదము లేకుండా పౌరులు అందరికి ఓటు హక్కు కల్పించి వీరు అందరూ ప్రభుత్వ వ్యవహారాలలో పాల్గొనేటట్లు చేయవలె. ఆనాడు మహిళలకు ఓటు హక్కులేదు. అందువలన మహిళల వ్యక్తిత్వం వికసింపజేయుటకు వారికి ఓటు హక్కు కల్పించవలసిన ఆవశ్యకతను ప్రకటించెను. ఓటు హక్కుకు విద్యార్హత ఉండటం మేలు అని మిల్ భావించాడు. ఓటు హక్కుకు విద్యతో పాటు ఆస్తి అర్హతలుగా ఉండాలి. విద్య ఉన్నవారు ఆస్తి ఉన్నవారు బాధ్యతతో ప్రవర్తించగలరు.

8) మిల్ ఫ్లూరల్ ఓటింగ్ విధానాన్ని సమర్థించాడు. కేవలం సంఖ్యా బలాన్ని బట్టి ప్రజాస్వామ్యం నిర్వహించబడటం సమంజసం కాదు. యోగ్యునికి, అయోగ్యునికి ఒకే ఓటు ఉండరాదు. యోగ్యులైన వారికి ఎక్కువ ఓట్లు కల్పించి వారి అభిప్రాయానికి అధిక ప్రాముఖ్యత కల్పించవలెనని మిల్ వాదించెను.

9) రహస్య ఓటింగ్ కన్నా బహిరంగ ఓటింగ్ పద్ధతి ఉత్తమమైనది అని మిల్ అభిప్రాయం. అందువలన ప్రజాశ్రేయస్సుకు వ్యతిరేకంగా, తన వ్యక్తిగత శ్రేయస్సుకు అనుకూలంగా ఎవరూ ఓటు చేయలేరు.

8.7. సామ్యవాదంపై మిల్ అభిప్రాయాలు

జె.యస్.మిల్ ప్రారంభదశలో వ్యక్తి శ్రేయోవాదాన్ని బలపరచి, సామ్యవాదాన్ని వ్యతిరేకించాడు. కాని చివరిదశలో సామ్యవాదంతో ఉన్న ఆదర్శాన్ని, ప్రయోజనాలను గ్రహించాడు. తీవ్రమైన సామ్యవాదం పట్ల మిల్‌కు సదభిప్రాయం లేదు. భూములను జాతీయం చేయాలనే వాదన, భూ సంస్కరణలు అమలు చేయాలనే భావనలను వ్యతిరేకించాడు. ఆర్థిక, సామాజిక జీవనంలో పోటీ చాలా అవసరమని అప్పుడే ప్రజలు పురోగమించగలరని మిల్ భావించాడు.

ప్రజాస్వామ్యంలో బలపడుతున్న స్వేచ్ఛా సమానత్వాలను గుర్తించి సంఘవాదాన్ని ప్రోత్సహించాడు. ప్రజల మధ్య సంఘీభావాన్ని ప్రబోధించి, ప్రోత్సహించి తద్వారా నియంత శక్తులను అణచివేయటానికి ప్రయత్నించాడు.

సామ్యవాదం ప్రజలకు అనుకూలంగా ఉన్నంతకాలం మిల్ దాన్ని మంచి దృష్టితో చూశాడు. సామ్యవాదం, సమసమానత్వం భావాలతో ప్రజలను వర్గీకరించకూడదని అభిప్రాయపడినాడు. సంఘంలోని మార్పులకు సామ్యవాద సిద్ధాంతమే ప్రధాన సాధనమనేతీరు జె.యస్.మిల్ కు నచ్చలేదు.

కర్మాగార చట్టాలను మిల్ సమర్థించాడు. సామ్యవాదాన్ని కొంత వరకు మిల్ సమర్థించినా వ్యక్తి శ్రేయోవాదాన్ని వదలలేదు. పారిశ్రామిక రంగంలో ప్రభుత్వం జోక్యం ఉండడం మంచిదికాదు అని మిల్ భావన. వ్యక్తి శ్రేయోవాదానికి సంబంధించిన అన్ని రంగాలలో ప్రభుత్వ అజమాయిషి కొంత వరకే అవసరమని వాదించాడు.

8.8. బెంథామ్ - మిల్‌ల మధ్య వైవిధ్యం / భిన్నత్వం

బెంథామ్ ప్రతిపాదించిన ఉపయోగితావాదం సిద్ధాంతం అధిక ప్రాధాన్యత పొందుతున్న సమయంలో మిల్, బెంథామ్ భావాలను నిరసించాడు. మిల్ యాంత్రికమైన ఉపయోగితావాదం కంటే విలువలను అనుసరించి వాచింప దగ్గ ఉత్తమ జీవనానికి వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు ప్రాముఖ్యత ఇచ్చాడు. బెంథామ్, మిల్ ఇద్దరూ ఉపయోగితావాదాన్ని, వ్యక్తి స్వేచ్ఛావాదాన్ని, ప్రజాస్వామ్యాన్ని బలపరచినప్పటికీ వీరి మధ్య వైవిధ్యాలు ఉన్నాయి.

1. బెంథామ్ మానవ చర్యకు సంతోషం కొలబద్ద అని సంతోషాన్ని అనుభవించడమే మానవ జీవిత పరమార్థమని వివరించాడు. మిల్ అభిప్రాయంలో ఈ వాదన మానవ నైతిక పతనాన్ని అతని చెడు ప్రవర్తనను తెలియ జేస్తుందని వ్యాఖ్యానించాడు. బెంథామ్ అభిప్రాయంలో సంతోషం పరిమాణాత్మకమైందని వాదించగా, మిల్ దాన్ని వ్యతిరేకించి, సంతోషం గుణాత్మకమైందని వాఖ్యానించాడు.

2. బెంథామ్ వ్యక్తి ఆనందానికి ప్రాముఖ్యత ఇచ్చాడు. మానవుడు సుఖం, బాధ అను రెండు ముఖ్య అంశాలతో పరిపాలితుడౌతాడని చెప్పిన తీరును సవరించి, మిల్ మానవ వికాసానికి గౌరవమే ప్రధానమైందని వ్యక్తి ఆనందం కన్నా సమాజ ప్రయోజనమే సమిష్టి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తుందని మిల్ అభిప్రాయం. బెంథామ్ ఆనందానికి ప్రాముఖ్యత ఇస్తే మిల్ స్వేచ్ఛ వైపు మొగ్గు చూపాడు.

3. సంతోషంతో పాటు గౌరవం ముఖ్యమైందిగా ఉంటుంది అని మిల్ వాదించాడు. ఈ విషయంలో మిల్, బెంథామ్‌తో విభేదించాడు.

4. బెంథామ్ సార్వజనీన ఓటు రహస్య బ్యాలట్ పద్దతి సమర్థించగా మిల్ బహిరంగ ఓటు పద్దతిని సమర్థించాడు. మిల్ ప్రతిపాదించిన ప్లూరల్ ఓటింగ్ పద్దతిని బెంథామ్ వివరించలేదు.

5. బెంథామ్ ఏక సభా విధానాన్ని ప్రతిపాదించగా మిల్ ద్విసభా విధానాన్ని సమర్థించాడు.

6. ఉపయోగితావాదం రాజకీయమైందని నైతికమైందని కాదని బెంథామ్ అభిప్రాయాన్ని మిల్ సవరించి రాజకీయ ఉపయోగిత కన్నా నైతిక శ్రేష్ఠతను స్ఫురింపజేసే మౌలిక విలువలకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యత కల్పించాడు.

8.9. మిల్ సిద్ధాంతం పై విమర్శ

వ్యక్తి స్వేచ్ఛను మిల్ సమర్థవంతంగా ప్రతిపాదించినప్పటికి మిల్ సిద్ధాంతము మీద 2 ప్రధాన విమర్శలు ఉన్నవి.

1. వ్యక్తికున్న శక్తిని (energy) అతని ప్రత్యేక (Originality) తెలివితేటలుగా భావించాడు. మానవుని ప్రత్యేక కార్యాచరణశక్తి అతని eccentilicity గా మారవచ్చును. అది అతని వ్యక్తిత్వ బలమునుగాక బలహీనతను తెలియచేయును.

2. మానవుడు జీవితములోని వైవిధ్యము కొరకు ప్రయోజనములు చేయుట ద్వారా వైవిధ్యములు ఏర్పరచవచ్చును. వైవిధ్యము వ్యక్తి శీలము (Character) కాదు. ఎంత ఉన్నతుడైనా, ఇతరుల నుండి నేర్చుకోవటానికి అవకాశం ఉంటుంది. వ్యక్తి తన ప్రత్యేక జీవన పద్ధతులను, సామాజిక నిర్బంధాలు, అవరోధాలు ఉన్నప్పటికి ఏర్పరచుకోవటానికి అవకాశం ఉన్నది.

3. వ్యక్తి స్వేచ్ఛపైన పరిమితులు ఉండరాదనుట సమంజసం కాదు.

4. రాజ్య విధులు పెంపొందించడం వ్యక్తి స్వేచ్ఛకు భంగకరమనుట వాస్తవం కాదు.

5. తన మనస్సుపైనా, శరీరం పైన వ్యక్తి పూర్తి స్వేచ్ఛ గలదనుట హర్షించలేము. ఉదా : ఆత్మ హత్య వ్యక్తిగతమైన చర్య అయినా దానిని బలవంతంగా నిరోధించాలి కదా! కొద్దిపాటి లోపాలు ఉన్నా మిల్ స్వేచ్ఛావాదం గొప్పదిగా పేర్కొనవచ్చును.

8.10 సారాంశం

మిల్ ప్రజాస్వామ్యవాదే కాకుండా ఉదారవాది. నిజానికి మిల్ ఉదారవాది కాదు అంటే మిల్ మొదట ఉదారవాది. తరువాతనే అతని ప్రజాస్వామ్య ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం ఉదారవాద పునాదులపై నిర్మితమైనది. ఉదారవాద భావాలు ప్రాతిపదికగా ప్రజాస్వామ్య సమాజం ఏర్పడటానికి ఏమైనా అవకాశాలు ఉన్నాయా అనే అన్వేషణే మిల్ ప్రధాన ధ్యేయమైంది. ఏ ప్రభుత్వం అయితే వ్యక్తి స్వేచ్ఛలో అతి తక్కువ జోక్యం చేసుకుంటుందో ఆ ప్రభుత్వం ఉత్తమ ప్రభుత్వం అని మిల్ అభిప్రాయం.

8.11 నమూనా ప్రశ్నలు

1. జె.యస్.మిల్ రాజనీతి తత్వ విచారమును వివరించుము.
2. మల్ ఉపయోగితావాద సిద్ధాంతమును విశ్లేషించుము.
3. ప్రాతినిధ్య ప్రభుత్వం పై మిల్ అభిప్రాయాలు.

8.12. చదువదగిన గ్రంథాలు :

Sabine	A History of Political Theory
Bowle	Western Political Movement
J.S. Mill	On Liberty
డా॥ వి. కృష్ణారావు	పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వ విచారం
డా॥ యం.వి. సుబ్బారావు	ఆధునిక పాశ్చాత్య రాజనీతి తత్వ విచారము

పాఠము -9

సామ్యవాదం - కార్ల్‌మార్క్స్

(1818 - 1883)

విషయసూచిక-

9.1 పరిచయం
9.2 కార్ల్‌మార్క్స్ జీవిత సంగ్రహం
9.3 రచనలు
9.3.1 ది కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో
9.4 మార్క్స్ పై ప్రభావాలు
9.5 గతితార్కిక భౌతికవాదం
9.6 చారిత్రక భౌతికవాదం
9.7 అదనపు విలువ లేక మిగులు విలువ సిద్ధాంతం
9.8 వర్గపోరాట సిద్ధాంతం
9.9 శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం
9.10 కమ్యూనిస్ట్ వ్యవస్థ
9.14.1 మొదటిదశ
9.14.2 కమ్యూనిస్ట్ ఉన్నతదశ
9.14.3 రాజ్యరహిత సమాజం
9.11 రాజ్య సిద్ధాంతం
9.12 మార్క్సిజం పై విమర్శ
9.13 మార్క్స్ విశిష్టత
9.14 చదువదగిన గ్రంథాలు

9.1 పరిచయం :

సామ్యవాదం అనే భావన 1804లో మొదలైంది. 1815 నాటి ఆర్థిక పరిస్థితులు సామ్యవాద భావాలకు ఊపిరిపోశాయి. ఐరోపాలో పారిశ్రామిక విప్లవం జరిగింది. దానితోపాటే అనేక సామాజిక, ఆర్థిక దుస్థితులేర్పడినాయి. ఫాక్టరీ ఉత్పత్తి విధానం సంపన్నులను మరింత సంపన్నులుగాను, పేదవారిని మరింత పేదరికంలోకి మార్చివేసింది. అశేష సంఖ్యలో పల్లెల నుండి పట్టణాలకు వలస ఆరంభమైంది. నిరక్షరాస్యత, పేదరికం, మురికివాడలలో వసతి, దుర్భరజీవన పరిస్థితుల వలన శ్రామికులు నిరాశ నిస్పృహలకు లోనైనారు. కార్మిక సంఘాలు స్థాపించబడినాయి. పెట్టుబడిదారీవర్గానికి, శ్రామిక వర్గానికి మధ్య అంతరం పెరిగింది. హక్కుల పోరాటాలు అణచివేయబడినాయి. ఇట్టి పరిస్థితుల నుండి బయటపడాలన్న శ్రామికుల తపనే సామ్యవాద సిద్ధాంతానికి మూలాధారమైంది. తొలిసామ్యవాద భావాల పుట్టుక జరిగింది.

సెయింట్ సైమన్, రాబర్ట్ ఓవెన్ మొదలగు ఇంగ్లీష్ తాత్వికులు, ఫ్రెంచి సామ్యవాదులు ఉపయోగితావాద సామ్యవాదాన్ని ప్రతిపాదించారు. 1820 నాటి ఇటలీలో సామ్యవాదం ఉధృతంగా ప్రచారమైంది. సంస్కరణల ద్వారా పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలో మార్పుతెచ్చి సామ్యవాద వ్యవస్థగా రూపొందించవచ్చునని ఊహించారు. వారికి తమగమ్యం తెలుసు. గమ్యం చేరాలనే ఆలోచనావుంది. కాని గమ్యాన్ని చేరే మార్గమే తెలియదు. వారి భావాలు ఊహలకే పరిమితం అయ్యేయి కాల్పనిక సామ్యవాదులు మానవతావాదులుగానే మిగిలిపోయారు. ఒక పరివర్తనాశీలసిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించలేకపోయారు.

మితవాద సామ్యవాద ధోరణిని నిరసిస్తూ అతివాద సామ్యవాదం అవతరించింది. కార్ల్‌మార్క్స్, ఫ్రెడ్రిక్ ఏంగెల్స్ ఈ అతివాదానికి ఆద్యులు. వీరి భావాలే మార్క్సిజంగా ప్రసిద్ధిచెందాయి. కాల్పనిక జగత్తు నుండి సామ్యవాదం వాస్తవంలోకి అడుగుపెట్టింది. చరిత్రను అధ్యయనం చేయటంలోనూ, సమకాలీన ఆర్థిక, సామాజిక పరిస్థితిని విశ్లేషించటంలో శాస్త్రీయ అధ్యయన పద్ధతులను ప్రయోగించటం వలన మార్క్సిజం శాస్త్రీయతను ఆపాదించుకుంది. శాస్త్రీయ సామ్యవాదంగా ఈ మార్క్సిజం ఖ్యాతిపొందింది. దేశదేశాలలో పీడిత ప్రజానీకం విముక్తి కోసం ఎదురుచూస్తున్న తరుణంలో మార్క్సిజం అవతరించింది. వారికి మార్గదర్శకత్వంగా నిలిచింది. ఆధునిక సామాజిక జీవనాన్ని మార్క్సిజం ప్రభావితం చేసినంతగా రాజనీతితత్వ చరిత్రలో ఏ ఇతర సిద్ధాంతం చేయలేదని నిస్సందేహంగా చెప్పవచ్చును.

9.2 కార్ల్‌మార్క్స్ జీవిత సంగ్రహం :

శాస్త్రీయ సామ్యవాద పితామహుడుగా ఖ్యాతినార్జించిన కార్ల్‌మార్క్స్ 1818 మే 5న ప్రష్యా (జర్మనీ)లో రైన్‌లాండ్ రాష్ట్రంలో ట్రెవెస్ నగరంలో జన్మించాడు. తండ్రి పేరు హెర్షల్‌మార్క్స్. ఇతడు యూదు మతస్థుడు. 1824లో మార్క్స్ బాల్యంలో ఈ కుటుంబం క్రైస్తవ మతం స్వీకరించింది. మార్క్స్ తన జీవితపర్యంతం ఏ మతం లేకుండానే గడిపాడు. 1835లో న్యాయశాస్త్ర అధ్యయనానికి బాన్ విశ్వవిద్యాలయంలో చేరాడు. 1836లో బెర్లిన్ విశ్వవిద్యాలయంల్లో చేరాడు. బ్రూనో, బౌర్ రచనలను అధ్యయనం చేసి నాస్తిక భావాలను అలవర్చుకొన్నాడు. డెమోక్రటిస్ తత్వానికి ఎపిక్యూరియన్ తత్వానికి గల తారతమ్యాలపై పరిశోధన వ్యాసాన్ని సమర్పించి 1841లో జెనా యూనివర్సిటీ నుండి డాక్టరేట్ డిగ్రీని పొందాడు. 1843లో చిరకాల స్నేహితురాలైన జెన్నీవాన్ వెస్ట్‌ఫాలెన్‌ను వివాహం చేసుకొన్నాడు.

ఎపిక్యూరియన్ సిద్ధాంతములోని భౌతికవాదం మార్క్స్‌ను బాగా ఆకర్షించింది. భావ సిద్ధాంతాలకన్న, భావాలు సాధించటానికి దారితీసిన భౌతిక పరిస్థితులకే ప్రాధాన్యత వుండాలని మార్క్స్ విశ్వసించాడు. బాన్ విశ్వవిద్యాలయంలో ఆచార్య పదవిని ఆశించాడు. అతని విప్లవ భావాల వలన ఆ అవకాశం లభించలేదు. అదే కనుక పొందివుంటే బహుశా "కమ్యూనిస్టు మానిఫెస్టో" వంటి విప్లవాత్మక రచన చేసేవాడు కాదు. శ్రామికుల అర్థశాస్త్రం వైపు మరలేవాడుకాదు. (మాక్సీ వ్యాఖ్యానం).

వార్తాపత్రిక రచయితగా, సంపాదకునిగా విప్లవధోరణితో తిరుగుబాటు భావాలను ప్రచారం చేశాడు. 1843లో ప్రష్యన్ పాలకులు ఇతని ప్రచురణలను నిషేదించారు. కుటుంబ సమేతంగా కార్ల్‌మార్క్స్ ఫ్రాన్స్‌కు చేరుకున్నాడు. తన జీవితాంత సహచరుడైన ఏంగెల్స్‌ను ఇక్కడే కలుసుకున్నాడు. తన సిద్ధాంతాలలో సమాన భాగస్వామిని చేశాడు. వీరిరువురూ ప్రతిపాదించిన ఆర్థిక, సామాజిక సిద్ధాంతాలే మార్క్సిజంగా ప్రసిద్ధిపొందాయి.

ఫ్రాన్స్‌లో విప్లవరాజకీయాలలో పాల్గొన్నాడు. 1895లో ఫ్రాన్స్ నుండి మార్క్స్ బహిష్కరింపబడినాడు. ప్రవాసులందరకూ ఆశ్రయం కలిగివున్న బ్రస్సెల్స్ చేరాడు. తత్వశాస్త్రం, రాజకీయ, ఆర్థిక, సాంఘీక శాస్త్రాలను అధ్యయనం

చేశాడు. విప్లవాలలో చురుకుగా పాల్గొన్నాడు. ఏంగెల్స్ సహకారముతో "కమ్యూనిస్ట్ మేనిఫెస్టో" రచన ఇక్కడే జరిగింది. 1849లో శాశ్వతంగా దేశబహిష్కరణకు గురిఅయ్యాడు.

ఏంగెల్స్ సహాయంతో లండన్ చేరుకున్నాడు. అమూల్యమైన తనకాలాన్నంతా బ్రిటిష్ మ్యూజియమ్ లైబ్రరీలో గడిపాడు. 'దాస్ కాపిటల్' మొదటి భాగాన్ని ప్రచురించాడు. అతని మరణానంతరం మిగిలిన భాగాలను ఏంగెల్స్ పూర్తిచేశాడు. మరణించేవరకు దుర్భరదారిద్ర్యాన్ని అనుభవించాడు.

మార్క్స్ ఒక క్రియాశీలక వ్యక్తి. 1864లో ఏంగెల్స్‌లో కలిసి కమ్యూనిస్ట్ ఇంటర్ నేషనల్ అనే సంస్థను స్థాపించాడు. కమ్యూనిస్ట్ కమిటీ ఆఫ్ కరస్పాండెన్స్‌ను, కమ్యూనిస్ట్ లీగ్‌ను స్థాపించాడు. జీవితకాలమంతా కష్టాలతో, ఉద్యమాలతో గడిచింది. వృద్ధాప్యంలో ఆరోగ్యం క్షీణించి 1883 మార్చి 14న మార్క్స్ మరణించాడు. అతని మార్క్సిజం కోట్లాదిమంది శ్రామికులను, మేధావులను ఉత్తేజపరచింది.

9.3 రచనలు :

కార్ల్‌మార్క్స్ విరివిగా రచనలు చేశాడు. ఈ క్రింది వాటిని అత్యంత ప్రధానంగా పేర్కొనవచ్చును.

1. ది పావర్టీ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ (1847)
2. ది కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో (1848)
3. ది క్రిటాక్ ఆఫ్ పొలిటికల్ ఎకానమీ (1859)
4. దాస్ కాపిటల్ (1867)
5. వేల్యూ, ప్రైస్ అండ్ ప్రాఫిట్ (1867)
6. ది సివిల్ వార్ ఇన్ ఫ్రాన్స్ (1870 - 71)

ది కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో :

9.3.1 మార్క్స్, ఏంగెల్స్ లిరువురూ కలిసి రచించిన ది కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో 1848లో లండన్‌లో ప్రచురింపబడింది. విప్లవకర ఉత్తేజంతో, సృజనాత్మకతతో రచింపబడింది. నాలుగు భాగాలుగా విభజింపబడింది. మొదటిభాగంలో సామాజిక పరిణామ చరిత్ర, ఆధునిక పెట్టుబడిదారీ, వాణిజ్యవర్గాల (బూర్జువా) వృద్ధి వివరింపబడింది. కమ్యూనిస్ట్ పార్టీ సిద్ధాంతాలు, పరిధి, ప్రణాళిక కార్యక్రమాన్ని అమలుచేయు సాధనాలను రెండవభాగం విశదీకరిస్తుంది. మూడవభాగం సమకాలీన సోషలిస్ట్, కమ్యూనిస్ట్ సాహిత్యాన్ని పరిశీలించింది. కాల్పనిక సామ్యవాదంను తీవ్ర పదజాలంతో గర్హించింది. నాల్గవభాగం విభిన్న ప్రతిపక్షాలతో కమ్యూనిస్ట్‌ల సంబంధాన్ని, స్థితిని, కమ్యూనిస్ట్‌ల మౌలిక, తాత్విక సిద్ధాంతాన్ని అత్యంతశక్తివంతంగా వివరించింది.

కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో సామాజిక విప్లవానికి సాధనం. ఆధునిక ప్రపంచ సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ విధానాన్ని ఇంత అమితంగా ప్రభావితం చేసిన రాజకీయ రచన వేరొకటిలేదు. అసంఖ్యానీక వ్యాఖ్యానాలకు, ఉద్యమాలకు దారితీసింది.

9.4 మార్క్స్ పై ప్రభావాలు :

బాన్ విశ్వవిద్యాలయంలో మార్క్స్ విద్యార్థిగా ఉన్నకాలములో హెగెల్ తత్వశాస్త్రంలో ఆచార్యునిగా పనిచేశాడు. తన రాజనీతి తత్వం ప్రతిపాదించుటలో "గతితార్కిక" భావాన్ని ప్రవేశపెట్టాడు. పరిణామక్రమంలో 'వాదం' (Thesis)

ప్రతివాదం'(Anti-Thesis) 'సమన్వయం' (Synthesis) లు వుంటాయని, అశాశ్వతత్వం నుంచి శాశ్వతాన్ని, అవాస్తవికత నుండి వాస్తవికతను వేరుచేయవచ్చని వివరించాడు. హెగెలియన్ ఆదర్శవాదాన్ని తిరస్కరిస్తూ అతని గతితార్కిక భావాన్ని మార్క్స్ తన చారిత్రక పరిణామ విశ్లేషణలో సరైన సాధనంగా ఉపయోగించాడు.

ఫ్రెంచి భౌతికవాదుల ప్రభావం కూడా మార్క్స్ పై కనబడుతుంది. రాజకీయ వ్యవస్థతోపాటు, మతం, మతతత్వం, అధి భౌతికవాదం (Meta Physics) లకు వ్యతిరేకంగా వారు పోరాడినతీరు మార్క్స్‌ను ఆకర్షించింది. అర్థశాస్త్రాన్ని అధ్యయనం చేసి కొన్ని పరిశోధనలు నిర్వహించాడు. ప్రఖ్యాత ఆర్థికశాస్త్ర వేత్తలైన ఆడమ్‌స్మిత్, డేవిడ్ రికార్డో రచనలను అధ్యయనం చేశాడు. సాంఘిక వ్యవస్థను సమస్త కాలాలలోను ప్రభావితం చేసేవి ఆర్థిక సంబంధాలేననే భావనతో తన సిద్ధాంతాన్ని ఆరంభించాడు. రికార్డో ఆర్థిక వ్యవస్థను సామాజిక దృక్పథంతో పరిశీలించి శ్రమవిలువ సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించాడు. దాని ఆధారంగా మార్క్స్ తన "మిగులు విలువ" సిద్ధాంతాన్ని వివరించాడు. శ్రమించేవ్యక్తి నిరుపేదగా మారుతున్నాడు. శ్రమ చేయని వ్యక్తి సంపద నానాటికీ వృద్ధి పొందుతుంది. ఈ వైపరీత్యానికి గల కారణాలను మార్క్స్ స్పష్టంగా పేర్కొన్నాడు.

జర్మన్ భావజాలం, ప్రధానంగా హెగెల్ గతితార్కికవాదం, బ్రిటిష్ ఆర్థికశాస్త్రవేత్తల ఆలోచనాసరళి, ఫ్రెంచి మేధావుల భౌతికవాదం, విప్లవవాదం, సామాజిక విధానాలు మొదలైన అనేకం కార్లమార్క్స్ సిద్ధాంతాలలో వ్యక్తీకరించబడినాయి. అతని ఉద్దేశ్యంలో భౌతికవాదమంటే సామాజిక వ్యవస్థను పూర్తిగా మార్చివేయుట, మతాన్ని నిరసించుట, ఆశయ సాధనకై ఉద్యమాలను నిర్వహించుట. గతితార్కిక భౌతికవాదం శ్రామికులకు విప్లవ తత్వశాస్త్రం కాగలదని భావించాడు. మార్క్స్ భావాలకు, సిద్ధాంతాలకు గతితార్కిక భౌతికవాదం పునాదిగా నిలిచింది.

9.5 గతితార్కిక భౌతికవాదం (Dialectical Materialism) :

మార్క్సిజం - గతితార్కిక భౌతికవాదంలు రెండు ఒకదానికొకటి పర్యాయపదాలుగా మారాయి. గ్రీకుభాషలో వాద, ప్రతివాద విద్యను "డైలెక్టిక్"గా వ్యవహరిస్తారు. వాద, ప్రతివాదాలు రెంటిలోనూ మంచి, చెడులు, వాస్తవాలు, అవాస్తవాలు కలిసే వుంటాయి. వాటిలో అంతర్గతంగా వున్న మంచిని, వాస్తవాన్ని గ్రహిస్తూ, 'సమన్వయం' ముందుకు వస్తుంది. హెగెల్ తన ఆదర్శవాద ప్రతిపాదనలో గతితార్కిక పద్ధతిని తాత్విక దృష్టితో వివరించాడు. భావజగత్తుకే పరిమితం కాబడింది. అదే గతితార్కిక భౌతికవాదాన్ని మార్క్స్ గ్రహించి భౌతికస్థితి గతులను అధ్యయనం చేయడానికి వినియోగించాడు. దాని సహాయంతో చారిత్రక విశ్లేషణ చేశాడు. మార్క్స్ వివరించిన సామాజిక సిద్ధాంతాలన్నింటికి గతితార్కిన భౌతికవాదమే తాత్వికపునాది అయింది.

హెగెల్ ఆదర్శవాది. గతివార్కికవాదాన్ని చరిత్రతత్వానికి అన్వయించాడు. భౌతిక ప్రపంచానికి అతీతంగా, నిగూఢంగా ఒకశక్తి వుంటుందని దానికి "చిదాత్మ" (Spirit) అని, పేరుపెట్టాడు. ఇది సర్వస్వతంత్రంగా వుంటుంది. తనకు తానుగా పరిపూర్ణత్వాన్ని పొందటానికి నిరంతరం యత్నిస్తూనే వుంటుంది. తనలో తానే వైరుధ్యాలు సృష్టించుకొని అంతః సంఘర్షణలకు లోనౌతుంది. కొంతకాలానికి తన పూర్వపు స్థితి కోల్పోయి వేరొక ఉన్నతస్థితికి చేరుతుంది. వాదం, ప్రతివాదంల మధ్య సంఘర్షణ తీవ్రస్థాయికి చేరిన తరుణంలో ఆ రెంటిలో వుండే చెడు లేక అవాస్తవికత తొలగిపోయి, వాటిలో వుండే మంచి లేక వాస్తవికత బహిర్గతం అవుతుంది. అనగా సమన్వయం ఏర్పడుతుంది. విరుద్ధాంశాల మధ్య ఘర్షణ ఫలితంగా జ్ఞానాభివృద్ధి కలుగుతుంది. ఈ సమన్వయం మళ్ళీ కొంతకాలానికి వాదంగా మారి అంతఃసంఘర్షణకు లోనౌతుంది. ఈ ప్రక్రియ నిరంతరం కొనసాగుతూనే వుంటుందని హెగెల్ వివరించాడు.

హెగెల్ భావుకతావాదాన్ని నిరశించి మార్క్స్ భౌతిక ప్రపంచ వాస్తవాలనే పరిగణనలోకి తీసుకున్నాడు. హెగెల్ యొక్క గతి తార్కికత తలక్రిందులుగా నిలబడిందని, దానిని తాను సరిచేస్తున్నానని మార్క్స్ ప్రకటించుకొన్నాడు. భౌతిక ప్రపంచపు అభివృద్ధి క్రమాన్ని గతితార్కిక విధానంలోనే అధ్యయనం చేసి తన సామాజిక సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించాడు.

సామాజికాభివృద్ధి మానవుల ద్వారానే జరుగుతుంది. తమ చరిత్ర తామే లిఖించుకొంటారు. ఇది భౌతికపరిస్థితుల ఆధారంగా వుంటుంది. భౌతిక ప్రగతిని, ఉత్పత్తి శక్తుల - ఉత్పాదక సంబంధాల మధ్య గల ఘర్షణలను, విభిన్న చారిత్రక పరిస్థితులలో సామాజిక, ఆర్థిక, రాజకీయ పరిణామాలు జరిగిన విధానాన్ని వివరించే సూత్రాలను తెలపటానికి గతితర్కాన్ని మార్క్స్ వినియోగించుకున్నాడు. దీన్నిచరిత్రకు అన్వయిస్తూ ఆర్థికశక్తుల ప్రగతిద్వారానే చరిత్ర ప్రభావితమైందని అంటాడు. ప్రకృతితో మన సంఘర్షణ ఫలితమే మన భావాలు. బాహ్య ప్రపంచంలోను, మానవ చింతనలోనూ జరిగే చలనానికి చెందిన సాధారణ నియమాలను వివరించే సిద్ధాంతమే గతితార్కికవాదం. చరిత్ర అధ్యయనానికి ఇది మూలాధారం. విషయ అవలోకన సాధ్యమవుతుంది.

9.6 చారిత్రక భౌతికవాదం (Historical Materialism) :

గతితార్కిక భౌతికవాద సూత్రాలను వివిధ కాలాలలో జరిగిన సమాజపరిణితికి అన్వయింపచేయటమే చారిత్రక భౌతికవాదం. భౌతికదృక్పథంతో లేక ఆర్థిక దృక్పథంతో మానవ చరిత్రను విశ్లేషిస్తుంది. ఆర్థికపర స్థితిగతులే చారిత్రక విషయాలను నిర్ణయిస్తాయని ఈ సిద్ధాంతం చెపుతుంది - "మనుషులు తాము బతకాలనుకుంటే తినాలి" **(Simple truth, which is the clue to the meaning of history, that men must eat to live),**

భౌతికావసరాలను తీర్చుకొనుటకై వ్యక్తి కృషిచేశాడు. వస్తూత్పత్తి చేయుటలో సాధించిన విజయంపై మానవ మనుగడ ఆధారపడుతుంది. మానవుడు చేసే పనులన్నీ వస్తూత్పత్తికి చెందినవే. భౌతిక జీవనావసరాలన్నీ తీర్చగల ఒకేఒక ప్రక్రియ వస్తూత్పత్తి. మానవుడు తన అవసరాలన్నీ తానే ఒంటరిగా సమకూర్చుకోలేడు. ఇతరుల సహకారం, సహజీవనం తప్పనిసరి. ఈ భౌతికావగాహనే మానవ సమాజనిర్మాణానికి దోహదం చేసింది. అప్పటికీ తన అవసరాలు తీరనప్పుడు ఉత్పత్తి పద్ధతులలోగాని, ఉత్పత్తి సాధనాలలో గాని లోపాలున్నాయని తెలుసుకుంటాడు. అలా గ్రహించలేనివ్యక్తి దేవుణ్ణి మానవాతీతశక్తుల్ని, మతాన్ని ఆశ్రయిస్తాడు. అవసరాలు తీరే అవకాశం లేని భౌతిక సామాజికోత్పత్తిలో మతమే మనుషులకు మత్తుమందులా పనిచేస్తుందని మార్క్స్ అంటాడు.

సామాజిక, రాజకీయ, నైతిక జీవనానికి పునాది వస్తూత్పత్తి. భౌతిక పరిస్థితులే సమాజజీవన పరిస్థితులను నిర్ణయిస్తాయి. ఉత్పత్తి రంగంలో వచ్చే మార్పులే సామాజిక చైతన్యంలో కూడా మార్పులు తెస్తాయి. ఈ భౌతిక పరిస్థితులే సామాజికాభివృద్ధిలో చారిత్రక పరిణామాలకు మూలం. మానవులు తమనుతాము మెరుగుపరచుకొనే వివిధ దశల పరిణామమే మానవచరిత్ర.

మానవచరిత్రను నాలుగు దశలుగా మార్క్స్ వర్గీకరించి వర్ణించాడు

1. ఆదిమ సమాజం లేక ఏషియాటిక్ దశ : ఈ దశలో ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ మొత్తం సహజ ఆధీనంలో వుంటాయి. ఇది సమసమాజం. ఉన్నవారు, లేనివారు అనే బేధాలులేవు. కొంతకాలానికి గతితార్కికంగా ఈ దశ అంతరిస్తుంది.

2. ప్రాచీన సమాజం : ఈ దశలో ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ యజమాన్నుల ఆధీనంలో వుంటాయి. యజమానులు, బానిసలు అనే వర్గాలేర్పడినాయి. ప్రాచీన గ్రీసు, రోమను సమాజాలు దీనికి ఉదాహరణలు. అనివార్యంగా ఏర్పడిన పరిణామాలవల్ల ఈ సమాజం అంతరించింది.

3. భూస్వామ్య సమాజం : ఉత్పత్తికారకమైన భూమిపై యజమాన్యం కొద్దిమందికే లభించింది. భూస్వామ్య వర్గం అవతరించింది. మిగిలినవారు కర్షకులుగా తిర్ధబానిసలుగా జీవించేవారు. అంతర్గత వైరుధ్యాలతో ఈదశ క్రమంగా నశించి, అంతరించింది.

4. పెట్టుబడిదారీ సమాజం : యంత్రాలు, ఫాక్టరీలు, భూమి, పెట్టుబడి మొదలగు ఉత్పత్తికారకాలు అతికొద్ది మంది చేతిలో కేంద్రీకరింపబడినాయి. మిగిలిన ప్రజానీకం శ్రామికులుగా మిగిలిపోయారు. వర్గ సమాజం అవతరించింది: పెట్టుబడిదారీ వర్గం, శ్రామికవర్గం.

పైన వివరించిన చారిత్రక పరిణామం రెండవ, మూడవ, నాల్గవ దశలలో వరుసగా యజమానులు, భూస్వాములు, పెట్టుబడిదారులు మిగిలిన ప్రజానీకాన్ని పీడనకు, దోపిడీకి గురిచేశాయి. వివిధ రూపాలలో కనిపించిన ఆస్థి సంబంధాలే సామాజికవర్గ సంబంధాలుగా వర్గీకరింపబడి అసమానతలు తెచ్చాయి.

ఉత్పత్తి విధానంలో ఎప్పటికప్పుడు వైరుధ్యాలేర్పడతాయి. అనివార్యంగా నూతన విధానం ఆరంభం అవుతుంది. వ్యవసాయానికి ప్రాథమిక దశలో నాగలి ప్రధానమైన ఉత్పత్తి సాధనం. క్రమంగా ట్రాక్టరు అవసరంచోటు చేసుకుంది. చేనేత పరిశ్రమలు, కుటీర పరిశ్రమలు స్థానంలో, ఫ్యాక్టరీలు, యంత్రాలు ఉత్పత్తి రంగంలో ప్రవేశించాయి. ఈ పరిణామాలు జీవనరంగంలో విప్లవాత్మక మార్పులు తెచ్చాయి. ఈ మార్పులు జరిగేతరుణం తీవ్రస్థాయికి చేరినపుడు హింసాపూరిత ఘర్షణలు, ఉద్యమాలు జరగవచ్చు. ఫలితంగా నవ్యసమాజ నిర్మాణం జరుగుతుంది. అభివృద్ధి పథంవైపు నడుస్తుంది. వీటన్నింటికి మూలకారణం గతివార్మిక వైరుధ్యాలేనని మార్క్స్‌వాదము. ఉత్పత్తి శక్తుల ఆధారంగా భిన్నసమాజాల పుట్టుక, అభివృద్ధి, పరిణామం, పతనాల గురించి తన చారిత్రక భౌతికవాదంలో వివరించాడు.

9.7 అదనపు విలువ లేక మిగులు విలువ సిద్ధాంతం (The Theory of Surplus Value) :

ఆర్థిక అన్వేషణలో మౌలిక భావం అదనపు విలువ సిద్ధాంతం. రికార్డో ప్రతిపాదించిన శ్రమవిలువ సిద్ధాంతాన్ని విస్తృతపరచి మార్క్స్ అదనపు విలువ సిద్ధాంతం రూపొందించాడు. వస్తూత్పత్తికి వినియోగించిన శ్రమశక్తే ఆ వస్తువు విలువను నిర్ణయిస్తుందని డేవిడ్ రికార్డో సిద్ధాంతం. వస్తువుకు విలువ లభించేది మానవ శ్రమ ద్వారానే అని మార్క్స్ తన సిద్ధాంతాన్ని కొనసాగించాడు. శ్రమశక్తిని, శ్రమించే కాలానికి ధర నిర్ణయించి పెట్టుబడిదారుడుకొంటాడు. యంత్రాలను, ముడి పదార్థాలను సేకరించి వస్తూత్పత్తి చేస్తాడు. మార్కెట్లలో ఆ వస్తువులకు మారకవిలువ వుంటుంది. ఈ మారకపు విలువకు శ్రామికుడు తన శ్రమశక్తికి పొందే వేతనానికి మధ్యగల తేడాయే 'అదనపు విలువ' ఇది 'దాగిన విలువ'. పెట్టుబడిదారుడు దీనిని సొంతం చేసుకుంటాడు. న్యాయంగా శ్రామికునికి చెందవలసిన ఈ అదనపు విలువను పెట్టుబడిదారుడు తన సొంతం చేసుకొనుట ద్వారా దోపిడీవిధానం అవలంభిస్తాడు. ఆధునిక పారిశ్రామిక వ్యవస్థలో దోపిడీ విధానం అత్యంత ప్రధానమైన అన్యాయం.

"ఎవరైతే ఉత్పత్తి సాధనాలను తమ ఆధీనంలో వుంచుకుంటారో వాళ్ళు ఆర్థిక వ్యవస్థనేకాక రాజకీయవ్యవస్థను కూడా నియంత్రిస్తారు (మార్క్స్) సంపద కేంద్రీకరణ తీవ్రరూపం దాలుస్తుంది. శ్రమించని పెట్టుబడిదారుడు సౌఖ్యంగా జీవిస్తాడు. శ్రామికుడు దారిద్ర్యంతో, నిరుద్యోగంతో, బానిసత్వంతో నిరాశ, నిస్పృహలకులోనౌతాడు. కొంతకాలానికి ఈ

శ్రామిక వర్గం చైతన్యం పొంది సంఘటితపడుతుంది. పెట్టుబడిదారీవర్గం - శ్రామిక వర్గాలమధ్య తీవ్రమైన ఘర్షణ జరుగుతుంది. పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థ పతనం చెందడం అనివార్యం అని మార్క్స్ ప్రకటించాడు. శ్రామికవర్గాన్ని దారిద్ర్యస్థితికి నెట్టి, దోపిడీకి గురిచేసి వారిలో వర్గచైతన్యాన్ని కలుగచేసి, సంఘటితపరచి తన అంతానికి పెట్టుబడిదారీవర్గముతానే కారణమవుతుంది.

9.8 వర్గపోరాట సిద్ధాంతం (Class Struggle) :

The history of all hitherto existing society is the history of class struggles - Karlmarx (communist Manifesto).

మానవజాతి చరిత్ర గమనాన్ని సంఘర్షణగా మార్క్స్ వర్ణించాడు. 'ఆదిమ వ్యవస్థనుమినహాయించి మిగిలిన అన్ని చారిత్రక దశలలోను మానవసమాజం వర్గాలుగా విడిపోయింది. ఈ వర్గవైరుధ్యాలే వివిధ దశలలో సమాజం అభివృద్ధి చెందటానికి చోదకశక్తిగా పనిచేసింది.

"సర్వ సమాజ చరిత్ర వర్గ సంఘర్షణల చరిత్రే. యజమాని - బానిస, కులీనుడు - సామాన్యుడు, భూస్వామి-కర్షకుడు, చేతిపరిశ్రమల యజమాని - కూలివాడు, ఒక్కమాటలో పీడించేవాడు - పీడితుడు, ఒకరితొనొకరు నిరంతరం వైరుధ్యంతో వుంటారు. ఈ పోరాటం ఒకప్పుడు ప్రచ్ఛన్నంగా, బహిరంగంగా కొనసాగుతుంది. ప్రతీ పర్యాయం సమాజ విప్లవాత్మక పునర్నిర్మాణం జరుగుటయో లేక పోరాడే వర్గాల పరస్పర నాశనాత్మక పునర్నిర్మాణం జరుగటయో లేక పోరాడేవర్గాల పరస్పరనాశనమో సంభవిస్తేనే ఈ పోరాటం అంతమవుతుంది". (కార్ల్‌మార్క్స్)

ఆదిమ సమాజం వర్గసమాజంగా మారింది. యజమానులు - బానిసలు అనే వర్గాలేర్పడినాయి. యజమానులు ఉత్పత్తి సాధనాలనుంతమ ఆధీనంలో వుంచుకొని తమ అవసరాలకనుకూలంగా సమాజాన్ని నిర్దేశిస్తారు. అస్తిత్వాన్ని నిలుపుకొనుటకై దోపిడీని అరికట్టాలనే భావం పీడితవర్గాలలో కలగటానికి పీడితవర్గమే కారణమౌతుంది. వర్గసంఘర్షణకు దారి తీస్తుంది. నూతన సమాజ వ్యవస్థ జన్మిస్తుంది, మానవచరిత్రలో వివరించిన మూడుదశలూ - బానిస సమాజం, భూస్వామ్యసమాజం, పెట్టుబడిదారీసమాజం ఈ పద్ధతిలోనే జన్మించాయి. పోరాటాల ఫలితంగా నూతన సమాజాలు జన్మించాయి. ప్రతీ సమాజం ఆరంభదశలో అభివృద్ధికరంగా నడిచాయి. కాలం గడిచేకొద్దీ అంతర్గత వైరుధ్యాలు బహిర్గతం అవుతాయి. వర్గపోరాటాలు సంభవిస్తాయి.

పెట్టుబడిదారీ విధానంలో వైరుధ్యాలే స్పష్టంగాను, చాలా తీవ్రంగాను వుంటాయి. ఒకవైపు పెట్టుబడిదారులు ఉత్పత్తి సాధనాలన్నింటినీ తమ ప్రైవేటు ఆస్తిగా మార్చి గుత్తాధిపత్యాన్ని సాధిస్తారు. రెండవ వైపు శ్రామికవర్గం తమ శ్రమను పెట్టుబడిగా తద్వారా అవసరాలకుచాలని వేతనాలతో జీవనసమరం సాగిస్తుంది. శ్రామికుల శ్రమను మిగులు విలువగామార్చి సొంతం చేసికొని (దోపిడీ) అత్యధిక లాభార్జిస్తారు పెట్టుబడిదారులు. ఈ స్థితిలో వర్గపోరాటం అనివార్యం.

వర్గపోరాటాన్ని, దాని పర్యావసానాన్ని తన కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టోలో మార్క్స్ విశదపరచాడు. పారిశ్రామికాభివృద్ధి పెరిగినకొద్దీ శ్రామికసంఖ్య పెరుగుతుంది. వారు కార్మిక సంఘాల నేర్పరచుకొని సంఘటితపడతారు. దేశంలో కార్మిక సంఘాలన్నీ ఒక దశలో ఏకమై తమన్యాయ పోరాటాన్ని సాగిస్తాయి. ఇది ఒక జాతీయపోరాటంగా మారుతుంది. పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ బలపడినకొద్దీ ఆర్థిక సంక్షోభాలేర్పడతాయి. నిరుద్యోగం, దారిద్ర్యం ప్రబలుతాయి. తన పతనానికి తానే విప్లవబీజాలు నాటుతుంది. అంతిమంగా పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థ పతనమై అంతరిస్తుంది. సామాజికస్థితిలో ప్రగతిశీలక మార్పులేర్పడతాయి. నూతనశకం ఆరంభం అవుతుంది. 'శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం' అమలులోకి వస్తుంది.

9.9 శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం (Dictatorship of the Proletariat) :

శ్రామికవర్గం విప్లవం ద్వారా పెట్టుబడిదారీవ్యవస్థపై విజయాన్ని సాధించి శ్రామికవర్గ నియంతృత్వ విధానాన్ని ప్రవేశపెడుతుంది. కమ్యూనిస్టు సమాజాన్ని స్థాపించేది శ్రామికవర్గ నియంతృత్వమేనని మార్క్స్ విశ్వసించాడు. ఇది సంధి దశలో ఏర్పడే ఒక తాత్కాలిక విప్లవవ్యవస్థ. దీన్ని సోషలిస్ట్ వ్యవస్థగా పేర్కొనవచ్చు. పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ పతనానంతరం వెంటనే కమ్యూనిస్ట్ సమాజస్థాపన జరగదు. ఇంతవరకు ప్రైవేటు ఆస్తిగా చెలామణి అయిన సంపదను స్వచ్ఛందంగా సమాజపరం చేయటానికి బూర్జువావర్గం ఇష్టపడరు. బలప్రయోగం ద్వారా తప్ప విప్లవవ్యతిరేక శక్తులను అణచివేయటం, అంతరింపచేయటం వీలుకాదు. బూర్జువా సాంస్కృతిని నిర్మూలించటానికి కొంత వ్యవధి అవసరమౌతుంది.

పెట్టుబడిదారీ విధానాలను రద్దుచేయడానికి, దాని ప్రయోజనాలను అంతమొందించటానికి, రాజ్యాధికారాన్ని, ప్రభుత్వ యంత్రాంగాన్ని శ్రామికవర్గం తన ఆధీనంలోకి తెచ్చుకోడాన్ని శ్రామికవర్గ నియంతృత్వమని మార్క్స్ అంటాడు. ప్రైవేటు ఆస్తులను స్వాధీనం చేసికొని, ప్రజలందరకూ సంపదలో భాగస్వామ్యం ఇచ్చి, రాజకీయాధికారాన్ని, ద్రవ్య వ్యవస్థను కేంద్రీకృతం చేస్తుంది. వార్తాపత్రికలు, ప్రచార సాధనాలను, రవాణా సౌకర్యాలను స్వాధీనం చేసుకుంటుంది. ఉత్పత్తికారకాలన్నింటికీ ప్రభుత్వమే యజమాన్యం వహిస్తుంది. వ్యవసాయం, పారిశ్రామిక రంగం వంటి ఉత్పత్తి రంగాలన్నీ సహకారవిధానంలోకి మార్పుచెందుతాయి. ప్రైవేటు వ్యక్తుల గుత్తాధిపత్యం అంతంకాబడుతుంది. ఈ ఏర్పాట్లన్నీ తాత్కాలిక అంతమొందే ప్రాతిపదికపై ప్రవేశపెట్టబడతాయి. పెట్టుబడిదారీ విధానం పూర్తిగా కొనసాగుతాయి. సామ్యవాదసమాజ స్థాపనే శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం అంతిమ లక్ష్యం.

అసమానతలకు, శ్రమదోపిడీకి, పీడితవర్గ అణచివేతకు మూలాధారమైన ప్రైవేటు ఆస్తినిక్రమక్రమంగా అంతమొందించి, వర్గసమాజానికి బాసటగా నిలచిన రాజ్యాధికారాన్ని అంతరింపచేయటానికి శ్రామిక వర్గ నియంతృత్వం నిరంత కృషి చేస్తుంది. తన ఆశయం నెరవేరగానే తాను కూడా అంతరించి చరిత్రలో కలసిపోతుంది. దోపిడీ సాధనమైన రాజ్యం అంతరిస్తుంది. వర్గరహిత, సమాజం స్థాపించబడుతుంది. దీనికి కమ్యూనిస్ట్ వ్యవస్థ అనిపేరు.

9.10 కమ్యూనిస్ట్ వ్యవస్థ :

కమ్యూనిస్ట్ సమాజ స్థాపనతో శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం అంతరిస్తుందని మార్క్స్ తన "క్రిటిక్ ఆఫ్ ది గోథాప్రోగ్రాం' లో పేర్కొన్నాడు. ఈ సమాజం రెండుదశలలో పరిణామం చెందుతుందని వివరించాడు. 1. కమ్యూనిస్ట్ మెదటిదశ, 2. కమ్యూనిస్ట్ ఉన్నతదశ.

9.14.1 కమ్యూనిస్ట్ మొదటిదశ :

ఇది పరివర్తన దశ. ఇందులో పెట్టుబడిదారీ సమాజలక్షణాలు కొంతవరకూ మిగిలేవుంటాయి. ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ సమాజపరం అవుతాయి. జాతీయం చేయబడతాయి. ప్రతివ్యక్తి సమాజసభ్యునిగా జాతీయసంపదకూ హక్కుదారుడౌతాడు. భాగస్వామ్యం పొందుతాడు. వస్తూత్పత్తికి ప్రజలందరూ శ్రమిస్తారు. శ్రమించినంత మేరకు ప్రతిఫలం పొందుతారు. ఎంతశ్రమిస్తే అంతే ప్రతిఫలం (వేతనాలు) వుంటుంది. విద్యా, వైద్యము, సాంఘిక సంక్షేమము, వార్తారవాణా సౌకర్యాలు, గృహవసతులు మొదలైన ప్రజోపయోగ కార్యక్రమాలు పబ్లిక్ నిధి నుండి నిర్వహింపబడతాయి. ఈ దశలో సమానత్వం పూర్తిగా స్థాపితంగాదు. హెచ్చుతగ్గులు కొనసాగుతూనే వుంటాయి. అయితే సంపద ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో వుండుటవల్ల

దోపిడీవిధానం వుండదు. "పనిచేయని వారికి తిండితినే హక్కు లేదు" అనే స్థితి కొనసాగుతుంది. వేతనాలలో అసమానతలుంటాయి. సాంకేతిక నిపుణులు, మేనేజర్లు, సివిల్ ఉద్యోగులు మొదలైనవారు సాధారణ శ్రామికులకన్న అధిక వేతనం పొందుతారు. ఉత్పత్తి సాధనాలన్నీ ప్రభుత్వపరం అగుటయే కమ్యూనిస్ట్ సమాజపు తొలిదశగా మార్క్స్ వివరిస్తాడు.

9.10.2 కమ్యూనిస్ట్ ఉన్నతదశ :

అంతిమంగా రాజ్యం అంతరించుకుపోవుటయే కమ్యూనిస్ట్ ఉన్నతదశ. "ప్రతి ఒక్కరి సామర్థ్యాన్నిబట్టి శ్రమ, ప్రతి ఒక్కరి అవసరాన్నిబట్టి ప్రతిఫలం" (Each according to his ability and each according to his needs) అనే పద్ధతి ఆచరింపబడినపుడు రాజ్యం అవసరం తీరిపోతుంది. అది అంతరించిపోతుంది (State will wither away). సామాజిక సంబంధాల మౌలిక నియమాలను పాటించడానికి ప్రజలుస్వచ్ఛంధంగా అలవాటుపడతారు. తమ సామర్థ్యానుసారం వస్తూత్పత్తికి శ్రమిస్తారు. తమ అవసరాలకు అనుగుణంగా ప్రతిఫలాన్ని (వేతనాన్ని) స్వేచ్ఛగా పొందుతారు. మనుషులు మనుషులను పాలించరు. ఒకరు ఇంకొకరిని దోపిడీ చేయరు. అభివృద్ధి సాధిస్తూ ప్రతివ్యక్తి పరిపూర్ణుడుగా రూపొందుతాడు

9.10.3 రాజ్యరహిత సమాజం (Stateless Society) :

కమ్యూనిస్ట్ సమాజంలో చివరిదశలో ప్రజలమధ్య అంతరాలు పూర్తిగా తొలగిపోతాయి. సమానత్వం స్థిరపడుతుంది. ప్రజలందరూ శ్రామికులే. సంపదలో వారందరూ భాగస్వాములే. రాజ్యం తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోతుంది. "రాజ్యం క్రమంగా అంతరిస్తుంది". సామాజిక పరిణామ క్రమంలో ఒక దశలో రాజ్యం అవతరించింది. దోపిడీసాధనంగా నిలచింది. వర్గరహిత సమాజస్థాపనతో రాజ్యం అంతరిస్తుంది. రాజ్యరహిత సమాజం అంటే పాలకవర్గం లేని స్వేచ్ఛాసమానత్వాలు గల సమాజం.

పెట్టుబడిదారీ విధానంలో దోపిడీకి గురిఅయి, నష్టపడి, నిస్సహాయస్థితిలో దుర్భర జీవితాన్ని అనుభవించిన శ్రామికులను సంఘటితపరచి ఒకనిర్దిష్ట కార్యక్రమం ద్వారా కమ్యూనిస్ట్ సమాజస్థాపనకు మార్క్స్ తన సిద్ధాంతాల ద్వారా కృషిచేశాడు. అతడు వాస్తవికవాది. వర్గరహిత, రాజ్యరహిత సమాజస్థాపననే కర్షకుల, కార్మికుల అంతిమలక్ష్యం కావాలని వాదించాడు. నవసమాజనిర్మాణంపై ఇంతకు ముందున్న భావాలను మరింతగా ముందుకు తెచ్చాడు.

9.11 రాజ్య సిద్ధాంతం :

ఉత్తమజీవనం అందించుటకే రాజ్యం అవతరించిందని అరిస్టాటిల్ సిద్ధాంతం. దానికి భిన్నంగా వర్గప్రాబల్యాన్ని పెంచి, పోషించే సాధనమని మార్క్సువాదం. ఒకప్పుడు రాజ్యవ్యవస్థలేదు. మానవసమాజం అంతర్గత వైరుధ్యాలలో వర్గాలుగా చీలిపోయిన తరుణంలో రాజ్యావతరణ జరిగిందని మార్క్సిజం చెపుతుంది. స్వాభావికంగా రాజ్యం అవతరించలేదు. వర్గసంఘర్షణ కారణంగా ఏర్పడింది.

రాజ్యమనేది ఒక వర్గముకు చెందిన పాలనాంగం. దోపిడీ వర్గానికి పీడించే ఒక బలమైన ఆయుధంగా రాజ్యం జన్మించింది. పీడనచట్టబద్ధం చేయబడింది. పీడికవర్గం రాజకీయాధికారాన్ని తమ ఆధీనంలో వుంచుకుంటారు. వారి ప్రయోజనాలను, ఆస్తులను కాపాడుటలోనే రాజ్యవ్యవస్థ కొనసాగుతుందని మార్క్స్ వాదించాడు.

సమాజం, రాజ్యం ఈ రెండు వ్యవస్థలు తామంత తాముగా ఏర్పడవని మార్క్సిజం భావిస్తుంది. సమాజం యొక్క ఉపరితల నిర్మాణమే రాజ్యంగా రూపొందుతుంది. వైరుధ్యాలు పెరిగినకొద్దీ పీడితులను అణచివేసే తత్వాన్ని

రాజ్యాధికారం బహిర్గతం చేస్తుంది. శ్రామికవిప్లవం ద్వారా వర్గరహిత సమాజాన్ని సాధించటానికి 'శ్రామిక' రాజ్యం సహాయపడుతుంది. శ్రామికవర్గం ఏదో ఒక దశలో వర్గసమాజాన్ని అంతం చేస్తుంది. దానితో రాజ్యఅవసరం కూడా తీరిపోతుంది. ప్రాబల్యాన్ని కోల్పోయి రాజ్యం క్రమేపీ తానంతతానే అంతరించిపోతుందని మార్క్సిస్టు రాజ్యసిద్ధాంతం వివరిస్తుంది.

9.12 మార్క్సిజం పై విమర్శ :

రాజనీతితత్వము, రాజకీయాలు, మానవ మనస్తత్వం, భౌతికజీవన విధానం మొదలగు అనేక రంగాలను గతితార్కిక భౌతికవాద దృష్టితో స్పృశించి మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతం ఒక సంచలనం కలిగించింది. అనేక విమర్శలు కూడా చేయబడినాయి.

1. మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన చారిత్రక భౌతికవాదానికి సమగ్రత లోపించింది. కేవలం ఆర్థికపరదృష్టిలోనే మానవసంబంధాలను నిర్ధారించుట సమంజసం కాదు. నైతికతా, మానవతా విలువలు విస్మరింపబడినాయి. నైతికపర బోధనలతో మహాప్రవక్తలు మానవాళిని ప్రభావితం చేసారనుట ఒక చారిత్రక సత్యం. నైతికధర్మాలు మానవ సమాజాలను సంస్కరించాయి. ఈ యదార్థాలను మార్క్స్ విస్మరించాడు. ప్రవర్తనా, ఆదర్శాలు, సత్యాన్వేషణలకు కూడా మానవ సమాజంలో ప్రముఖస్థానమే వున్నది.

2. మానవ సమాజం అంటే కేవలం పీడకలు - పీడితులు అనే రెండు పరస్పర వైరుధ్యవర్గాలే కాదు. వీటికతీతంగా వేరే ఇతర వర్గాలు కూడా వుంటాయి. నిర్వాహకులు, నిపుణులు, సలహాదారులు, మధ్యతరగతి వర్గము మొదలైనవారు కూడా సమాజంలో భాగాలే.

3. వర్గసిద్ధాంతం పాలకవర్గాలలో వుండే వైరుధ్యాలను, అంతఃకలహాలను పట్టించుకోలేదు. మధ్యయుగాలలో రాజులకు -మతాధిపతులకు మధ్య కలహాలు ఆనాటి భౌతిక జీవన పరిస్థితులపై (Negative) వ్యతిరేక ప్రభావాన్ని చూపెట్టాయి.

4. మార్క్స్ తన దృష్టినంతా పారిశ్రామిక సమాజంపైనే కేంద్రీకరించాడు. వ్యవసాయక సమాజాన్ని నిస్తేజంగా భావించాడు. చైనా, రష్యాలవంటి వ్యవసాయక దేశాలలో విప్లవం జరిగింది. పారిశ్రామికంగా అత్యంత అభివృద్ధిని సాధించిన యిరోపా దేశాలలో ఇంతవరకు మార్క్స్ ఊహించిన విప్లవం జరగలేదు.

5. మిగులు విలువ సిద్ధాంతం కూడా అసంపూర్ణమే. ఉత్పత్తి సాధనాలలో శ్రమ అనేది ఒక భాగం. వస్తువుల విలువ నిర్ధారించుటలో ఇతర సాధనాలను పరిగణించలేదు.

6. వర్గపోరాటం సత్యదూరం, అవాస్తవికం. ఒక వర్గం నుండి వేరొక వర్గానికి ప్రజలు మారడమనేది సహజంగా, స్వాభావికంగా జరుగుతోంది. సమాజాభివృద్ధికి అందరి సహకారం, సామరస్యం వుండితీరాలి. పెట్టుబడిదారుల ప్రయోజనాలకు - శ్రామికుల ప్రయోజనాలకు మధ్య సమన్వయం చేకూర్చుట అసాధ్యమేమీకాదు. వర్గ సంఘర్షణ ఒక్కటే మార్గం కాదు.

7. సామాజిక విప్లవం అనివార్యమని మార్క్స్ భావించాడు. నేటి ఆధునిక సమాజాలలో విప్లవాలు జరిగితే విపరీత, విపత్కర పరిణామాలేర్పడతాయి. ఫాసిజంవంటి నియంతృత్వ పాలనకు దారితీయవచ్చు.

8. పారిశ్రామిక విప్లవ సందర్భంగా పుట్టిన సిద్ధాంతాలు - ఉదారవాదం, మార్క్సిజం. రాజ్యపరిధిని అత్యల్పస్థాయికి నియంత్రించాలని ఉదారవాదం భావిస్తుంది. రాజ్యం పూర్తిగా అంతరిస్తుందని మార్క్సిజం ఊహిస్తుంది. వాస్తవ పరిస్థితులు

ఈ రెండు సిద్ధాంతాల ధోరణులకు అతీతంగా వున్నాయి. రాజ్యం ఒక బలమైన శక్తిగా మారింది. ప్రజాశ్రేయస్సుకై పాటుపడింది. శ్రేయోరాజ్యాన్ని ప్రజలు ఆదరిస్తున్నారు. అభిమానిస్తున్నారు. మార్క్స్ ఊహకు ఇది అందని పరిణామం.

9. పెట్టుబడిదారీ విధానం పతనం చెందితే శ్రామికవర్గ నియంతృత్వమే ఏర్పడాలనే నిర్బంధమేమీలేదు. అరాచకశక్తులతో నియంతృత్వపాలన ఏర్పడినా ఆశ్చర్యమేమీలేదు.

10. జాతాయతావాదాన్ని మార్క్సిజం గమనించలేదు. ప్రపంచ చరిత్రలో మహావిప్లవాలకు జాతీయవాద భావాలే దోహదం చేశాయి. జర్మనీ, ఇటలీలలో జాతీయవాదమే దీనికి నిదర్శనం.

11. విప్లవం మాత్రమే సమస్యలను పరిష్కరించలేదు. నేటి కార్మికసంఘాలు తమ సంఘటితశక్తితో అనేక సౌకర్యాలు సాధిస్తున్నాయి.

12. కమ్యూనిస్ట్ సిద్ధాంతం ప్రజాస్వామిక విలువలను వ్యతిరేకిస్తుంది. దౌర్జన్యపూరిత, హింసాయుత విప్లవాలను ప్రోత్సహిస్తుంది. మతాన్ని మత్తు మందుగా భావించి ద్వేషిస్తుంధి. సమాజ-సంస్కరణలలో మత ప్రభావాన్ని మార్క్స్ గుర్తించలేదు. మానసిక ప్రశాంతత, వికాసానికి తోడ్పడే సాధనాలలో మతంకు ప్రముఖస్థానం వుంది.

మార్క్స్ కోరుకున్నట్లు ఆధునిక యుగంలో విప్లవమే సంభవిస్తే సమసమాజనిర్మాణమాటెలా వున్నా దారుణ పరిణామాలేర్పడుట తథ్యం. శ్రామికవర్గ నియంతృత్వం అప్రజాస్వామికం. నియంతృత్వమనేది ఏ రూపంలోనున్నా అది వాంఛనీయంకాదు. వర్గరహిత, రాజ్యరహిత సమాజం కేవలం మార్క్స్ ఊహలకే పరిమితం.

9.13 మార్క్స్ విశిష్టత :

మార్క్సిజంపై ఎన్ని విమర్శలున్నా ఆధునిక సమాజాన్ని ఈ సిద్ధాంతము ప్రభావపరచినంతగా వేరొకటిలేదు. మార్క్స్ నవయుగానికి నాంది పలికిన యుగకర్త. సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని శాస్త్రీయంగా విశ్లేషించి "ప్రపంచ కార్మికులారా ఏకంకండి" అనే విప్లవ సందేశాన్ని అందించాడు. వారికి ఆరాధ్యదైవమయ్యాడు. పెట్టుబడిదారీ విధానంలోని లోపాలను బహిర్గతం చేశాడు.

మార్క్స్ ఒక వాస్తవికవాది. ఆర్థిక వ్యవస్థకు - సమాజ పరిస్థితులకు మధ్యగల సంబంధాన్ని గతితార్కిక పద్ధతులలో విశ్లేషించాడు. ఇతని గతితార్కిక భౌతికవాదం, చారిత్రక భౌతికవాదాలు విశ్వవ్యాప్తంగా గుర్తింపుపొందాయి. మార్క్స్ యొక్క శాస్త్రీయ సామ్యవాదం కొన్ని ప్రాథమిక సత్యాలను వివరించింది. వ్యక్తి కన్నా సమాజం ప్రధానం. మార్గాలకన్నా ధ్యేయాలే ముఖ్యం. ఇది మార్క్స్ క్రియాత్మక ధోరణిని తెలుపుతుంది. సామ్యవాద ఉద్యమాలకు ఊపిరిపోస్తుంది.

"శూన్యం నుండి పదార్థం ఉత్పత్తికాదు" అన్న మార్క్స్‌వాదం శాస్త్రసాంకేతికాభివృద్ధికి దోహదపడింది. ప్రపంచ వ్యాప్తంగా సామాజిక తత్వవేత్తలు, రాజనీతి తాత్వికులు, సంఘ సంస్కర్తలు, విప్లవకారులు, విమర్శకారులు, మార్పుకాంక్షించేవారు - తర్కించుటకో, విమర్శించుటకో మార్క్స్ సిద్ధాంతాలను అధ్యయనం చేశారు. అనుకూలంగానో, ప్రతికూలంగానో ప్రభావితులైనారు.

పీడిత ప్రజానీక ఆశావాది కార్ల్‌మార్క్స్. పరిస్థితులను శాస్త్రీయంగా విశ్లేషించి జీవనసత్యాలనే సిద్ధాంతంగా ప్రతిపాదించి తన ప్రత్యేకతను నిరూపించుకున్నాడు. ప్రప్రథమంగా లెనిన్ తన నాయకత్వంలో బోల్షవిక్ అనుచరులతో కలిసి రష్యాలో విప్లవం ద్వారా రాచరికపాలన అంతమొందించి శ్రామికవర్గ నియంతృత్వ వ్యవస్థను స్థాపించాడు. అనేక తూర్పు ఐరోపా, ఆసియా రాజ్యాలలో కమ్యూనిస్ట్ ప్రభుత్వాల స్థాపనకు మార్క్స్ సిద్ధాంతమే స్ఫూర్తినిచ్చింది.

"అతని సందేశ శక్తివలన, బోధనలలో ఆవేశం వలన, భావిచరిత్రకాభివృద్ధిపై ప్రభావం వలన, ప్రపంచంలోని గొప్ప రాజనీతి తత్వవేత్తలలో మార్క్స్ ప్రముఖస్థానాన్ని పొందాడనుట నిస్సందేహం" (సి.ఎల్.వేపర్)

"For the power of his message, for the inspiration of his teaching and for his effect upon future development Marx can be sure of his place in any collection of the World's great masters of Political thought".

9.14 చదువదగిన గ్రంథాలు :

1. Ebenstein, W, - Great Political Thinkers
2. Wayper, C.L. - Political Thought
3. Sabine, G.H. - Political Theory
4. Andrew Hacker - Political Theory
5. Spargo. J. - Karlmarx, his life and work
6. Allen - The history of Political thought in 16th Century.

ప్రశ్నలు :

1. హెగెల్, మార్క్స్‌లు ప్రతిపాదించిన గతితార్కిక వాదాల మధ్య పోలికలను, భేదాలను చర్చించండి.
2. మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన గతితార్కిక, చారిత్రక భౌతికవాదాలను వివరించండి.
3. మార్క్స్ ప్రతిపాదించిన రాజనీతి సిద్ధాంతాన్ని విమర్శనాత్మకంగా చర్చించండి.
4. రాజనీతి సిద్ధాంత చరిత్రలో మార్క్స్ స్థానమేమిటి ?
5. అదనపు విలువ, వర్గపోరాటాలను గురించి వివరించండి.
6. మార్క్స్ చారిత్రక భౌతికవాదాన్ని విశ్లేషింపుము.
7. అదనపు విలువ సిద్ధాంతాన్ని విమర్శనాత్మకంగా పరిశీలింపుము.
8. రాజనీతితత్వానికి మార్క్స్ సేవ ఎట్టిది.
9. వర్గపోరాటం వివరింపుము.
10. వర్గరహిత, రాజ్యరహిత సమాజం వివరణ.
11. కమ్యూనిస్ట్ మానిఫెస్టో ప్రాధాన్యత తెలుపుము.

రచయిత : డా॥ యస్. సుబ్బారావు